T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYASULUK KALESİ DOĞU KAPISI ÇEVRESİNDEKİ 2000-2002 KURTARMA KAZILARINDAN ELE GEÇEN SERAMİKLER

SEVCAN TÜRE

1108204105

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. GÜLGÜN YILMAZ

EDİRNE 2014

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVCAN TÜRE tarafından hazırlanan **AYASULUK KALESİ DOĞU KAPISI ÇEVRESİNDEKİ 2000-2002 KURTARMA KAZILARINDAN ELE GEÇEN SERAMİKLER** Konulu **YÜKSEK LİSANS** Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 15.-16. maddeleri uyarınca **20.02.2014 Perşembe** günü saat **11.00**'da yapılmış olup, tezin[1] .....kabul edilmesine..... **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof.Dr. Engin Beksaç	Kabul edilmesine	
Doç.Dr. Gülgün Yılmaz	Kabul edilmesine	
Yrd.Doç.Dr. Fuat Yılmaz	Kabul edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine /Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YUKSEKOĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZI

TEZ VERI GIRIŞI VE YAYIMLAMA IZIN FORMU

Referans No	10028476
Yazar Adı / Soyadı	SEVCAN TÜRE
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 17047725148
Telefon	5458642968
E-Posta	sevcanture19@hotmail.com
Tezin Dili	Turkçe
Tezin Ozgün Adı	AYASULUK KALESI DOĞU KAPISI ÇEVRESİNDEKI 2000-2002 KURTARMA KAZILARINDAN ELE GEÇEN SERAMIKLER
Tezin Tercümesi	THE CERAMİCS GATHERED FROM THE EXCAVATIONS in 2000-2002 AROUND THE EAST GATE of AYASULUK CASTLE
Konu	Sanat Tarihi = Art History
Universite	Trakya Universitesı
Enstitu / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitusu
Bölüm	
Anabilim Dalı	Sanat Tarıhı Anabılım Dalı
Bilim Dalı	Sanat Tarihi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2014
Sayfa	302
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. GÜLGÜN YİLMAZ 46555221538
Dizin Terimleri	Seramik dekorlama yöntemleri=Ceramic decorating methods ; Seramık sanatı=Ceramic art
Onerilen Dizin Terimleri	Ayasuluk Kalesi Sgraffito Teknığı
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet uzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

21.02.2014

Imza .....

Tezin Adı: Ayasuluk Kalesi Doğu Kapısı Çevresindeki 2000-2002 Kurtarma Kazılarından Ele Geçen Seramikler

ÖZET

Ayasuluk Kalesi dünyaca ünlü Efes Antik Kenti'nin ilk kurulduğu yer olması, dünyanın yedi harikasından biri olan Artemis Tapınağı'nın bu yörede bulunması ve İsa'nın on iki havarisinden biri olan IV. İncil'in yazarı St. Jean'ın (Aziz Yuhanna) anıt mezarının burada bulunması nedeniyle zengin kültürel değerlere sahip önemli bir yerleşim yeridir. Kale kurulduğu alan itibariyle Bizans, Aydınoğulları Beyliği ve Osmanlı dönemine ev sahipliği yapmış ve Osmanlıların bölgeyi fethi esnasında önemli rol oynamış olmasıyla stratejik bir öneme sahip olup, ayrıca bu dönemlere ait buluntuları içeren I. Derece Arkeolojik Sit Alanıdır.

Kalede yapılan çalışmalarda Bizans, Beylikler Devri ve Erken Osmanlı dönemlerine ait çok sayıda sırlı ve sırsız seramik parçası ele geçmiştir. Buluntuların çoğunluğunu geçiş dönemi seramikleri diyebileceğimiz 13. ve 14. yüzyıl seramikleri ile 15. yüzyıl Erken Osmanlı seramikleri oluşturmaktadır. Bu seramiklerin tasnifi ve değerlendirilmesi, Geç Bizans ve Erken Osmanlı seramiğinin daha az bilinen özelliklerinin aydınlatılmasını sağlayacaktır. Bunlar hem Bizans karakterinden tamamen kopmamış hem de Anadolu'ya yeni yerleşen Türk toplumunun sanat zevkine göre üretilmiş, kalıpta şekillendirilmiş kabartma dekorlu baskı bezemeli, sgraffito ve slip dekorlu, tek renk sırlı, sıçratma boya bezemeli, lüster ve Milet Tipi seramiklerdir. Ayrıca önemli bir liman şehri olan Ayasuluk'ta Aydınoğulları ve Osmanlı dönemlerinin İtalya ve İspanya ile olan ticari bağlantısını gösteren Mayolika seramikler ve Mağrip sanatının izlerini taşıyan, literatürde "Hispano-Moresque Ware" olarak adlandırılan seramikler de ele geçmiştir.

Anahtar kelimeler: Ayasuluk Kalesi, Seramik, Beylikler Devri

Sevcan TÜRE

The name of the thesis: The Ceramics Gathered From The Rescue Excavations in 2000-2002 Around The East Gate of Ayasuluk Castle

ABSTRACT

As Ayasuluk Castle is the first founded place of the world wide known Efes Archaic City; as the Artemis Temple, which is one of the seven world wonders, is to be found in this area and as the tomb of St. Jean, the writer of the fourth testament who is one of the twelve apostles of Jesus can be found here, Ayasuluk Castle is an important settlement place with rich cultural values.

The Castle, from the beginning of its foundation has hosted the Byzantium, Aydınoğulları Beyliği and the Ottoman; and just because it has played a crucial role during the conquest of this area by the Ottoman it has got a strategic importance. In addition, it is a first degree archaeological sit area including foundlings belonging to these periods.

In the works, made in the castle a lot of ceramic pieces have been found belonging to the Byzantium, Beylikler revolution and the early Ottoman. The majority of the findings constitutes of transition period ceramics.

The 13th and 14th century ceramics also can be called as the transition period ceramics and the 15th century early Ottoman ceramics constitutes the majority of the findings. The classification and evaluation of these ceramics will clarify the few known features of the early Ottoman and the late Byzantium. These are ceramics which have not broken entirely from the Byzantium characteristics but also have been produced according to the art enjoyment of the Turkish society who have settled in Anatolia newly. These are shaped by mold which is decorated in relief and print decoration, sgraffit, slip decorated, monochrome glazed, spatter painted, luster and Milet ceramics.

In Ayasuluk, which is also an important harbour city Mayolika ceramics showing the trade connection of Italy and Spain with the Aydınoğulları and Ottoman period; and ceramics named in literature as “Hispano-Moresque Ware” and which carry prints of Mağrip art have been found.

Keywords: Ayasuluk Castle, Ceramic, Principalities Period

Sevcan TÜRE

ÖNSÖZ

Anadolu'da Bizans ve Türk dönemine ait birçok kazı merkezinde yürütülen çalışmalar sonucunda, yoğun olarak seramik malzeme açığa çıkarılmıştır. Bu seramikler bazı yayınlarla bilim dünyasına sunulmaktadır. Ancak Geç Bizans Dönemi ve Beylikler Dönemi'ne ait ele geçen seramik malzeme ile ilgili bilgilerimiz kısıtlı ve dağınık haldedir. Geçiş Dönemi olarak nitelendirilen bu evrede Anadolu'nun siyasi ve kozmopolit yapısıyla beraber benzer buluntuların azlığı ve bunlarla ilgili yapılan değerlendirmelerin net olmaması ele geçen eserlerin tanımını ve tarihlendirmesini yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu yüzden Ayasuluk Kalesi buluntularının değerlendirilmesinde, tanım ve tasnif çalışmasının yanı sıra diğer kazı alanlarında ele geçen ve müzelerde sergilenen benzer örnekleri ile karşılaştırılarak sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Ortaçağ Dönemi Seramik Sanatı alanında yapılan çalışmalara katkı sağlamak amacıyla hazırlamış olan *"Ayasuluk Kalesi Doğu Kapısı Çevresindeki 2000-2002 Kurtarma Kazılarından Ele Geçen Seramikler"* isimli yüksek lisans tezi, 2000 ile 2002 yılları arasında Ayasuluk Kalesi'nin bir parçası olan Doğu Kapısı ve çevresinde yer alan çeşitli yapı komplekslerinde, eski Efes Müzesi Müdürü Selahattin Erdemgil ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa Büyükkolancı tarafından yürütülen kazı çalışmalarıyla elde edilen, halen Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Anıtı kazı evi deposunda korunan seramik parçalarını konu edinmiştir.

Danışmanlığımı üstlenerek konumun seçiminde beni yönlendiren, çalışmalarımı takip edip, her türlü desteği sunan, kitap ve makale gibi birçok kaynağa ulaşmamı sağlayan, ayrıca atölye çalışmalarında seramiğin üretimi, onarımı ve bakımı ile ilgili geniş bilgiler vererek, yanında çalıştığım sürece seramik sanatının yanısıra hayata dair bir çok şeyi öğrendiğim değerli hocam Doç. Dr. Gülgün Yılmaz'a, kazı malzemesini tez konusu olarak çalışmama izin veren Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Anıtı kazı başkanı Yar. Doç. Dr. Mustafa Büyükkolancı'ya, tezin şekillenmesinde ve katalog için çizimleri hazırlamada üzerimde büyük emekleri olan Yar. Doç. Dr. Fuat Yılmaz ve arkeolog Serkan Demir'e, Efes Müzesi Müdürlüğü'ne ve kazı evindeki diğer yardımları için tüm ekip üyelerine teşekkür ederim.

Son olarak maddi manevi desteklerini daima yanımda hissettiğim aileme, tezin her aşamasında yardımlarını esirgemeyen ve özellikle de bana güç verdiği için çok değerli olan Sercan Ölçer'e candan teşekkürlerimi sunarım.

Sevcan TÜRE

Edirne 2014

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET IV

ABSTRACT V

ÖNSÖZ VII

ŞEKİLLER LİSTESİ XII

RESİMLER LİSTESİ XIII

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ XIV

ÇİZİMLER LİSTESİ XIX

PLANLAR LİSTESİ XXII

KISALTMALAR LİSTESİ XXIII

1. GİRİŞ 1

2.SELÇUK(AYASULUK) TARİHÇESİ 7

3. AYASULUK KALESİ 20

3.1. Ayasuluk Kalesi'nde Yapılan Kazı Çalışmaları 28

3.2. Ayasuluk Kalesi 2000, 2001 ve 2002 Yılları Kurtarma Kazıları 33

3.3. Alanlar ve Açmalar 35

4. AYASULUK KALESİ DOĞU KAPISI ÇEVRESİNDEKİ 2000-2002 KURTARMA KAZILARINDAN ELE GEÇEN SERAMİKLER 48

4.1. BİZANS DÖNEMİ SERAMİKLERİ 52

4.1.1. Tek Renk Sırlı Seramikler 57

4.1.2. Sgraffito Bezemeli Seramikler 59

4.1.3. Sıçratma Boya Bezemeli Seramikler 62

4.2. İSLAMİ DÖNEM SERAMİKLERİ 64

4.2.1. SIRSIZ SERAMİKLER 66

4.2.1.1. Bezemesiz Seramikler 68

4.2.1.2. Astar Boya Bezemeli Seramikler 69

4.2.1.3. Kazıma Bezemeli Seramikler 71

4.2.1.4. Kabartma Dekorlu Baskı Bezemeli Seramikler 74

4.2.2. SIRLI SERAMİKLER 79

4.2.2.1. Tek Renk Sırlı Seramikler 81

4.2.2.2. Sıraltı Tekniğinde Seramikler 84

4.2.2.2.1. Sıraltı Boya Bezemeli Seramikler 85

4.2.2.2.2. Akıtma-Sıçratma/Püskürtme Boya Bezemeli Seramikler 94

4.2.2.2.3. Sgraffito Bezemeli Seramikler. 97

4.2.2.2.4. Slip Bezemeli Seramikler 102

4.2.2.3. Kalay Sırlı (Lüster Bezemeli) Seramikler 104

5. DEĞERLENDİRİLME 110

5.1. FORM VE İŞLEV 111

5.1.1. Testiler 112

5.1.1.1. Basık Küresel Gövdeli Kabartma Dekorlu Baskı Bezemeli Testiler 113

5.1.1.2. Ovaoid Gövdeli Kazıma Bezemeli Testiler 116

5.1.2. Kapaklar 119

5.1.3. Derin Kaplar 121

5.1.3.1. Konik Çukur Gövdeli Kaplar 122

5.1.3.2. Yarı Küresel Gövdeli Kaplar 124

5.1.3.3. Yayvan Gövdeli Kaplar 126

5.1.3.4. Kademeli Çukur Gövdeli Kaplar 128

5.1.4. Kandiller 130

5.2. MALZEME VE TEKNİK 131

5.3. SÜSLEME 140

5.3.1. Süsleme Teknikleri 140

5.3.2. Motifler 143

5.3.2.1. Bitkisel 144

5.3.2.2. Geometrik 146

5.3.3. Kompozisyon 148

6. SONUÇ 149

7. KATALOG 152

RENK TABLOSU 252

TARİHLEME TABLOSU 254

KAYNAKÇA 256

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil: 1 Helenistik Dönemde II. Efes, Selçuk Belediyesi 2008,http://www.selcuk.bel.tr/tr/index.php 8

Şekil: 2 Ayasuluk Kalesi ve Eski Efes Kenti, Walsh 1939, pl. 32 10

Şekil: 3 St. Jean Kilisesi Restitüsyon Denemesi, Hueber 1978 11

Şekil: 4 17. Yüzyılda Ayasuluk, Le Bruyn, s. 14 14

Şekil: 5 Takip Kapısını Gösteren Eski Bir Gravür, Choiseul-Gouffier 1782-1822, pl.121 21

Şekil: 6 John Covel'in 1670 Tarihli Ayasuluk Gravürü, Büyükkolancı 2009 24

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

Resim: 1 16. Yüzyılda Ayasuluk, Başgelen 2009, s.114-115 12

Resim: 2 Kazı Öncesi Ayasuluk İç Kalesi, Pekin-Yılmaz 2008, s. 175 16

Resim: 3 Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Kilisesi Genel Görünüşü, Durgut 2009, http://www.panoramio.com/photo/16077554 26

Resim: 4 Ayasuluk İç Kalesi Genel Görünüşü, http://www.milliyet.com.tr/tarih-kalede-hayata-donus/ege/haberdetay/16.06.2012/1554498/default.htm 27

Resim: 5 Kazı Sonrası Kale Camii ve Çevresi, http://www.pau.edu.tr/ayasuluk/tr/fotogaleri 31

Resim: 6 Kale Köşkü, http://www.pau.edu.tr/ayasuluk/tr/fotogaleri 31

Resim: 7 Ayasuluk İç Kalesi 2009 Yılı Sonu Genel Görünüşü, 37

Resim: 8 Ayasuluk Kalesi Doğu Kapısı Çevresi Genel Görünüş 39

Resim: 9 Ayasuluk Kalesi Doğu Sarnıçları Genel Görünüş 40

Resim: 10 III Nolu Sarnıç 41

Resim: 11 IV Nolu Sarnıç 42

Resim: 12 Ev Kompleksi Genel Görünüş 44

Resim: 13 Yapı V 45

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Sayfa

Fotoğraf: 1 Tek Renk Sırlı Kasecik 153

Fotoğraf: 2 Tek Renk Sırlı Kasecik (Dış Yüzü) 153

Fotoğraf: 3 Tek Renk Sırlı Kasecik (İç Yüzü) 155

Fotoğraf: 4 Tek Renk Sırlı Kasecik (Dış Yüzü) 155

Fotoğraf: 5 Tek Renk Sırlı Tabak Parçası (İç Yüzü) 157

Fotoğraf: 6 Tek Renk Sırlı Tabak Parçası (Dış Yüzü) 157

Fotoğraf: 7 Tek Renk Sırlı Kase (İç Yüzü) 159

Fotoğraf: 8 Tek Renk Sırlı Kase (Dış Yüzü) 159

Fotoğraf: 9 Sgraffito Bezemeli Kase Parçası (İç Yüzü) 161

Fotoğraf: 10 Sgraffito Bezemeli Kase Parçası (Dış Yüzü) 161

Fotoğraf: 11 Sıçratma Boya Bezemeli Kase Parçası (İç Yüzü) 163

Fotoğraf: 12 Sıçratma Boya Bezemeli Kase Parçası (Dış Yüzü) 163

Fotoğraf: 13 Sırsız Kapak 165

Fotoğraf: 14 Delikli Sırsız Kapak Parçası 167

Fotoğraf: 15 Astar Boya Bezemeli İbrik 169

Fotoğraf: 16 Astar Boya Bezemeli Testi (Dış Yüzü) 171

Fotoğraf: 17 Astar Boya Bezemeli Testi (İç Yüzü) 171

Fotoğraf: 18 Astar Boya Bezemeli Testi Parçası 173

Sayfa

Fotoğraf: 19 Astar Boya Bezemeli Testi (Dip Kısmı) 173

Fotoğraf: 20 Astar Boya Bezemeli Testi Parçası 175

Fotoğraf: 21 Kazıma Bezemeli Testi 177

Fotoğraf: 22 Kazıma Bezemeli Testi 179

Fotoğraf: 23 Kazıma Bezemeli Testi 179

Fotoğraf: 24 Kazıma Bezemeli Testi 181

Fotoğraf: 25 Kazıma Bezemeli Testi Parçası 183

Fotoğraf: 26 Kazıma Bezemeli Testi Boyunu 185

Fotoğraf: 27 Kazıma Bezemeli Testi Boyunu (İç Kısım) 185

Fotoğraf: 28 Kabartma Bezemeli Sırsız Testi 187

Fotoğraf: 29 Kabartma Bezemeli Sırsız Testi 189

Fotoğraf: 30 Kabartma Bezemeli Sırsız Testi 191

Fotoğraf: 31 Kabartma Bezemeli Sırsız Testi Parçası 193

Fotoğraf: 32 Kabartma Bezemeli Sırsız Testi 195

Fotoğraf: 33 Duokrom Sırlı Kase Parçası (İç Yüzü) 197

Fotoğraf: 34 Duokrom Sırlı Kase Parçası (Dış Yüzü) 197

Fotoğraf: 35 Duokrom Sırlı Kase Parçası (İç Yüzü) 199

Fotoğraf: 36 Duokrom Sırlı Kase Parçası (Dış Yüzü) 199

Fotoğraf: 37 Tek Renk Sırlı Kase Parçası (İç Yüzü) 201

Sayfa

Fotoğraf: 38 Tek Renk Sırlı Kase Parçası (Dış Yüzü) 201

Fotoğraf: 39 Tek Renk Sırlı Kase Parçası (İç Yüzü) 203

Fotoğraf: 40 Tek Renk Sırlı Kase (İç Yüzü) 205

Fotoğraf: 41 Tek Renk Sırlı Kase (Dış Yüzü) 205

Fotoğraf: 42 Tek Renk Sırlı Tabak 207

Fotoğraf: 43 Tek Renk Sırlı Fincan 209

Fotoğraf: 44 Tek Renk Sırlı Fincan (İç Kısmı) 209

Fotoğraf: 45 Tek Renk Sırlı Kandil Parçası (Üst Kısım) 211

Fotoğraf: 46 Tek Renk Sırlı Kandil Parçası 211

Fotoğraf: 47 Boya Bezemeli Kase Parçası (İç Yüzü) 213

Fotoğraf: 48 Boya Bezemeli Kase Parçası (Dış Yüzü) 213

Fotoğraf: 49 Boya Bezemeli Kase Parçası (İç Yüzü) 215

Fotoğraf: 50 Boya Bezemeli Kase Parçası (Dış Yüzü) 215

Fotoğraf: 51 Boya Bezemeli Kase Parçaları (İç Yüzü) 217

Fotoğraf: 52 Boya Bezemeli Kase Parçaları (Dış Yüzü) 217

Fotoğraf: 53 Boya Bezemeli Tabak Parçası (İç Yüzü) 219

Fotoğraf: 54 Boya Bezemeli Bardak 221

Fotoğraf: 55 Boya Bezemeli Tabak Kaidesi (İç Yüzü) 223

Fotoğraf: 56 Boya Bezemeli Tabak Kaidesi (Dış Yüzü) 223

Sayfa

Fotoğraf: 57 Milet İşi Testi Parçası (Dış Yüzü) 225

Fotoğraf: 58 Milet İşi Testi Parçası (İç Yüzü) 225

Fotoğraf: 59 Boya Bezemeli Tabak Parçası (İç Yüzü) 227

Fotoğraf: 60 Boya Bezemeli Tabak Parçası (Dış Yüzü) 227

Fotoğraf: 61 Sgraffito ve Püskürtme Boya Bezemeli Kase Parçası (İç Yüzü) 229

Fotoğraf: 62 Sgraffito ve Püskürtme Boya Bezemeli Kase Parçası (Dış Yüzü) 229

Fotoğraf: 63 Sıçratma Boya Bezemeli Kase (İç Yüzü) 231

Fotoğraf: 64 Sıçratma Boya Bezemeli Kase (Dış Yüzü) 231

Fotoğraf: 65 Sıçratma Boya Bezemeli Kase Parçası (İç Yüzü) 233

Fotoğraf: 66 Sıçratma Boya Bezemeli Kase Parçası (Dış Yüzü) 233

Fotoğraf: 67 Sgraffito Bezemeli Kase Parçaları (İç Yüzü) 235

Fotoğraf: 68 Sgraffito Bezemeli Ağız Parçası (İç Yüzü) 235

Fotoğraf: 69 Sgraffito Bezemeli Kase Parçası (İç Yüzü) 237

Fotoğraf: 70 Sgraffito Bezemeli Kase Parçası (Dış Yüzü) 237

Fotoğraf: 71 Sgraffito Bezemeli Kase Kaidesi (İç Yüzü) 239

Fotoğraf: 72 Sgraffito Bezemeli Kase Kaidesi (Dış Yüzü) 239

Fotoğraf: 73 Sgraffito Bezemeli Kase Parçası (İç Yüzü) 241

Fotoğraf: 74 Sgraffito Bezemeli Kase Parçası (Dış Yüzü) 241

Fotoğraf: 75 Sgraffito Bezemeli Kapak Parçası (Dış Yüzü) 243

Sayfa

Fotoğraf: 76 Sgraffito Bezemeli Kapak Parçası (Dış Yüzü) 243

Fotoğraf: 77 Sgraffito Bezemeli Kapak Parçası (Profil) 243

Fotoğraf: 78 Sgraffito ve Slip Bezemeli Kapaklı Kase (İç Yüzü) 245

Fotoğraf: 79 Sgraffito ve Slip Bezemeli Kapaklı Kase (Dış Yüzü) 245

Fotoğraf: 80 Sgraffito ve Slip Bezemeli Kase (İç Yüzü) 247

Fotoğraf: 81 Sgraffito ve Slip Bezemeli Kase (Dış Yüzü) 247

Fotoğraf: 82 Lüster Bezemeli Kase Parçası (İç Yüzü) 249

Fotoğraf: 83 Lüster Bezemeli Kase Parçası (Dış Yüzü) 249

Fotoğraf: 84 Lüster Bezemeli Kase (İç Yüzü) 251

Fotoğraf: 85 Lüster Bezemeli Kase (Dış Yüzü) 251

Fotoğraf: 86 Lüster Bezemeli Kase (Profil) 251

ÇİZİMLER LİSTESİ

Sayfa

Çizim: 1 Tek Renk Sırlı Kasecik 153

Çizim: 2 Tek Renk Sırlı Kasecik 155

Çizim: 3 Tek Renk Sırlı Tabak Parçası 157

Çizim: 4 Tek Renk Sırlı Kase 159

Çizim: 5 Sgraffito Bezemeli Kase Parçası 161

Çizim: 6 Sıçratma Boya Bezemeli Kase Parçası 163

Çizim: 7 Tabak Formlu Kapak 165

Çizim: 8 Sırsız Kapak Parçası 167

Çizim: 9 Astar Boya Bezemeli Sırsız İbrik 169

Çizim: 10 Astar Boya Bezemeli Sırsız Testi Parçası 171

Çizim: 11 Astar Boya Bezemeli Kaide Parçası 173

Çizim: 12 Astar Boya Bezemeli İbrik Parçası 175

Çizim: 13 İki Kulplu Sırsız Testi 177

Çizim: 14 İki Kulplu Sırsız Testi 179

Çizim: 15 İki Kulplu Sırsız Testi 181

Çizim: 16 Kazıma ve Baskı Bezemeli Sırsız Testi Parçası 183

Çizim: 17 Kazıma Bezemeli Sırsız Testi Boynu 185

Çizim: 18 Kabartma Bezemeli Sırsız Testi 187

Sayfa

Çizim: 19 Kabartma Bezemeli Sırsız Testi 189

Çizim: 20 Kabartma Bezemeli Sırsız Testi 191

Çizim: 21 Kabartma Bezemeli Sırsız Testi Parçası 193

Çizim: 22 Kabartma Bezemeli Sırsız Testi 195

Çizim: 23 Duokrom Sırlı Kase Parçası 197

Çizim: 24 Duokrom Sırlı Kase Parçası 199

Çizim: 25 Tek Renk Sırlı Kase Parçası 201

Çizim: 26 Tek Renk Sırlı Kase Parçası 203

Çizim: 27 Tek Renk Sırlı Kase 205

Çizim: 28 Tek Renk Sırlı Tabak 207

Çizim: 29 Tek Renk Sırlı Fincan 209

Çizim: 30 Tek Renk Sırlı Kandil Parçası 211

Çizim: 31 Boya Bezemeli Kase Parçası 213

Çizim: 32 Boya Bezemeli Kase Parçası 215

Çizim: 33 Boya Bezemeli Kase 217

Çizim: 34 Boya Bezemeli Tabak Parçası 219

Çizim: 35 Sıraltı Boya Bezemeli Bardak 221

Çizim: 36 Firuze Sıraltı Boya Bezemeli Kase Kase Kaidesi 223

Çizim: 37 Milet işi Testi Gövdesi 225

Sayfa

Çizim: 38 Sıraltı Boyalı Kase Parçası 227

Çizim: 39 Sgraffito ve Püskürtme Boya Bezemeli Kase Parçası 229

Çizim: 40 Sıçratma Boya Bezemeli Kase 231

Çizim: 41 Sıçratma Boya Bezemeli Kase Parçası 233

Çizim: 42 Sgraffito Bezemeli Kase Parçası 235

Çizim: 43 Sgraffito Bezemeli Kase Parçası 237

Çizim: 44 Sgraffito Bezemeli Kaide Parçası 239

Çizim: 45 Sgraffito Bezemeli Kase Parçası 241

Çizim: 46 Sgraffito ve Sıraltı Boya Bezemeli Kapak Parçası 243

Çizim: 47 Sgraffito ve Slip Bezemeli Kapaklı Kase 245

Çizim: 48 Sgraffito ve Slip Bezemeli Kase 247

Çizim: 49 Lüster Bezemeli Tabak Parçası 249

Çizim: 50 Lüster Bezemeli Tabak 251

PLANLAR LİSTESİ

Sayfa

Plan: 1 St. Jean Kilisesi'nin Planı, Büyükkolancı 2000 11

Plan: 2 Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Kilisesi Genel Planı, Büyükkolancı 2010 25

Plan: 3 Ayasuluk İç Kalesi Planı 27

Plan: 4 Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Kilisesi Genel Planı, Büyükkolancı 2010 32

Plan: 5 Ayasuluk İç Kalesi Planı, Büyükkolancı 2009 35

Plan: 6 Ayasuluk Kalesi 2001 Yılı Kazısı Yapılan Alanlar, Büyükkolancı 2002 36

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı Geçen Makale

bkz. : Bakınız

C. : Cilt

Çiz. : Çizim

Ed. : Editör

Env. : Envanter

Fig. : Figür

Fot. : Fotoğraf

Gös. yer. : Gösterilen Yer

Kat. No. : Katalog Numarası

Lev. : Levha

No : Numara

Örn. : Örnek

Res. : Resim

s. : Sayfa

Şek. : Şekil

Ykş. : Yaklaşık

"Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini, bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, yararlanılan kaynaklar için bütün atıfları yaptığımı beyan ederim."

Sevcan Türe

1. GİRİŞ

Çalışmada Ayasuluk Kalesi ile ilgili ve Ayasuluk Kalesi'nin bir parçası olan doğudaki Ev kompleksi, Yapı V ve Sarnıç III ile Sarnıç IV'ü içine alan Doğu Kapısı çevresinde 2000-2002 yılları arasında yürütülen kazı çalışmaları araştırılmıştır. Bu çalışmalardan elde edilen ve bir süre St. Jean Kazı Evi Deposu arkasındaki kulübede saklanan, halen St. Jean kazı evi deposunda korunan birçok çeşidi ve özelliği ile Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Erken Osmanlı Dönemlerine ait seramik parçaları konu olarak ele alınmıştır.

Anadolu'da Ortaçağ ve sonrası üzerine yapılan kazıların artması ve bu kazılardan çıkan malzemenin değerlendirilmesi, birçok konuda araştırmacılara yol göstermektedir. Bu çalışma da seramik üretim ve tekniklerinin Anadolu'daki farklı bir boyutunu ortaya çıkarmayı, önemli ve eksik bazı bölümleri doldurmayı, Ayasuluk'taki seramiklerin teknik ve bezeme çeşitliliği hakkında bir sonuca ulaşmamızı sağlayacaktır.

Ayasuluk Tepesi'nde ilk olarak 1921-22 yıllarında yapılan kazılarda 6. yüzyıla ait, Bizans İmparatoru Iustinianus Döneminde yapılmış olan serbest haç planlı kilise, yani St. Jean Kilisesi ortaya çıkarılmıştır. Bugün kısmen ayakta olan yapının içinde ve çevresinde daha sonraki yıllarda 1927-28, 1957-58, 1960-65, 1974-78 yıllarında yapılan kazılara devam edilmiştir. Bu kazılar sırasında pek çok seramik elde edilmiştir. Yapılan ilk kazılarda bulunan seramikler Yunanlı Arkeolog Sotiriou[1]

[1] George Sotiriou, *Helenikai Anaskaphai en Mikra Asia: Ho Naos Ionnou tou Thelogou en Efeso*, Archailogikon Deltion, VII, 1924, s. 115-223.

tarafından yayınlanmıştır.[2] 1978 yılında Ebru Parman bu bölgedeki Bizans dönemine ait seramikleri incelediği bir doktora tezi hazırlamıştır.[3] Kaledeki ilk kazı ve onarım çalışmaları ise 1960 yılında Efes Müzesi Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Daha sonra 1974'te ve 1990-2003 yıllarını içeren İkinci dönem Müze Kurtarma Kazıları ile devam etmiştir. 2007 yılından beri bilimsel kazı ve onarım çalışmaları Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden, Yrd. Doç. Dr. M. Büyükkolancı başkanlığında sürdürülmektedir.

Ayasuluk Tepesi'nde 1999, 2000, 2001 ve 2002 yıllarında gerçekleşen yüzey araştırmaları ve kazılarda pek çok buluntu ele geçirilmiştir. Bu buluntuların bir kısmını seramik grubu oluşturmaktadır. Bu yıllarda elde edilen seramiklerin ayrıntılı çalışılmamış olması, depo arkasında yok olmadan değerlendirilmesi ve Ayasuluk'un tarihinin aydınlatılmasına yardımcı olmak için tezin konusu bu dönemde yapılan müze kurtarma kazıları verileri ile sınırlandırılmıştır. Bu yıllarda yapılan kazılarda ele geçen seramik parçalar yüzlerce sayıdadır. Bunların çoğu benzer özellikler gösteren sırsız ve bezemesiz seramiklerdir. Hepsi elden geçirilerek değerlendirilmiş, kendi içinde gruplandırılmış, tüme yakın ve dönem özelliği ile bezemedeki bütünlük dikkate alınarak parçalar seçilmiştir. Efes Müzesi'ndeki 2002 yılında onarılmış ve envanter numarası verilerek depoya kaldırılmış olan 12 parça ile toplam 50 adet, kırık, tüme yakın veya tüm parçaların tanıtılması, malzeme, çeşit, teknik ve bezeme özelliklerinin belirlenmesi ve tarihi dönemlerinin tespiti yapılmaya çalışılmış, diğer merkezlerdeki örnekleriyle karşılaştırılmıştır.

Kazı başkanı M. Büyükkolancı'nın kazı sonuçlarını yayınladığı makaleleri, E. Parman'ın "Bizans Keramik Sanatı ve Ayasuluk/Efes Bizans Keramikleri" isimli doktora tezi, L. Bulut'un Ayasuluk kazılarında bulunan İslam Devri Seramikleri ile ilgili makalesi[4] ve son yıllarda yapılan kazı çalışmalarında bulunan G. Yılmaz'ın St.

---

[2] Ebru Parman, "Ayasuluk'ta Bulunan Sırlı Bizans Keramikleri", *Bedrettin Cömert'e Armağan Kitabı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi, Beşeri Bilimler Dergisi, Özel Sayı, Ankara 1980, s. 324.

[3] Ebru Parman, *Bizans Keramik Sanatı ve Ayasuluk/Efes Bizans Keramikleri*, (Hacettepe Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1978.

[4] Lale Bulut, "Selçuk (Ayasuluk) Kazılarında Ele Geçen İslam Devri Seramikleri", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu 4-6 Eylül 1997*, Selçuk Belediyesi ve Ege

Jean Anıtı AN Sarnıcı kazılarında ele geçen seramikleri ele aldığı makalesi[5] dışında konumuzla doğrudan ilgili pek fazla kaynak mevcut değildir. Elde edilen kazı raporlarında yürütülen çalışmalar genel olarak anlatılmış, yeri geldikçe seramik buluntulara değinilmiştir. Ayasuluk'un tarihi ve Ayasuluk Kalesi hakkında ise çeşitli kaynaklar bulunmaktadır. Bunların arasında T. Baykara[6], A. Kılıç'ın[7] Selçuk hakkında makaleleri, G. Ökten'in[8] yüksek lisans tezi ile C. Telci'nin, "Ücra Yerde ve Deniz Kenarında, İhtiyatlu Mahalde Bir Şehir Ayasuluğ (Selçuk XV-XVI. yüzyıllar)" adlı kitabı[9] önemli yayınlar arasında sayılabilir.

Tezin konusu karmaşık bir dönem özelliği gösteren seramik grubunu oluşturduğu için Bizans, Ortaçağ ve Osmanlı seramiklerini tanıtan ve değerlendiren kaynaklardan faydalanılmıştır. Türkiye'de söz konusu döneme yönelik seramikleri tanıtan ve değerlendiren çalışmalar da bulunmaktadır. Bunların bazıları kazı sonuçlarının yayınlandığı makalelerde yer almaktadır. Anadolu Selçuklu Dönemi seramikleri konusunda, M. O. Arık'ın Hasankeyf kazıları sonuçları ile ilgili makaleleri[10], S. Bilici'nin sırlı seramikler ve Alanya seramikleri ile ilgili yayınları[11], R. Arık'ın

---

Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1998, s. 343-356.

[5] Gülgün Yılmaz, "Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Anıtı Kazılarında Bulunan Seramikler", *Uluslararası Katılımlı XVI. Ortaçağ - Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Cumhuriyet Üniversitesi-Sivas 18–20 Ekim 2012* (Baskıda).

[6] Tuncer Baykara, "Ayasuluk'un Selçuklu Şehirleri Arasındaki Yeri", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu 4-6 Eylül 1997*, Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1998, s. 1-3.

[7] Atabey Kılıç, "Selçuk (Ayasulug) Kültür Tarihine Genel Bir Bakış", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu 4-6 Eylül 1997*, Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1998, s. 3-19.

[8] Gül Ökten, *Selçuk Kent Alanı İçinde Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Yapıları, Koruma ve Onarım Sorunları*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2002.

[9] Cahit Telci, *Ücra Yerde Ve Deniz Kenarında, İhtiyatlu Mahalde Bir Şehir Ayasuluğ (Selçuk XV-XVI. yüzyıllar)*, Selçuk Belediyesi Selçuk-Efes Kent Belleği Yayınları 1, İstanbul 2010.

[10] Mehmet Oluş Arık-Metin Ahunbay, "1990 Yılı Hasankeyf Kazı, Araştırma ve Onarım Çalışmaları", *XIII. Kazı Sonuçları Toplantısı,* C. II, Ankara 1991, s.403-412; Mehmet Oluş Arık, "Hasankeyf Kurtarılmalı", *Sanat*, Sayı 2, Ankara 1993, s. 17-41; "Hasankeyf Kazı ve Kurtarma Projesi", *Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 1999 Yılı Çalışmaları*, Derleyenler: Numan Tuna-Jean Öztürk-Jale Velibeyoğlu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Tarihsel Çevre Araştırma ve Değerlendirme Merkezi Yayınları (Taçdam), Ankara 2001, s. 777-804.

[11] Sema Bilici, "Alanya-Selçuklu Sarayı Seramikleri", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu (Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan)*, İzmir 2002, s. 139-154; "Sırlı Seramik Sanatı", *Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Uygarlığı (Mimarlık ve Sanat)-II*, Ed. Ali Uzay Peker-Kenan Bilici, Ankara 2006, s. 513-523.

Kubadabad kazıları ile ilgili yayınları[12]; Ahlat kazılarında çıkan seramik fırınları ve seramiklerle ilgili B. Karamağaralı ve N. Karamağaralı Akgül'ün çalışmaları[13]; Samsat kazılarında çıkan seramikler üzerine G. Öney ve L. Bulut'un çalışmaları[14]; S. Gök Gürhan'ın Beylikler Dönemine ait çalışmaları[15], G. Tunçel'in sırsız seramikler hakkındaki çalışmaları[16] Ortaçağ Seramik Sanatını; O. Aslanapa ve A. Altun, J. Raby ve N. Atasoy'un çalışmaları[17] ile N. Özkul Fındık'ın İznik Roma Tiyatrosu'ndaki[18] ve G. Yılmaz'ın Edirne Zindanaltı Kurtarma kazılarındaki çalışmaları[19] ise Erken Osmanlı Dönemi seramiklerini konu almakta ve bazı önemli yayınlar olarak sıralanabilmektedir.

---

[12] Rüçhan Arık, *Kubad Abad, Selçuklu Saray ve Çinileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2000.

[13] Beyhan Karamağaralı, "Ahlat Seramik Ekolü", *İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*, Sayı 5, Ankara 1982, s. 391-462; Nakış Karamağaralı-Akgül, *Ahlat Kazılarında Ortaya Çıkarılan Seramikler*, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1991.

[14] Gönül Öney, "Erken Dönem Anadolu Türk İslam Seramiği (12.-13. yüzyıllar)", *Antika*, Haziran Çini Özel Sayısı, Mısırlı Yayınları, C. 3, Yıl: 3, Sayı 27, İstanbul 1987, s. 16-22; "Samsat Kazılarında 12-13. yüzyıl Seramiği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 2. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri (18-20 Kasım 1982)*, İzmir 1984, s. 218-227; "1978-1979 ve 1981 Yılı Samsat Kazılarında Bulunan İslam Devri Buluntularıyla İlgili İlk Haber", *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı 1, İzmir 1982, s. 71-80; Lale Bulut, *Samsat İslami Devir Sırsız ve Tek Renk Sırlı Seramikleri*, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1991; *Samsat Ortaçağ Seramikleri (Sıraltı ve Lüsterler)*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Yayın No: 108, İzmir 2000; "Samsat Ortaçağ Sgraffito ve Champleve Seramikleri", *Prof. Dr. Şerare Yetkin Anısına Çini Yazıları*, İstanbul 1996, s. 31-46; "Kabartma Desenli Samsat Ortaçağ Seramikleri", *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı 7, İzmir 1994, s. 1-18.

[15] Sevinç Gök-Gürhan, "Beylikler Dönemine Ait Sgraffito Teknikli ve Tek Renk Sırlı Kaplar (Manisa Gülgün Hatun Hamamı Buluntuları)", *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı:17/2, İzmir 2010, s. 58-83; "Balat İlyas Bey Külliyesi Kazısında Ortaya Çıkarılan Seramiklerin Değerlendirilmesi", *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyum Bildirileri 14-16 Ekim 2009*, İstanbul 2010, s. 291-305.

[16] Gül Tunçel, *Anadolu'da Türk Devri Prese Süslemeli Sırsız Seramikler (XIII.YY. Sonuna Kadar)*, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi), Ankara 1992; "Sırsız Seramik Sanatı", *Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Uygarlığı (Mimarlık ve Sanat)-II*, Ed. Ali Uzay Peker-Kenan Bilici, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 513-523.

[17] Oktay Aslanapa-Şerare Yetkin-Ara Altun, *İznik Çini Fırınları Kazısı 1981-1988 II. Dönem*, TTT Vakfı Yayınları, İstanbul 1989; Nurhan Atasoy-Julian Raby, *Iznik: The Pottery Of Ottoman Turkey*, London 1989.

[18] Nurşen Özkul-Fındık, *İznik Roma Tiyatrosu Kazı Buluntuları (1980-1995) Arasındaki Osmanlı Seramikleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1. Baskı, Ankara 2001.

[19] Gülgün Yılmaz, "Edirne Zindanaltı Kurtarma Kazılarında Bulunan Erken Osmanlı Seramikleri - I", *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, Sayı 9, s. 25-42; *Edirne Müzesi Osmanlı Seramikleri: Zindanaltı Buluntuları,* Edirne Taşınır Kültür Varlıkları Envanteri 1, Trakya Kalkınma Ajansı Yayınları, Edirne 2012.

Bizans Seramik Sanatına ilişkin yayınlarda ise çok fazla kaynak mevcut değildir. D. Talbot Rice'a göre, Bizans Keramiği "Keramik Tarihi Haritası"nda adı işaretlenmemiş bir bölge gibidir. Bizans sanatının mimari, anıtsal resim (mozaik-fresko), el-yazmalar (minyatür), fildişi ve diğer yapıtları ile ilgili bilgiler, bugüne dek daha ayrıntılı olarak bilinmekte ve daha fazla sayıda araştırma yapılmaktadır. Keramik konusunda ise bu denli geniş bilgi henüz yoktur. Araştırma ve yayınlar yeni yeni çoğalmaktadır.[20] Bizans seramikleri ile ilgili C. H. Morgan'ın[21], A. H. S. Megaw[22] ve K. Dark[23] ile D. T. Rice'ın[24] yayınları; A. Çaylak Türker'in Antik Myra kentindeki çalışmaları[25], L. Doğer'in[26] ve E. Parman'ın Bizans seramikleri ve Ayasuluk Kazıları ile ilgili yayınları[27] önemli kaynaklar arasında gösterilebilir.

Çalışmamız; Giriş, Ayasuluk'un Tarihçesi, Ayasuluk Kalesi, Ayasuluk Kalesi Doğu Kapısı Çevresi'ndeki 2000-2002 Kurtarma Kazılarından Ele Geçen

---

[20] Ebru Parman, *a.g.m.*, s. 321.

[21] Chris H. Morgan, "Corinth, The Byzantine Pottery", *Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies At Athens XI*, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts 1942.

[22] A. H. S. Megaw, "An Early Thiteenth Century Aegean Glazed Ware", *Studies in Memory of David Talbot Rice*, Ed. G. Robertson and G. Henderson, Edinburgh 1975, s. 34-45.

[23] Ken Dark, *Byzantine Pottery*, Tempus Publisling, Stroud 2001.

[24] David Talbot Rice, *Byzantine Glazed Pottery*, At The Clarendon Press, Oxford 1930; "The Pottery of Byzantium and the Islamic World", *Studies in Islamic Art and Architecture in Honour of Prof. KAC Creswell*, Ed. C.L. Geddes, Cairo 1965; *Late Byzantine Pottery*, Dumbarton Oaks Papers, 20, 1966.

[25] Ayşe Çaylak-Türker, *Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Bizans Dönemi Sırsız Seramikleri*, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1. Baskı, Antalya 2009; "Bizans Dönemi Demre-Myra Sırsız Seramik Buluntuları", *Adalya*, Sayı 8, Antalya 2006, s. 155-169.

[26] Lale Doğer, *İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki Sualtı Buluntusu Bizans Sırlı Seramikleri*, (Ege Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1997; "İslam Sanatı Etkisinde Kuş Figürlü Bizans Seramikleri", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı 77, 1997, s. 15-17; "İslam Sanatı Etkili Kufi Yazı Taklidi Motiflerle Bezeli Bizans Seramikleri", *Antika & Dekorasyon ve Sanat Dergisi*, Sayı 51, 1999, s. 90-93; "Byzantine Ceramics: Excavation at Smyrna Agora",(1997-98 and 2002-03), *Çanak, Byzas 7*, Ed. Beate Böhlendorf-Arslan - Ali Osman Uysal - Johanna Witte-Orr, Ege Yayınları, İstanbul 2008, s. 97-121; *İzmir Arkeoloji Müzesi Örnekleriyle Kazıma Dekorlu Ege-Bizans Seramikleri*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1. Baskı, İzmir 2000; "Kuşadası, Kadıkalesi (Anaia) Kazısı 2003 Yılı Bizans Dönemi Seramik Buluntuları", *Sanat Tarihi Dergisi, Yrd. Doç. Dr. Lale Bulut'a Armağan*, Sayı 14, No:1, İzmir 2005, s.105-117; "İşlev Teknik ve Estetik Değerlendirmelerle Bizans Günlük Yaşamında Sırlı Seramik", *Seres 2007, IV. Uluslararası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye, Sır ve Boya Semineri*, 26-28 Kasım 2007 Eskişehir, Bildiriler Kitabı, Türk Seramik Derneği Yayını, İstanbul 2007, s. 709-727.

[27] Ebru Parman, "Bizans Keramiklerinden Bazı İlginç Örnekler", *Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları I*, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları 4, Ankara 1986, s. 81-84; "The Pottery From the St. John's Basilica at Ephesos", *Recherches sur la ceramique Byzantine. Bullentin de Correspondance Hellenique*, Supplement XVIII, Ecole Française D'Athens, Athens, Paris 1989, s. 312-340.

Seramikler, Değerlendirme, Sonuç ve Katalog olmak üzere sekiz ana başlıktan oluşmaktadır.

Birinci bölüm olan Girişte, konunun amacı ve sınırları belirlenerek, konu ile ilgili yayınlardan bahsedilmiş ve çalışma yöntemi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Ayasuluk'un tarihi hakkında bilgi verilmiş, ağırlıklı olarak Anadolu Selçuklu ve Beylikler devri ile Osmanlı dönemi anlatılmıştır. Üçüncü bölümde Ayasuluk Kalesi'ne ayrıca değinilmiş ve kaledeki yapılar, kalede yapılan kazı çalışmalarına değinilmiş, beşinci bölümde çalışmanın ana bölümü olan Ayasuluk Kalesi Doğu Kapısı Çevresindeki 2000-2002 Kurtarma Kazılarından Ele Geçen Seramikler gruplar halinde ele alınarak anlatılmış, ardından değerlendirme ve sonuca gidilmiştir. En son bölüme ise katalog yerleştirilmiştir.

Seramikler Bizans Dönemi ve İslami Dönem Seramikleri olarak iki ana gruba ayrılarak, sırsız ve sırlı seramikler şeklinde alt gruplara, ardından süsleme tekniklerine göre gruplandırılmış ve bu başlıklar altında incelenerek açıklanmıştır. İncelenen tüm seramik parçalarına tek tek katalog numarası verilmiştir. Numaralandırma sistemi, gruplar içinde en başta ele alınan seramikten en sondaki seramiğe kadar devam eden sıralamayı belirleyen numaralar şeklindedir. Süsleme ve yapım tekniğine göre ayrılan seramikler değerlendirme bölümünde kendi içinde form ve işlev, malzeme ve teknik ile süsleme açısından ele alınmıştır. Ayrıca Ortaçağ Kazılarından ele geçen diğer seramik buluntular ile benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırılarak sonuç bölümüne geçilmiştir.

Sonuç bölümünde bilimsel kaynaklar yardımıyla ele alınan konu doğru şekilde açıklanmaya çalışılmış, Ayasuluk'ta ele geçen seramiklerin üretim özellikleri dikkate alınarak ortaya çıkan sonuçlar özetlenmiştir.

Katalog bölümünde bütün seramiklerin özellikleri ayrıntılarıyla ele alınmış, çizimleri ve resimleri birlikte verilmiştir. Seramiklerin profil ve motif çizimleri yapılmış, ayrıca yükseklik ve çapları ile ilgili ayrıntılı parça ölçüleri ile kısa bilgiler içeren bölümler oluşturulmuştur.

2. SELÇUK (AYASULUK) TARİHÇESİ

Ege Bölgesinin İzmir iline bağlı olan Selçuk küçük bir ilçe merkezi konumundadır. Yüzölçümü 295 km² olan ilçenin topraklarını doğuda Aydın'ın Germencik ve güneyinde Kuşadası ilçeleri, batıda Ege Denizi, kuzeyde İzmir Merkez ve Torbalı ilçeleri çevirmiştir. Antik dönemden başlayarak günümüze kadar gelen Selçuk, bulunduğu yerleşim bölgesi ve coğrafyası bakımından köklü bir geçmişe sahiptir. Ancak şehrin kurucuları ve kuruluş tarihi tam olarak bilinmemektedir. Son yıllarda Selçuk'ta bulunan Ayasuluk Kalesi'nde yapılan kazılar bu bölgenin yerleşim tarihinin Erken Tunç Dönemine kadar dayandığını gösteren arkeolojik malzemeler vermiştir.[28]

M.Ö. III. binden itibaren bu bölgeye Kar ve Leleg olarak adlandırılan halkların yerleştiği bilinmektedir. İlk olarak *Apasa* adıyla Ayasuluk Tepesi'nde kurulan kent uzun süre Luvi Krallığı'nın başkentliğini yapmıştır. Luvi Krallığı, M.Ö. 16. ile 13. yüzyıllarda Anadolu'nun büyük kısmına hakimdir. Büyük Kral Tarhuntadaru döneminde Luvi Krallığı en geniş sınırlarına ulaşmıştır. Orta Anadolu'da Hitit İmparatorluğu'nun güçlenmesi ile Büyük Hitit Kralı II. Murşili M.Ö. 1315'te batıya düzenlediği sefer ile Arzawa'yı yenmiş, onu kendisine bağlı bir uydu devlet haline getirmiştir.[29] M.Ö. 12. yüzyılda Dor istilasından kaçan Akhalar, Kar ve Leleglerle savaşarak bölgeyi ele geçirmiştir. M.Ö. 11. yüzyılda Anadolu'ya kuzeyden göçler başlamıştır. Attika Kralı Kodros'un oğlu Efes'in efsanevi kurucusu Prens Androklos da bu dönemde Efes'e gelerek kenti yerli halk olan Karia, Leleg ve Lydler'den almıştır. Bu dönemde şehir merkezi hala Ayasuluk Tepesi'nde yer almaktadır. Ayasuluk Tepesi'nin batı yamacında yer alan Efes Artemis Tapınağı ve çevresinde en eski buluntular Geç Tunç Çağı'na aittir.[30], M.Ö. 6. yüzyılda Lidyalılar, M.Ö. 5. yüzyılda ise Kimmerler Ayasuluk'a hakim olmuşlardır. Özellikle bu dönemde Artemis Tapınağı ile Efes önemli bir merkez haline gelmiştir. Apasas ve Ephesus adı ile anılan Ayasuluk Tepesi, M.Ö. 560'a kadar Lidyalılar için ana kent görevini

[28] Gül Ökten, *a.g.e.*, s. 24.
[29] Selçuk Belediyesi (2008), http://www.selcuk.bel.tr/tr/selcuk.php?module=1.
[30] Gös. Yer.

üstlenmiştir. M.Ö. 560 yılında Artemision çevresindeki yeni yerine taşınmıştır. Efes II olarak anılan bu yerleşim bölgesi daha sonra sular altında kalmıştır.[31] M.Ö. 547-546'da başlayan Pers egemenliği Büyük İskender'in Anadolu'ya girişi ile 334'de sona ermiştir.[32] Lidya egemenliği kısa sürmüş, yaklaşık on yıl kadar sonra kent Pers İmparatorluğu'nun yönetimi altına girmiştir. Büyük İskender sonrası bölgenin kontrolünü ele alan Lysimakhos, kentin tarihini ve gelişimini kökten etkileyecek bir adım atmıştır. Kenti Bülbül ve Panayır Dağı arasındaki bugünkü yerine taşımaya karar vermiştir. Daha da önemlisi kentin adını değiştirip, kente karısının adı olan Arsinoeia adını vermiştir.[33] Lysimakhos burayı Panayırdağı ve Bülbüldağı arasında yeniden kurarak etrafını surlarla çevirmiştir.[34] Şehri çeviren surlar ise M.Ö. 5. yüzyılda yapılmıştır.[35]

Şekil 1. Helenistik Dönemde II. Efes (Selçuk Belediyesi 2008).

Kentin ana yapıları olarak; Tiyatro, Devlet Agorası, Ticaret Agorası, Meclis Binası ve Stadyum'u inşa ettirmiştir. Daha sonra Selevkoslar'ın hakimiyetine giren Efes, M.Ö. 133'te Bergama Kralı III. Attalos'un ölümü ile Roma topraklarına katılmıştır.[36]

---

[31] Gül Ökten, *a.g.e.*, s. 8-9.
[32] Gül Ökten, *a.g.e.*, s. 11.
[33] Selçuk Belediyesi (2008), http://www.selcuk.bel.tr/tr/selcuk.php?module=1.
[34] Besim Darkot, "Ayasuluğ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Sayı IV, İstanbul 1991, s. 226.
[35] Zeki Arıkan, "XIV-XVI. yüzyıllarda Ayasuluk", *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Yayın No: 209, 1990, s. 122.
[36] Besim Darkot, *a.g.m.*, s. 226.

Roma çağında Efes Asia eyaletinin merkezi olup, kalabalık nüfüslu, canlı, ekonomik hayata sahip bir şehirdir.[37] Aynı zamanda Anadolu ve Akdeniz arasında bir kavşak noktası olma özelliğini taşımaktadır.[38] Efes Anadolu'nun büyük bir metropolü olarak M.S. 6. yy'a kadar Küçük Asya'yı Yunanistan'a ve Bizans'ın başkenti Konstantinopolis'e bağlayan liman kenti statüsünü sürdürmüştür.[39] Roma imparatorluğu' nun ikiye ayrılmasıyla Bizans yönetimine girmiştir. Bizanslılar zamanında Hıristiyanlık tarihi açısından önem taşıyan konsillerden biri 431'de burada toplanmıştır. Bu devirde bir Hıristiyanlık merkezi olan Efes, tepe eteğinde bir kara şehri durumundadır.[40] Küçük Menderes nehrinin alüvyonları, ırmağın döküldüğü sığ denizi doldurunca, Efes şehri burayı bırakarak güneybatıya yani şimdiki şehir kalıntılarının bulunduğu yere taşınmıştır. Bununla birlikte denizden uzaklaşan Efes şehri eski canlılığını kaybetmiştir. Ortaçağ'ın başlarında, Bizans hakimiyeti altında eski Efes'in yerine kurulan bir başka şehir gelişmiştir.[41] M.S. 4. yüzyılda Ayasuluk tepesinde bulunan St. Jean'ın mezarı üzerine bir kilise yapılınca, Efes halkı kentten yavaş yavaş göç ederek, kilise çevresine yerleşmeye başlamıştır.[42] 9. yüzyıla doğru Efes'in tamamen boşaldığı ve halkın yeni kurulan kente yerleştiği anlaşılmaktadır.[43]

---

[37] Tuncer Baykara, "Ayasuluk'un Selçuklu Şehirleri Arasındaki Yeri", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu 4-6 Eylül 1997*, Selçuk Belediyesi ve Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi, Selçuk Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir 1998, s.1.

[38] Zeki Arıkan, *a.g.m.,* s. 122.

[39] Nazan Yoğurtçu, *Antik Çağdan Günümüze Kentsel Dokunun Oluşturulmasında İnsan Faktörünün Değerlendirilmesi, Bu Bakımdan Efes-İzmir Kentlerinin Karşılaştırılması İle Konuya Peyzaj Planlama Açısından Yaklaşım,* (Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi), İzmir 1993, s. 222.

[40] Besim Darkot, *a.g.m.,* s. 226.

[41] Atabey Kılıç, "Selçuk (Ayasulug) Kültür Tarihine Genel Bir Bakış", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu 4-6 Eylül 1997*, Selçuk Belediyesi ve Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi, Selçuk Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir 1998, s. 3.

[42] Gül Ökten, *a.g.e.,* s. 13.

[43] Selahattin Türkoğlu, *Efes'in Öyküsü*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1999, s. 97.

Şekil 2. Ayasuluk Kalesi ve Eski Efes Kenti (Walsh 1839)

Bu yeni şehir, Ortaçağ İslam coğrafyacılarının eserlerinde *Efesis*[44], *Ufsus*[45] şeklinde anılmış, Efes'te yaşayan ve mezarı bulunan havari St. Jean Theologus'un (Hagios Theologos) adı dolayısıyla Bizans ve İtalyan kaynaklarında *Agio Teologo, Aya Theologo, Altoluogo, Altuologo, Altolloch, Latologo*; Arap ve Osmanlı kaynaklarında ise *Ayasuluk, Ayasulug* ve *Ayasuluğ* adıyla anılmıştır.[46] İtalyancada *Altoluogo*, yüksek yer anlamındadır.[47] Tournefort, bu adın İncil'den geldiğini, Rumların Ayios Theologos (İlahiyatçı Aziz) yerine Ayios Skologos adını kullandıklarını ve buradan da Aysuluk'un türemiş olduğunu ifade eder.[48] St. Jean adına inşa edilen buradaki dini yapı aynı zamanda Apocalypse'te sözü edilen[49], Aziz Yuhanna'nın uyarılarını sunduğu ve daha sonraki yıllarda Akıllı Leon'un döneminde kendisine altı piskoposluk bağlanarak metropolitlik haline getirilen Asya'daki yedi kilisesinden biridir.[50]

---

[44] Zeki Arıkan, *a.g.m.,* s. 123.
[45] Gös. yer.; Besim Darkot, "Ayasuluğ", *İslam Ansiklopedisi*, C. II, İstanbul 1970, s. 56.
[46] Feridun Emecen, "Ayasuluk", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. IV, İstanbul 1991, s. 225.
[47] Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1985, s. 33.
[48] Joseph Tournefort, *Tournefort Seyahatnamesi*, Ed. Stefanos Yerasimos, Çeviren: Ali Berktay, Kitap Yayınevi, I. Kitap, İstanbul 2005, s. 225.
[49] Frederic Bauden, *İzmir Gezisi Antoine Galland'ın Bir El Yazması (1678)*, Çeviren: Erol Üyepazarcı, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Sayı 43, İzmir 2003, s. 37.
[50] George Rolleston, *İzmir 1856*, Çeviren: Uygur Kocabaşoğlu, İzmir Ticaret Odası Kültür, Sanat ve Tarih Yayınları, Yayın No: 11, İzmir 2010, s. 26.

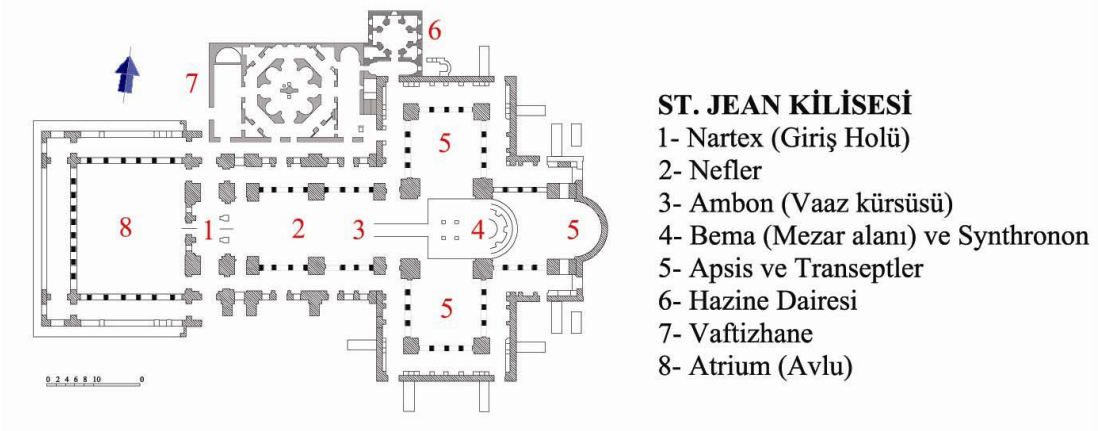

Plan 1. St. Jean Kilisesinin Planı (M. Büyükkolancı 2000)

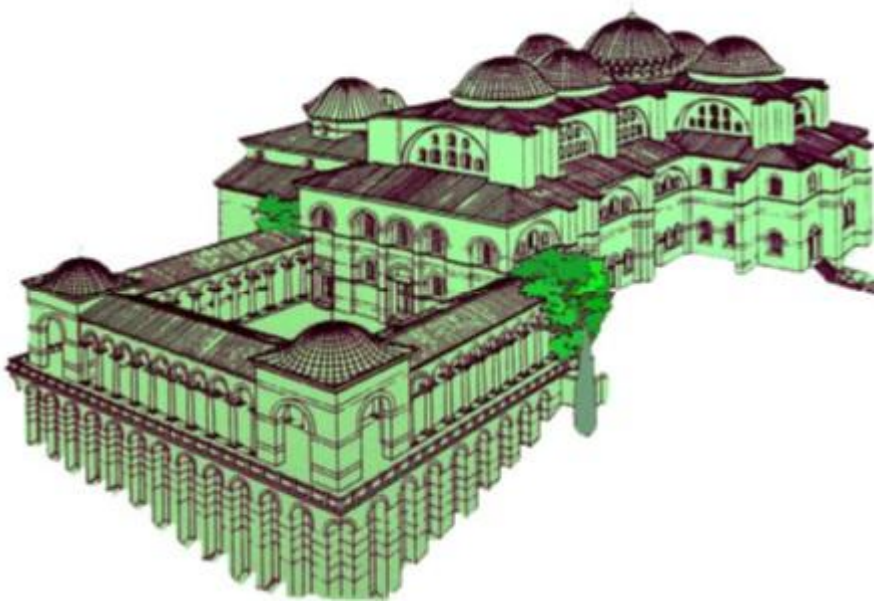

Şekil 3. St. Jean Kilisesi Restitüsyon Denemesi (Hueber 1978)

Kentin biri St. Jean Kilisesi çevresinde olmak üzere, iç içe iki kalesi vardır. İç kale biraz daha yukarıda, tepenin en hakim yerinde yapılmıştır.[51] M.S. 12.-13. yüzyılda Arap akınlarının başlamasıyla, Ayasuluk Kalesi güçlendirilmiş ve bazilika dışına da surlar yapılmıştır.[52] Ayasuluk tepesi eteklerinde kurulan şehir giderek gelişme göstermiştir.[53] Efes Kenti'nden geriye kalanları çevreleyen Bizans Dönemi şehir surlarının M.S. 6-7. yüzyılda inşası gibi kentin, yeni yönetim birimi olan (Thema) Thrakesion'un makam yeri mertebesine yükseltilmesi bu metropolün eski

[51] Selahattin Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 97.
[52] Gül Ökten, *a.g.e.*, s. 14.
[53] Zeki Arıkan, *a.g.m.*, s. 124.

üstünlüğünü büsbütün yitirmediğini göstermektedir. Şehirde bir lejyonun (birlik) yerleştirilmiş olması, Arap dünyasının giderek artan yayılmacı çabaları göz önünde tutulduğunda bir zorunluluk haline gelmiştir. Böylelikle Efes yaklaşık 654-55'te Suriye Valisi Muaviye ve 715-16'da da Arap Amirali Maslama tarafından, başarısız olan İstanbul kuşatması seferinin dönüşünde yağmalanmıştır. Antik kaynaklarda 9. yüzyılın ilk yarısında Efes, Thema Thrakesion'un hakimiyet kurduğu en büyük şehri olarak tasvir edilmektedir. M.S. 890'da siyasal ve askeri üstünlüğünü Samos'a (Sisam), hemen ardından da Smyrna'ya (İzmir) kaptırmıştır. Bu gelişme, kentin kesin olarak terk edildiği yönünde anlaşılmamalıdır. Arkeolojik kanıtlar tek tük de olsa göstermektedir ki Efes 17. yy'ın içine dek, her ne kadar yerel yönetim birkaç yüzyıldır Hagios Theologos'ta (Ayasuluk) olsa da saygın kent kimliğini sürdürmüştür.[54]

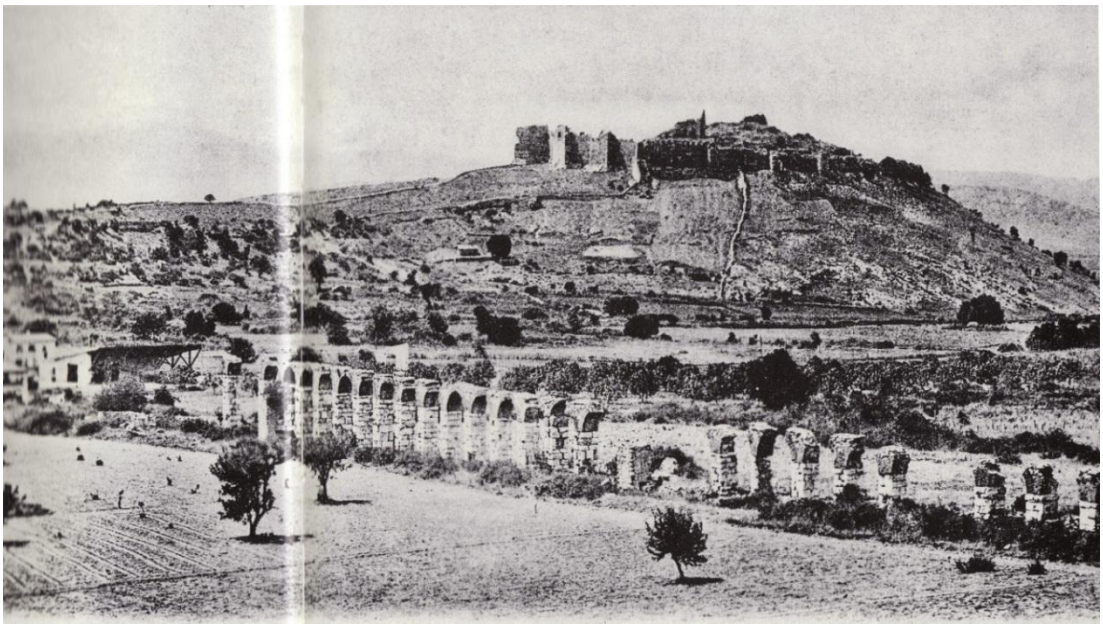

Resim 1. 16. yüzyılda Ayasuluk (Başgelen 2009)

Malazgirt Zaferinden (1071) sonra, Türkler büyük bir hızla Anadolu'ya yayılmışlardır. Sahip oldukları toprakların sınırlarına uç beylerini göndermişler ve batıya doğru ilerlemişlerdir. Zamanla bu bölgelerden ayrı ayrı beylikler ortaya çıkmaya başlamıştır. İstanbul'un 1261 yılında Haçlılardan geri alınması, ardından Denizli yöresindeki Türkmen isyanı, Batı Anadolu'da yaklaşık yarım yüzyıl devam

[54] Selçuk Belediyesi (2008), http://www.selcuk.bel.tr/tr/selcuk.php?module=1.

eden dengeleri bozmuştur.[55] Anadolu'nun Selçuklu Türkleri tarafından fethinden sonra Ayasuluk birkaç kez el değiştirmiştir.[56] Bu süreçte Türkmen gruplar, Menderes havzasına yönelerek, bölgenin fethine başlamışlardır. Öncelikli olarak Menteşe Bey ve Germiyan Beyleri mücadele etmiştir.[57] Menteşe Bey, Sasa Bey ile beraber Küçük Menderes bölgesine hakim olmuş,[58] Efes ve yöresini Sasa Bey almıştır.[59] Alınış tarihi tesadüfen bulunan bir belgeyle gününe varıncaya dek bilinmektedir. Türkler tarafından esir alındığı belirtilen Efesli Mikhaela adlı birinin mezar taşı üzerinde bu tarih 24.11.1304 olarak gösterilmiştir.[60] Ancak Efes'in Aydınoğlu Mehmet Bey tarafından fethedildiği, Düstur-name'den anlaşılmaktadır.[61]

Aynı dönemde St. Jean Kilisesi kısa zamanda camiye çevrilmiştir. Kent, 1304-1307 arasında Türk egemenliğinde kaldıktan sonra, Katalanların da yardımı ile kısa bir süre tekrar Bizanslıların eline geçmiş, Ancak Sasa Bey'in Aydınoğlu Mehmet Bey ile beraber hareket etmesi sonucu Ayasuluk, yeniden Türk şehri olmuştur.[62] Daha sonra Aydınoğlu Mehmet Bey, Sasa Bey'le mücadele edip, Beyliğini kurunca (1310) bu yöreyi de kendine bağlamıştır.[63] Aydınoğlu Mehmed Bey her birine ayrı bir şehrin yönetimini verdiği beş oğlundan en büyük oğlu Hızır Bey'e Aysuluk'u vermiştir. Babaları ölünce uluğbeylik İzmir'i yöneten Gazi Umur Bey'e geçmiş ve bu çağda Aydınoğulları en iyi çağlarını yaşamıştır.[64] Gazi Umur Bey'in ölümü üzerine, Aysuluk hakimi bulunan Hızır Bey, Beyliğin emiri olmuş ve bu dönemle beraber, Aydınoğulları Beyliği zayıflama sürecine girmiştir.

---

[55] Tuncer Baykara, "Gazi Umur Bey ve Batı Anadolu Ticareti", *İpek Yolları, Deniz Araştırma Gezisi Konferansları*, Ankara 1994, s. 2.
[56] Pars Tuğlacı, *a.g.e.*, s. 33.
[57] Cahit Telci, *Ücra Yerde Ve Deniz Kenarında, İhtiyatlu Mahalde Bir Şehir Ayasuluğ (Selçuk XV-XVI. yüzyıllar),*Selçuk Belediyesi Selçuk-Efes Kent Belleği Yayınları 1, Birinci Basım, İstanbul 2010, s. 25.
[58] Gös. yer.
[59] Selahattin Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 98.
[60] Gös. yer.
[61] Cahit Telci, *a.g.e.,s. 25.*
[62] Gül Ökten, *a.g.e.*, s. 17.
[63] Gül Ökten, *a.g.e.*, s. 18.
[64] Selahattin Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 99.

Şekil 4. 17. yüzyılda Ayasuluk (Le Bruyn 1700)

Ayasuluk bir liman şehri olduğu için Batılılar ile ticari ilişkilerde bulunulmuştur. Ayasuluk, Beyliğin daha ilk zamanlarında bile en önemli limanı olmuştur.[65] İbn-i Batuta ve Evliya Çelebi'nin seyahatnamelerinde de Ayasuluk'un zengin bir ticaret merkezi olduğu, kentte görkemli anıtlar bulunduğu anlatılmaktadır.[66] Aydınoğulları İzmir'i fethetmeden önce ilk donanmalarını Ayasuluk'da inşa ederek denizciliğe başlamışlardır.[67] Ortaçağ'da şehir Venedik ve Cenovalılar ile sürekli ticaret yapmakta ve şehirde Venedik ve Cenova Konsoloslukları bulunmaktadır.[68] Aydınoğulları'nın Batılılar ile ilk antlaşması, Venedik ticaretini Aydın sahasına yaymak maksadıyla, 9 Mart 1337 tarihinde imzalanmıştır. Antlaşmayı Umur Bey nezdine gönderilen Girit Dükası Giovanni Sanudo ile, yine Umur Bey'in verdiği yetki üzerine Ayasuluğ hakimi Hızır Bey imzalamışlardır.[69] Hükümleri oldukça ağır olan bu antlaşma ticareti beklenen seviyeye ulaştırmamıştır. Bunun üzerine Hızır Bey, Papalık, Venedik, Kıbrıs Krallığı ve Rodos şövalyelerinden oluşan kutsal ittifak

[65] Hikmet Akın, *Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma,* Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, İstanbul 1946, s. 31.
[66] *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, C. II, 9. Kitap, Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 896.
[67] Ali Sevim-Yaşar Yücel, "Aydınoğulları Beyliği", *Türkiye Tarihi I*, Ankara 1990, s. 210.
[68] Pars Tuğlacı, *a.g.e.,* s. 33.
[69] Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I. Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, Metis Yayınları, Ankara 2000, s. 238.

ile 18 Ağustos 1348 tarihinde yeni bir antlaşma imzalamak zorunda kalmıştır.[70] Türklerin kendi sularında ancak Hıristiyan gemileri ile ticaret yapabilecekleri maddesini ve bunun dışında Venediklilere verilen çeşitli imtiyazları içeren antlaşma, Papa VI. Clementus tarafından onaylanmadığı için yürürlüğe girmemiştir.[71] Bunun ardından 1351'de Cenevizlilerin Venedik ile yaptığı bir savaşta Aydınoğulları Ceneviz tarafında bulunarak limanlarını açmıştır. Aralarında barış ve ticaret antlaşmaları imzalamışlardır.[72] Bunun üzerine Venedik Hızır Bey ile antlaşmaya çalışmış ve 7 Nisan 1353 tarihinde Hızır Bey ile Elçi Francesco de Fermo arasında bir antlaşma imzalamıştır.[73] Bu antlaşma ile Venediklilere serbestlik tanınmış ve bölgenin Osmanlı hakimiyetine girdiği 1389-90 yıllarına kadar geçerliliğini korumuştur. 14. yüzyılda Ayasuluğ sadece İtalyan değil, diğer Akdeniz ülkelerine mensup (Floransa, Barselona, Ankona, Raguza, Mesina vs.) tüccarların da uğradıkları önemli bir ticaret merkezi olmuştur.[74]

Anadolu'daki ilk Hıristiyan merkezlerinden biri olması, Paulus'un uzun süre burada kalıp Hıristiyanlığı yayması, diğer taraftan havari Yuhanna'nın burada yaşayıp ölmesi, Hz. Meryem'in burada yaşadığı iddiası ve "Yedi Uyurlar" hadisesinin Efes'te gerçekleştiği inancı sebebiyle Ayasuluk Hıristiyan dünyasında büyük önem taşımaktadır.[75] Şehir, 1348–1390 yılları arasındaki İsa Bey döneminde, beyliğin sanat ve kültür merkezi haline gelmiş, aynı zamanda başkentliğini yapmıştır. Bu dönemde sivil ve dini yapılar çoğalmıştır. Günümüze ulaşabilen yapıların büyük çoğunluğu bu dönemden kalmıştır. İsa Bey, H. 776/M. 1374-75 yılında burada kendi adını verdiği sanat değeri çok yüksek olan ve Aydınoğulları döneminin en önemli mimari eseri sayılan İsa Bey Camii'ni yaptırmıştır. Özellikle avlu ve cephe mimarisi bakımından yenilikler taşıyan İsa Bey Camii bu anlamda Osmanlı mimarisine öncülük etmiştir.[76]

---

[70] Şerafettin Turan, *a.g.e.*, s. 245.
[71] Şerafettin Turan, *a.g.e.*, s. 244.
[72] Şerafettin Turan, *a.g.e.*, s. 247.
[73] Gös. yer.
[74] Atabey Kılıç, *a.g.m.*, s. 5.
[75] Ortaçağ'da Hıristiyanlık Dönemindeki Ayasuluk için Bkz. Zeynep Mercangöz, "Efes ve Çevresinde Hıristiyanlık", *Birinci Uluslararası Geçmişten*…, s. 51-62.
[76] Atabey Kılıç, *a.g.m.*, s. 6.

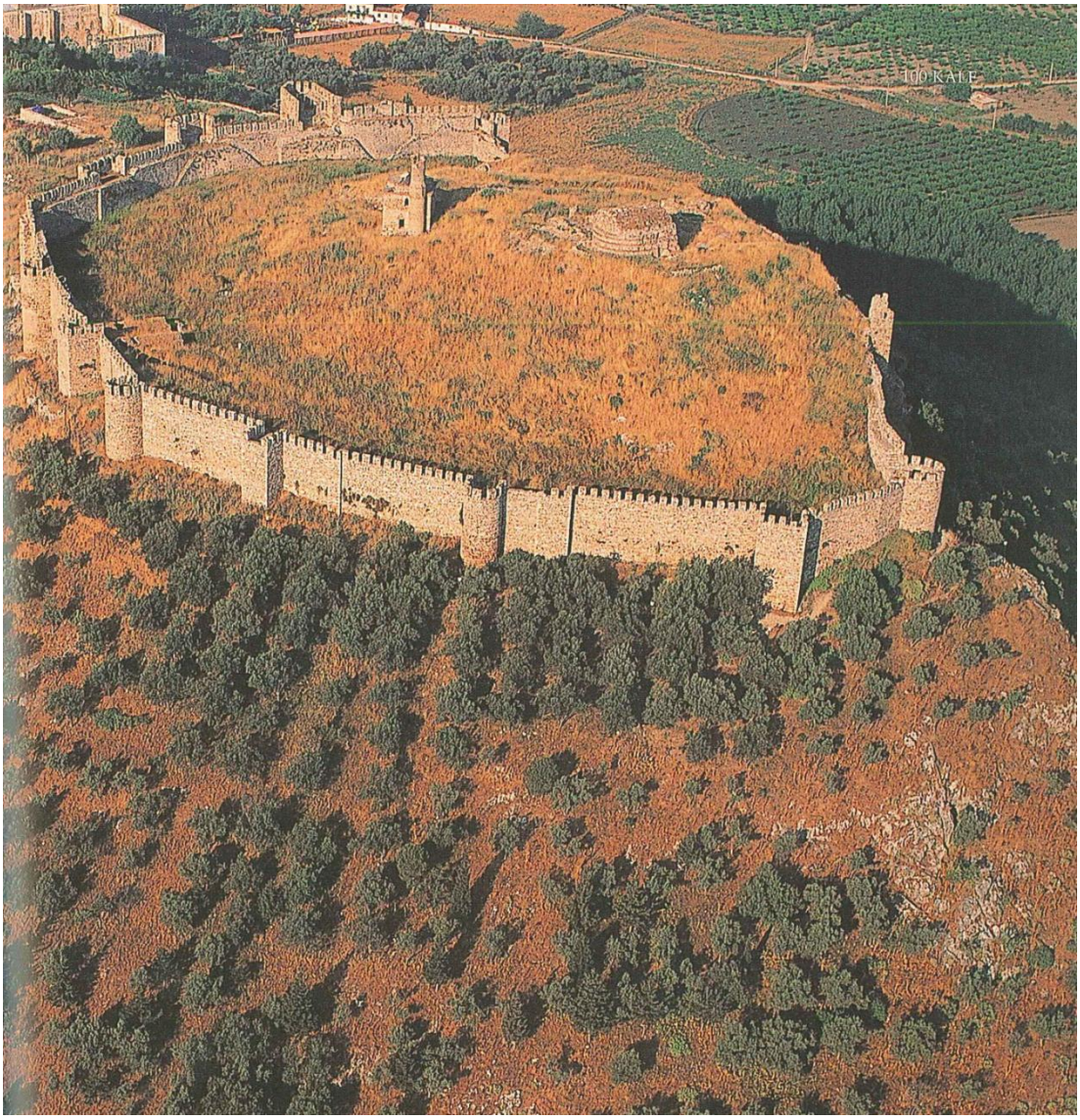

Resim 2. Kazı Öncesi Ayasuluk İç Kalesi (Pekin-Yılmaz 2008)

1402'de Ankara Savaşı ile Timur Osmanlı hakimiyetinde olan Ayasuluğ'u kuşatmış ve Anadolu'nun birçok bölgesini tahrip etmiştir. Timur'un bu zaferinin ardından, Osmanlılar tarafından ele geçirilen beylik arazileri yeniden hanedan ailelere teslim edilmiştir.[77] Ankara Savaşı'ndan sonra Timur tarafından memleketleri kendilerine geri verilen beylikler arasında Aydınoğulları da bulunmaktadır. 15. yüzyılın ilk çeyreğinde Ayasuluk, Aydınoğulları'nın varislerince yapılan taht kavgalarına sahne olmuştur.[78] Aydınoğulları'ndan önce Musa Bey başa geçtiyse de çok kısa bir süre sonra ölmüş (1403), Musa Bey'in yerine II. Umur emir olmuştur.

[77] Cahit Telci, *a.g.e.*, s. 30.
[78] Hikmet Akın, *a.g.e.*, s. 78-79.

Bu sırada Aydınoğulları'ndan İbrahim Bahadır Bey'in oğlu Cüneyd Bey İzmir'e, kardeşi Hasan ise Ayasulug'a hakim olmuştur. II. Umur akrabası olan Menteşeoğlu İlyas Bey'in yardımıyla Ayasulug'u ele geçirerek Hasan'ı Marmaris'te hapsetmiş, buna karşılık Cüneyd Bey, Emir Süleyman'ın nakdi yardımlarıyla kardeşi Hasan Bey'i kurtararak Ayasulug'a hakim olmuş ve sonunda II. Umur Bey'le anlaşmıştır.[79] Daha sonra da, Anadolu birliğini sağlamaya çalışan Osmanlı Beyliği ile çeşitli mücadeleler gerçekleştirilmiştir.[80] Fetret devrinden kısa bir süre sonra Çelebi Mehmed tarafından Osmanlı egemenliğine katılmıştır (1424).[81] II. Murad Ayasuluk'a geldiği sırada şehir onarılmıştır (1425-26). Mescid ve hamam kalıntılarının bulunduğu yerlere bakılarak, Ayasuluk şehrinin 14-15. yüzyıllarda kapladığı alanın, Efes şehrine yakın olduğu söylenmektedir.[82] 1425' te ise II. Murat burayı kesin olarak tekrar Osmanlı hakimiyetine katmıştır.[83]

15. ve 16. yüzyıl tahrir defterlerine göre Aydın sancağı Birgi, Tire, Güzelhisar, Sultanhisar, Bozdoğan, Kestel, Yenişehir, Ayasulug, İzmir, Çeşme, Alaşehir ve Sart kazalarından meydana gelmiş geniş bir idari bölgedir ve merkezden tayin edilen sancak beyleri tarafından idare edilmektedir.[84] Ayasuluk, Aydın Livasına bağlı kazalardan olmakla beraber, kalesinin Sığla Sancağına bağlı olduğu anlaşılmaktadır.[85] Şehir 16. yüzyılda bir cami, on üç kadar mescid, bir medrese, beş zaviye, bir mevlevihane, bir kervansaray, dört hamam ve en az elli dükkana sahiptir.[86] 15. yüzyıla ait tapu-tahrir defterine göre, Ayasuluk aşağı yukarı on altı mahalleden oluşmakta, nüfusun % 92'sini Müslümanlar, % 8'ini ise Hıristiyanlar teşkil etmektedir.[87] Başka bir kaynağa göre muhtemelen 1475 tarihli bir tahrir defterine göre Ayasulug on bir mahalleye, 1850'si Müslüman, 350'si Hıristiyan olmak üzere 2200 kadar nüfusa sahiptir.[88]

---

[79] Gös. yer.
[80] Hikmet Akın, *a.g.e.*, s. 84-85.
[81] Zeki Arıkan, *a.g.m.*, s. 139.
[82] Tuncer Baykara, *a.g.m.*, s. 2.
[83] Feridun Emecen, *a.g.m.*, s. 225; Hikmet Akın, *a.g.e.*, s. 81-82.
[84] Atabey Kılıç, *a.g.m.*, s. 6.
[85] Hikmet Akın, *a.g e.*, s. 85.
[86] Atabey Kılıç, *a.g.m.*, s. 7.
[87] Zeki Arıkan, *a.g.m.*, s. 140.
[88] Atabey Kılıç, *a.g.m.*, s. 7.

Şehir, bu dönemde Aydınoğulları'nın tersanesi ve deniz gücü ile ayrı bir öneme sahiptir. Avrupa'nın ihracat limanına sahip ticari bir merkez konumundadır. Ayrıca Anadolu'daki kervanlar ve karayollarıyla iç ticarete de katkı sağlamaktadır. Tahrir defterlerindeki kayıtlara göre, kasaba halkı ücra yerde ve deniz kıyısında "ihtiyatlı" mahalde oturdukları için daha II. Bayezid zamanında fevkalade vergilerden muaf tutulmuştur.[89] Yavuz Sultan Selim de babasının verdiği bu hükme uymaya devam etmiş ve Ayasulug halkı avarız ve örfi vergilerden muaf tutulmaya devam edilmiştir. Bu vergi muafiyeti sebebiyle 16. yüzyılda Ayasulug'a çevreden bazı yörük cemaatleri gelip yerleşmiş ve böylece nüfusu daha da artmıştır.

Daha sonra İzmir'in gittikçe gelişmesi ve sahilde Kuşadası'nın Ayasuluk'a bağlı ticari faaliyeti kendisine çekmesi sonucu şehir gittikçe gerilemiş ve bir köy haline gelmiştir.[90] 1512, 1528 ve 1575 yıllarına ait defterlere bakıldığında, yüzyılın başında canlılığını koruyan şehrin, yüzyıl sonuna doğru nüfusunun ve bununla orantılı olarak mahalle sayısının oldukça azaldığı görülmektedir.[91]

Ayasuluk, 17. yüzyılın ilk yarısından itibaren köklü değişikliklere uğramıştır.[92] 17. yüzyılın ilk yarısında büyük bir çöküntü geçirmiş ve şehir, ekonomik ve sosyal yönleriyle beraber, büyük bir gerileme dönemine girerken, mahallelerin isimlerine varıncaya kadar değişmiş, vaktiyle kazaya bağlı birçok yerleşim birimi ya müstakil kaza, nahiye hüviyetine girmiş ya da çevre kazalara bağlanmıştır.[93] 17. yüzyılın ikinci yarısında buradan geçen Evliya Çelebi, buranın eski harabelerinden ve ihtişamından söz ederek Ayasuluğ'un yirmisi kale içinde, 100'ü dışarıda 120 kadar eve (yaklaşık 600 kişi), yirmi dükkana, bir mescid, bir küçük han ve hamama sahip bulunduğunu söylemiş ve kapısı üzerinde Aydınoğullarından İsa Bey'e ait bir kitabe taşıyan büyük camiden bahsetmiştir.[94] Aynı yüzyılda veba, sıtma gibi salgın hastalıkların yol açtığı gerileme 18. ve 19. yüzyıllarda da sürmüştür. 19. yüzyılda

[89] Zeki Arıkan, *a.g.m.,* s. 151-152.
[90] Hikmet Akın, *a.g.e.,* s. 89.
[91] Zeki Arıkan, *a.g.m.,* s. 144.
[92] Cahit Telci, "Ayasuluk Kazasının XIX. yüzyılın İlk Yarısındaki Sosyal ve Ekonomik Durumu", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi,* C. 19, Sayı 2, İzmir 2004, s. 105.
[93] Gös. yer.
[94] Atabey Kılıç, *a.g.m.,* s. 7.

buraya gelen gezginler Ayasuluk'u birkaç Türk ailenin oturduğu küçük bir köy olarak tasvir etmişlerdir.[95]

Ayasuluk, 19. yüzyılın ilk yarısına kadar merkezi Güzelhisar (Aydın) olan Aydın Sancağı'na bağlı iken, Aydın Sancağı'nın Eyalete dönüştürülmesi aşamasında 1850 yılında, sancak merkezi İzmir olmuştur.[96] 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra 20. yüzyılın başlarına kadar, yani Sultan Abdülaziz ve II. Abdülhamid devirlerinde, Ayasuluk'ta çeşitli ülkelerden bilim adamlarına arkeolojik araştırmalar yapabilmeleri için Osmanlı Hükümeti'nce izin verilmiştir.[97] 1914'te Selçuk adını alan Ayasuluk, 22 Mayıs 1919'da Yunan işgaline uğramış ve 8 Eylül 1922'de kurtarılmıştır. Cumhuriyet döneminde önceleri Kuşadası kazasına bağlı bir nahiye merkezi durumunda iken 1957'de ilçe merkezi olmuş, 1960'ta 8887 olan nüfusu 1980'de 12.775'e, 1985'te 16.242'ye ve 1990'da 19.377'ye yükselmiştir.[98]

Selçuk Belediyesi 15 Mayıs 2008 tarihinden itibaren İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı ilk kademe belediyesi olmuştur. Bugün, Antik Efes Kenti'nin yaklaşık %20'si kazılmış olmasına rağmen, dünyada ziyaret edilebilen alan olarak en büyük antik kent, Türkiye'de en çok ziyaretçi çeken ören yeri olma özelliği taşımaktadır.

[95] Zeki Arıkan, *a.g.m.*, s. 160.
[96] Hikmet Akın, *a.g.e.*, s. 102.
[97] Pars Tuğlacı, *a.g.e.*, s. 34.
[98] Feridun Emecen, *a.g.m.*, s. 225.

3. AYASULUK KALESİ

Efes Antik Kenti'nin son kurulduğu yer olarak bilinen Ayasuluk Tepesi'nde yer alan Ayasuluk kalesi ilk yapılışı ile Bizans eseridir.[99] Aydınoğulları ve Osmanlılar zamanında tamirler görmüştür. Osmanlıların bölgeyi fethi esnasında önemli rol oynayan bu kalenin, Aydınoğulları'nın seferlerinde önemli bir üs görevi görmüş olması, aslında limana çok yakın olmayan kaleyi önemli kılmıştır.[100] Kaleyi kuşatan surlar 7. ve 8. yüzyıllarda Arap akınlarının yörede etkili olması üzerine Bizanslılar zamanında yapılmış ve şehir koruma altına alınmıştır. Bu nedenle St. Jean Kilisesi'nin bulunduğu alanın çevresi de 15 kule ve onları birbirine bağlayan surlarla çevrilmiştir.[101] Fetihle beraber kalelere yerleştirilen nüfus, kalenin hacmi ile yakından ilgilidir.[102]

St. Jean Bazilikasını kuşatan yaklaşık 1 km'lik sur duvarları iç ve dış surlar şeklinde iki bölümlüdür. 20 kule ile desteklenen dış surlar ve kapılarda yapı malzemesi olarak Efes ve Artemis Tapınağı'ndan getirilen devşirme malzemeler kullanılmıştır. Surların doğu, batı ve güneyinde üç ana girişi vardır. Girişler içinde en sağlam kalabileni güneydeki "Takip Kapısı" olarak adlandırılan ana kapıdır.[103] Takip Kapısı, St. Jean Kilisesi'ne ulaşan yolun başındaki sur girişidir. Buraya eğimli ve mermer döşemeli bir rampa ile ulaşılır. İki yanında kare planlı kuleler ve ortada kemerli giriş açıklığı vardır.[104] Kemerin üst kısmında Erosların kabartma olarak işlendiği bir lahit yüzü yer almaktadır. 19. yüzyılda bunun yanında Odysseusun Akhileosu tanımasını anlatan kaçan genç kızlar ve silahlı adamların betimlendiği kabartmalar, 1852 yıllarında İngiltere'ye götürülmüş ve Woborn Abbey Galerisi'nde

---

[99] Nazmi Sevgen, *Anadolu Kaleleri I,* Doğuş Matbaası, 1. Baskı, Ankara 1959, s. 70.
[100] Feridun Emecen, *a.g.m.,* s. 226.
[101] Mustafa Büyükkolancı, "Ayasuluk Tepesi ve St. Jean Anıtı Kazı Kronolojisi", Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, 2009, (http://www.pau.edu.tr/ayasuluk/tr/sayfa/tarihce-7, (07.07. 2012).
[102] Cahit Telci, *a.g.m.,* s. 38.
[103] *Ayasuluk Tepesi ve St. Jean Anıtı Kazı Notları*, Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, 2009, (http://www.pau.edu.tr/ayasuluk/tr/sayfa/yapilar-2, (08.07.2012).
[104] Mustafa Büyükkolancı, *a.g.e.,* s. 107.

sergilenmektedir. Bu kabartmaları yerinde gören Avrupalı gezginler bu bezemeleri yorumlayarak kapıya "Takip Kapısı" adını vermişlerdir.[105]

Şekil 5. Takip Kapısını Gösteren Eski Bir Gravür (Choiseul-Gouffier 1782-1822)

Kilisenin çevre duvarlarında içteki tuğla hatıllı taş duvarlar, özellikle batıda Atrium çevresinde ve doğu girişinin güneyinde nişli bir mimariye sahiptir. İmparator Justinianus öncesi ve Justinianus Dönemi'ne ait olan bu duvarlar, sur duvarı niteliğinde olmayıp arazinin gerektirdiği teras duvarları olarak inşa edilmiştir. Ayrıca nişlerle duvarların tekdüzeliği önlenmiş, anıtsal bir görünüm kazandırılmıştır.

Ayasuluk Tepesi'nin güney bölümünü kaplayan St. Jean Bazilikası'nın tarihçesi Roma Çağı'na kadar inmektedir. Büyüklüğü, haç şeklindeki planı ve kubbeli oluşuyla Bizans Mimarisi'nde özel bir yere sahiptir. M.S. 2. yüzyıl başında ortaya çıkan bir Hıristiyan geleneğine ve inancına göre Efesli Yuhanna (St. Jean Theologos) aynı zamanda İsa'nın Havarisi, İncil'in ve Apokalypse'nin yazarıdır. Efes'te ölümünden sonra Ayasuluk Tepesi'nin güney yamacına gömülmüştür. Önce kendisi için basit bir mezar anıtı yapılmış ve bu mezarın üzerine M.S. 5. yüzyılda ahşap çatılı bir bazilika inşa edilmiştir. M.S. 6. yüzyılda başındaki depremlerde kullanılamaz

[105] M. Fatih Demirhan, *Gravürlerden Fotoğraflara Türkiye*, 1. Baskı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Sanat Eserleri Dizisi No. 470, Ed. Sibel Akdağ-Thomas Godfrey, Ankara 2008, s. 134; Faruk Pekin-Hayri Fehmi Yılmaz, *a.g.e*, s. 174.

duruma gelen bazilikanın yerine İmparator Jüstinianus ve karısı Theodora (527-565) tarafından haç planlı, kubbeli yeni bir bazilika yaptırılmıştır. Efes halkının M.S. VII. yüzyıldan sonra Ayasuluk'a taşınması ile St. Jean Bazilikası Efes'teki eski Piskoposluk Kilisesi'nin yerini almıştır. Bazilikaya batı yandaki büyük narteks kapısından girilir. Giriş holü olarak da tanımlanan Narteks'ten orta ve yan neflere açılan beş kapı vardır. Narteks üst örtüsünün, beş küçük kubbe veya Atrium'a doğru eğimli düz bir çatı olduğu kabul edilmektedir.[106] St. Jean Kilisesi günümüzde I. Derece arkeolojik sit alanı olarak koruma altına alınmış olan, Ayasuluk Tepesi'nde ziyarete açık olan tek bölümdür.

Kilisenin nefler bölümünün kuzeyinde yer alan vaftizhane Anadolu'daki kompleks planlı iki vaftizhane'den biridir. Vaftizhane tümüyle M.S. 5. yüzyıldaki Jüstinianus Dönemi öncesi ahşap çatılı bazilika ile beraber inşa edilmiştir. İmparator Jüstinianus Dönemi'ndeki kubbeli bazilika ile beraber kullanılmaya devam edilmiştir. Vaftizhane ile Bazilika arasındaki koridor kısmında görülen çeşme M.S. 6. yüzyılda yapılmıştır. Kilisenin tam batısında Atrium (avlu) yer almaktadır. 1981-86 yıllarında St. Jean Batı Sur Girişi ile İsa Bey Camii kuzey kapısı arasındaki bağlantıyı bulmak üzere kazılar yapılmış ve üç nefli 21x13 m. boyutlarında bir Manastır Bazilikası bulunmuştur.

St. Jean Bazilikasındaki ilk kazılara Yunanlı Arkeolog Sotiriou tarafından 1921-22 yıllarında başlanmıştır. Daha sonra 1927-30 yıllarında Avusturya Arkeoloji Enstitüsü yapının içini tamamen kazmıştır. 1960-62 yıllarında Amerikadan Quatmann Vakfının katkılarıyla Efes Müzesi Müdürlüğünün kazı ve restorasyon çalışmaları başlamıştır. Bu dönemde Bazilikanın güneyi ve kuzeyindeki Vaftizhanenin merkezi kazılmış, Takip Kapısı onarılmıştır.[107]10 yıllık kazı projesinde alanın güney yarısına ağırlık verilmiştir.

---

[106] Mustafa Büyükkolancı, *a.g.e.*, s. 107.

[107] Selahattin Erdemgil, "St. Jean Anıtı 1991 Yılı Çalışmaları", *III. Müze Kurtarma Kazıları Semineri 27-30 Nisan 1992 Efes*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1993, s. 65.

2009 yılında ilk kez St. Jean Kilisesi güneydoğu alanda ve Takip Kapısı Doğu Kule kazılarına başlanmış ve Doğu Kule içi kazıları tamamlanmıştır. 2010 yılında kazılarda AN Sarnıcı için üç farklı evre ve AO yapısı açığa çıkarılmıştır. GD alanda ortaya çıkarılan yapı 30.07 x 32.66 m. dış ölçülerindeki Büyük Sarnıç'tır (AN Sarnıcı) ve diğer evreler onun içine ve üzerine yerleştirilmiştir. Antik kaynaklara göre Efes Piskoposluk merkezi ve sarayı M.S. 7. yüzyıl'da III. Efes'ten IV. Efes'e (St. Jean Kilisesi'nin yakınına) taşınmıştır. St. Jean Bazilikası'nın çevresinde yapılan araştırmalar sarayın büyük olasılıkla bazilikanın güneydoğusunda olabileceğini göstermiştir. Batı Sarnıçları, İç Kale'nin Batı girişinin hemen kuzeyinde 16 K-L plan karesinde yer almaktadır. Dikdörtgen planlı, beşik tonozlarla örtülü ve birbirine bitişik sarnıçlar taş, tuğla ve kireç harcıyla inşa edilmiştir. Kazı çalışmalarında yoğun olarak sırsız seramikler bulunmuş olup bunlar arasında lüleler ve tüme yakın iki testi bulunmuştur. Lüle parçaları kırmızı hamurlu ve astarlı, çoğunluğu yuvarlak ve basık yuvarlak çanaklı olduğu tespit edilmiştir. Bu örneklerin büyük çoğunluğu 18. yüzyıla tarihlenmektedir. 2011 ve 2012 yılında ise St. Jean GD alanda ise, AN Sarnıcı ve AO Bölgesindeki kazılara devam edilmiştir. Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Anıtı Kazılarında ele geçen buluntular ve ortaya çıkarılan mimari yapılar her geçen gün Ayasuluk'un tarihi geçmişi hakkında önemli bilgiler vermektedir.

İç içe iki bölümden oluşan kale, kuzey-güney doğrultusunda uzanmakta ve kuzeye doğru yükselerek tepede iç kaleyi oluşturmaktadır. Moloz taş ve tuğladan inşa edilen iç kalenin kuleleri kare, üçgen ya da beşgen planlıdır. Duvarlar üzerindeki dendanlar son yıllarda restore edilmiştir.[108] İç kalenin biri batıda diğeri doğuda olmak üzere iki girişi vardır. Batı kapısı dıştaki duvarlarla korunmuştur. Kale içinde kapıların yakınında tonoz örtüleri sağlam kalabilmiş; ancak üçünün kazıları yapılmış beş adet sarnıç yer almaktadır. Merkezi kısmın güneyinde tek kubbeli ve minaresi kısmen sağlam kalabilmiş cami (Kale Camii) bulunmaktadır.[109]

---

[108] Faruk Pekin-Hayri Fehmi Yılmaz, *Türkiye'nin Kültür Mirası 100 Kale*, 1. Baskı, NTV Yayınları, İstanbul 2008, s. 174.

[109] Mustafa Büyükkolancı, "Ayasuluk Tepesi ve St. Jean Anıtı Kazı Kronolojisi", Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, 2009, (http://www.pau.edu.tr/ayasuluk/tr/sayfa/tarihce-7, (07.07. 2012).

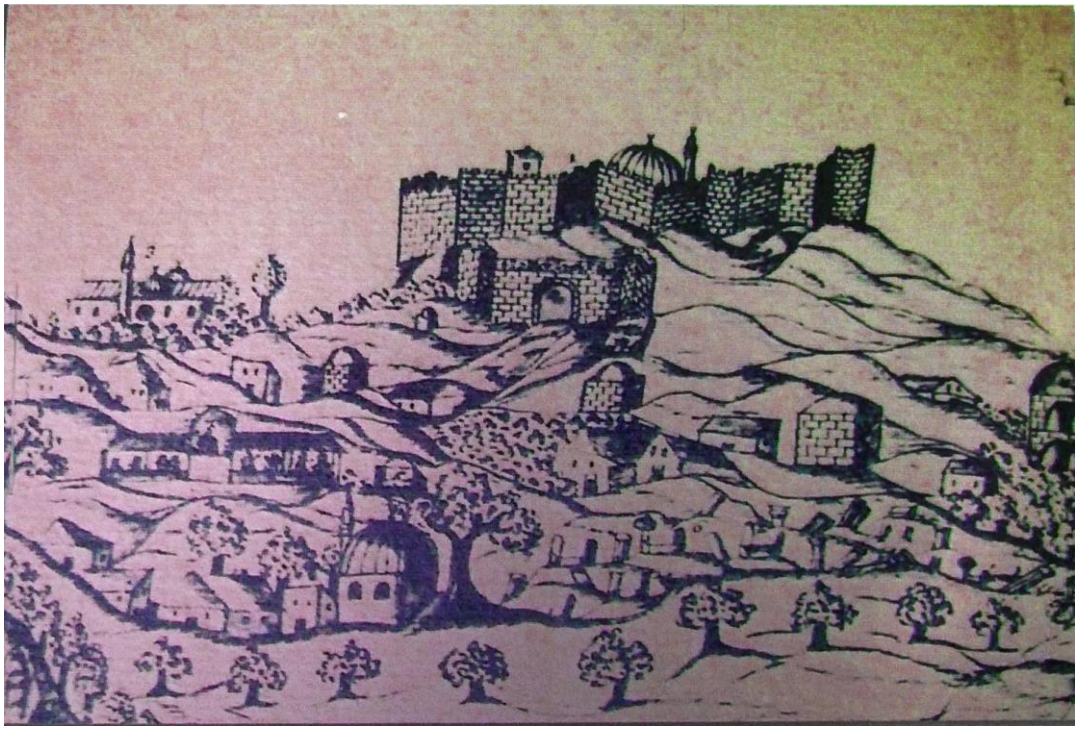

Şekil 6. John Covel'in 1670 Tarihli Ayasuluk Gravürü (Büyükkolancı 2009)

İki büyük sarnıç doğu kapısının batısında yer almaktadır. Kapının doğusunda ise bazı duvar kalıntıları bulunmaktadır. Söz konusu olan ve çalışmanın ana bölümünü oluşturan seramikler 2000-2002 Müze Kurtarma Kazılarında bu alandan elde edilen buluntularla ilgilidir. Kale içinde 2009 yılına kadar sarnıçlar, cami, hamam ve konutlar ortaya çıkarılmıştır. İç Kalenin en yüksek platformunda Türk Dönemi'nde sarnıç haline getirilen bir başka tonozlu yapının (sarnıç) aslında Bizans Dönemi'ne ait bir bazilikanın doğu (apsis) bölümü olduğu da anlaşılmıştır.[110] 2009 yılında İç Kale'de yoğunlaşan kazılarda Kale Köşkü ortaya çıkarılmış ve kuzeyindeki Kale Hamamı'nın bu yapı ile ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Kale Köşkü İç Kale'nin en yüksek platformuna değil, bu platformun hemen güneyindeki bir alt terasa inşa edilmiştir. Bu teras özel olarak seçilmiştir; çünkü buradan körfez, ova ve Türk döneminde tepenin batısında gelişen kent çok iyi görülebilmektedir. Kale çevresindeki yapılardan üç adet hamam ve İsa Bey Camii günümüze kadar sağlam olarak kalabilmiştir.

[110] Mustafa Büyükkolancı, *St. Jean, Hayatı ve Anıtı,* Efes 2000 Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 91.

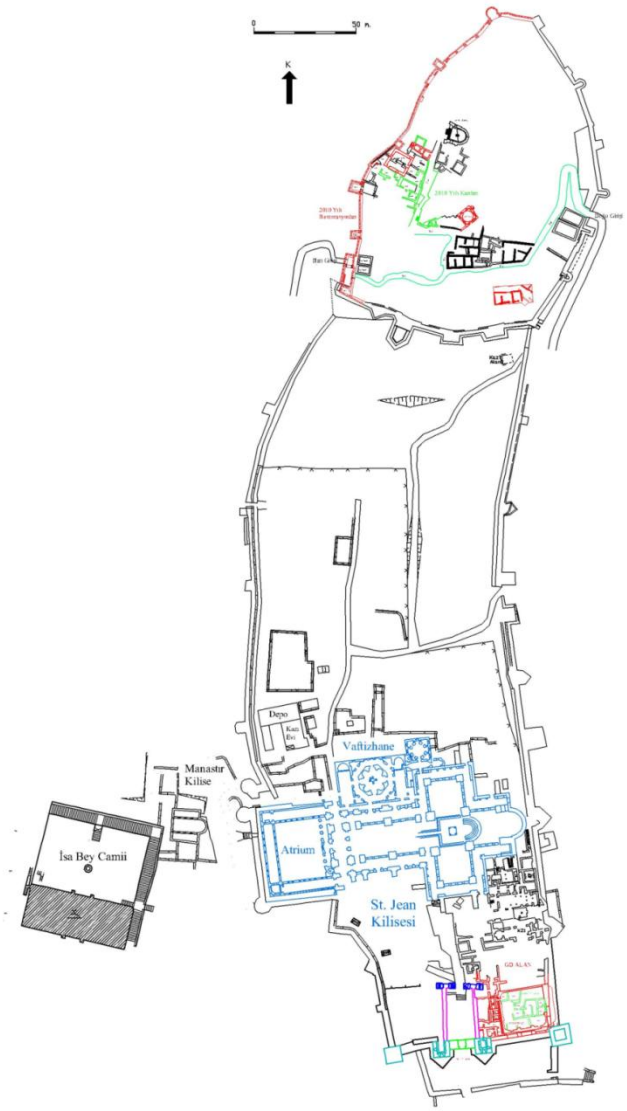

Plan 2. Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Kilisesi Genel Planı (Büyükkolancı 2010)

Konum olarak kente hâkim olan bu nokta kışın kuzey rüzgârlarına kapalı, yazın denizden gelen melteme açıktır. Kuzeybatısındaki Bizans Dönemi'ne ait içe dönük kuleye yaslanan yapı, batısındaki yine Bizans Dönemi'ne ait sur duvarlarının sağlamlığından yararlanılmak için onlara yaklaştırılmıştır. Bu nedenle köşkün yapımı sırasında Bizans Dönemi surlarının önüne onlara bitişik yeni sur duvarı inşa edilmiştir. Köşkün batısında Batı Sur duvarları ile yapı arasında üçgen planlı odalar bulunmaktadır. Kuzeyinde daha yüksek seviyede Kale Hamamı yer alırken, doğu ve güneyi açıktır. Doğusunda taş döşemeli yolun köşkün portali önünden geçtiği

anlaşılmaktadır.[111] Yapının sıradan olmayan iki kapısı, özellikle Taç Kapısı Kale Köşkü'nün Ayasuluk İç Kale'deki Türk Dönemi'ne ait en önemli yapı olduğunu belgeler niteliktedir. İki katlı olması gereken bu yapı büyük olasılıkla Aydınoğulları Dönemi'nde Bey Köşkü olarak inşa edilmiş olmalıdır.[112]

Kale Hamamı Kalenin en yüksek yerinde ve köşkün kuzeyinde bulunup doğu batı yönünde uzanmaktadır. 2009 yılında hamamın doğu duvarına bitişik ve iç ölçüleri 3.05 x 3.00 m olan soyunmalık mekanı açığa çıkarılmıştır. Buradan 0.70 m genişlikte bir kapı ile hamamın ılıklık kısmına girilmektedir. Sıcaklık bölümünün alt kısmında cehennemlik bölümü vardır. Dikdörtgen planlı ılıklık ve sıcaklık bölümlerinin üzeri elips planlı kubbelerle örtülüdür.[113]

Resim 3. Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Kilisesi Genel Görünüşü (Durgut 2009)

[111] Mustafa Büyükkolancı, "Ayasuluk'ta Yeni Bulunan Kale Köşkü ve Hamamı", *13. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 14-16 Ekim 2009*, Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Yayınları, No: 1, s. 145-146.
[112] Mustafa Büyükkolancı, *a.g.m.*, s. 149.
[113] Mustafa Büyükkolancı, *a.g.m.*, s. 146.

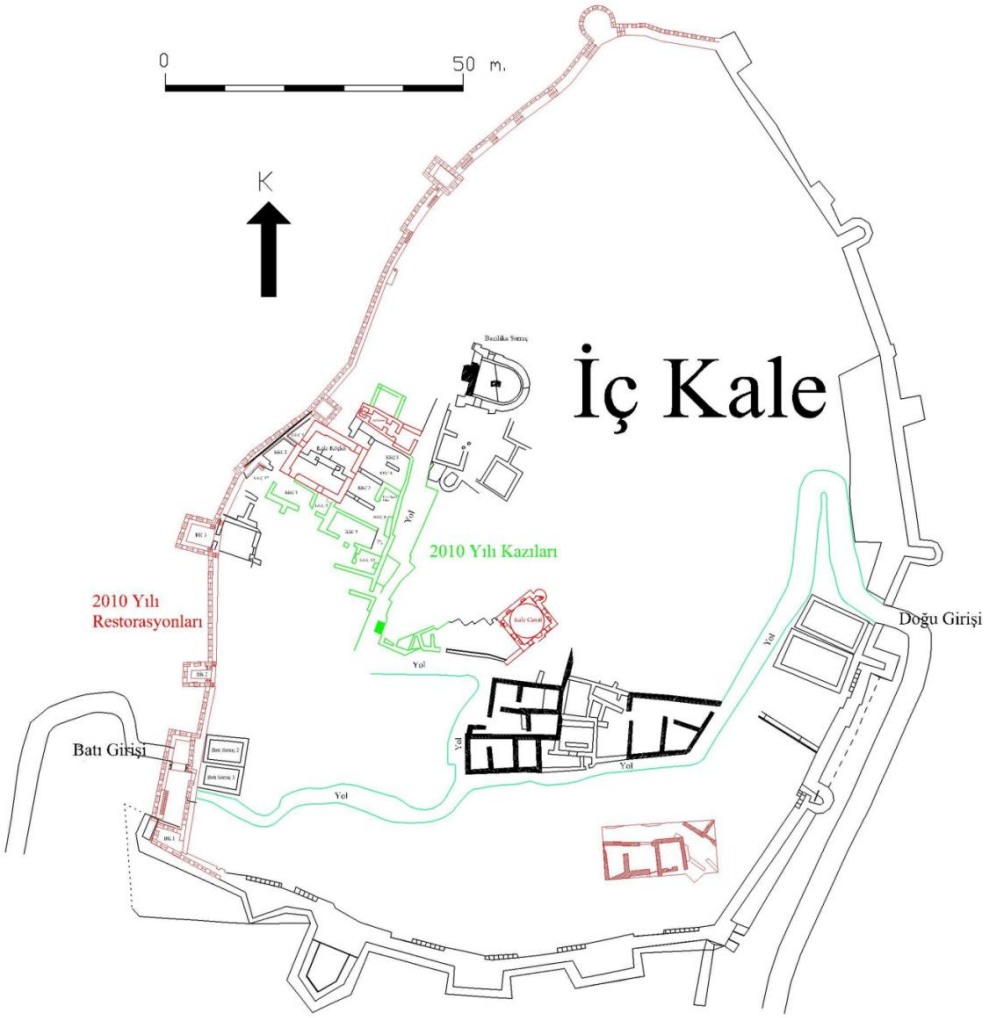

Plan 3. Ayasuluk İç Kalesi Planı (Büyükkolancı 2010)

Resim 4. Ayasuluk İç Kalesi Genel Görünüşü

3.1. Ayasuluk Kalesi'nde Yapılan Kazı Çalışmaları

Kaledeki Türkler tarafından yapılan ilk kazı ve onarım çalışmaları 1960 yılında Efes Müzesi Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. 1974 yılından bu yana Ord. Prof. Dr. E. Akurgal başkanlığında Efes Müzesi müdürleri S. Türkoğlu (1974-78), S. Erdemgil, Arkeolog A. Dönmez, M. Büyükkolancı ve Mimar M.S. Erol tarafından yürütülen kazı ve restorasyon çalışmaları sırasında St. Jean Kilisesi yakın çevresinde Miken yerleşmesini bulabilmek amacıyla sondajlar yapılmış ancak bunlardan 1990 yılına kadar hiçbir sonuç alınamamıştır.[114] 1990 yılında başlayan ikinci dönem müze çalışmaları 2003 yılına kadar devam etmiştir. 1990 yılında St. Jean çevresindeki doğu sur duvarlarının onarımı sırasında iç kaleye yakın bir yerde yanık kerpiçler ve yoğun bir keramik topluluğu ile karşılaşılmıştır. Ayrıca bunların 2 m. üst seviyesinde büyük taşlarla yapılmış kalın bir duvarın temeli bulunmuştur. 20 S-T-U plan karelerinde açılan iki açmada Efes tarihi için çok önemli sonuçlar alınmıştır. Burada tespit edilen altı tabakadan en üstteki büyük taş bloklarla inşa edilmiş ve genişliği 3.00 m.' yi bulan kalın bir sur duvarının temelidir. Üst kısmı Bizans dönemine ait iç kalenin yapımında tahrip edildiği için duvarın üstünde tarihlemeye yardımcı olacak seramik bulunmamıştır. Duvarın alt kısmında bulunan seramikler çoğunlukla Geç Hitit Çağı'na ait kırmızı renkli ve dışa kalınlaştırılmış ağızlı seramiklerdir. Orta Tunç Çağı yapı katının 20-30 cm. altında ana kaya gelmektedir. Kaya üzerinde yarıklarında üç ayaklı depo kapları, enkrüstasyonlu kap parçaları ve silindirik kapaklar gibi elde yapılmış kap parçaları bulunmuştur. Bunların yakın benzerleri Troia I (M.Ö. 2920-2450), Emporio VII, Liman Tepe ve Bakla Tepe kazılarında bulunmuştur. Çoğunlukla Eski Tunç Çağı ve Geç Kalkolitik Çağına tarihlenebilen bu keramiklerin benzerleri 1995 yılında Efes Müzesi arkeologları tarafından keşfedilen Efes Çukuriçi Höyüğü'nde bulunmuştur. 1996 yılında Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleriyle, Amerika'dan "The Institute for Aegean Prehistory", "Grand Circle Vakfı" ve "Efes 2000 Vakfı"nın mali katkılarıyla Efes'in Prehistorik Dönem araştırmalarına Ayasuluk Tepesi ve Efes Çukuriçi Höyüğü'nde yeniden

[114] Mustafa Büyükkolancı, "Apasas, Eski Efes ve Ayasuluk", *Birinci Uluslararası Geçmişten*…, s. 31.

başlanmıştır. Kazılar 1990 yılında açılmış iki açmanın 40 m. alt (güney) kısmında yapılmıştır. Aynı yıl 22S açmasının doğu yarısında (Bizans sur duvarına bitişik kısımda) çalışılmıştır. 22S açmasının kuzey-doğu bölümünde herhangi bir mimari buluntu ile karşılaşılmamıştır. Burada 2.00 m. derinliğine kadar yoğun olarak çıkan Bizans keramikleri arasında az sayıda oriantalizan ve geometrik keramikler bulunmuştur. Ancak -2.00, -3.00 m. arasında Arkaik, Geometrik ve Geç Miken keramikleri yoğunluk kazanmıştır. Bunlardan başka oriantalizan çok sayıda Arkaik dönem keramikleri de bulunmuştur. Bu durumda Ayasuluk Tepesi'nde Eski Tunç Çağı'ndan itibaren Hellenistik Çağ'a kadar kesintisiz olarak yerleşmesinin varlığı ilk kez ortaya çıkarılmıştır.[115] M. Büyükkolancı'ya göre bu tabakalarda sur duvarlarının yapımından önce bir toprak kayması olmuş ve seramikler yukarıdan kayma yoluyla burada toplanmıştır.

1997 ve 1998 yıllarında Ayasuluk Tepesi'nde yüzey araştırmaları ve temizlik çalışmaları yapılmıştır. 1999 kazıları iki ayrı yerde sürdürülmüştür. Bunlardan birincisi 1996'dan beri çalışılan 22S (a-b) açmalarıdır. 1999 yılında Ayasuluk Tepesi'nde yapılan ikinci kazı çalışması iç kale gerçekleştirilmiştir. 1999 yılı Avusturyalı Prof. O. Benndorf'un sondajlarında yeni izler ve seramik buluntular araştırılmıştır. Fakat ne sondajda ne de tepenin en yüksek noktasındaki bazilikanın batısındaki kayalık zeminde önemli bir ize rastlanmamıştır.[116] Daha sonra Kültür Bakanlığı tarafından geliştirilen "Selçuk Ayasuluk Kalesi Kazı ve Onarım Projesi" olarak tanımlanan ve kalenin tamamen kazılıp onarılmasını amaçlayan projenin ilk adımları atılmaya başlanmıştır.

2000, 2001 ve 2002 Müze Kurtarma Kazıları konumuz dahilinde olduğu için sonraki bölümde ayrıca ele alınmış ve ayrıntılı şekilde anlatılmıştır.

---

[115] Mustafa Büyükkolancı, *a.g.m.,* s. 35-36.

[116] Mustafa Büyükkolancı, "Selçuk Ayasuluk Tepesi 1999 Yılı Kazıları", ***XI. Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu 24-26 Nisan 2000 Denizli,*** T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Yayın No: 1532, (Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 76), Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara 2001, s. 1.

2005-2007 yılları arasındaki kazı çalışmaları bir anlamda 1990-1997 kazılarının devamı niteliğindedir. Bu çalışmalarda özellikle 1990 yılında açılan sondajların çevresinde yoğunlaşılmıştır. Ayasuluk kazısı kale çalışmalarında caminin güneyinde ve güneydoğusunda, dört tanesi Osmanlı Dönemine ait bir tanesi de Bizans Dönemine ait toplam beş mekân açığa çıkarılmıştır. Daha sonra kalenin güney kesiminde Kale Camii ile Arnavut kaldırımlı yol arasında 2002 yılında kazılan üç odanın doğuya doğru uzantısı kazılmaya başlamıştır. Kalenin ve Kale Camii'nin güney ve güneydoğusunu kapsayan bu alan ortalama 40.00 x 12.50 m. ölçülerindedir (500 m²). Burada 2002 yılında kazılan odalarla beraber toplam 12 birim kazılmış ve odalarda yaklaşık taban seviyelerine ulaşılmıştır. En üst seviyede 64.00 m. kodundaki bu odalardan çoğunluğu Aydınoğulları ve Osmanlı Dönemine, biri de Bizans Dönemine aittir. Yine mekânlardan çıkan M.Ö. 2. binyıl seramikleri bu yerleşimlerin Osmanlı ve Bizans Dönemleriyle sınırlı kalmadığını, daha erken dönemlere kadar indiğini göstermektedir. Mekânların bazı duvarları ana kaya üzerine oturmaktadır. Bu odalar olasılıkla bir üst katın altyapısını veya depo niteliğinde kullanımı gösterir. 17. yüzyılda kaleyi ziyaret eden Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği 20 evden bazıları bunlar olmalıdır. Yine onun deyişiyle evler büyük olasılıkla kalede yaşayan askerlerin barındığı evlerdir. Evlerin güneyini sınırlayan taş döşemeli "Arnavut Kaldırımı" şeklindeki yol iyi durumda kalabilmiştir. Ayrıca 22S açmasının güneydoğu köşesinde gerçekleştirilen çalışmalarda üçüncü sıra sur duvarının hemen yanına 51.45 kod seviyesinde iki adet tümlenebilir amphora ile bir adet profil veren kâseye rastlanmıştır. Ayrıca İlk ve Orta Tunç Çağı, Protogeometrik, Geometrik, Arkaik, Hellenistik Dönemlere tarihlenen seramik parçalarına rastlanmıştır. Ancak homojen bir seramik tabakasına rastlanmamıştır. Sondaj sırasında üç farklı seviyeden seramik örnekleri alınmış 50.18 metre seviyesinden alınan 1. seviye seramikleri M.Ö. 2 binyıl, M.Ö. 7-6 yüzyıl, M.Ö. 4.yüzyıl, 49.91 metre seviyesinden alınan 2. seviye seramikleri M.Ö. 2. binyıl, M.Ö. 7-6 yüzyıl, 49.67 metre seviyesinden alınan 3. seviye seramiklerin büyük çoğunluğu M.Ö. 2. bin yıla tarihlenmiştir.[117]

[117] Mustafa Büyükkolancı, "Ayasuluk Tepesi ve St. Jean Anıtı 2007 Yılı Kazıları", *30. Kazı Sonuçları Toplantısı 26-30 Mayıs 2008*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yayın No: 3171-4, (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Yayın No: 130-4), C. 4, Ankara 2009, s. 220.

2009 yılında iç kalede yapılan kazılarda önemli bir mimari yapı buluntusu olan, M. Büyükkolancı'ya göre, olasılıkla Emir veya Bey Köşkü olarak inşa edilmiş 1425 yılından sonraki Osmanlı Dönemi'nde Dizdar (Kale Komutanı) Köşkü olarak kullanılmış olduğu düşünülen Kale Köşkü'dür. Bu yapı 1670 yılında Ayasuluk'u ziyaret eden İngiliz Gezgin John Covel'in gravüründe de açıkça görülmektedir. 2010 yılında İç kalede Kale Köşkü çevresinde, Kale Camii ile Bazilika sarnıç arasındaki taş döşemeli yolda, Kale Camii avlusunda ve Batı Sarnıç I'de kazı çalışmaları yapılmıştır. Batı sur duvarının güney ve iç konut duvarlarında onarım çalışmaları yapılmıştır. 2011 yılında Batı Sarnıcı I-II bölgesinde çalışılarak İç kale ve Kale Köşkü'ndeki onarımlara devam edilmiştir. 2012 ve 2013 yılında ise İç Kalede Batı Sarnıcında, Sur Duvarları ile Kale Köşkü'nde olan kazılara ve onarımlara devam edilmiştir.

Resim 5. Kazı Sonrası Kale Camii ve Çevresi (PAU 2013)

Resim 6. Kale Köşkü (PAU 2013)

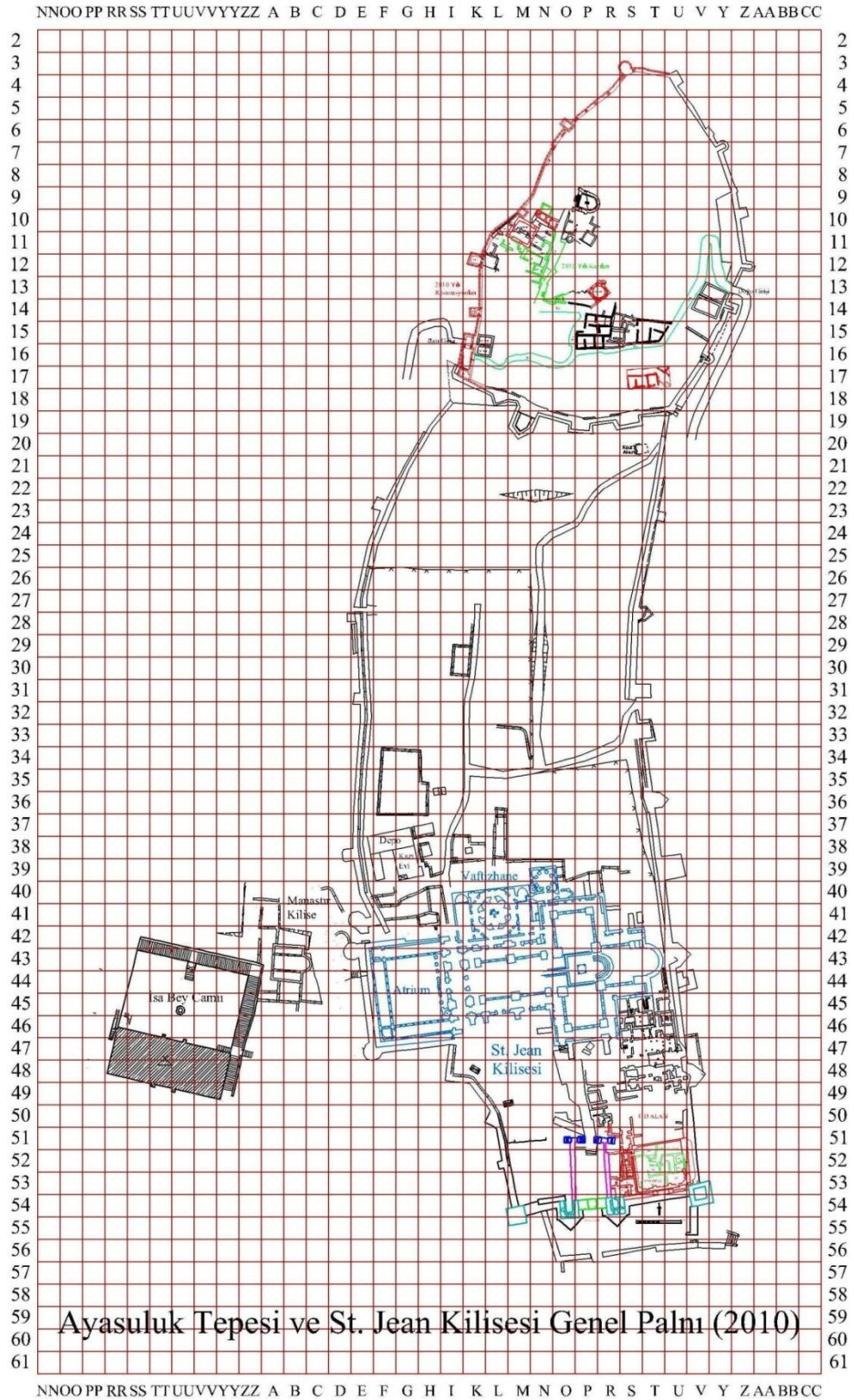

Plan 4. Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Kilisesi Genel Planı (Büyükkolancı 2010)

3.2. Ayasuluk Kalesi 2000, 2001 ve 2002 Yılları Kurtarma Kazıları

Konumuz dahilinde olan 2000, 2001 ve 2002 yıllarında Ayasuluk Kalesi'nde yapılan kazı çalışmaları ayrıntılı olarak aşağıda belirtildiği gibidir. Bu yıllara ait bilgilere Efes Müzesi Müdürlüğü'nden alınan raporlar yardımıyla ulaşılmıştır. Açmalarda yapılan kazı çalışmaları ayrıntılı olarak incelenmiş, seramiklerin elde edildiği alanlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 07.07.2000 tarih ve 07382 nolu izni ve 10.10.2000 tarih ve 11109 sayılı yazılarıyla Efes Müzesi Müdürü S. Erdemgil başkanlığında Arkeolog M. Büyükkolancı tarafından yürütülen Ayasuluk Tepesi 2000 yılı kazı ve çevre düzenleme çalışmaları üç ayrı yerde yapılmıştır. Bunlar: St. Jean Vaftizhanesinin kuzeyinde ve hazine dairesinin batısında açılan 39L-M açması, 1996 yılından beri kazıları süren 22S açması ve Ayasuluk Tepesi'nin batısındaki Bizans sur duvarlarının dışında açılan 32D açmasıdır. Bu açmalar iç kalede açılmamıştır buna rağmen birkaç parça seramik yalnızca 39L açmasından elde edilmiş ancak bulunduğu konum dolayısıyla kataloğa dahil edilmemiştir. 32D açmasında 1993 yılında Bizans sur duvarlarının kazısı sırasında Arkaik Dönem'e ait dört adet Apollon figürini bulunmuştur. Apollon figürinlerinin bulunduğu 32D plankaresinde 10.00 x 10.00 m. boyutlarında bir yamaç sondajı açılmıştır. Sondajda yüzey toprağının hemen altındaki 0.30 m.'lik bir kısımda Bizans ve İslami seramikler bulunmuştur. Bunun altında 0.30-0.08 m. de oldukça ilginç bir şekilde Protogeometrik – Geometrik ve az sayıda Arkaik Dönem seramik parçaları bulunmuştur.[118] 2000 yılında iç kalede ayrıca Bizans Bazilikası'nın kuzeyinde çalışılmış, burada üç oda bulunmuştur. M. Büyükkolancı'ya göre; güney duvarları olmayan bu mekanlar, bir ev kompleksinden çok dükkan işlevi görmektedir.

2001 yılında, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 03.05.2001 tarih ve 04019 nolu izniyle Efes Müzesi Müdürü S. Erdemgil

[118] Mustafa Büyükkolancı, "2000 Yılı St. Jean Anıtı ve Ayasuluk Tepesi Kazı ve Çevre Düzenleme Çalışmaları Raporu", *T.C. Selçuk Kaymakamlığı Efes Müzesi Müdürlüğü*, Selçuk 2001.

başkanlığında Arkeolog M. Büyükkolancı tarafından yürütülen Ayasuluk Tepesi 2001 yılı kazı ve çevre düzenleme çalışmaları ile kale içinde toplam dört çalışma alanı oluşturulmuştur. İlk çalışma alanı kalenin en üst noktasındaki bir evin kuzey bölümünde bulunan, dükkan oldukları düşünülen mekanlardır. Bu mekanların tümü kazılmıştır. İkinci çalışma alanı, Kalenin Doğu Girişi kuzeyindeki bir evdir. Bu eve ait üç oda kazılmıştır. 2001 yılında ilk kez sarnıçlarda kazılara başlanmıştır. Üçüncü çalışma alanı kale içindeki beş sarnıçtan biri olan Doğu kısımdaki "III Nolu Sarnıç" tır. Tonozu oldukça sağlam kalabilmiş olan III Nolu Sarnıç'ta yaklaşık olarak 4.5 m. derinleşilmiştir. Bu kazı sırasında her sarnıçta olduğu gibi burada da kullanım dışı kalmış ama oldukça sağlam durumda pişmiş topraktan yapılmış testi ve ibrikler bulunmuştur. Çalışmada ele alınan seramiklerin bir bölümü yukarıda bahsedilen Ev Kompleksi ve III Nolu Sarnıç'taki açmalardan elde edilmiştir. Dördüncü çalışma alanı Kale Camii'nin güneydoğu kısmındadır. Burada 1990 yılında yapılan bir sondajda kale içinde taş döşemeli yolun bir bölümü ortaya çıkarılmış, 2001 yılında da buradaki kazılara devam edilmiştir.

2002 yılında Selçuk Aysuluk Tepesi, Kale içinde 15.07.2002 tarihinde başlayan çalışmalar 30.09.2002 tarihine kadar devam etmiştir. Bu süre içinde beş ana mekanda kazılar sürdürülmüştür. Bu mekanlar; Sarnıç III, Sarnıç IV, Yapı V, Ev Kompleksi ve devamındaki yol ile Bizans Sarnıcıdır. Çalışmanın kalan bölümünü Sarnıç IV, Yapı V ve Yol'dan elde edilen seramikler tamamlamaktadır. Aynı yıl Sarnıç III ve Ev Kompleksindeki kazı çalışmalarına devam edilmiştir. Katologtaki parçaların büyük bölümü bu yıllarda elde edilen seramikleri içermektedir. Kazı çalışmaları ayrıca batıda iki ayrı açmada yapılmıştır. Bunlar 32D ve 43YY açmalarıdır. 2002 Yılında 32D açmasının kuzey kısmında ikinci bir çukur ve bir küp izi görülerek açma kuzeyindeki 5.00 m. lik bölüm doğu yönüne doğru 1.00 m. daha genişletilmiştir. Burada özellikle çapı 1.80 m. ve yüksekliği 1.10 m. olan çukurun içinde daha önce bulunan seramiklerin benzerleri yukarıdan kaymış parçalar şeklinde bulunmuştur.[119] 43 YY açması ise Eski Efes'e ilişkin buluntu elde etmek amacıyla İsa Bey Camii'nin kuzeydoğu kısmında açılmıştır.

[119] Mustafa Büyükkolancı, "St. Jean Anıtı ve Ayasuluk Tepesi (Eski Efes) 2002 Yılı Kazı Raporu", *T.C. Selçuk Kaymakamlığı Efes Müzesi Müdürlüğü*, Selçuk 2002.

3.3. Alanlar ve Açmalar:

Kazıda gerçekleştirilen açma ve sondajlar plan-kare sistemine göre belirlenmiş, seramik parçaların bir kısmı yüzey temizliği sırasında bulunmuştur. 2002 yılında Ev Kompleksinde açılan sondajlarda 100-200 cm. kadar, III Nolu Sarnıç'ta 4,5 m. kadar derinleşilmiştir.

Mimari verilerin konumuna göre 2000-2002 yılları arasında dokuz alanda; 39/LM, 22S, 32D, Ev Kompleksi (Sarnıç B1:10/Y,11/Y,12/Y), Sarnıç III (13V, 14/V, 14/Y), Sarnıç IV (13V, 13Y), Yapı V (14/V, 15/V, 15/Y), Bizans Sarnıcı (9/Y, 10/Y) ve Yol'da açma ve sondajlar yapılmıştır. Bu alanlardan toplam 172 torba seramik elde edilmiş, numarasız 16 torba incelenmeden bırakılmış ve açılan 156 torbadan 2700 parça eserin incelemesi ve sayımı yapılmıştır. Alanlardan öncelikle sur dışında kalan ve St. Jean kazı alanında bulunan bölümlerin özellikleri, daha sonra Doğu Kapısı çevresinde bulunan Ev Kompleksi, Sarnıç III, Sarnıç IV, Yapı V, Bizans Sarnıcı ve Yol konumuz kapsamında tanıtılmıştır.

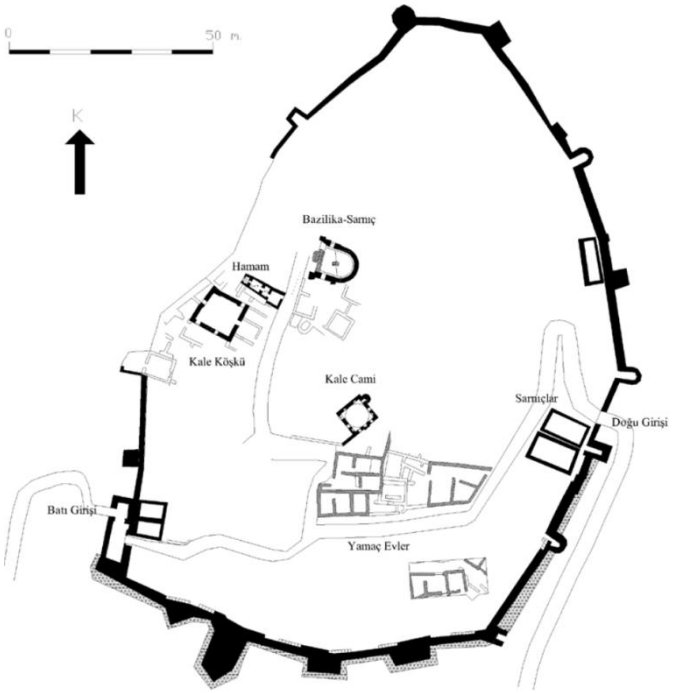

Plan 5. Ayasuluk İç Kalesi (Büyükkolancı 2009)

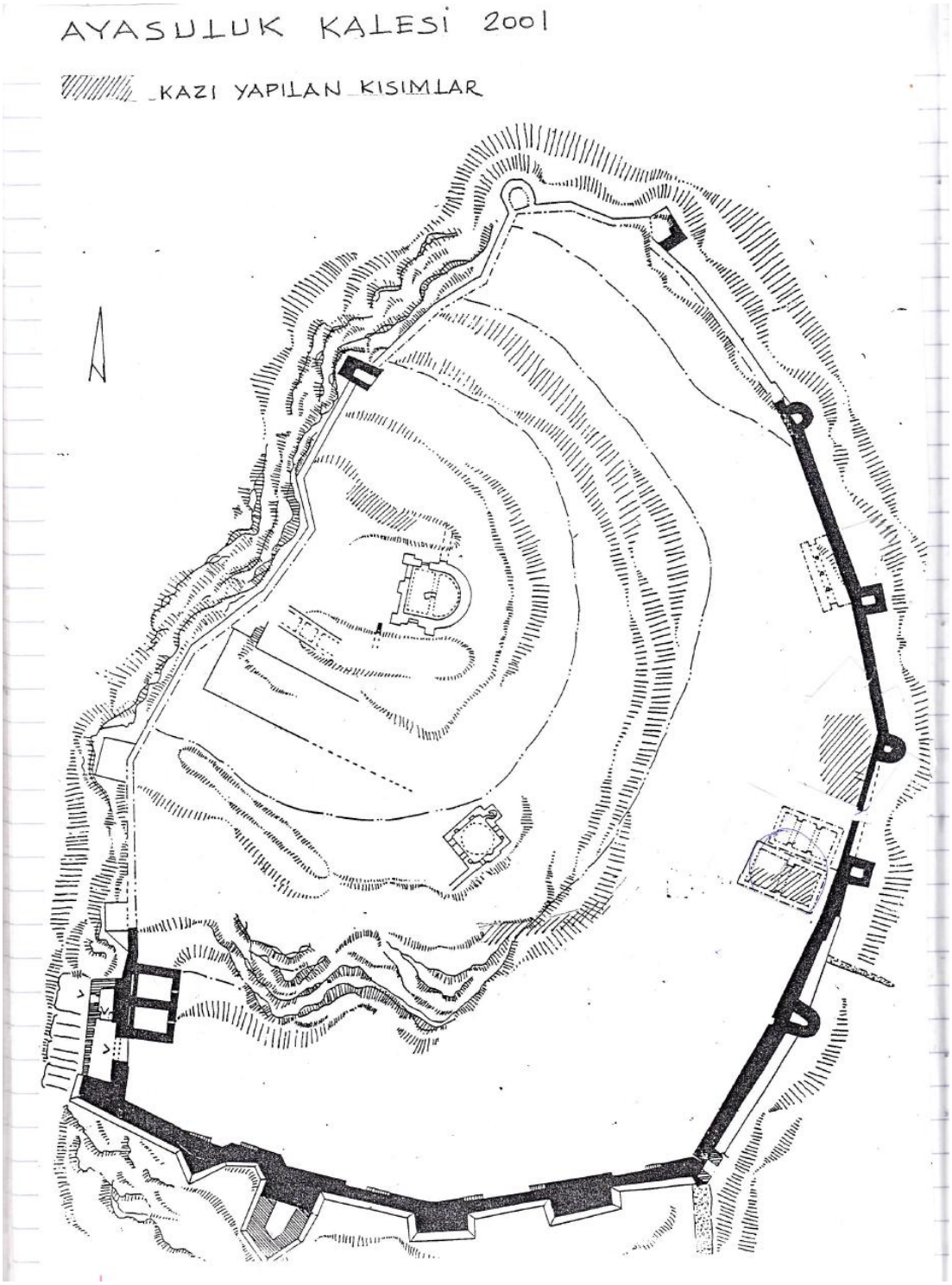

Plan 6. Ayasuluk Kalesi 2001 Yılı Kazısı Yapılan Alanlar (Büyükkolancı 2002)

Resim 7. Ayasuluk İç Kalesi 2009 Yılı Sonu Genel Görünüş (Büyükkolancı 2009)

39LM Açması (2000): St Jean Vaftizhanesi'nin kuzeyinde ve Hazine Dairesi'nin batısında bulunmaktadır. St. Jean Kilisesi'nin kuzeyini sınırlayan duvarı da içine almaktadır. 9.00 X 9.00 m.lik alanda yüzeyden ortalama olarak 1.20 m. derinliğe inilmiştir. Burada Aydınoğulları ve Erken Osmanlı dönemlerine ait iki mimari evre tespit edilmiştir. Bu evreler birbirinin devamı şeklindedir. İki evrede de 0.70-0.75 m. kalınlıktaki harçsız duvarlarda moloz taş ve tuğla parçaları kullanılmıştır. Odalar her iki evrede de birbirinden bağımsız olarak doğu ve batıda yer almaktadır. Odaların doğu ve batı duvarları kuzeyde düzgün tuğla hatıllı sınır duvarına dayanmaktadır. Doğu kısımda yüzey seviyesinde 0.20-0.30 m. altta bulunan 2. Evre duvarları iç ölçüleri 5.50 X 2.30 m. olan bir odaya aittir. Batı ve güney duvarları 0.50 m. yükseklikte olan bu odanın batı duvarında 0.30 m. lik bir temel vardır. Doğu duvarı 1.00 m. yükseklikte olup, bu duvar 1. Evredeki avluda da kullanılmıştır. Bu odanın alt kısmındaki 1. Evrede 6.00 X 3.50 m. ölçülerinde bir avlu vardır. Odanın ortasında çevresi düzgün mermer bloklarla çevrili büyük bir küp yere gömülmüş durumdadır. Doğu duvarı önünde ise ters duran, yüksekliği 0.90 m.ve çapı 0.60 m. olan Korint düzenli bir sütun başlığı yer almaktadır. 39LM açması 2000 yılında çalışılan, bazı

seramik parçalar elde edilen ancak konumuz dahilinde olmadığı için çalışma dışında bırakılmıştır.

22S açması (2000): Bu açma da konumu dolayısıyla çalışmaya dahil olmamaktadır. Ayrıca incelenen torbaların hiçbirinde bu açmanın ismine rastlanmamıştır. 8.00 X 8.00 m. boyutlarındadır. 3.30 m. derinlikte Bizans sur duvarına bitişik duvarın köşe yaparak batıya doğru 5.60 m. devam ettiği ve daha sonra güneye yöneldiği tespit edilmiştir. Bu duvarın iki yanında ve üzerinde 1.00-1.50 m. yükseklikte taş yığını bulunmaktadır. Açmanın üst seviyelerinde bulunan Bizans seramiğine bu taşlar arasında rastlanmamıştır. Ortalama 3 m. kalınlıktaki duvarın iç kısmında daha küçük boyutlu düzgün olmayan taşlar bulunmaktadır. 22S açmasının kuzeydoğu (b) bölümünde (4.00 x 4.00 m.) -2.00 m. derinliğe kadar yoğun olarak çıkan Bizans keramikleri arasında az sayıda oriantalizan ve geometrik keramikler bulunmuştur. -2.00, -3.00 m. arasında Arkaik, Geometrik ve Geç Miken keramikleri yoğunluk kazanmıştır. Yukarıdaki bilgiler açmanın ilk haline aittir. 2000 yılı raporlarında açma ile ilgili ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Bu yıl içinde açmanın genel temizliği yapılarak duvarlar üzerindeki çalışmalara devam edilmiş olmalıdır.

32D Açması (2000): Bu açma da konumu itibariyle çalışmaya dahil değildir, ayrıca buluntu torbalarında ismine rastlanmamıştır. Ayasuluk Tepesi'nin batısındaki Bizans sur duvarlarının dışında 1993 yılında açılmıştır ve kazısı sırasında Arkaik Dönem'e ait dört adet Apollon figürini bulunmuştur. 2000 yılında 10.00 X 4.00 m boyutlarında bir yamaç sondajı açılmıştır. Sondajda yüzey toprağının hemen altındaki 0.30 m. lik bir kısımda Bizans ve İslami seramikler bulunmuştur. Bunun altında 0.30-0.80 m. de Protogeometrik-Geometrik ve az sayıda Arkaik Dönem seramik parçaları bulunmuştur.

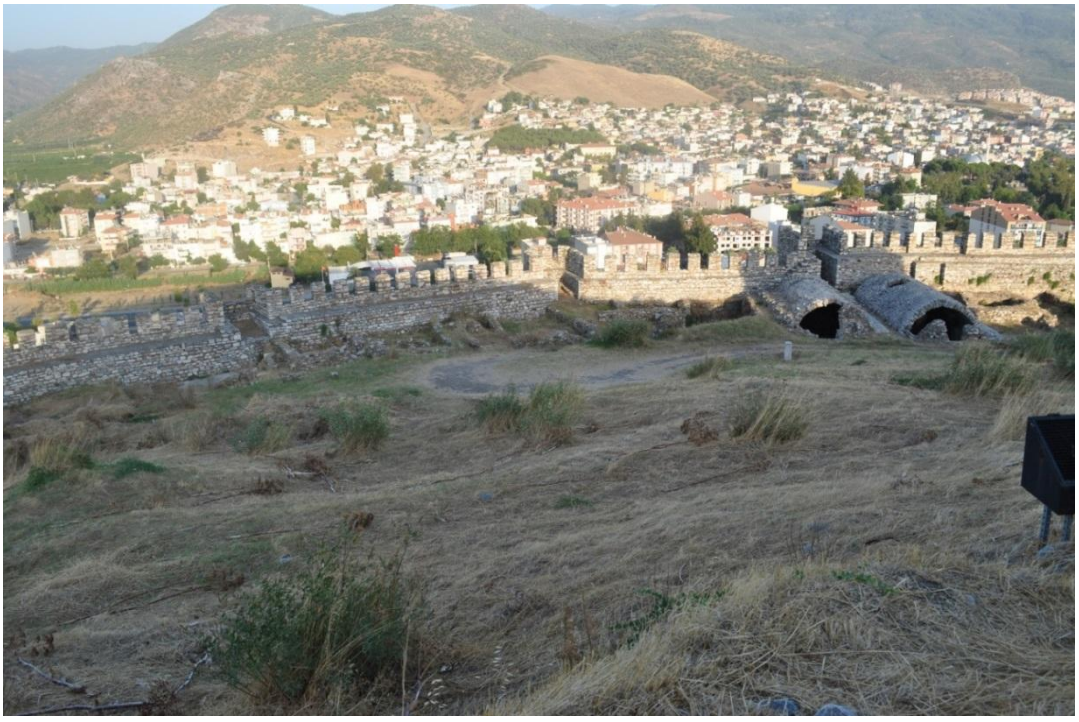

Resim 8. Ayasuluk Kalesi Doğu Kapısı Çevresi Genel Görünüş (Fot. Sevcan Türe 2011)

III Nolu Sarnıç (2001): 14/V plankaresinde bulunan sarnıcın iç ölçüleri 1140 X 550 cm. olan Sarnıç III, kalenin doğu kapısının güneyinde bulunmaktadır. Duvarlarındaki su izlerinden Beylikler Döneminde de kullanıldığı tahmin edilen yapının örtü sisteminde ve duvarlarında taş kullanılmıştır. Çatı örtüsü tek bir kemerle desteklenmiştir ve malzemesi tuğladır. Batı- Doğu doğrultusunda sarnıcın giriş kısmında 2, doğu duvarında 2 olmak üzere 4 adet, çatı örtüsünün yapımı sırasında kurulduğu düşünülen iskelenin yatakları mevcuttur. Yapının bütününde; yapıya su girişini sağlayan 22 adet delik bulunmaktadır. Bunlardan 3'ü doğu duvarında, 10'u güney yan duvarda, 9'u kuzey yan duvardadır. Tavandan tabana yüksekliği 768 cm. dir. Üç basamaklı bir sarnıçtır. Doğu duvarından batıya doğru 230 cm. uzaklıkta 1. basamak, tabandan 67 cm. yükseklikte üçgen bir platformdur ve 120 cm. uzunluğundadır.

Sarnıcın içinde orta noktada**,** kuzey-güney doğrultulu tonozu destekleyen kemer 74 cm. genişliğindedir. Bu kemer bütün olarak korunmasına rağmen, yapının içi tamamen boşaltıldıktan sonra yer yer ayrılmalar görülmüştür. Taban ve tabandan tonoz örtüsünün başladığı noktaya kadar tüm duvarlar sıvalıdır. (Kum, tuğla tozu, kireç). Fakat duvarların hemen hepsinde, zeminde ve zemine yakın bölümlerde

nemin neden olduğu tahribatlar ve renk değişiklikleri mevcuttur. Yapının batı bölümünde yer alan duvarın tonoz örtüsü ve bağlantısını sağlayan taşlar dökülmüştür.

Resim 9. Ayasuluk Kalesi Doğu Sarnıçları Genel Görünüş (Fot. Sevcan Türe 2011)

III Nolu Sarnıç (2002): 2002 yılında burada sürdürülen çalışmalarda yoğun olarak, dağılmış halde Erken Osmanlı Dönemine ait seramik parçaları ve Beylikler Dönemine ait renkli sırlı seramik parçaları bulunmuştur. Bunların arasında tümlenebilecek nitelikte Selçuklu Dönemi testileri bulunmuş ve bunlar tümlenmiştir. Bunlar büyük ihtimalle kalıpla kabartma tekniğindeki yapılan ve müze envanter numarası verilerek müzeye kaldırılan testilerdir. Seramik buluntuların dışında 5 adet bronz bakraç ve aşırı derecede korozyona uğramış çok sayıda hançer parçası diğer buluntular arasında sayılabilir. III Nolu Sarnıcın duvarlarında su yüzüne rastlanmış olması kale içinde su tutma amaçlı kullanıldığı düşündürmektedir. Bu sarnıç diğer yapılar içinde en fazla buluntu veren yapıdır.

Resim 10. III Nolu Sarnıç (Fot. Sevcan Türe 2011)

IV Nolu Sarnıç (2001): Kalenin doğu kapısının güneyinde bulunan Sarnıç IV, Sarnıç III'e göre daha küçük planlıdır. 13/V ve 14/V plankaresinde bulunan sarnıcın yüzeyde görünen iç ölçüleri 500 X 919 cm.dir. Malzeme olarak taş ve tuğla kullanılmıştır. Çatı örtüsü: birbirinden uzaklığı 250 cm. olan 70'er cm. genişliğinde iki adet kemerle desteklenmiştir. Kemerlerin ikisi de aşırı derecede yıpranmış ve büyük bölümü yıkılmıştır. Üzerlerinde tonozun başladığı noktadan 55 cm. altta çıkıntılar tespit edilmiş ve bunların dekoratif amaçlı yapıldığı düşünülmektedir. Yapının içinde doğu duvarında 1 adet iskele yatığı görülür. Batı duvarında 1, kuzey duvarında 3, güney duvarında 2 adet su deliği görülse de, bunlar düzensiz aralıklarla yapılmış ve aşırı derecede yıpranmıştır. Tüm duvarlar tonozun başladığı noktaya kadar sıvalıdır. Aşırı nemden dolayı yıpranmış ve renk değiştirmiştir. Bu renk değişikliği yüzünden su izi tespit edilememiştir. Diğer sarnıç gibi batı-doğu doğrultusunda uzanan sarnıcın giriş kısmındaki duvarlardan sol taraftaki kısmen yıkılmıştır. Sağ taraftaki ise sağlamdır ve tonoz örtüsüyle bağlantısı vardır.

IV Nolu Sarnıç (2002): 2002 yılında burada devam eden çalışmalarda tüm toprak ve moloz tabakası boşaltıldıktan sonra, yapının derinliğinin 665 cm. olduğu ve tek

basamaklı olduğu anlaşılmıştır. Tabandan yüksekliği 90 cm. olan bu basamağın doğu duvarına uzaklığı 650 cm. dir. Tek basamaklı olmasına rağmen yapının giriş kısmında ortada ve güneybatı köşede tabana belli bir eğim verilmiş olması, bu keskin olmayan yükseltilerden basamak olarak yararlanılmış olduğunu düşündürmektedir. Giriş bölümünde (batı) kuzeybatı köşede, kuzey ve batı duvarlarına bitişik durumda başka bir platform tespit edilmiştir. Üzerinde döşeme izlerine rastlanan böyle bir platformun yapının girişinde yer alması su almak için kullanılan kapların koyulduğu bölüm olabileceğini düşündürmektedir. Sarnıçta su izine rastlanmaması ve buluntunun az olması birbiriyle örtüşmektedir. Her iki durumda su tutma amaçlı yapılan bu yapının belli bir süre kullanıldığı daha sonra terk edildiğini düşündürmektedir. Burada az sayıda ele geçen dağılmış haldeki Erken Osmanlı Dönemi ve Beylikler Dönemi seramik parçaları dışarıdan buraya akan toprakla taşınmış olduğu düşünülmektedir.

Resim 11. IV Nolu Sarnıç (Fot. Sevcan Türe 2011)

Ev Kompleksi (2001): Doğu kapısının kuzeyinde bulunmaktadır. Düzgün planlı bu yapının batısında cami yönünde devam eden duvarlar tespit edilmiş, ancak bu duvarların kazısı yapılmamıştır (10/Y-Sarnıç B1), 11/Y, 12/Y). Açılan ilk dört mekanda, ortalama 50 cm.'i ayakta kalabilen duvarlar Erken Osmanlı Dönemine

aittir. Sadece 4. mekanın kuzeyinde küçük bir alanda kum, taş, kireç kullanılarak yapılan sıva izlerine rastlanmıştır. Toprak harçla poligonal teknikte örülen duvarlarda devşirme mermer parçalar da kullanılmıştır. İlk mekanın güneybatı köşesinde doğu kapısına hakim, kontrol noktası olarak kullanılan bölüm yüksek platformludur. Dördüncü mekanın güneydoğu köşesinde 110-120 cm. yüksekliğinde duvarları toprak harçla örülmüş yapı yarım daire şeklindedir. Burada konumu ve malzemesi itibariyle, içinde su ve erzak saklanan büyük bir kübün yerleştirilmiş olabileceği düşünülmektedir. Küp alanı 60 cm. genişliğinde bir duvarla 150 cm² alanda dikdörtgen bir yapıya bağlanır.

11/Y açmasının kuzeybatısındaki 7. mekana güneyinden iki basamakla çıkılır. Doğusunda bulunan iki basamakla da 6. mekana geçiş sağlanır. 450-300 cm. ölçülerindeki bu mekanın kuzeydoğusunda 2 m² alanda, taban seviyesinde sıralı taşlar ve hemen yanında 58 cm. ölçülerinde blok taşlar bulunmaktadır. Güneybatısında 115 cm. uzunluğunda giriş bölümü bulunan 8. mekanın duvarları ortalama 110 cm. yüksekliğinde korunmuş olup, örgü tekniği daha önce açılan duvarlardan farklıdır. Çok sayıda tuğla kullanılarak örülen duvar daha düzgün bir profile sahiptir. 9. mekan, kuzeyinde ve güneyinde iki giriş bölümüne sahip ince uzun bir yapıdır. Kuzeyindeki giriş bölümü, Bizans Sarnıcı üzerindeki yapılara açılır. 235 X 160 cm. ölçülerindeki küçük mekanın tabanı, düzgün yüzeyli mermer bloklarla döşenmiştir. 75 cm. genişliğinde giriş bölümü bulunan mekanın pembe renkli, içinde tuğla tozu, kireç ve taş parçaları bulunan sıvaları 14 cm. yüksekliğinde korunmuştur. Kuzeyinde ise, tuğla ile örülmüş yarım daire şeklinde, su ısıtma sistemiyle ilgili olabilecek bir bölüm bulunmaktadır. Burada taban seviyesinden 57 cm. altta, opus-sectile tekniğinde döşenmiş taban bulunmuştur. Altındaki harçlı tabakayla sarnıcın havalandırma delikleri kapatılmıştır. Bu seviyede Bizans sarnıcına ait iki büyük su alma boşluğu ve havalandırma delikleri ortaya çıkarılmıştır. Bizans devşirme malzemesi kullanılarak yapılan birinci taban; Erken Osmanlı döneminde kullanılmıştır. Opus-sectile tekniğinde döşenen ikinci taban, alttaki sarnıçla aynı döneme ait yapıyla bağlantısı olan bir döşemedir. Erken Osmanlı döneminde bu alanın üzeri tamamen harçla kapatılmıştır.

Ev Kompleksi (2002): 2002 yılında, 10/Y (Sarnıç B1), 11/Y ve 12/Y açmalarında sürdürülen kazı çalışmalarında; Osmanlı ve Beylikler Dönemine ait sikkeler, akik taşlı gümüş yüzük, cam bilezik parçaları, gümüş bilezik, küpe gibi süs eşyalarının yanında devşirme malzemesi olarak kullanılmış Grekçe yazıt parçaları da çıkarılmıştır. Bu alanda yapılan üç sondajda; ikisi Osmanlı ve ikisi Bizans dönemine ait beş tabaka tespit edilmiştir. 4. mekan içinde yer alan Sondaj II'de bulunan duvarda; dikey taşların kullanıldığı dış yüzey köşeden küçük taş ve tuğlalarla örülmüş iç yüzey ise yuvarlak planlıdır. 10/Y yani, Sarnıç B1 yapısı katalogta en fazla ele alınan seramik parçaların bulunduğu alandır.

Resim 12. Ev Kompleksi Genel Görünüşü (Fot. Sevcan Türe 2011)

Yapı V (2002): Sarnıçların güneyinde, III Nolu Sarnıç'a 280 cm. uzaklıktaki alanda bulunmakta ve kuzey güney doğrultusunda uzanmaktadır. Yapı V denilen alan 15/V, 15/U, 16/V ve 16/U plankarelerini içermektedir. Yapının etrafında yapılan çalışmalarda koruma amaçlı olduğu düşünülen duvarlar ortaya çıkarılmıştır. Batı ve güney yönlerindeki bu duvarların haricinde, doğu-batı yönünde uzanan duvar kompleksleri de tespit edilmiştir. Batı yönünde doğu-batı doğrultusunda uzanan 423 cm. uzunluğundaki duvarın orta noktasında 63 cm. uzunluğunda 30 cm. genişliğinde bir bölüm yer almaktadır. Duvarların kalınlıkları ortalama 65-70 cm. arasındadır ve

birleştirici malzeme olarak horasan harcı kullanılmıştır. İç ölçüleri 330 X 275 cm. olan yapının duvarlarında taş kullanılmıştır ve bunlar sıvalı değildir. Tuğla malzemenin kullanıldığı tonoz ise tamamen dökülmüştür. Güney duvarında 3, kuzeyde 4 adet iskele deliği mevcuttur. Derinliği 580 cm. olan yapının taban döşemesinde blok taşlar kullanılmıştır. Bazı bölümleri çökmüştür. Mekana girişi sağlayan bir kalıntıya ve duvarlarında su girişini sağlayan deliklere rastlanmadığı için yapının sarnıç olduğu düşünülmemektedir. İçinde çok sayıda İslami Döneme ait sikkeler bulunmuştur.

Resim 13. Yapı V (Fot. Sevcan Türe 2011)

Bizans Sarnıcı (2001): 10/Y açmasının kuzeyinde bulunmaktadır. 870 X 460 cm. ölçülerindeki yapının derinliği 370 cm.'dir. Yapının üst örgüsünde kullanılan kemer-tonoz sistemini, ortada bulunan 3 sütun ve duvarlarda bulunan 8 paye taşımaktadır. Sütun başlıklarının üzerinde ahşap hatıllara ait delikler bulunmaktadır. Güneybatı köşesinde çapı 50 cm. olan daire şeklinde, kuzeybatı köşesinde 92 X 45 cm. ölçülerinde iki büyük su alma deliği vardır. Yan duvarlarında ve üstünde içine su dolmasını ve havalandırmayı sağlayan dört büyük iki küçük delik vardır. Kum, kireç ve tuğla tozuyla yapılmış pembe renkli sıvası 3 cm. kalınlığındadır. Aynı sıva tabanda da kullanılmıştır. Kemer-tonoz sisteminde ise tuğla kullanılmıştır. İçinde

yapılan çalışmalarda yukarıdan dökülmüş olabileceği düşünülen Erken Osmanlı ve Beylikler Dönemine ait seramik ve lüle parçalarına bulunmuştur. Bu sarnıcın ismine buluntu fişlerinde ve torba bilgilerinde rastlanmamıştır. Ayrıca 2000-2002 yılları arasında kazısı yapılan mekanlar arasında yer almamaktadır.

Yol (2001): Doğu kapısı ile Batı kapısı arasında bulunmaktadır. Bizans Dönemine ait olduğu düşünülen yolun yaklaşık olarak 37 m. lik bölümü açılmıştır. Doğu kapısından güneye ve daha sonra batıya yönelerek caminin güney yönünde devam etmekte ve batı kapısından gelen yolla birleşmektedir. Döşeme taşı olarak farklı büyüklükte taşlar, bazı bölümlerde de mermer parçalar kullanılıştır. Basamaklarla araziye uygun hale getirilen yol, ortaya doğru bir hat oluşturacak şekilde eğim kazanmaktadır. Bu eğim, yağmur sularının tahliyesi için yapılmıştır. Caminin güneydoğu yönünde, yolun kuzeyinde kullanım amacı tam olarak belirlenemeyen üç küçük mekan ortaya çıkarılmıştır. Bu mekanların batısında, tabanı ana kayaya uygun bir hale getirilerek yapılan mekanların duvarları ortalama 70 cm. kalınlığındadır. Önünde bulunan zeytin ve buğday ezmek için kullanılan değirmen taşından dolayı, bu mekanların işlik veya tahıl deposu olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Duvarlar; poligonal teknikte toprak harçla örülmüştür, ortalama 120 cm. yüksekliğinde korunmuş olan mekan Osmanlı Dönemine aittir. Yol, bu noktadan sonra batıya ve kuzeye doğru yönelerek ikiye ayrılır. Camiye yöneldiği noktada, ana kayadan yararlanılarak örülen istinat duvarları bulunmaktadır. Bu bölümden sonra yol, genişleyerek tekrar batıya yönelir ve yine arazinin yapısına uygun olarak, basamaklarla yükseltilerek devam eder. Kullanılan döşeme taşlarının yanısıra, anakayadan da yararlanılmıştır.

Yol (2002): 2002 yılında Yolda devam eden çalışmalarda, Bizans, Erken Osmanlı; Aydınoğulları Beyliği Dönemlerine ait seramik parçaları, devşirme olarak kullanılmış mermer mimari elemanlar, lüle parçaları ve süs eşyası olarak kullanılan objeler bulunmuştur.

Özetle; belirtilen yıllarda kazısı yapılan ve 2001 ile 2002 yıllarında kataloğa alınan seramiklerin bulunduğu açmalar aşağıdaki gibidir:

2000: 39/LM, 22/S, 32/D.
2001: 14/V (Sarnıç III), 10/Y-11/Y-12/Y (Ev Kompleksi), 14/R (Kale Camii GD Alan).
2002: 14/V (Sarnıç III), 13/V (Sarnıç IV), 10/Y-11/Y-12/Y (Ev Kompleksi), 15/V-15/U-16/V-16/U (Yapı V), Yol.

4. AYASULUK KALESİ DOĞU KAPISI ÇEVRESİNDEKİ 2000-2002 KURTARMA KAZILARINDAN ELE GEÇEN SERAMİKLER

Seramikler kültürler arası etkileşimi sağlayan en önemli malzemelerdir. Anadolu'nun en erken dönemlerinde insanoğlunun günlük hayatına girmiş ve günümüze kadar kesintisiz olarak varlığını sürdürmüştür. yüzyıllarca insanlığın geçmişine ışık tutmuş, toplumun ekonomik, siyasal ve kültürel gelişiminin bir göstergesi olmuştur. Bu anlamda seramik; geçmişimizi daha iyi anlayıp değerlendirebileceğimiz bilgileri günümüze taşımakta ve ait olduğu toplulukların sanatına ait, kullandığı tekniklerle ilgili önemli bilgiler veren tarihi belgeler arasında yer almaktadır.

Seramik yapımı için kullanıma en elverişli toprak "kil"dir ve en yalın haliyle "pişmiş toprak" olarak ifade edilmektedir. Killer plastik özellikleri nedeni ile şekillendirme imkanlarına sahip ve şekillerini pişirildikleri zaman koruyabilmektedir. Kilden meydana getirilen hamur, ya tornada çevirmek suretiyle ya da kalıplara dökmek suretiyle istenen şekli alır. Böylece hazırlanmış seramikler isteğe bağlı olarak fırça yardımlarıyla boya ya da ince uçlu kazıma araçlarıyla dekorlanır. Bazen dekorun ve boyanın sağlamlaştırılması için sır denilen bir madde ile sırlanarak pişirilir.

Pişmiş toprağın, ilk olarak depolama amacıyla kullanılan kap-kacak ve küpler şeklinde günlük hayatın içine girdiği bilinmektedir. Dinsel törenlerde simgesel anlamlar taşıyan idoller; aydınlatmayı sağlayan kandiller; haberleşme ve belgeleme işlevi olan tabletler; tuğla, kiremit, suyolu ve künk gibi mimari elemanlar; takılar ve süs eşyaları, çanak çömlek, ocak gibi gündelik kullanım eşyaları; ölü küllerinin saklandığı kaplar ve lahitler seramiğin sayısız formlarından bazılarıdır.[120] Seramiğin 8000 yıllık tarihine damgasını vuran bereketli Anadolu toprakları, asırlar boyunca

[120] Seramik Tanıtım Komitesi, *Türkiye'de Seramik: Toprakla Ateşin Öyküsü*, Grup 7 İletişim Hizmetleri, 1. Baskı, İstanbul 2003, s. 13.

çok çeşitli uygarlıklara kapılarını açmış, topraklarında farklı kültürleri konuk etmiş ve insanlık tarihinin en önemli dönüşümlerine tanık olmuştur.[121] Türklerin İslamiyeti kabul etmeleri ve yerleşik düzene geçmeleriyle, seramik sanatında da önemli gelişmeler sağlanmaya başlanmıştır. Abbasiler, Fatimiler, Samanoğulları, Karahanlılar gibi Arap ve Türk devletlerinde seramik sanatının güzel örnekleri ve uygulamaları bulunmaktadır. Ancak en önemli ve çeşitli örneklerini İran'da, Selçuklular döneminde vermiştir.

11. yüzyılın sonunda Türkler Anadolu'yu ele geçirdiklerinde, yerel Bizans geleneklerini devralmışlar ancak özellikle o dönemde İran'da kullanılan Selçuklulara özgü pek çok seramik tekniğinden de yararlanmışlardır. Anadolu Selçuklu Devleti o dönemde bir sanat politikası geliştirmekten çok askeri egemenliğini yaymakla uğraşmaktadır. Yine de Selçuklu sultanları, iktidarlarını pekiştirmek amacıyla önemli mimari yapım işlerine girişmişlerdir. Yapıları çinilerle kaplamışlar, Selçuklu sanatının en belirgin öğelerinden olan camilerin mihraplarını, kubbelerini, minare ve portallarını, türbe, medrese ve sarayları çinilerle donatmışlardır.[122] Selçukluların gelmesiyle birlikte Pers seramik üretiminde de büyük değişiklikler yaşanmaya başlanmış, Çin'den ihraç edilen Sung Hanedanlığı (960-1279) seramik ürünlerinin etkisi altında yeni beyaz hamurlu seramiklerle karşılaşılmıştır. Beyaz zemin üzerinde yeni dekorlama, kazıma ve sırlama teknikleri uygulanmaya başlanmış, sıraltı bezemeler, sırüstü lüster dekorları ve sırüstü çok renkli bezemeler gibi önemli teknikler geliştirilmiştir.[123]

İran'da Rey, Keşan, Sultanabad, Nişapur, Suriye'de Rakka en önemli çini ve seramik merkezleri olduğu ve buralarda ince kazıma, barbutin, minai, sıraltı ve slip gibi teknikler kullanılarak, firuze, kobalt mavisi veya tek renk beyaz sırlı seramiklerin üretildiği bilinmektedir. Büyük Selçukluların kullandığı seramik tekniklerinin tümü minai ve lüster dışında Anadolu Selçuklularında da kullanılmıştır.

---

[121] Seramik Tanıtım Komitesi, *a.g.e.,* s. 6.

[122] Laure Sousteil, *Osmanlı Seramiklerinin Görkemi 16.-19. yüzyıl, Suna İnan Kıraç ve Sadberk Hanım Müzesi Kolleksiyonlarından*, Suna İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri (AKMED) Yayınları, İstanbul 2000, s. 23.

[123] Yücel Başeğit, *Türk-İslam Seramiklerinin Çağdaş Seramik Sanatına Etki ve Yansımaları,* (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı, Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi), Eskişehir 2008, s.18.

Bunlar sırsız seramikler, tek renk sırlı seramikler, firuze altına siyah dekorlu seramikler, barbutin, slip ve sgraffito tekniğinde seramiklerdir. Çinlilerde olduğu gibi tek renk sırlı, firuze, yeşil, sarı-kahverengi seramikler de Anadolu Selçuklu devrinde çokça kullanılmıştır. Ayrıca İslam Sanatında geleneksel olan sırsız, kırmızımsı gevşek topraklı seramikler bu dönemde yapılmıştır. Vazo, sürahi, tabak, kase ve büyük küpler şeklinde yapılan bu seramiklerin bazılarında barbutin, kabartma, kazıma tekniğinde süslemelerin olduğu bilinmektedir.

Anadolu'da seramik üretim merkezlerinin en önemlisi olan İznik'te yapılan kazılardaki seramikler kırmızı ve beyaz hamurlu olmak üzere iki ana gruba ayrılmıştır. Kırmızı hamurlu olanlarını üç ayrı teknikte incelemek mümkündür. Bunlardan birincisi kırmızı hamurlu, astarı çizikleme dekorlu sgraffito seramiklerdir. Bu teknik Anadolu'da Selçuklu ve Bizans dönemi seramiklerinde çok kullanılmıştır. İznik kazılarında da birçok örneği bulunmuştur. Bunların Osmanlı döneminde basit günlük kullanım seramiği olarak bir süre yapıldığı bilinmektedir. Kırmızı hamurlu seramiklerin ikinci grubu sliple dekorlanmış örneklerdir. Bu teknik Osmanlı seramik sanatı ile Selçuklu seramik sanatının belirgin bağlantısı olarak değerlendirilmektedir. Üçüncü grubu 14. yüzyılın ikinci yarısından 15. yüzyılın ortasına kadar görülen ve bir zaman "Milet İşi" diye bilinen yumuşak yapılı, beyaz astar üzerine mavi-beyaz dekorlu ve şeffaf kurşun sırlı seramikler oluşturmaktadır.

Ayasuluk Kalesi Bizans, Aydınoğulları Beyliği ve Osmanlı döneminde kullanılmış önemli bir yerleşim merkezidir ve bu dönemlere ait önemli buluntular içermektedir. Bu buluntular 12. yüzyıl Bizans Dönemine ait sgraffito ve tek renk sırlı örnekler ile 14. ve 15. yüzyıl Beylikler ve Erken Osmanlı dönemlerine ait tek renk sırlı, sgraffito dekorlu, Milet tipi, akıtma sır bezemeli, lüster dekorlu, frit hamurlu, hamur yapısı taklit edilmiş seladon parçalar ve kalıpta şekillendirilmiş kabartma ve baskı bezemeli sırsız seramiklerdir.

2000-2002 yılları arasında Ayasuluk'ta yapılan kurtarma kazıları sırasında ele geçen seramikler yapım teknikleri açısından büyük ölçüde yukarıda anlatılan tekniklerde ve çeşitli formlarda karşımıza çıkmaktadır. Bu seramikler, dönemsel

olarak ana başlıklara ve süsleme teknikleri alt başlıklarında yer alacak şekilde kendi içerisinde bölümlere ayrılmıştır. Bunların kendine has özelliklerini karşılaştırmak ve değerlendirmek gerekmektedir. Böylece Ayasuluk Kalesi seramiklerinin türünü ve biçimini, malzeme ve tekniğini, süslemesini yorumlamak ve karşılaştırmak çalışmayı bir sonuca ulaştıracaktır.

4.1. BİZANS DÖNEMİ SERAMİKLERİ

Bizans Dönemi kronolojik olarak 330 yılında I. Konstantinos'un Byzantion'u Roma'nın ikinci başkenti olarak seçmesi ile başlayıp 1453'e kadar süren ve tarihçiler tarafından Bizans olarak adlandırılan dönemi kapsamaktadır.[124] Merkezi Konstantinopolis (İstanbul) olan Bizans İmparatorluğu altın çağını 6. yüzyılda Iustinianus döneminde yaşamış, Anadolu'nun büyük bir bölümü, kuzey ve orta İtalya, İspanya, Suriye, Filistin ve Mısır'a kadar sınırlarını genişletmiştir.

Bizans seramik sanatı tarihinde, Erken Hıristiyanlık Döneminden 7. yüzyıla kadar Kuzey Afrika, Mısır, İtalya ve imparatorluğun diğer önemli bölgelerinde Roma seramik sanatı geleneğinin devam ettiği bilinmektedir. Seri üretim olarak deniz yoluyla birçok bölgeye taşınan seramikler, 7. yüzyıl sonu ile 9. yüzyıllar arasında uzak yerleşimler arasındaki Arap istilalarından etkilenmiş ve Geç Roma seramik merkezlerinin yerini Yunanistan, Ege Bölgesi ve adalardaki atölyeler almıştır. Kil ve astar yapısı, pişirme tekniği, bezemeleri ile farklı olan ve Bizans seramiğine karakterini veren sırlı üretimin başlaması ile bu alanda ilk köklü değişim oluşmuştur.[125] Dekorsuz ve sırsız çömleklerde sır kullanımı İstanbul'da ortaya çıkarak Anadolu ve Yunanistan'a yayılmıştır. Kırmızı veya beyaz hamurlu sırlı seramiklerin net olarak tarihlendirilmiş iyi durumda ele geçen ilk buluntular 7. yüzyıla aittir.[126]

Orta Bizans döneminin erken tarihlerinin asıl karakteristik ürünlerini ise "Beyaz Hamurlu Seramikler" ana grubunda "Sırlı Beyaz Mal I-III" (Glazed White Ware) ve "Polikrom Beyaz Mal" (Polychrome White Ware) olarak tanımlanan seramikler temsil etmektedir. Beyaz hamurlu yeşil veya kahverengi boyalı açık veya kapalı

---

[124] Ayşe Çaylak-Türker, "Bizans Dönemi Günlük Kullanım Kaplarına Ait Yayınlar ve Değerlendirme Yöntemleri", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 21, Sayı 2, Ankara 2004, s. 210.
[125] Lale Doğer, "Onikinci-Onüçüncü yüzyıllarda Bizans Sırlı Seramik Sanatında Form ve Üslup Değişimlerine Ait Bazı Gözlemler", *On İkinci ve On Üçüncü yüzyıllarda Bizans Dünyasında Değişim, I. Uluslararası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler, İstanbul 25-28 Haziran 2007*, Vehbi Koç Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, s. 511-512.
[126] Gös. yer.

formdaki buluntular beyaz hamurlarına ithafen "Beyaz Mal (White Wares)" içeriğinde ele alınmaktadır.[127] Bezeme tekniklerine göre:

- Kazıma ve Yazıtlı Kaplar (Incised or Inscribed Ware),
- Kap henüz kurumadan ahşap kalıp yardımı ile işlenen Baskı Bezekli Kaplar (Impressed Ware),
- Boya pigmentlerinin sıçratılması ile yapılan Püskürtme Boya Teknikli Kaplar (Spatter Painted),
- Taç yaprağı dekorlu kaplar (Petal Ware),
- Bezemesiz Tek Renk Sırlı Kaplar (Undecorated Plain Glazed Ware) beğenilen ürünler olmuştur.[128]

Bizans sırlı seramiklerinde baskı bezeme tekniği, boyama tekniği, astar boyama tekniği, kazıma, oyma ve sır akıtma teknikleri bazen tek tek bazen de bir arada kullanılmıştır. İlk kullanılan teknik 9. yüzyıldan itibaren görülen baskı bezeme tekniğidir. Bu tekniğe aynı zamanda mühür dekor tekniği de denilmektedir. Genellikle tek renk kullanılmasına rağmen bazı örneklerde renk karışımları görülmektedir. Özellikle sarı-yeşil, sarı-kahverengi karışımlarına çok rastlanmaktadır.

12. yüzyıl Bizans Döneminin en önemli bezeme tekniği kırmızı hamurlu ve astarlı kapların üzerlerinin astarı da kaldıracak biçimde, kazılması şeklinde yapılan sgraffito tekniği veya daha derin bir şekilde astarın oyularak çıkartılması şeklinde yapılan champléve tekniğidir. Formlar ise çeşitlilik göstermektedir. Alçak kaideli, dik yüksek ağızlı ya da alçak kaideli yayvan gövdeli, düz ağızlı kaplar yaygındır. Daha az olarak

[127] Lale Doğer, "Daskyleion Kazılarından Yeni Buluntular: Beyaz Hamurlu Yeşil ve/veya Kahverengi Boyalı Bizans Seramikleri", *Bizans ve Çevre Kültürler, Prof. Dr. S. Yıldız Ötüken'e Armağan*, Ed. Sema Doğan-Mine Kadiroğlu, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Anonim Şirketi, İstanbul 2010, s. 168.
[128] Lale Doğer, "Onikinci-Onüçüncü yüzyıllarda...", s. 512.

konik gövdenin dar bir açı yaparak içbükey kavisle yükselip, dışbükey yüksek ağızla sonuçlandığı formlar da mevcuttur.[129]

Anadolu'daki Hierapolis, Laodikeia, Ganos gibi yakın çevresini de besleyen yerel üretimlerin yanı sıra, genel bir beğeniye hitap eden duokrom, ince sgraffito (fine sgraffito), kazıma (incised), geniş oyma (champleve) ile bu tekniklerin karışık olarak uygulandığı, bazen kabartmanın da kullanıldığı kazıma-sgraffito (incised-sgraffito) ve oksitli boyaların dekorasyona dahil edildiği boyalı-ince sgraffito (painted sgraffito) olarak gruplanan sırlı üretimler yapılmıştır. Ayrıca 11. yüzyılın sonuna doğru slip (slip painted), taklit lüster (imitation lustre) mallar ile süreç içinde yeşil ve kahverengi boyalı (green and brown painted), kahverengi boyalı (brown painted), kırmızı benek boyalı (measles ware) seramikler üretilmiştir.[130] Bezemelerde genellikle palmet, rumi, iç içe geçmiş örgüler, güvercin, keklik ve su kuşu gibi kuş türleri, bazen balık ve tavşan gibi küçük ve sevimli, bazen de griphon ve aslan gibi büyük ve yırtıcı hayvanlar görülmektedir. Dönem sonuna doğru seramiklerde asker veya savaş sahnelerinin bulunduğu figürlü süslemeler de görülmektedir.

İstanbul en fazla buluntu veren şehir ve kaolinli kil yataklarıyla başlıca üretim yerlerinden biri olarak tanınmaktadır.[131] Başkent dahil pek çok Bizans yerleşiminde on birinci yüzyılın sonuna doğru sırlı üretimlerde beyaz hamur yerini kırmızı hamurlu üretimlere bırakmış ve imparatorluğun sonuna kadar ağırlığını korumuştur. Bu durum tabiatta daha az bulunan beyaz kil yataklarına nazaran daha yaygın kırmızı kilin kullanıldığını göstermektedir.[132] Bu süreç sonrasında 9.-11. yüzyılların sırlı üretimlerinde tipolojilerin belirgin olmasına rağmen, kronolojik problemler de gözlenmektedir. Geç Orta Bizans döneminde (11. yüzyılın sonu ve 13. yüzyılın başı) Bizans ticareti ve şehir yaşamındaki yeniden canlanma seramik üretimine de yansımıştır. Özellikle İslam seramik merkezlerinden ulaşan mallar hem teknik hem

[129] Sema Bilici, "Alanya Kalesi Kazılarında Bulunan Bizans Sırlı Seramikleri", *Bizans ve Çevre Kültürler, Prof. Dr. S. Yıldız Ötüken'e Armağan*, Ed. Sema Doğan-Mine Kadiroğlu, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Anonim Şirketi, İstanbul 2010, s. 101-102.
[130] Lale Doğer, *a.g.m.*, s. 514.
[131] Lale Doğer, "Daskyleion Kazılarından …", s. 168.
[132] Lale Doğer, "Onikinci-Onüçüncü yüzyıllarda…", s. 513.

de bezeme repertuarı açısından çok etkili olmuştur.[133] Seramiklerin çeşitli tekniklerde bezenmesi, sırlanması biçimlendirilmesi yapıldıkları çağın ve tekniğin belirgin özellikleri olarak ortaya çıkmakta ve bazen birbirlerinden kesin olarak ayrılabilen teknik özellikler, bazen de çok yakın benzerlikler göstermekte ki bu duruma Bizans ve Selçuklu Dönemi yapıtları arasında çok sık rastlanmaktadır.[134]

Anadolu'da Bizans seramikleri genel olarak 9. yüzyıl ile 14. yüzyıl arasında karşımıza çıkmaktadır. L. Doğer Bizans seramiklerini Anaia Kazılarından elde edilen parçaları değerlendirerek alt başlıklar halinde incelemiştir.[135] Bunlardan bazıları Ayasuluk Kalesi Kazılarından elde edilen parçalar ile ilişkili; İnce Sgraffito, Kazıma Sgraffito, Boyalı Sgraffito grubu ile Kahverengi Boya Dekorlu ve Sarı Boya Dekorlu seramiklerdir. Bunlar dışında Ege tipi kazıma ve geniş oyma-champleve dekorlu olanlar ve Zeuksippus I. Tipinde çeşitli süsleme teknikleri ile bezenen seramikler sıraltı uygulamaları ile dikkat çekmektedir.

Zeuksippus seramikleri oldukça kaliteli olma özelliği ile diğer Bizans seramik üretim gruplarından ayrılmaktadır. İlk olarak D. Talbot Rice'ın 1927 yılında İstanbul'da yaptığı çalışmalarla gün ışığına çıkarılmıştır.[136] 1968'de A. H. S. Megaw bu seramikleri Geç Bizans döneminin yüksek kalitede, narin servis kapları olarak değerlendirerek, ilk defa "Zeuxippus Ware" terimini kullanmıştır.[137] Kırmızı renk hamurlu; ince, beyaz ya da krem rengi astarlı Zeuksippus seramikleri, kullanılan sır rengine göre gruplara ayrılmıştır. Buna göre tek renk; sarı ve yeşil, şeffaf sırlı, iç içe daire motiflerinin kullanıldığı örnekler Zeuxippus IA olarak adlandırılmıştır. 12. yüzyıldan itibaren üretildikleri düşünülmektedir. Sarı, kahverengi ve zeytin yeşili renk sırlılar Zeuxippus IB; koyu yeşil renk sırlılar da Zeuxippus IC şeklinde tanımlanmıştır. Zeuxippus II olarak ayrılan gruptaki seramiklerin karakteristik

---

[133] Gös. yer.
[134] Ebru Parman, "Ayasuluk'ta Bulunan Sırlı...", s. 324.
[135] Lale Doğer, "Kuşadası, Kadıkalesi (Anaia)…", s. 105-117.
[136] David Talbot Rice, "The Byzantine Pottery in S. Casson", *Preliminary Report upon the Excavations carried out in and near the Hippodrome of Constantinople in 1927*, British Academy, Oxford University Press, London 1928, s. 34.
[137] A. H. S. Megaw, "Zeuxippus Ware", *British School of Athens*, Sayı 63, 1968, s. 67-88; "Zeuxippos Ware Again", *Resherces sur la Ceramique Byzantine*, Ed. V. Deroche-J. M. Spieser, BHC Supplement XVIII, 1989, s. 256-66.

özelliği ise sarı üzerine kahverengi veya daha sonra taklit örneklerde yeşil renkli bakır oksit kullanılmış olmasıdır. 12. yüzyıl ortasından itibaren ve özellikle 13. yüzyılda yoğun olarak üretildikleri düşünülmektedir. Zeuksippus seramiklerinin hamurları sert ve kaliteli, ince cidarlı, şeffaf ve parlak sırlıdır.

E. Parman ise Ayasuluk'ta bulunan Bizans sırlı seramiklerini sınıflandırırken dekorlarını öne çıkarmıştır. Ona göre, İslam İran ile erken Rönesans-Avrupa seramiklerinin ortaya çıkışı arasındaki yaklaşık 400 yıllık boşluk, bu her iki uygarlık arasında, yani doğu ile batı arasında köprü rolü oynayan Bizans Uygarlığı çevresinde doldurulmuştur. Böylece Bizans seramikleri İslam ve Avrupa seramikleri arasındaki bağlantıyı sağlamıştır.[138] Ayasuluk'ta bulunan örnekler başkent İstanbul, İznik ve Bergama'da bulunanlar ile benzerlikler göstermektedir. Anadolu dışında Yunanistan (Korinth, Atina, Isparta) ve Adalar, Romanya, Bulgaristan, Karadeniz'in kuzey kıyıları ve Kırım Adası buluntularında boyama, sgraffito, kazıma, oyma tekniklerinde yapılmış pek çok benzer örnek bulunmaktadır.

Ayasuluk'ta bulunan Bizans seramiklerinde, genellikle beyaz astar üzerine açık limon sarısı ve açık pastel yeşil sırlar uygulanmıştır. Hamur renkleri ise sarımsı krem rengi, pembe ve kırmızı olarak en çok üç tonda yoğunlaşmaktadır. Sert, gözeneksiz, grimsi krem rengi hamur erken dönem örneklerinde, kaba, gözenekli, mika katmanlı, kırmızı renk hamur ise geç dönem ve geçiş dönemi dediğimiz örneklerde karşımıza çıkmaktadır.[139]

Ayasuluk Kalesi'nde 2000-2002 yılları arasında yapılan kazılarda ele geçen Bizans Dönemi sırlı seramiklerinden az sayıda parça kırık ve noksan buluntulardır. Korunabilen kısımlar değerlendirildiğinde, ele geçen parçalar Geç Dönem Bizans seramik sanatında yaygın olarak kullanılan tek renk sırlı, ince sgraffito dekorlu ve kahverengi sıçratma boya dekorlu gruplar olarak belirlenebilmiştir.

[138] Ebru Parman, *a.g.m.*, s. 321.
[139] Ebru Parman, *a.g.m.*, s. 325.

4.1.1. Tek Renk Sırlı Seramikler

Bu teknikte görülen en önemli özellik, kaplarda hiçbir bezeme unsurunun bulunmamasıdır. Tek renk sırlı seramikler çalışmada ayrı bir grubu oluşturmakta ve Anadolu'da hemen hemen tüm merkezlerde görülmektedir. C. H. Morgan 1942 yılında Korinth kazılarında ele geçen seramikleri değerlendirirken düz sırlı (plain glazed) adını verdiği bu grubu tanımlamıştır.[140] Bu grupta yer alan seramiklerin hamurları genelde kırmızı veya turuncu renklidir. Hamur yapısı mika ve kireç katkılıdır. Bu yüzden yapısı serttir ve çabuk kırılmaktadır.

Genelde krem rengi ya da beyaz astar üzerine uygulanan sır rengi yeşil olup, bunun yanı sıra sarı ve kahverengi sırların da kullanıldığı görülmektedir. Bu tekniğin kahverengi sırlı kaplar, yeşil sırlı kaplar ve metal renkli kaplar olarak alt grupları bulunmaktadır. Bizans seramiklerinde kullanılan sır kurşunlu sırdır ve bu sır özellikle kurşun oksit ve silisten oluşmaktadır. Görünümü şeffaf, aynı zamanda parlaktır.

Bizans seramiklerinde en genel olarak kullanılan maden oksitler ise şunlardır: sıcak kırmızı ton veren demir oksit, yeşilin tonlarını içeren vanadium, turuncu veya parlak sarı rengi veren krom oksit, hafif kahverengi; açık lal rengi veren ise manganez oksittir.[141]

Çalışmada tek renk sırlı ve Bizans dönemine ait olabileceğini düşündüğümüz dört adet seramiğin kataloğu yapılmıştır. Hamurları iyi pişirimli, sert ve homojendir. Bunlardan ikisi ağız kısmı düz profilli ve ince cidarlı küçük kaselerdir. Beyaz renkte ince astarla astarlanmış, biri açık sarı diğeri, hardal sarısı renginde sırla sırlanmıştır. Kaselerin iç ve dış yüzeylerinde bezeme unsuru bulunmamaktadır (Kat. No. 1, 2). Diğer iki parçadan biri geniş bir tabağa ait küçük bir ağız parçasıdır. Astar rengi beyaz, sır rengi açık krem renktedir. Hamur yapısı, ince mika katkılı, iyi pişirimli ve serttir (Kat. No. 3). Son parça tarihlendirmede güçlük çektiğimiz geniş bir kasedir.

[140] Chris H. Morgan, *a.g.m.*, s. 26.
[141] Veronique François, "Le Ceramique Byzantine a Thasos", *Etudes Thoseiennes XVI*, Ecole Française d'Athènes, De Boccard édition-duffusion Athènes, Paris 1995, s. 27-29.

Ağız kısmının ½'i noksandır. Ayrıca ağız kenarında ve dipte astarda ve sırda dökülmeler mevcuttur. Açık yeşil renkte sır ile sırlanmış, delikli ve ince sırlıdır. Ayrıca sır büyük ölçüde renk değiştirmiş ve matlaşmıştır (Kat. No. 4).

Tek renk sırlı örneklerde diğer seramiklerde olduğu gibi, özellikle kapların dış yüzlerindeki sırlamaya çok önem verilmediği dikkati çekmektedir. Sır bazen dış kısımda dudak kenarı hizasına, bazen yarıya kadar uygulanmıştır. Birkaç örnekte ise sırın damlalar halinde aktığı gözlenmektedir.

4.1.2. Sgraffito Bezemeli Seramikler

Sgraffito tekniği Bizans seramiklerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Sgraffito İtalyanca kökenli bir kelime olup İtalyanca'da çizmek, kazımak anlamına gelen "Sgraffiare" sözcüğünden türemiştir.[142] Eski Fransızca'da ise "sgrafit" olarak geçen teknik seramik formlar üzerinde değişik şekillerde uygulanan kazıma dekorlarının bir türüdür. Z. Çobanlı, sgraffito tekniğinin Çin'de 9. yüzyılın sonlarından 14. yüzyılın son yarısına kadar kullanıldığını belirtmektedir. Çin'de Sung Hanedanlığının T'zu Chou ve Yuan Hanedanlığının Cizhou işleri sgraffito yönteminin en mükemmel örneklerinden sayılabilmektedir.[143] Bu teknik, İslam sanatında 9.-13. yüzyıllarda İran, Irak, Suriye, Mısır bölgelerinde Abbasi, Selçuklu, Atabek, Memluk, Fatımi; Anadolu'da ise Bizans, doğuda Ermeni, Gürcü ve Selçuklu seramiklerinde çok uygulanmış bir tekniktir.

Sgraffito tekniği 12. yüzyıldan itibaren Bizans imparatorluğun sonuna dek kullanılmıştır. Bu teknik Kazıma (champlévé) tekniği ile birlikte çok sık kullanılmıştır. Aslında 12. yüzyıl sonu, 13. yüzyıl başından itibaren Bizans seramik sanatında bilinen birkaç teknik bir arada uygulanmıştır. Sır olarak yeşil, sarı ve kahverenginin tonları kullanılmıştır.[144] Bu tekniğin eski ve en çok kullanılan tekniklerden biri olmasının sebebi, uygulanmasında özel bir malzemeye ihtiyaç duyulmamasından kaynaklanmaktadır. Sgraffito tekniğinde, şekillendirildikten sonra astarlanan kabın üzerine süslemeye bağlı olarak, ince uçlu bir aletle kazıma yapılmakta ve genellikle de astar kazınmaktadır. Ancak, seramiğin kazındığı örnekler de bulunmaktır. Kazıma-oyma yani, champleve tekniğini sgraffito tekniğinden ayıran temel özellik, oymaların daha geniş ve daha derin uygulanmasıdır. Bu teknik Geç Bizans döneminde ve Erken Osmanlı dönemi örneklerinde çok sık uygulanmıştır. Bizans döneminde sgraffito tekniğinin, tek renk sırlı, boyalı ve akıtma sırlı örneklerle birlikte kullanıldığı görülmektedir. Sgraffito, akıtma, oyma teknikleriyle karma

---

[142] Ebru Parman, *a.g.e.,* s. 26.
[143] Zehra Çobanlı, *Seramik Astarları, Slips and Slips Decoration Techniques*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No: 919, Eskişehir 1996, s. 90.
[144] Ebru Parman, *a.g.m.,* s. 327.

olarak uygulanan bu teknik genellikle 13. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmakta ve 15. yüzyıla kadar devam etmektedir.[145]

D. T. Rice, seramik tekniklerini sınıflarken B sınıfının alt gurubu olarak erken sgraffito (Early sgraffito), geç sgraffito (Late sgraffito) yanında gelişmiş kazı bezek (Elaborate incised) tekniğini de yerleştirmiştir.[146] C. H. Morgan sgraffito teriminin alt başlığında kazıma-sgraffito ve kazıma kap (incised-ware) gruplarını yerleştirmektedir. Kazıma kap grubunu oluşturan uygulamada figürler sgraffito ve kazıma sgraffito tekniğiyle yapılırken, geri plandaki bütün astar yüzeyi geniş ağızlı bir aletle kazınarak çıkartılmaktadır. Morgan'ın açıkladığı bu teknik Fransızca Champleve sözcüğünden gelen oyma tekniğini açıklamaktadır.[147] A. Frantz Atina Agorası kazıları sonucunda yaptığı sınıflandırmada astarlı çizi bezekli (sgraffito) tekniğinin yanı sıra farklı grupta kazıma (incised) ve oyma (champleve) tekniklerini tanımlamıştır.[148] E. Fındık ise Antik Myra-Demre Aziz Nikolaos kazılarında ele geçen sgraffito tekniğindeki seramikleri ince-sgraffito seramikler (fine-sgraffito ware), boyalı-ince sgraffito seramikler (painted fine sgraffito ware), kazıma seramikler (incised ware) ve derin oyma seramikler (champleve ware) olarak sınıflara ayırmıştır.[149]

Bir grup sgraffito seramik ise kahve, koyu kırmızı renkli, gevrek, yoğun kalker ve mika katkılı hamurlu; içte dışta kalın beyaz ya da pembe astarlı; içte parlak, ince, yeşil, koyu sarı şeffaf sırlıdır. Bu kapların iç yüzlerinde derinliği olmayan rastgele yapılmış sgraffito çizgiler bulunmaktadır. Bu grubun Doğu Akdeniz'de on ikinci

---

[145] Sinan Mimaroğlu, "Sırlı Seramikler Işığında Güney Aiolis Bizans Dönemi Yerleşimleri", *http://www.academia.edu/404868/Byzantine_Settlements_owing_to_Glazed_Pottery_From_Survey_at_the_Southern_Aiolis.*, (23.10. 2012), s. 7.

[146] David Talbot Rice*, 'Byzantine Glazed Pottery*, At The Clarendon Press, Oxford 1930, s. 5.

[147] Chris H. Morgan, "Corinth, The Byzantine Pottery", *Results f Excavations Conducted by the American School of Classical Studies At Athens XI*, Harvard University Press, Cambridge Massachussetts 1942, s. 115-166.

[148] Alison Frantz, "Middle Byzantine Pottery in Athens", *Hesperia* 7, 1938, s. 429.

[149] Ebru Fındık, "Myra-Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nde On İkinci ve On Üçüncü yüzyıl Sırlı Seramikleri", *On İkinci ve On Üçüncü yüzyıllarda Bizans Dünyasında Değişim, I. Uluslararası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler*, *İstanbul 25-28 Haziran 2007*, Vehbi Koç Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, s. 521-528.

yüzyıl ortasında üretildiği, Anadolu'nun güneyi ile özellikle Suriye ve Filistin bölgesinde yaygın olduğu bilinmektedir.[150] Ortaçağ Bizans coğrafyasında yaygın olarak görülen açık sarı ya da açık yeşil kurşun sırlı ince sgraffito teknikli seramikler, 11. yüzyılın ortalarından 13. yüzyılın başlarına kadar uzanan süreçte değerlendirilmektedir.[151] Geç 12. ve erken 13. yüzyıl örneklerinde aceleci ve ayrıntısız bir dekorlama gözlenmektedir. Erken örneklerde üçayak izi görülmezken, geç örneklerde çoklu pişirime işaret eden üçayak izleri bulunmaktadır.[152] Ayrıca F. Waage geç dönem sgraffito bezemeli örnekler arasında sıçratma tekniğinde boyama uygulamalarının olduğunu belirtmiştir.[153] S. Bilici'nin Alanya Kalesi Kazıları'ndan ele geçen 2a Grubu ve tek renk sırlı kazıma teknikli seramikler başlığı altında incelediği bu türden seramiklerin benzer örnekleri Ayasuluk dışında, özellikle İstanbul Yenikapı, Büyüksaray ve Hipodrom Kazıları'nda, Akdeniz'de Antalya'nın doğusunda Meydancıkkale, Sillyon, Antakya'da[154] ve Al Mina'da[155] daha az olarak bulunmuştur. Doğu Akdeniz'de Kıbrıs'ta da benzer üretimler görülmektedir.[156]

Ayasuluk Kalesi'nde ele geçen bir parça yukarıda anlatılan özellikleri net olarak yansıtmasa da ince sgraffito tekniğindedir. Bir kasenin ağız kenarına ait olan parça, kırmızı renkte, iyi pişirimli, sert ve homojen hamura sahiptir. Eldeki mevcut parçaya göre iç kısımda merkezde iki dairesel çizgi içinde basit dalga motifi bulunmaktadır. Ağız kenarında paralel yönde sık aralıklarla çizilmiş dört dairesel çizgi bezeme yer almaktadır. İnce ve beyaz renkli astar ile içi tamamen, dışı kabın yarısına kadar astarlanmış, açık yeşil sır ile iç yüzü tamamen, dış yüzü yarıya kadar sırlanmıştır (Kat. No. 5).

---

[150] Benzer örnekler için bkz. Ebru Fındık, *a.g.m.*, s. 521; Scott Redford, "Excavations at Mediaeval Kinet, Turkey", *A Preliminary Report, Anes* 38, 2001, s. 58-138; Denys Pringle, "Mediaeval Pottery From Caesarea: The Crusader Period", *Levant XVII*, 1985, s. 171-202.

[151] Sema Bilici, *a.g.m.*, s. 103; Demetra Papanikola-Bakırtzi, *Byzantine Glazed Ceramics, The Art of Sgraffito, Archaeological Receipts Found*, Athens 1999, s. 18-19.

[152] Sema Bilici, *a.g.m.*, s. 104.

[153] Frederick Waage, "The Roman And Byzantine Pottery", Plates VIII-X, *American School of Classical Studies at Athens is collaborating with JSTOR to digitize, preserve, and extend access to Hesperia*, www.jstor.org ®, http://www.ascsa.edu.gr/pdf/uploads/hesperia/146512.pdf, s. 317.

[154] Beate Böhlendorf-Arslan, *Glasierte Byzantinische Keramik aus der Türkei: Teil 1*, Ege Yayınları, 2004, s. 266, 275, 302.

[155] Arthur Lane, "Medieval Finds at Al Mina in North Syria", *Archaeologia 87*, 1937, s. 42-45.

[156] M. L. Von Wartburg, "Chronology and stratigraphy of the Medieval Pottery of Cyprus: a critical review", Ed: Beate Böhlendorf-Arslan, Ali Osman Uysal, Jean Witte-Orr, *Çanak Byzas 7,* late antique and medieval pottery and tiles in Mediterranean archaeological contexts, İstanbul 2007, s. 430.

4.1.3. Sıçratma Boya Bezemeli Seramikler

Bu grup seramikte beyaz renkli kalın astar üzerine boya sıçratılarak benekli bir görünüm elde edilmektedir.[157] 11.-13. yüzyıllarda üretilen fırça ile bezenen örneklerde desen ilk dönemlerde noktalar halinde görülmektedir. Boyama tekniğinin iki renkli, çok renkli, astarla boyama (slip ware) ve akıtma boyama olmak üzere değişik biçimlerde uygulandığı bilinmektedir.[158] Sıçratma tekniğini birçok araştırmacı akıtma ya da boyama tekniği adı altında incelemektedir. Ancak akıtma tekniği sır ya da boya malzemesinin kapların içine gelişi güzel akıtılmasıyla oluşmaktadır. Tek renk sırın yanı sıra iki rengin birlikte uygulandığı örnekler de bulunmaktadır. Kullanılan sır renkleri genelde yeşil, sarı ve kahverengidir. Akıtma tekniğinin tek başına bezemede kullanılmasının yanı sıra kazıma veya sgraffito tekniği ile bir arada kullanımı da oldukça yaygındır.[159] Kazıma yapıldıktan sonra, boyaların püskürtme ya da sıçratma tekniğinde uygulandığı bazı örnekler de akıtma tekniği altında incelenmiştir. Bu örneklerde boyamalar düzensizdir.

E. Fındık bu grubu Demre Aziz Nikolaos Kilisesi kazılarından ele geçen boyalı seramikler içinde ayrı bir grup olarak değerlendirmiştir.[160] L. Doğer ise 13. yüzyıl Bizans seramiklerinde oksit boyamalı örneklerin olduğunu ve bu örneklerin damlatma ya da akıtma tekniğinde yapıldığını açıklayarak, bazı kazılardan ele edilen örnekleri gruplara ayırmıştır. Bu nedenle bu yüzyılın üretimlerinin sınıflandırılması yeşil ve kavuniçi renk lekeli seramikler (green and orange stained ware), mangan-kahverengi lekeli seramikler, yeşil lekeli seramikler (green stained ware) gibi dekorasyonda en göze çarpan bezeme tekniğine göre yapılmıştır.[161]

Ayasuluk seramiklerinde sıçratma tekniği, ele alınan parçalar arasında yaygın olarak kullanılmasa da görülen bir tekniktir. Bu tekniğin Ayasuluk'ta damlatma ve püskürtme şeklinde uygulandığı farklı varyasyonları da bulunmaktadır. Ayrıca

---

[157] Ebru Fındık, *a.g.m.*, s. 526.
[158] Ebru Parman, *a.g.m.*, s. 526.
[159] Gös. yer.
[160] Ebru Fındık, *a.g.m.*, s. 526.
[161] Lale Doğer, "Onikinci-Onüçüncü yüzyıllarda…", s. 519.

dönemsel olarak ayrımı kesin olarak belirlenememiştir. Kazılardan ele geçen örnekler değerlendirildiğinde bu teknikte bezenmiş örnekler I. Aleksios Komnenos (1081-1118) dönemine tarihlendirilmektedir.[162] Kapların I. Manuel Komnenos (1143-1180) dönemine kadar gelip gelmediği kesin bilinmemekle birlikte, alıcıların ilgisini çekmediği için kısa ömürlü olduğu düşünülmektedir.[163]

Ayasuluk'taki örneklerden biri Bizans dönemine ait olabileceğini düşündüğümüz bir kaseye ait ağız parçasıdır (Kat. No. 6). Bu parçanın içi ve dışı, eldeki mevcut parçaya göre tamamen beyaz astarlıdır. İç kısmı tamamen, dış kısmı sadece dudak kenarında sır içermektedir. Hamuru iyi pişirimli ve homojen, cidarı incedir. Boya bezeme açık yeşil sıraltına kahve renkte serbest fırça hareketleri ile sıçratılarak oluşturulmuştur.

[162] Benzer örnekler için bkz. Ebru Fındık, *a.g.m.,* s. 527; Lale Doğer, "İşlev Teknik ve Estetik…", s. 716; Chris H. Morgan, *a.g.m.,* s. 84-86; John Boardman, "The Finds", *Excavations in Chios 1952-1955*, Ed. M. Ballance, J. Boardman, S. Corbett and S. Hood, British School of Archaeology at Athens, Supplementary Volume No: 6, London 1967, s. 289.
[163] Ebru Fındık, *a.g.m.,* s. 527.

4.2. İSLAMİ DÖNEM SERAMİKLERİ

İslami dönem seramiklerinin tarih içindeki gelişimi, 9.-18. yüzyıllar arasındaki örneklerle incelenmektedir. En erken örnekleri Mezopotamya, İran, Afganistan ve Mısır'da 9.-11. yüzyıllar arasında üretilmiştir. Daha sonra Selçuklu, Pers ve Memluk egemenliğinin hakim olduğu topraklarda ve Ortaçağ dönemi olarak bilinen 12.-14. yüzyıllar arasında gelişimini sürdürmüştür. İslam seramiklerinin son dönemi 15.-19. yüzyıllar arasındaki İran, Suriye, Safevi ve Osmanlı uygarlıklarına aittir.

1071'de Selçuklu Sultanı Alp Arslan'ın Romanos Diogenes idaresindeki Bizans ordularını Malazgirt'te yenmesi sonucu Türklere açılan Anadolu kapılarıyla Türk gelenekleri, kültürü, medeniyeti ve İslam dini, ülkeyi kısa zamanda yepyeni bir çehreye büründürmüştür. 13. yüzyıl ortalarına kadar hakimiyeti elinde tutan Selçuklu Devleti Moğol istilası ve 1243 Kösedağ savaşı ile zayıflamış, 14. yüzyılda oluşan çeşitli Türk topluluklarının bağımsız Beylikleri ile Anadolu'nun sanat ve kültür hayatında yeni bir arama ve deneme devresine geçilmiştir.[164]

Ayasuluk bölgesi de 14. yüzyıl başında Aydınoğulları Beyliği'nin egemenliği ile Bizans imparatorluğunun idaresinden çıkmıştır. Ayasuluk'ta bulunan Türk İslam eserlerinin büyük çoğunluğu 14. yüzyıl ortası-15. yüzyıl başı arasındaki Aydınoğulları dönemine aittir.[165] Bu dönemde Doğu, Orta ve Kuzey Anadolu'da yenilikler yaşanmasına rağmen, genel hatlarıyla Selçuklu devrinde hakim olan üslubun izleri ağır basmaktadır. Güneydoğu Anadolu'da, Selçuklu devrinde olduğu gibi, Suriye ve Mısır'daki Zengi, Eyyubi ve Memluk İslam sanatı geleneği kendini hissettirmeye devam etmiş, Batı Anadolu'da ise başta Osmanlı Beyliği'nde yeni bir arayışın çeşitli ve ilginç denemeleri görülmüştür.

Bu anlamda Anadolulaşma süreci üzerinde 14. yüzyılın başında ortaya çıkan iki gelişme etkili olmuştur; bunlardan birincisi; İran ve Doğu Anadolu'da İlhanlı (Moğol) egemenliğinin yıkılışı, ikincisi; yeni kurulan beyliklerin bazı ihtiyaçlara cevap verecek basit ve kullanışlı seramik uygulamalarıdır. Günlük kullanım için seri

[164] Gönül Öney, *Türk Çini Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1976, s.7.
[165] Lale Bulut, *a.g.m.*, s. 343.

imalat halinde yapılan bu seramiklerde kırmızı hamur kullanılmış ve özellikle tabak ve çukur kaseler yapılmıştır. Sürahi ve vazo gibi buluntular çok nadirdir. Daha önce İran ve Mezopotamya'da görülen ve aynı teknik, biçim ve süslemeleriyle açıklanan seramikler, renkli ve tek renk sırlanmış ürünler, kalıplanmış, kazıma ve oyma dekorlu, yeşilimsi ve sarımsı bir sır altına basit sgraffito veya sıraltı boyalarla dekorlama yöntemi ile yapılmışlardır.

Ayasuluk'ta bulunan İslami dönem seramikleri, Bizans uygarlığından sonra bir dönem Aydınoğulları Beyliği ve Erken Osmanlı Dönemine ev sahipliği yapmış olan kalenin doğu kapısı çevresinde bulunan çeşitli yapı kompleksleri ve sarnıçların içinde bulunmuştur. Bu sebeple Bizans'tan Osmanlı'ya geçiş devri özellikleri gösteren, Beylikler ve Erken Osmanlı dönemi seramik üretim ve süsleme tekniklerini anlamamıza yardımcı olacak özellikler içermektedir. Çok sayıda sırlı ve sırsız seramik örnekler hamur yapısı ve formları bakımından Bizans seramiklerine benzemektedir. Ancak aynı hamur yapısı daha sonraki dönemlerde Selçuklu ve Osmanlı dönemi seramiklerinde de kullanılmıştır.

Ayasuluk'ta bulunan İslami dönem seramikleri sırlı ve sırsız olanlar olarak iki guruba ayrılmıştır. Bu ana başlıklar altında bezeme özellikleri göz önünde bulundurularak bazı gruplandırmalara gidilmiştir. Sırsız seramikler kabartma dekorlu baskı bezemeli olanlar, astar boya bezemeli, kazıma bezemeli ve bezemesiz olanlar olarak gruplandırılmıştır.

Sırlı seramikler ise çeşitli bezeme özellikleri göstermekte ve büyük oranda sıraltı uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar tek renk sırlı seramikler, sıraltı sgraffito dekorlu seramikler, sıraltı akıtma tekniğinin farklı varyasyonları olan sıçratma ve püskürtme boya bezemeli seramikler, slip dekorlu seramikler ve Milet tipi seramikler olarak çeşitlilik göstermektedir. Sır üstü seramikler lüster dekorlu olanlardır. Çalışmada lüster tekniğinde yalnızca iki parça ele geçmiştir. Bunlardan biri İtalya'nın İspanya'dan ithal ettiği ve Mağrip sanatının izlerini taşıyan, ticari ilişkiler sırasında Ayasuluk'a getirilen Valencia üretimi bir tabaktır.

4.2.1. SIRSIZ SERAMİKLER

Sırsız seramikler sıradan, basit, herhangi bir sanat kaygısı taşımamakta ve Anadolu'da en kalabalık buluntu grubunu oluşturmakta; çoğunlukla testi, ibrik, küp ve tahıl saklama kapları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu forma sahip seramik objeler çok sayıda ve tarihlendirilmesi güç gruplar arasındadır. Bazıları tamamen sırsızken bazılarının sadece içi sırlı, bazılarında da sulandırılmış kilden ince astar uygulandığı görülmektedir. Seramiklerin iç yüzeyine sır uygulama tekniğinin, suyu dışarı sızdırmaması ve/veya sıvıya hamurdaki minerallerin karışmaması için uygulandığı bilinmektedir. Ancak sırsız testiler sırlı olanlara göre daha kullanışlıdır. Çünkü seramiğin gözenekli yapısından dolayı, buharlaşma gerçekleşmekte ve hava alışverişi sayesinde sıvı uzun süre soğuk kalabilmektedir.[166]

Sırsız seramiklerin düz ve bezemesiz olanlardan ayrılan bazı grupları bulunmaktadır. Bunlar, daha kaliteli ve süslü örneklerdir. Bu seramiklerde sağlanan dekor, baskı, kazıma veya barbutin tekniğindedir. Sırsız, baskı ve barbutin teknikli seramikler, Anadolu ile özellikle Suriye, Ürdün, Suudi Arabistan, Irak ve İran gibi birçok merkezde çok sayıda bulunmaktadır. Yakın Doğu'da bulunmuş Selçuk devrinin sırsız seramik örnekleri desen bakımından sırlı seramiklerde görülen zenginliktedir. Küpler, kase, ibrik, matara gibi küçük parçalara uygulanan desen teknikleri başlıca üç grupta incelenmektedir. Bunlar oyma, çizme ve aplike-barbutin desenlerdir. Kalıplarla desen yapma metotları da vardır.[167] Bu teknikler Orta Doğu'da 12.-13. yüzyıl Selçuklu Devri çini ve seramik sanatında geniş ölçüde görünmektedir. Anadolu'daki örnekler çoğunlukla 13. yüzyıl Selçuklu ve Artuklu eserleridir.[168]

---

[166] Sevinç Gök-Gürhan, *Seramik Definesi'nin Öyküsü Saruhanoğulları Beyliği'nin Mirası Gülgün Hatun Hamamı Seramikleri*, Manisa Belediyesi Kültür Yayını, Manisa 2011, s. 40.

[167] Can Kerametli, *Türk Çini Sanatından Örnekler*, Türk Süsleme Sanatları Serisi:11, Ak Yayınları, İstanbul 1986, s. 31.

[168] Gülgün Yılmaz, "Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Anıtı Kazılarında Bulunan Seramikler", *Uluslararası Katılımlı XVI. Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Cumhuriyet Üniversitesi Sivas 18-20 Ekim 2012*. (Baskıda)

Ayasuluk'ta bulunan sırsız seramikler de daha önce Ortaçağ tabakalarına ait birçok kazı çalışmasında ele geçmiş basık küresel gövdeye sahip kabartma dekorlu, baskı bezemeli seramikler, astar boya bezemeli seramikler, kazıma bezemeli seramikler ve bezemesiz seramikler olarak gruplandırılmıştır.

4.2.1.1. Bezemesiz Seramikler

Bezemesiz seramikler içinde form açısından önemli bulduğumuz iki adet kapak örneği incelenmiştir. Bunlardan ilki tabak formu verilerek yapılan silindirik disk biçimli bir kapak örneğidir. Tutamağı sepet biçimi verecek bir kulp formundadır. Ağız bölümü düz profillidir. Silindirik disk biçimli gövdenin kenarları yukarı doğru kalkıktır. Hafifçe içe doğru derinleşerek yere düz bir şekilde oturmaktadır. Orta bölümdeki çukur kısımda yassı biçimde yapılıp daha sonradan eklenmiş kısa bir kulp bulunmaktadır (Kat. No. 7).

Bu formda yapılmış kapakların küpler için kullanıldığı düşünülmektedir. Katı veya sıvı maddelerin korunması ve hava almaması için, ya da gemi ile taşınacak malzemelerin yolculuk sırasında dökülmemeleri için üretilmiş olabilir. Bu tipte kapakların yayınlanan çalışmalarda fazla örneği bulunmamaktadır. Ancak Akşehir[169] ve Hasankeyf'te[170] benzer kapak örneklerine rastlanmaktadır.

Diğer kapak parçası kırık olduğu için formu tam olarak belirlenememiştir. Ağız kısmı aşağı doğru eğimli ve hafif içe dönük profillidir. Dudak kenarı köşeli, üst kısmı düz ve keskin bir profil yaparak aşağı doğru genişlemektedir. Kapağın üst bölümünde profil çizgisi hizasında havalandırma delikleri bulunmaktadır. Bu delikler kapağın pişirme kapları için kullanıldığını düşündürmektedir. Dışı astarsız, içi krem renkte astarlıdır ancak astarı büyük oranda dökülmüştür (Kat. No. 8).

---

[169] Sevinç Gök-Gürhan, *Akşehir Taş Medrese Müzesindeki*…, s. 56.

[170] Muharrem Çeken, *Hasankeyf (1991, 2001-2003 Yılı) Kazı Buluntusu Fırın ve Atölyeleri İle Seramik Malzemeleri*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi), Ankara 2005, s. 76-77, Kat. No. 18-20.

4.2.1.2. Astar Boya Bezemeli Seramikler

Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde üretilmiş seramiklerin astar boyama ile bezendiği bilinmektedir. Bu örnekler genelde kırmızı hamurludur ve tamamı çarkta şekillendirilmiştir. Boyama tekniği olarak basit ve zahmetsizdir. Çoğunlukla günlük kullanıma yönelik testi, ibrik, sürahi gibi formlara uygulanmıştır. Astar boya denilen madde, astarın sulandırılması ile oluşturulmaktadır. Bezemeler ince ya da kalın uçlu fırçalar ile yapılmaktadır. Parmakla bezenmiş örnekler de oldukça fazladır.

Ayasuluk'ta sırsız seramikler içerisinde yer alan astar boyalı dört örnek bulunmaktadır (Kat. No. 9, 10, 11, 12). Bunlardan bir tanesi tüme yakın emzikli bir testi, diğerleri kaidesi ya da ağız bölümü sağlam kalabilmiş testi parçalarıdır. Örnekler formları açısından birbirlerinden farklıdır. Hamur renkleri kırmızıdır. Bezemelerde genellikle diyagonal çizgiler ve daireler, helezonik kıvrımlar ve zigzag gibi basit geometrik motiflerin uygulandığı görülmektedir.

Tüme yakın parça tek kulplu ve tek emziklidir. Bezemeler gövdenin üst bölümünde ve emzikte bulunmaktadır. Gövde bölümünde helezonik daireler şeklinde tüm kabı çevreleyen, emzik bölümünde ise birbirine paralel kısa düz çizgilerden oluşan boya bezeme görülmektedir (Kat. No. 9). Diğer parça, klasik testi formlarından kısa yuvarlak ağızlı ve boyunsuz olması bakımından farklılık göstermektedir. Eldeki mevcut parçaya göre gövdesi aşağı doğru genişlemektedir. Tek kulpludur ve kulp ağız ucundan çıkarak karın kısmına bağlanmaktadır. Ağız kısmı düz bir şekilde boyalıdır. Gövdede birbirini paralel yönde takip eden altı adet helezonik daire bulunmaktadır. Bunlar alt bölümlerinden inen kısa çizgiler ile diğer helezon dairelere bağlanmaktadır. Kulbu ise basit diyagonal kısa çizgiler ile boyanmıştır (Kat. No. 10).

Tek kulplu ve tek emzikli olarak üretilen başka bir örnek ise küçük ebatlardadır. Gövdesinin büyük bölümü ve kaidesi noksandır. İnce ve dar boyunludur. Boyun bölümü hafifçe genişleyerek ağız kısmının altında ince ve keskin bir profil yapmıştır. Bunun altıda dairesel kesitli bir bilezik yer almaktadır. Ağız bölümü düz bir şekilde

boyanmış, ağız kısmı ve bilezik arasında kalan bölüm ise kısa dik çizgilerle bezenmiştir. Omuz bölümünde diyagonal yönde bordürlere ayrılmış bezeme kuşakları bulunmaktadır. Bu kuşakların içi zigzag ve benekler ile bezenmiştir. Bilezik ve gövde arasında kalan kısım ise yaldız astarla astarlanmıştır (Kat. No. 12). Örnekler arasında dibine sonradan eklenmiş üç adet ayak ile farklılık gösteren kaide parçası da astar boya bezemeli seramikler içinde incelenmiştir. Testi olduğu düşünülen parçanın gövdesinin bir kısmı mevcuttur. Omuz kısmında bir kuşak içinde astar boya ile yapılmış iç içe geçmiş ince dairesel ve spiral çizgiler, bunların arasında benekler bulunmaktadır. Kaidede bulunan uçları sivriltilmiş ayaklar ise yaldız astarla astarlanmıştır (Kat. No. 11).

Renkli (kırmızı, kahverengi, siyah) ya da astar boya bezemeli örneklerin benzerleri Ayasuluk dışında Manisa, Samsat, Avşan Kale, Hama ve Gritille gibi hem Anadolu hem de Anadolu dışı merkezlerin ortaçağ tabakalarında görülmektedir.[171]

[171] Sevinç Gök Gürhan, *Seramik Definesinin*…, s. 44-45, Resim: 29, s.47, Tablo: 5; Lale Bulut, *Samsat İslami Devir*…, s. 40-41, Resim: 6, 46, 54, 65; S. Mitchell, "Avşan Kale, Rescue Excavations Eastern Anatolia", *British Institute of Archaelogy at Ankara*, Bar International Series 80, Monograph No: 1, Oxford 1980; V. Poulsen, "Hama. Feuiller et Recherches 1931-38", Chaptire III, Bd. II. Les Poteries, Copenhague 1957, s. 157-198; Scott Redford, "Excavations At Grittle (1982-1984) The Medieval Period", *A. Premilinaly Report Anatolian Studies*, 36, 1986, s. 124, Fig. 6, s.127, Fig. 9, s. 128, Fig. 10.

4.2.1.3. Kazıma Bezemeli Seramikler

Genel anlamda sırsız seramikler içinde değerlendirilen ve çok basit çizgisel bezemelerden oluşan bir gruptur. Anadolu'da çeşitli kazılarda ele geçmiş, kap formu olarak çoğunlukla testi, saksı, derin saklama kapları ve büyük erzak küpleri biçiminde imal edilmiştir. Bu türden örnekler Ayasuluk'ta 2000-2002 yılı kazılarında ele geçmiştir. Toplam dört parça eserin katalogu yapılmış, bir testinin boyun parçası dışındaki diğer testiler 2002 yılında yapılan kazılarda bulunmuş ve tümlemesi yapılmıştır. Ağız ve karın kısımlarında noksanlar bulunmaktadır. Kırıklar halinde ele geçen ve birçok parça bir araya getirilerek tamamlanan orta boyutlu testilerin hamur rengi kiremit kırmızısı renktedir. Hamur yapısı, mika ve kireç katkılı, cidarı incedir.

Bu testiler çarkta şekillendirilmiş ve sulandırılmış ince astar ile astarlanmıştır. Ağız kısımları hafif içe dönük profilli, dudak kenarları köşelidir. Kısa, dik ve geniş boyunludur. Gövdenin orta kısımda şişkinleştirilerek hacmi arttırılmış ve aşağı doğru daralarak düz bir şekilde oturtulmuş ovaoid gövdeli ve dairesel düz diplidirler. Tamamı iki kulpludur. Dikey şerit kulplar boyunun orta bölümünden çıkarak karın kısmına bağlanmaktadır (Kat. No. 13, 14, 15).

Testilerden iki tanesi kazıma bezemelidir. Bu bezemeler boyunun gövdeye bağlandığı yerde yapılmıştır. Buraya hafifçe belirginleştirilmiş çizgisel bir kuşak içerisine paralel yönde birbirini devam eden dalga motifi çizilmiştir (Kat. No. 16, 18). Gövdesinde noksanlar bulunan diğer testi tamamen bezemesizdir. Ancak kulbun bir tanesinde tek sıra halinde dikey yönde yapılmış küçük delikler bulunmaktadır. Bu delikler süsleme ya da pişirme sırasında dayanıklılığı arttırmak için yapılmış olmalıdır (Kat. No. 14).

İki kulplu bu testi grubu dışında kazıma bezemeli örnekler arasında champleve uygulamaların ve yaldız astar boyamalarının birlikte uygulandığı bir kaide parçası ve bir testiye ait boyun parçası da kataloğa dahil edilmiştir. Kaide parçası daha önce kalıpla kabartma tekniğinde yapılan seramikler içinde incelenmiştir. Kaidede ve

gövde üzerinde yer alan süslemeler sivri uçlu bir aletle yapılmıştır. Ayrıca kaidesi diğer örneklerin kaide formundan tamamen farklıdır. Yükseltilmiş kaidenin iç kısmı boş bırakılmış, dış yüzeyine ince silindir bir boru olarak tahmin ettiğimiz -bazı kaynaklarda *delik işi (ajur)*[172] olarak belirtilen bir uygulamadır- uç ile delikler açılmıştır (Kat. No. 16).

Tek parça halinde başka bir testiye ait boyun barçası ise süsleme teknikleri açısından incelenmeye değerdir. Kırmızı renkteki hamuru sert ve homojendir. Ağız bölümü kırık, gövdesi ve kaidesi tamamen noksandır. Boyun bölümü hafif aşağıya doğru daralmakta, yuvarlak profilli ince bir bilezikten sonra alt kısımda bulunan, yukarı doğru hafif eğimli ve üstte keskin, altta yumuşak profilli asıl bilezik bölümüne bağlanmaktadır. Bezemede iki farklı teknik kullanılmıştır. Bunlar; kazıma ve champleve tekniğidir. Boyun bölümünde kazıma tekniğinde birbirinin aksına gelecek şekilde yapılmış bitkisel düzenleme görülmektedir. Burada bilezik bölümünün üzerinde bulunan kuşaklardan çıkarak çapraz bir şekilde üst üste getirilmiş dal ve yaprak motifleri bulunmaktadır. Kompozisyonun üst kısmı mevcut değildir. Bu motiflerin içi ve alttaki ince kuşağın içi yaldız astarla astarlanmıştır. Bileziğin üzerinde bulunan kuşaklardan alttaki, patlıcan moru renginde boyanmıştır. Büyük bilezik bölümünde paralel yönde birbirini takip eden kısa iki çizgi, bunların arasında champleve tekniğinde yapılmış küçük üçgenler yer almaktadır. Kısa çizgilerden oluşan dikdörtgen alanların içi birer taneleri boş bırakılarak patlıcan moru renginde boyanmıştır. İlk ve ikinci büyük bilezik ile arada kalan bölüm yaldız astarla astarlanmıştır. Ayrıca burada hamur yaş iken yapıştırılmış bir bez parçasının izi de bulunmaktadır (Kat. No. 17).

Sırsız seramiklerde bu türde uygulamalara fazla rastlanmamaktadır. Kazı buluntuları incelendiğinde benzerlerine rastlanılmaması bu parçaların bezemede farklılığa gidilerek, deneme amaçlı nadiren üretildiklerini düşündürmekte, ya da başka bir yerden getirildiğine işaret etmektedir. Ancak kazıma teknikleri ve yaldız

[172] Ajur dekorları; seramik formların şekillendirme işleminden sonra desenlerin, çamur yaş iken yüzey üzerinde kesilerek açılan deliklerden ya da kafes gibi düzenli boşluklardan oluşturulması ile gerçekleştirilen dekorlama yöntemidir.

astar uygulamalı diğer örneklerle karşılaştırıldığında büyük ihtimalle Ayasuluk'ta diğer seramiklerle birlikte imal edilmiştir.

4.2.1.4. Kabartma Dekorlu Baskı Bezemeli Seramikler

İslam Sanatı'nda sırsız seramiklere kalıpla desen uygulama geleneği Selçuklular'dan önce başlamıştır. Kalıplarla seramik yapımı 12. yüzyılda Selçuklu devrinde de devam etmektedir. Bununla beraber değişik ve yeni hamur üzerine tek renkli sırlar da uygulanmıştır. Kalıp tekniği sadece kap kacak değil, çinide, insan ve hayvan figürcüklerinde pek çok değişik örneklerini imal etmiştir.[173] Özellikle 12.-14. yüzyıllar arasında büyük bir bölümü Güneydoğu Anadolu civarı ile Suriye ve Irak bölgelerinde üretildiği düşünülen bu seramiklerin benzer formlar ve benzer süsleme özellikleri gösterdikleri görülmektedir.[174]

Baskı teknikli seramiklerde, süsleme yapılırken birkaç farklı yöntemin uygulandığı gözlenmektedir. Bu teknikte; seramik hamuruna şekil verildikten sonra süslemeler, baskı tekniği kullanılarak meydana getirilmektedir. Baskı tekniğinde, ya yumuşak seramik hamurunun üzerine, önceden hazırlanmış kalıplardaki şekiller basılmakta ya da hamura şeklini veren kalıba baskı yapılarak, gövdeye form verilirken aynı zamanda süsleme de oluşturulmaktadır.[175] Alt ve üst bölüm olarak genellikle farklı geometrik şekillerde yapılan gövde formları şu şekilde sınıflandırılabilmektedir:

- Alt ve üst bölümü yarım küre biçiminde olanlar,
- Alt bölümü konik, üst bölümü kürevi formda olanlar,
- Alt bölümü kürevi, üst bölümü konik formda olanlar,
- Alt ve üst bölümü konik formda olanlar
- Beyzi (yumurta) formlu olanlar,

Bu grupların her birinde bazı detay farkları bulunmaktadır. Bazı örneklerde kalıptan çıkan iki gövde parçası birleştirildikten sonra, dıştan enli bir hamur tabakası ile kuşatılmaktadır. Böylece alt ve üst gövde yarısının birleştiği çizgi, bir hamur şerit

---

[173] Can Kerametli, *a.g.e.,* s. 29.

[174] Sevinç Gök-Gürhan, "Akşehir Kurtarma Kazısı Seramikleri", *Anadolu'da Türk Devri Çini Ve Seramik Sanatı*, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s. 169.

[175] Gül Tunçel, "Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki Testiler", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan,* 10-13 Ekim 2001, Bildiriler, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 2002, s. 549.

ile sarılarak kalın bir profil çıkıntısı haline getirilmektedir.[176] Süslemeler için kalıplar hazırlanmıştır ve bunlar istenildiği kadar kullanılabilmektedir. Bu nedenle benzer süsleme motifleri, farklı örnekler üzerinde görülebilmektedir.[177]

Birçok kazı merkezinde ortaya çıkarılan ve müzelerde sergilen bu tipte testiler 12. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar yoğun olarak üretilen, özellikle iki parçalı basık küresel gövdeli baskı bezemeli seramikler ile Ayasuluk'ta bulunan örnekler büyük benzerlik göstermektedir. Ayasuluk'ta bulunan baskı tekniğiyle süslenmiş seramikler bütün veya bütüne yakın olan formları ile yalnızca testi grubunu oluşturmaktadır (Kat. No. 18, 19, 20, 21, 22). Ele geçen sırsız seramik grubu içinde ayrı ve özel bir yeri olan bu testi grubu form olarak, iki parçalı küresel gövde ve buna bağlı boyun, kulp ve kaideden meydana gelmektedir.

Yukarıda anlatılan yapım teknikleri ile çok yakın benzerlikleri olan bu seramiklerin yapım uygulamaları bazı farklılıklar göstermektedir. Özellikle, üst ve alt gövde bölümlerinin simetrik olduğu durumlarda bir profil çıkıntısı bulunmakta ve uygulamanın iki ayrı şekilde yapıldığı alt ve üst bölümleri bulunmayan iki testi parçasından anlaşılmaktadır. Bunlardan birinde; gövdenin iki bölümü üst üste kapatıldıktan sonra, birleşme çizgisi dıştan hamur şeritle kapatılarak, kalın bir profil haline getirilmiştir (Kat. No. 21). Bu hamur malzemesi hafif sulandırılarak küresel gövdeyi dolaşacak şekilde aynı yönde birleşme yerine yedirilmiştir. Bu yöntem kabın dayanıklılığını arttırmak için, hem de dekoratif bir görüntü kazandırmak için yapılmaktadır. Ancak hamur tabakasının kabın birleşme yerine yedirilmesi sırasında bazı örneklerde genelde gövdenin alt bölümünde bezemeyi deforme etmiş olduğu görülmektedir. Ayasuluk'taki bir örnekte bu uygulamanın kabın alt gövdesindeki bezemeleri ½ oranında kapattığı gözlenmektedir (Kat. No. 18).

---

[176] Gül Tunçel, "XII.-XIV. yüzyıl Artuklu Kabartma Desenli Sırsız Seramikleri", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.115.

[177] Sevinç Gök-Gürhan, *Akşehir Taş Medrese Müzesi'ndeki Türk Dönemi Seramikleri (2000-2001 Anıt Meydan'da Yapılan Kurtarma Kazısı Seramikleri)*, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi), İzmir 2007, s. 62.

Diğer uygulama ise, gövdeye formu yine kalıpla verilmiş ancak bezemeleri kabartma tekniğinde olmayıp, kazıma tekniğinde yapılmış gövdenin üst kısmının noksan olduğu bir örnekte tespit edilmiştir (Kat. No. 16). Kaidesi çarkta şekillendirilerek eklenmiştir. Gövde kısmı çok düzgün olması sebebiyle çarkta çekilmiş izlenimi vermektedir ancak kalıp ile yapılmıştır. Burada diğer örneklerde olduğu gibi iki gövdenin birleştiği yerde herhangi bir çıkıntıya rastlanmamaktadır. Ancak birleşme yeri incelendiğinde kabın kırıldığı yerden ayrıntılı bir kesit veren bu örneğin, aynı şekilde ancak çok daha ince bir yapıya sahip sulandırılmış kil ile sağlamlaştırılmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Ayrıca kaidesi diğer örneklerin kaide formundan tamamen farklıdır. Yükseltilmiş kaidenin iç kısmı boş bırakılmıştır. Gövdede ve kaidede kazıma ve champleve tekniğinde bezemeler bulunmaktadır.

Elde edilen bazı kırık parçaların iç yüzleri incelendiğinde hamur kalıba yerleştirildikten sonra parmaklar yardımıyla bastırıldığı ve kaba form verildiği anlaşılmaktadır. Tüme yakın seramiklerin iç yüzünü inceleme olanağımız olmadığından kalıba nasıl yerleştirildikleri ve iki gövdenin birleştirilme aşamasında daha farklı bir uygulamanın olup olmadığından emin olamıyoruz. Ancak G. Tunçel'in 12.-14. yüzyıl Artuklu kabartma dekorlu seramiklerini ve Anadolu'daki baskı (prese) süslemeli seramikleri incelediği çalışmalarında[178] aynı teknik ve uygulamalara ek olarak iki gövde arasına harç şeklinde hamur tabakası konulduğu ve bastırıldığında içte kalan kısımların kabaca sıvandığı, dışta kalan kısımların da kalın bir profil kuşağı haline getirildiği örnekler bulunmaktadır. Katalogta yer alan iki adet yarım gövdenin iç yüzleri incelendiğinde ise parmak izlerine rastlanmamakta, hatta çarkta yapılmış izlenimi uyandırmaktadır. Bu yüzden buradaki uygulamanın hamurun kalıba yerleştirildikten sonra düz yüzeyli başka bir kap formu ile bastırılarak oluşturulduğu düşünülmektedir.

Örneklerin bir kısmında boyunlar form hakkında fikir verebilmektedir. Kısmen veya sağlam durumda günümüze ulaşan eserlerde boyun; gövdeden ağıza doğru genişleyen konik ve silindirik bir forma sahiptir. Boynun gövde ile birleştiği yerde

[178] Gül Tunçel, *a.g.m*, s. 114-125; *Anadolu'da Türk Devri Prese…*, s. 356.

bazı örneklerde geçişler belirsiz, bazılarında ise iki adet profil kullanılarak kademeli bir geçiş sağlanmıştır. Ayrıca boyunların ağza yakın kısımlarına birbirine paralel yivlerle süsleme yapılmıştır. Örneklerin tamamında boyun ile gövdenin birleştiği yere süzgeçlerin yapılmış olduğu anlaşılmakta ancak süzgeci ile birlikte ele geçen sağlam örnek bulunmamaktadır. Tüm örneklerin ağız kısmı kırılmıştır. Ancak bu gruptaki testilerin Anadolu'daki benzerleri incelendiğinde ince bir dudakla, düz bir şekilde sonlandığı görülmektedir.

Boyun ve dip kısımları ayrı olarak tornada, kulplar ise elde şekillendirilerek gövdelere eklenmektedir. Ancak tornada çekilen kaideler dışında kalıpla yapılmış kaidelerin de olduğu görülmektedir. Bunlardan kalıpla yapılmış olanlar, yükseltilmiş içi boş düz diplidir (Kat. No. 18, 19). Tornada çekilmiş kaideler ise yüksek, halka tipli ve konik biçimlidir. Bu kaidelerde dışa doğru yapılan kavisle geniş bir yüzey oluşturulmuştur (Kat. No. 20, 22).

İki veya tek kulplu imal edilen testilerde kulplar, boyun ve gövdenin iki tarafına aynı eksen üzerinde simetrik bir konumla tutturulmuştur. İncelenen örnekler arasında yalnızca bir adedinin kulbu bulunmaktadır. Bu örneğe bakarak, kulbun yassı bir kesit verecek şekilde elde şekillendirilerek bir ucunun boyun kısmına, diğer ucunun daha geniş bir büklümle iki gövdenin birleştiği ve dışa profil yaptığı bölüme eklendiği görülmektedir (Kat. No. 19).

Ayasuluk seramikleri içerisinde yer alan testilerin hamur rengi kiremit kırmızısı rengindedir ve yapısı gözeneklidir. Astarsız ve sırsız olan bu testilerin üzerinde yaldız astar izleri bulunmaktadır.

Süslemeler gövdelerin üst ve alt bölümlerine kabartma tekniğinde, boyun bölümlerine ise çarkta şekillendirilme esnasında birbirine paralel yüzeysel yivler şeklinde yapılmıştır. Gövdelerde yer alan süslemelerde kalıplamayla yapılmış yüzeysel kabartma şeklinde geometrik, diyagonal çizgi ve dairesel motifler ile soyut bitkisel desenler ve küçük çiçek motifleri bulunmaktadır. Ayasuluk'ta daha önce

yapılan kazılarda benzer formlarda seramikler ele geçmiş, bunların süslemelerinde kuş figürleri ve maske şeklinde insan başlarının olduğu görülmüştür.[179]

Bu seramikler günlük kullanım için seri halde üretilmiş eserlerdir. Milet kazılarında da aynı tipte çok sayıda örnek ele geçmiştir. Milet'te bu örneklerin biçimlendiği negatif desenli kapların da bulunuşu, bunların bölgedeki yöresel üretimini kanıtlamıştır.[180]

Ayasuluk'taki buluntular içerisinde yer alan baskı teknikli seramikler, süsleme, form ve motifler açısından bu gruba dahil olan ve bazı yayınlarda yer alan örneklerle tamamen benzer özellikler göstermektedir.[181]

[179] Lale Bulut, *a.g.m.,* s. 347.
[180] Gös. yer.
[181] Benzer örnekler için bkz. Gönül Öney, "1978-79 ve 81 Yılı…", s. 71-80; "Samsat Kazılarında…", s. 218-227; "Erken Dönem Anadolu…", s. 16-22; Lale Bulut, "Kabartma Desenli…", s. 13-17; Gül Tunçel, "İstanbul Türk İslam Eserleri…", s. 545-553; "XII-XIV. yüzyıl Artuklu...", s. 114-125; "Anadolu'daki Barbutin Dekorlu Küpler", *Prof. Dr. Haluk Karamağaralı Armağanı*, Ankara 2002, s. 283-309; "Sırsız Seramik…", s. 525-531; Nurettin Yardımcı, "Harran Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", *Gap Bölgesi'nde Kültür Varlıklarının Korunması, Yaşatılması ve Tanıtılması Sempozyumu,* Şanlıurfa 1998, s. 114-125; Sevinç Gök-Gürhan, *a.g.e.,* s. 32-36, 62-64; *Seramik Definesinin...,* s. 40-91; İsmail Aytaç, *Elazığ Müzesi'ndeki Selçuklu Dönemi Sırsız Seramikleri* (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1989; Turgay Yazar-Tülün Değirmenci, "Ani Kazılarında Ele geçen Baskı Teknikleri Sırsız Seramikler", *Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi IX*, İzmir 1998, s. 151-161; Friedrich Sarre, *Die Keramik İm Euphrat Und-Tigris Gebiet*, Berlin 1921, Tafel IX (1, 6); *Keramik Und Andere Kleinfunde Der Islamischen Zeit Von Baalbek*, Leipzig 1925, s. 6.

4.2.2. SIRLI SERAMİKLER

Seramik hamurunun üzerine sürülen, pişince eriyerek hamurun üzerini kaplayan ve ona cam veya camsı görünüm kazandıran, koruyucu ince şeffaf tabakaya "sır" adı verilmektedir. Seramik malzemenin üzerine sürülerek kabın zarar görmesini engellemek ve seramik yüzeyler üzerine yapılan bezemeleri koruyarak daha parlak görünüm kazanmasını sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Sırlı seramikler içine konulan maddeleri kil tabakasına karşı korumakta ve su geçirmeyen özelliği sayesinde kabın uzun süre sağlam kalabilmesini sağlamaktadır.

Sır, en basit şekli ile silis, kuvars ve kurşun oksitten meydana gelmektedir. Kaliteli sır, seramik hamurunun üzerinde çatlamadan ya da dökülmeden kalabilen sırdır. Parlak sır elde edebilmek için çiniyi düşük sıcaklıkta ve uzun süre pişirmek gerekir. Sırların içerisine kullanım özelliklerine göre kurşun ve çinko gibi ek bileşkenler katılmıştır. Kurşun sırın daha şeffaf, çinko ise sırın daha mat olmasını sağlamıştır.[182] Kırmızı renk demir oksitle, yeşil renk, bakır oksitle, koyu mavi renk, kobalt oksitle, mangan moru, manganez oksitle farklı renkte sırlar sağlanmıştır.[183]

Seramik yapımında seramiğin sırlanıp fırınlanmadan önce bezenmesine "sıraltı tekniği" denilmektedir. Bu teknikte bezemeler yüksek ısıya dayanıklı boyalarla doğrudan kap üzerine uygulanır. Daha sonra üzerine sır çekilen kap yüksek ısıda fırınlanır. Fırınlama sırasında sır saydamlaşır ve altındaki bezeme ortaya çıkar. Sır altı tekniği Selçuklu, Osmanlı, İran ve Avrupa seramiklerinde kullanılmıştır. Kobalt mavisi yüksek ısıya dayanıklı renk olduğu için sır altı bezemede yoğun biçimde kullanılmıştır. Anadolu Selçuklu devri örneklerinde desen şeffaf renksiz sır altına koyu mavi, mor, firuze, siyah renklerle ya da şeffaf firuze renkli sıraltına siyah renkle boyanmıştır. Osmanlı dönemi İznik çini ve seramiklerinde ise yüksek ısıya dayanıklı çeşitli boyaların kullanıldığı bu teknikte yapılmış çok renkli bezemeli örnekler bulunmaktadır.

---

[182] Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e.,* s. 46.
[183] Oktay Aslanapa, "Kırmızı Hamurlu İlk Osmanlı Keramikleri", *Türk Kültürü III/30*, İstanbul 1965, s. 25.

Ayasuluk'ta bulunan sırlı seramikler içerisinde yer alan örneklerin lüster tekniğinde ele geçen bir tabağa ait ağız parçası ve ticaret vasıtasıyla buraya getirildiği düşünülen Valencia üretimi bir tabak dışında tamamı sıraltı tekniği kullanılarak süslenmiştir. Ancak, sıraltı tekniğinin farklı uygulamaları olan sgraffito ve slip teknikleri, sıraltı tekniği olmasına rağmen farklı uygulamalar oldukları için ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Bunlar dışında boyalı örneklerin bir kısmını oluşturan akıtma-püskürtme boya bezemeli seramikler adında ayrı bir grup oluşturulmuştur.

4.2.2.1. Tek Renk Sırlı Seramikler

İslam sanatında yoğun olarak görülen tek renk sırlı seramikler, Anadolu Selçuklu döneminin en yaygın tekniğidir. Çok çeşitli merkezlerde ve çeşitli kap türlerinde görülmektedir. Genellikle yeşil, firuze, kahverengi ve hardal sarısı renkli sır kullanılmıştır.[184] Ortaçağ İslam sanatında en yaygın seramik türlerinden olan bu tip tek renk sırlı eserler Bizans Devrinde, Beylikler ve Erken Osmanlı Devri seramiklerinde yoğun olarak kullanılmıştır. Kullanılan sırlar Selçuklu döneminde bilinen ve çok kullanılan yeşil, kahverengi, mor, hardalımsı sarı, firuze renklerdir.[185]

Tek renk sırlı seramikler, Ayasuluk örnekleri içerisinde önemli bir grubu oluşturmaktadır. Derin kap (kâse/çanak), tabak, fincan ve kandil gibi formlarda karşımıza çıkmaktadır. Kahverengi, yeşil ve yeşilin açık-koyu tonları kullanılarak sırlanmışlardır. Hamur renkleri kırmızıdır. Astar iç yüzeye tamamen, dış yüzeye ağız kenarından itibaren değişik seviyelere kadar sürülmüştür. Bazı örneklerde dış yüzey tamamen astarsız bırakılmıştır. İç yüzeylere sır, yeşil ve kahve renklerde uygulanmıştır. Bazı örneklerin içi ve dışı tamamen sırlanmıştır. Sır bazılarında kalın ve parlak, bazılarında ince ve mattır. Genellikle iç ve dış yüzeylere sürülen sır rengi aynıdır. Ancak bazı parçaların iç ve dış yüzeylerinde farklı renkte sırlar kullanılmıştır. Bu parçaların iç yüzeyi yeşil, dış yüzeyi kahverengimsi sarı sır ile sırlanmış, sırlama aşamasında iki renk birbirine karışmıştır (Kat. No. 23, 24).

Tek renk sırlı örneklerde de diğer seramiklerde olduğu gibi, özellikle kapların dış yüzlerindeki sırlamaya çok özenilmediği dikkati çekmektedir. Ayrıca Ayasuluk'taki örneklerin tamamı bezemesizdir. Kahverengi sırlı bir kase parçası (Kat. No. 25) dışındaki diğer orta ve küçük boy kaseler yeşil sırlıdır (Kat. No. 26, 27). Yeşil tek renk sırlı tek tabak örneği ise 2002 yılında onarılmış, alçı ile tamamlanmıştır (Kat. No. 28).

[184] Gönül Öney, *a.g.e.,* s. 131, Res. 87.
[185] Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e.,* s. 79.

Yeşil tek renk sırlı iki örnek ise oldukça ilgi çekidir. Bu örneklerden biri fincan, diğeri ise şamdan parçasıdır. Kulpsuz olarak üretilmiş fincan açık yeşil renkte tek renk sırlıdır ve özenli bir işçiliğe sahip değildir (Kat. No. 29). Bu örneğin de bezerlerini Edirne Zindanaltı Kazısı[186] ve İznik Roma Tiyatrosu Kazılarında[187] görmekteyiz.

Kandiller ve/veya şamdanlar tek renk sırlı seramikler içerisinde en yaygın grubu oluşturmaktadır. Nadir olarak ele geçirilen bu örnekler düz tabanlı, tek kulplu, şişkin karınlı ve emzikli ya da yüksek ayaklı kadehvari formlar olmak üzere iki ayrı tiptedir. Genellikle açık kiremit renkli, ince mika katkılı ve sert hamurlu olan bu parçalar, beyaz astar üzerine şeffaf koyu yeşil ya da hardal sarısı sır ile sırlanmıştır.[188]

Ayasuluk'ta 2000-2002 yılları arasında yapılan kazılarda tüme yakın herhangi bir kandil parçasına rastlanmamıştır. Yalnız kandillere ait küçük ağız parçaları ele geçmiştir. Buluntular arasında aynı amaçlar doğrultusunda orta büyüklükte ve tek katlı olarak imal edilen, S. Bilici'nin de kadehvari formlar olarak tanımladığı gruba örnek teşkil eden kırık bir şamdan parçası incelenmiştir. Yağ yakma haznesinin ağız kısmı tümüyle ve kaidesinin büyük bölümü noksan olan bu parçanın içi ve dışı tümüyle beyaz astarla astarlanmış, tek renk yeşil sırla sırlanmıştır. Sırda yer yer dökülmeler mevcuttur (Kat. No. 30).

Tek renk sırlı seramiklerin ne zamandan itibaren üretilmeye başlandığı ve üretimlerin ne zamana kadar devam ettiğini tespit etmek güçtür. Çünkü benzer sır, hamur ve form Bizans seramiklerinde de kullanılmıştır.[189] Ancak Beylikler ve Erken Osmanlı seramik sanatının tüm dönemlerinde görüldüğü bilinmektedir.

---

[186] Gülgün Yılmaz, *a.g.e.,* s. 172.
[187] Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e.,* s.134, Fot.142.
[188] Sema Bilici, "Alanya Kalesi Kazılarında…,", s. 102.
[189] Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e.,* s.159.

Ayasuluk'ta bulunan tek renk sırlı örneklerin benzerlerini İznik, Edirne, Kubadabad, Alanya, Hasankeyf ve Ahlat'da görmekteyiz.[190] Buralarda bulunan örnekler 13. ve 14. yüzyıla tarihlendirilmektedirler.

[190] Benzer örnekler için bkz. Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e.,* s.126-160; Oktay Aslanapa-Şerare Yetkin-Ara Altun, *a.g.e.,* s. 214; Gülgün Yılmaz, *a.g.e.,* s. 22-27; Muharrem Çeken, *a.g.m.,* s.111-119; *a.g.e.,* s. 322-354; Sema Bilici, "Alanya-Selçuklu Sarayı…", s.139-154; Nakış Karamağaralı-Akgül, *a.g.e.,* s. 125-126.

4.2.2.2. Sıraltı Tekniğinde Seramikler

Sıraltı tekniğinde seramikler, Ayasuluk kazılarında bulunan en yoğun gruptur. İncelenen örneklerde, şeffaf renksiz, şeffaf firuze, yeşilin çeşitli tonları olan; açık yeşil, yeşilimsi açık gri ve sarının çeşitli tonları olan; açık sarı, hardal rengi, kahverengimsi sarı ile krem gibi çeşitli renkte sırlar kullanılmıştır.

Aysuluk'taki sıraltı tekniğinde ele geçen seramikler; boya bezemeli seramikler, sıçratma-püskürtme boya bezemeli seramikler, sgraffito bezemeli seramikler ve slip bezemeli seramikler olarak gruplandırılmıştır.

4.2.2.2.1. Sıraltı Boya Bezemeli Seramikler

Ayasuluk'ta bulunan seramiklerinin sıraltı boya ile bezenmiş konturlu veya kontursuz boyama üslubunda örnekleri bulunmaktadır. Beylikler devrine tarihlendirilen kabaca boyanmış sırlatı boya bezemeli bu örnekler arasında daha lüks kullanım eşyası olarak daha geç imal edildiğini düşündüğümüz beyaz hamurlu şeffaf renksiz veya şeffaf açık grimsi sıraltına veya firuze sıraltına siyah ve mavi tonlarında boya bezemeli seramikler ile Miletişi seramikler de ele geçmiştir.

Kontursuz boyama üslubundaki seramiklerde boyalar beyaz astarlı zemin üzerine serbest fırça hareketleriyle sürülmüştür. Bezemeler, genel olarak kahverengi tonlarında serbest fırça hareketleriyle yapılmış geometrik, dalgalı-diyagonal çizgiler ve stilize bitkisel desenler içermektedir. Dış yüzleri genelde bezemesiz ve tek renk sırlıdır. Bu teknik çoğunlukla kırmızı hamurlu kase ve geniş tabak formlarına uygulanmıştır.

Ayasuluk'ta kırmızı hamurlu ve şeffaf sır altı boya bezemeli parçalar arasında derin kaseler ve bir tabak ağız parçası yer almaktadır. Tamamı astarlıdır ve farklı renkte şeffaf sırla sırlanmışlardır. Kaselerin yalnızca iç yüzlerinde bezemeler bulunmaktadır. Bunlardan biri parçalar halinde tümlenmiş açık yeşil sır altına kahverengi tonlarında basit bitkisel düzenlemenin yapıldığı örnektir. Ortada, aynı merkezden çıkan ve dört yöne doğru uzanan stilize yelpaze biçimindeki yaprak veya dallar, gövdenin başladığı yerde açılıp sağa ve sola uzayarak ağız kenarında son bulmaktadır. Ağız kenarında ise paralel yönde gelişigüzel aralıklarla yapılan dalga motifleri bulunmaktadır (Kat. No. 31). Diğer kase, parçalar halinde koyu yeşil sır altına kahverengi tonlarında yine aynı özelliklerde basit bitkisel bir düzenlemenin yapıldığı örnektir (Kat. No. 33). Bezemesi, sır rengi ve formu olarak farlılık gösteren bir kaseye ait ağız parçasının iç yüzeyine, kahverengimsi sarı sır altına fırça ile koyu kahve renkte dairesel bezemeler yapılmıştır. Ayrıca dudak kenarı ve ağız kısmının alt sınırına kadar koyu yeşil (yaprak yeşili) renkte sır ile sırlanmıştır. Bunun üzerinden kahverengimsi sarı sır ile tekrar geçilmiştir (Kat. No. 32). Sır altı kahve renkte boya

bezemeli son parça bir tabağa ait ağız parçasıdır. Koyu sarı renkte kalın sırlı parçanın ağız kenarında fırça ile yapılmış kahve renkte dairesel bezemeler bulunmaktadır (Kat. No. 34). Bu örneklerdeki boyaların tamamı kontursuzdur. Kalın uçlu fırçalarla ve kabaca yapılan boyamalar çoğunlukla pişirme sırasında sıra karışarak dağılmıştır.

Ayasuluk seramikleri içinde beyaz hamurlu iki ilginç örnek şeffaf renksiz ve açık grimsi sır altına boyama tekniği ile yapılmıştır. Bezeme tekniği ile özenli bir işçiliğe sahip bu örnekler kabaca boyanan diğer örneklerden tamamen farklıdır. Bu tipte seramikler, Rakka tipi şeffaf sır altına siyah bezemeli seramikler ile benzer özellikler göstermektedir. Bu tipte, kirli beyaz kumlu hamur astarlanarak fırınlanmıştır. Bezeme kobalt mavisi, siyah, fes rengiyle işlenerek kurutulduktan sonra yeşilimsi şeffaf sırla sırlanarak fırınlanmıştır. Çok kalitesiz olan sır çoğunlukla çatlak durumdadır. Benzer seramikler 12. yüzyıl sonu 13. yüzyıl başlarında Suriye'de Rakka, Hama ve Rusafa'da bulunmuştur.[191]

İncelenen beyaz hamurlu örnekler arasında hafif dışa dönük ağızlı, ince boyunlu, gövde kısmı şişkinleştirilerek hacmi arttırılmış kulpsuz bir bardak bulunmaktadır. Parçalar halinde birleştirilen bardağın boyun kısmında boğum şeklinde hafif bir profil bulunmaktadır. İnce cidarlı olan bu parça özenli bir işçiliğe sahiptir. İnce ve gözenekli hamur yapısına sahip olup, içi ve dışı tamamen beyaz astarla astarlanmış, şeffaf ve parlak açık yeşilimsi gri sırla sırlanmıştır. Süslemesinde, ağız kenarında bir, boyun üzerinde iki, omuz üzerinde bir adet olmak üzere sır altına siyah boya ile yapılmış ince bant bezeme görülmektedir (Kat. No. 35).

Sıraltı boya bezemeli seramikler arasında firuze sıraltına siyah boya ile bezenmiş bir kaseye ait kaide parçası da bulunmaktadır. Firuze sıraltı siyah boyama Anadolu Selçuklu çini ve seramiklerinde yaygın bir gelenektir. Bu teknik özellikle 13. yüzyılın ilk yarısında Rakka ve Kaşan seramiklerinde çok uygulanmıştır.

İlk ve en bol örnekler Rakka'da bulunduğundan bu tip seramikler "Rakka Tipi" diye tanınırlar.[192] G. Öney, bu grubu Samsat'ta bulunan örneklere bakarak, Rakka

[191] Gönül Öney, "1978-1979 ve 1981 Yılı…", s. 77.
[192] Lale Bulut, *Samsat Ortaçağ Seramikleri…*, s. 12.

Tipi firuze sır altına siyah bezemeli seramikler olarak gruplandırmıştır. Bu seramiklerde kirli beyaz ve kumlu hamur kullanılmıştır. Üst yüz astar yerine iyice cilalanmış, fırınlamadan sonra siyah boyayla desenlendirilmiş ve şeffaf firuze sırla sırlanmış, tekrar fırınlanmıştır. Bezeme iç yüze; stilize arabeskler, palmet yaprakları, bunlarla kaynaşan kufi yazılar, kufiden gelişen stilize bordürler, damlalar ve güneş ışınları gibi kabın içine doğru yönelen çizgiler halindedir. Anadolu Selçuklu devrinde her bölgede fragman halinde bulunan en yaygın seramik türlerindendir. Benzer seramikler Suriye kazılarında da bol olarak bulunmuştur.[193]

İncelenen sıraltı teknikli seramikler içinde tek olan şeffaf firuze sıraltına siyah boya bezemeli paça kırmızı hamurludur ancak süsleme bakımından Rakka tipinde bezenen örneklere benzemektedir. Bir kaseye ait kaide parçası olan bu örneğin içi tümüyle firuze sırla, dış kısmı ağız kenarının alt sınırına kadar açık yeşil sır ile sırlanmıştır. Bezeme sıraltına siyah renkte yapılmıştır. İç yüzeyinde serbest bitkisel kompozisyon bulunmaktadır. Merkezde bir çiçek yer almakta ve bu çiçekten üç adet yelpaze biçimli yaprak ve dal grupları çıkarak yukarı doğru açılmaktadır (Kat. No. 36).

Büyük Selçuklu döneminde çeşitli örnekleri görülen firuze sıraltı teknikli seramikler, Anadolu Selçuklu dönemi yerleşim merkezlerinden Kubadabad[194], Alanya[195], Samsat[196] ve Ahlat'da[197] yoğun olarak bulunmuştur. Selçuklu geleneğine bağlı bir grup olarak da ele alınan bu seramikler erken dönem Osmanlı seramiklerinin Milet işi grubu içinde yer alan örneklerle büyük benzerlikler göstermektedir. Benzerlerini İznik Roma Tiyatrosu Kazılarında[198] ve Edirne Zindanaltı Kazılarında[199] görmekteyiz.

[193] Gönül Öney, *a.g.m.,* s. 77.
[194] Rüçhan Arık, *a.g.e.,* s. 165-176.
[195] Sema Bilici, "Alanya-Selçuklu Sarayı…", s. 151-152.
[196] Lale Bulut, *a.g.e.,* s. 9-17.
[197] Nakış Karamağaralı-Akgül, *a.g.e.,* s. 33-34.
[198] Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e.,* s. 79.
[199] Gülgün Yılmaz, *a.g.e.,* s. 49-51.

Ayasuluk seramikleri içinde bu yıllarda bulunan ve boya bezemeli seramikler grubunda incelenen yalnızca bir adet Milet işi seramik parçası bulunmaktadır.

İlk defa bulundukları yere göre isimlendirilen fakat daha sonra İznik'te yapılan kazılarda yapım yerinin burası olmadığı anlaşılan kırmızı hamurlu, beyaz astarlı, mavi ve beyaz renkler kullanılarak yapılan seramiklere "milet işi" seramikler denilmektedir.

F. Sarre ilk defa Milet kazılarında bulduğu bu çeşit keramiklerin orada yapılmış olduğunu ileri sürmüş, o zamandan beri bütün literatürde bu isim yerleşmiştir.[200] Ancak İznik'te yapılan muhtelif kazılar, F. Sarre'nin Milet'teki buluntulara dayanarak "Milet İşi" dediği kırmızı hamurlu seramiklerin nerede yapıldıkları konusundaki tartışmaları ve çelişkileri ortadan kaldırmıştır.[201]

Milet işi seramikler bu adlandırmanın dışında Ada İşi, Köylü Kapları, Anadolu Beylikler Devri Keramikleri, Erken dönem Osmanlı İznik Seramikleri, İznik İşi gibi adların yanısıra İlk Devir Osmanlı Keramiği olarak da adlandırılmışlardır.[202]

D.T. Rice, "Milet İşi" seramiklerini "Ada İşi" olarak adlandırmış, bu seramiklerin Bizans ve Yunan kaplarında görülen motif ve kompozisyon özelliklerini taşıdığını belirterek, bunların Ege adalarında üretildiklerini ileri sürmüştür.[203] K. Erdman da bunların[204] Batı Anadolu'da yapıldıklarını kabul etmekle beraber yine adalarda yapılmış olabilecekleri tezini ileri sürmektedir.[205]

---

[200] Garo Kürkman, *"Toprak, Ateş, Sır", Tarihsel Gelişimi, Atölyeleri ve Ustalarıyla Kütahya Çini Ve Seramikleri*, Suna İnan Kıraç Vakfı Yayınları, 1. Basım, İstanbul 2005, s. 31.
[201] Mükerrem Paker, "Anadolu Beylikler Devri Keramik Sanatı", *Sanat Tarihi Yıllığı I*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Araştırma Merkezi 1964-1965, İstanbul 1965, s. 156.
[202] Oya Kozaman, "Miletopolis-Hamam Kazısı", *Türk Arkeoloji Dergisi, No: XXIV*, Ankara 1977, s. 29.
[203] David Talbot Rice, *Byzantine Glazed Pottery*, At The Clarendon Press, Oxford 1930, s. 99-100.
[204] Kurt Erdmann, "Neue Arbeiten zur Turkischen Keramik", *Ars Orientalis*, Volume V, 1963, s. 191-219.
[205] Garo Kürkman, *a.g.e.*, s. 36.

M. Paker ise; "Milet İşi" seramiklerin önemli bir kısmının İznik'te yapılmış olduğunu kabul eder fakat başka merkezlerde de seramik yapımının olduğunu ileri sürer. Bu merkezlerden Kütahya, Milet, Konya, Antalya, Silifke, Malatya, Bursa ve İstanbul'da çıkarılan örnekler incelendiğinde bu seramiklerin geniş bir alanda yapıldığı ortaya çıkmıştır. Buluntuların mutlaka bulundukları yerlerde yapıldığı anlamına gelmese de genel bir deyimle bu seramiklerin Anadolu'nun bazı yörelerinde, Beylikler Dönemi'nde önem kazanan merkezlerde ve özellikle Batı Anadolu'da üretildiklerini söylemek mümkündür.[206]

Prof. Dr. O. Aslanapa'nın 1963-1964 yıllarında İznik'te yaptığı kazılarda; bol miktarda Milet İşi seramik buluntuları arasında; yine doğal çömlekçi kili ile çalışılan, biri saydam sır altına kazıma tekniği ile, diğeri saydam renkli sır altına kabartma astar ile monokrom dekorlu kap-kacak seramiği ile beraber, bazı çini fırını kalıntılarının da meydana çıkışı, Milet İşi diye anılan bu tip seramiklerin kesinlikle İznik mamulü olduklarını doğrulamıştır.[207]

Daha sonraki dönemlerde Anadolu'nun başka bölgelerinde yapılan kazılarda da Milet işi seramiklerle karşılaşılmıştır. Anadolu, Trakya ve Balkanların çeşitli merkezlerinde yapılan kazılarda Milet tipi seramiklere ait çok sayıda örnek ele geçmiştir.[208] Kütahya'da 1979 yılında belediyenin yapmış olduğu hafriyat çalışmaları sırasında ele geçen sırlı, sırsız parçalar, fırın malzemelerin İznik'le aynı dönemlerde Kütahya'da da Milet İşi seramik üretiminin yapıldığını ortaya koymuştur[209]. Ayrıca, Çanakkale[210], Sardes[211], Denizli[212], Antalya[213], Balıkesir[214] İstanbul[215], Edirne[216],

---

[206] Oktay Aslanapa, "Anadolu'da Türk Çini ve Keramik Sanatı", *İstanbul ve İznik Kazılarında Ele Geçen Keramikler ve Çini Fırınları*, Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri, İstanbul 1959, s. 62-65.
[207] Gös. yer.
[208] Gülgün Yılmaz, *a.g.e.*, s. 29.
[209] Oktay Aslanapa, "Kütahya Keramikleri", *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan Kütahya*, İstanbul 1981-1982, s. 68-82.
[210] Aşkıdil Akarca, "Gemi Tasvirli Bir Çanakkale Tabağı ve Ressamı", *Sanat Tarihi Yıllığı VII*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Araştırma Merkezi, İstanbul 1977, s. 1-19.
[211] Crawford H. Greenwalt, "The Eighteenth Compaign at Sardis (1975)", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research (Basor)*, London 1976, s. 223-238.
[212] Bozkurt Ersoy, "Kale-i Tavas (Tabae) 2007 Yılı Kazısı", *30. Kazı Sonuçları Toplantısı 26-30 Mayıs 2008,* C. III, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Yayın No: 3171-3, (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No:130-3), Ankara 2009, s. 41-56.

Eskişehir[217], Isparta[218] ve Van[219] gibi merkezlerde aynı tipte seramikler ele geçmiştir. Ankara'da yapılan kazılarda Milet İşi seramiklerin mimari süsleme öğesi olarak camilerinin mihrap ve duvar bezemelerinde kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Hacı İvaz Mescidi hariminin kuzey duvarında bir adet Milet İşi ve son cemaat yerinde bir mavi beyaz tabak yer almaktadır.[220] Ankara Örtmeli (Hoca Hundi) Mescidinin mihrabında da iki adet "Milet işi", iki tek renk sırlı kase mimaride süsleme öğesi olarak kullanılmıştır. Molla Büyük Mescidinin mihrabında ve Ankara Arslanhane Camii'nin doğu kapısında tuğlaların arasındaki derzlerde yer yer patlıcan moru çini mozaikler ve oldukça kaliteli işçilik gösteren milet işi seramik parçalarına ait izler yer almaktadır.[221]

Erken Osmanlı ve Beylikler devri seramikleri olarak da tanımlanan seramikler 14. yüzyılın ortalarından başlayarak 15. yüzyılın sonlarına kadar yoğun olarak üretilmişlerdir. Milet işi seramiklerin daha sonraki dönemlerde başta Kütahya ve Çanakkale olmak üzere az bir değişikliğe uğrayarak 19. yüzyılın sonuna kadar yapımı devam etmiştir.[222]

Tamamen halkın gereksinimlerine yanıt verebilmek amacıyla oldukça seri ve hızlı imal edilen bu seramikler, yerel atölyelerde ortaya çıkan bir halk sanatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin çöküşünün ardından Anadolu'da ortaya çıkan ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna kadar geçen süre içinde

---

[213] İsmail Ünal, "Antalya Bölgesindeki Çinili Eserler", *Türk Etnografya Dergisi*, Sayı 14, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1974, s. 14, 15-55.
[214] Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e.,* s. 21.
[215] Rudolf Naumann, *İstanbul Arkeoloji Enstitüsü Başkanlığındaki Kazılar*, İstanbul 1963, s. 89-95.
[216] Gülgün Yılmaz, *a.g.e.,* s. 28-112.
[217] Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e.,* s. 21.
[218] Ali Osman Uysal, "Ertokuş Medresesi Kazısında Ele Geçen Buluntular", *Isparta'nın Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu (16-17 Mayıs 1998, Isparta)*, C. 3, Isparta 2001, s. 94.
[219] Taner Tarhan, "Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazıları 1987", *X. Kazı Sonuçları Toplantısı (23-27 Mayıs 1988)*, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 369-428.
[220] Gönül Öney, *Ankara'da Türk Devri Yapıları*, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1971, s. 40-42.
[221] Yıldız Demiriz, "Mimari Süslemede Renk Unsuru Olarak Kullanılan Keramik Çanaklar", *Sanat Tarihi Yıllığı V,* İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1973, s. 178.
[222] Turgut Tuna, "Erken Dönem Osmanlı (Beylikler) Seramik Teknolojisi", *Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700. Yıl Sempozyumu 7-9 Nisan 1999,* Selçuk Üniversitesi, Konya 1999, s. 4.

kurulan Beylikler Dönemi'nde yapıldıklarını kabul etmekle birlikte sadece siyasi bakımdan ayrı olan Anadolu Beylikleri'nde halkın sosyal ve ticari ilişkilerinin serbest olduğunu da söylemek gereklidir. Hepsinde de ortak bir Selçuklu etkisi görülür.[223]

Bu grupta yer alan seramikler Selçuklu ve Beylikler dönemi seramik sanatının özeliklerini göstermektedir. Ayrıca Osmanlı seramiklerinin ilk dönemini oluşturan bu örneklerin dekorlarında en fazla görülen renk açık ve koyu kobalt mavisidir. Kaba ve kırmızı bir hamurdan yapılmış olan bu keramiklerin, pürüzlerin düzlenmesi ve dekorlarının yapılabilmesi için, içi tamamen, dışı yarıya kadar kirli beyaz bir astarla kaplanmıştır. Bunun üzerine dekorları serbest fırça ile büyük bir ustalıkla çizilmiş üç çeşit mavi, firuze ve mor renkler kullanılmıştır. Ayrıca yeşil renkli kontürlerde nadiren siyah renk kullanılmıştır. Bu şekilde hazırlanan keramik kaplar ayaklarından tutulup renksiz ve mat bir sıra batırılarak fırınlanmıştır. Astar gibi sır da dış tarafta keramikleri yarıya kadar kaplamaktadır. Mavi renk koyulaşınca laciverde çalıyor ki bu bütün keramiklerin iç yüzünde, dekorlarda ve zeminde hakim renktir.[224] Kırmızı hamur, beyaz astar, alkali kurşun şeffaf sır altına çoğunlukla kobalt mavisi bazen de eflatun, firuze ya da yeşil boya bezeme bu seramikler için karakteristiktir.[225]

Milet işi seramiklerinde kullanılan sır yarı saydam ve mattır. Milet İşi seramiklerinin süslemeleri sıraltı tekniğiyle yapıldığı için özellikle renksiz sırla sırlanmışlardır. Renksiz sır yanında firuze sırlarda önemli oranda kullanılmıştır. Bunların yanında yeşil ve mavi sırlarda kullanılmıştır.[226]

Milet işi seramiklerin desenleri üç şekilde çizilir. Bunlardan biri çizilip boyanmış kalın konturlarla, diğeri ince uçla kazınıp içleri boyanan konturlarla sgraffito tekniği, üçüncüsü kontursuz olarak serbest fırçayla boyanmış dekorlardır.[227] Bu teknikteki

---

[223] Garo Kürkman, *a.g.e.,* s. 35.
[224] Garo Kürkman, *a.g.e.,* s. 32.
[225] Gülgün Yılmaz, *a.g.e.,* s. 29.
[226] Mükerrem Paker, *a.g.m.,* s. 158.
[227] Timur Bilir, *Çini ve Seramik Sanatında Sgraffito Tekniği*, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Eski Çini Onarım Programı, Yüksek Lisans Eser Metni), İstanbul 2000, s. 3.

seramiklerin bezemesinde farklı uygulamalar görülmektedir. Bunlar arasında konturlu ve kontursuz tek renk ve iki renkli boyama ile boya kazıma teknikleri bulunmaktadır. Tek renk boyalılar arasında kobalt mavi, yeşil, siyah, iki renkli boyalılar arasında kobalt mavi-manganez moru, kobalt mavi-türkuvaz, kobalt mavi-yeşil, kobalt mavi-kırmızı ve kobalt mavi-siyah renklerin uygulandığı örnekler bulunmaktadır.

Milet işi seramikler genel olarak tabak ve geniş kase gibi açık formlarda üretilmiştir. Ancak, kandil ve testi gibi nadir örnekleri de bulunmaktadır. İlk Osmanlı seramiklerinin büyük çoğunluğunu irili ufaklı derin kaseler, geniş kenarlı tabaklar oluşturur, bunların tümü daire biçimli alçak kaidelidir. Sürahi, vazo gibi formlarda ilk Osmanlı seramikleri yapılmışsa da bugüne kadar ele geçenler az sayıdadır.[228]

Bezemeler genellikle açık formlarda kapların iç yüzeyine, kapalı formlarda ise dış yüzeyine yapılmıştır. Kullanılan motifler arasında kır çiçekleri, sap, yaprak, çiçek ve tohumların basit şekillerinden geliştirilen motifler, yelpaze yapraklar, karanfil dalları ve çeşitli rozetler yer almaktadır. Süslemede ilk ana şema olarak iç içe geniş kuşaklar çizilip dekorlama ya da birbirini tekrarlayan iki ayrı motif çok görülür. Radyal düzende kalın çizgiler ve yapraklar, kalın şeritlerle geometrik süslemeler diğer önemli gruplardır. Dekoratif kuş figürleri ve mimari yapılar da süslemeye girmiştir.

Halkın gereksinimine yanıt verebilmek amacıyla oldukça seri ve hızlı üretilen bu seramiklerin dış süslemesine önem verilmemiş, gayet sade ve basit şekilde bezenmiştir. Köşeden köşeye resmedilmiş ince söğüt yaprakları, birbirini dik kesen çizgilerin oluşturduğu kafes süslemeleri, kıvrık dal ve yapraklar arasındaki helezonlardan oluşan dekorlar arka kısımları süslemektedir. Bazıları ise süslemesiz yaprak yeşili renkte boyalıdır.[229]

Ayasuluk'ta mavi beyaz üslubunda Milet işi tek bir örnek parçalar halinde ele geçmiştir. Parçalar birleştirildiğinde oldukça narin ve küçük bir testi formunu veren

[228] Garo Kürkman, *a.g.e.,* s. 42.
[229] Garo Kürkman, *a.g.e.,* s. 39.

bu örneğin yalnızca gövde parçası ortaya çıkmıştır. Kırmızı hamurlu ve ince cidarlıdır. Beyaz astarlı, şeffaf parlak ve ince sırlıdır. Bezemeler eldeki mevcut parçaya göre omuz ve karın bölgesinde bulunmaktadır. Omuz bölümünün üst kısmındaki bezeme kuşağında beyaz üzerine kobalt mavisi renginde (radyal), ışınsal bezeme yapılmıştır. Miletişi seramiklerde yaygın olarak görülen bu dekor şekli yukarıdan aşağıya doğru birer fırça darbesiyle sık sık çekilen kalın hatların meydana getirdiği bir dekordur. Orta motif etrafında sıralanan bu hatlar bazen bir sıra bazen iki sıra halinde olmaktadır. Hatlar koyu lacivert renkte olup aralarında ince ceviz yeşili çizgiler vardır. Çizgiler üst kısımlardan birbirine bağlanarak dilimler meydana getirirler[230]. Alt kısımda iki ince kuşak bulunmaktadır. Bu kuşakların ortasında ince bir bant yer almaktadır. Bu bantın içi yatık diyagonal çizgilerle bezenmiştir (Kat. No. 48).

14. yüzyılın sonlarına ait, Milet işi seramiklerin bezeme repertuvarından biraz daha farklı siyah ve kobalt mavisi renklerde ince fırçalarla boyama tekniğinde bezenen örneklerden biri, Ayasuluk seramikleri arasında küçük bir tabağa ait ağız parçasında görülmektedir. Tabağın iç bölümde, ağız kenarından kavisli çizgilerle içeri doğru üçgen bir alan oluşturulmuş ve bu üçgenin içi kobalt mavisi ile boyanmıştır. Tam merkezine bir yuvarlak çizilip içi boş bırakılmıştır. Üçgenin iki kenarından kabın merkezine doğru iki çiçek motifine ait izler bulunmaktadır. Siyah renkte ince uzun bir yaprak parçası bu iki çiçek arasından çıkmaktadır. Sol tarafta ise taç yaprakları işlenmiş bir çiçek motifine ait bir kısım ve küçük yapraklar bulunmaktadır (Kat. No. 38).

[230] Mükerrem Paker, "Anadolu Beylikler Devri Keramik Sanatı", *Sanat Tarihi Yıllığı 1964-1965*, Ed. Oktay Aslanapa-Şerare Yetkin, Baha Matbaası, İstanbul 1965, s. 162.

4.2.2.2.2. Akıtma-Sıçratma/Püskürtme Boya Bezemeli Seramikler

Akıtma tekniği Ortaçağ tabakalarında yapılan birçok kazı çalışmasında ele geçen seramiklere boya ve sırlar ile uygulanan, teknik olarak kendi içinde farklı uygulamalar gösteren bir bezeme çeşididir. Bu teknikte bezenen seramiklerin yayınlanmış çok örneği yoktur. Geç Bizans dönemine veya erken Osmanlı dönemine ait bazı yerleşimlerde yapılan kazılarda benzerlerine rastlanmıştır. Genel olarak geçiş döneminde seri halde üretilen ve çoğunlukla kazıma tekniğinde seramiklere uygulanan akıtma tekniğindeki boyalar düzensiz renk lekeleri şeklinde bir bezeme kompozisyonu oluşturmaktadır.

G. Öney'e göre; bu teknik İslam sanatında 9. yüzyılda Abbasi seramiklerinden beri bilinir. Büyük Selçuklu, Fatımi ve Bizans sanatında da çok kullanılmıştır. Anadolu'da Selçuklu devrinde de yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Sgraffito ile desenlendirilen seramiklere de çok uygulanır. Fırınlanmış ve astarlanmış seramiklere renksiz şeffaf veya beyaz kalaylı sır sürülüp kurutulur. Üzerlerine bakır, mangan veya kobalt oksitli bir toz karışımı serpilir. Bu tozlar ikinci fırınlamada sırda eriyerek renkli yollar meydana getirir. Çoğunlukla, sarı, kahverengi, mavi, patlıcan moru ve yeşil renkler görülür. Bazen sadece bir bazen de birkaç renk bir arada kullanılır.[231]

Akmış renk lekeleri halinde boyalı örnekler renkli sırla dekorlu erken İslam seramiklerinde karşımıza çıkmaktadır. Düzensiz radyal hatlar, noktalar, geniş lekelerle bezeli kaplar 10.-12. yüzyıllarda özellikle Mısır'da üretilmiş olmakla birlikte taklitleri Nişapur, Susa, Samarra'da bulunmuştur. Mor, yeşil, hardal sarısı renklerle bezemeler yapılmıştır.[232]

Anadolu'da Bizans ve doğuda 10.-12. yüzyıl Ermeni-Gürcü sanatında da yaygın olan seramiklerinde tek renk krem, sarı-kahverengi veya karışık akıtma renkli

---

[231] Gönül Öney, *a.g.e.,* s.12
[232] Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e.,* s.78.

örnekler de kullanılmışlardır. Stilize bitki ve geometrik şekilli olanlar ve Selçuklu figür stilinin özelliklerini aksettiren kuş, insan figürleri de vardır.[233]

Osmanlı dönemi seramikleri arasında geçiş dönemine tarihlendirilen akıtma sırlı seramikler yer almaktadır. Bu seramikler kırmızı hamurlu ve astarlıdır. Genellikle sarı sır üzerine yeşil ve kahverengi renklerde sır akıtılarak üretilmişlerdir.[234]

Ayasuluk'ta ele geçen boyalı seramikler içinde ele alınan örneklerde bu teknik, püskürtme ve sıçratma biçiminde iki farklı uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri, püskürtme tekniğinde, derin olmayan bir kaseye ait ağız parçasından anlaşılmaktadır. Ağız kenarında kazıma tekniği ile yapılan basit spiral dairelerin içi ayrıca renklendirilmek istendiğinden bu noktalara yeşil ve sarı renklerdeki boyalar püskürtülmüştür (Kat. No. 39). Ancak pişme sırasında boya motiflerin dış hatlarından taşarak çevreye yayılmıştır. Bu tip renklendirme kazıma ve derin oyma tekniğiyle beraber çok kullanılmıştır.

İkinci tip örnekler ise birincisine oranla daha azdır. Bu kez parçalar üzerinde desen görülmez. Boyalar saydam sır altına akıtılmış ve pişme sırasında birbirine karışmıştır (Kat. No. 40, 41). Bu tekniğin uygulandığı iki derin kase de, yüksek halka kaideye sahiptir. Kaidelerin dışında ve gövdelerde dışa profil yapan keskin bir hat bulunmaktadır. İç yüzeyleri tümüyle, dış yüzeyleri kaidenin alt bölümüne kadar beyaz astarlıdır. Örneklerden birinin iç yüzeyine boya bezeme açık yeşil sır altına yaprak yeşili renginde sıçratma tekniğinde ve düzensiz aralıklarla yapılmış, bu boyalar sır altında dağılarak serbest bir kompozisyon oluşturmuştur (Kat. No. 40). Diğer kasenin iç yüzeyinde açık sarı sır altına kahve renkte aynı teknikte yapılmış sıçratma boya bezeme bulunmaktadır. Eldeki mevcut parçaya göre ağız kenarında dairesel bir süslemenin olduğu yaprak yeşili boya izlerinden anlaşılmaktadır (Kat. No. 41).

---

[233] Gönül Öney, *a.g.e.,* s. 123.
[234] Oktay Aslanapa-Şerare Yetkin-Ara Altun, *a.g.e.,* s. 57.

Ayasuluk'ta bulunan bu teknikte seramiklerin benzerlerine Doğu Anadolu'da Korucutepe'de[235] ve Çanakkale'de Apollon Simintheus Tapınağı Kazıları'nda[236] rastlanmıştır.

[235] Ömür Bakırer, "The Medieval Pottery and Baked Clay Objects", *Korucutepe, Final Report on the Excavation of the Universities of Chicago*, Ed. Maurits N. van Loon. North-Holland Publishing Company, Amsterdam 1980, s.189-249.

[236] Filiz Yenişehirlioğlu, "Apollo Smintheus Tapınağında Sırlı Ortaçağ Anadolu Seramiği", *I. Araştırma Sonuçları Toplantısı,* İstanbul 1983, s.175-181.

4.2.2.2.3. Sgraffito Bezemeli Seramikler

İslam seramiklerinde, Uzakdoğu ve Avrupa'da yaygın olarak kullanılan ve günümüzde de yapılmaya devam edilen sgaffito seramikler, Anadolu'da Bizans ve Selçuklu döneminde, Osmanlı seramiklerinin ilk dönemi olan Milet işi seramiklere kadar kullanılmaya devam edilmiştir. Anadolu'da ele geçen sgraffito seramikler genel olarak 12.-14. yüzyıl arasına tarihlendirilmektedir.

İslam sanatında özellikle 9.-13. yüzyıllarda İran, Irak, Suriye, Mısır bölgelerinde Abbasi, Selçuklu, Fatımi, Memlük, Anadolu'da ise Bizans, doğuda Ermeni, Gürcü ve Selçuklu seramiklerinde çok uygulanan basit bir tekniktir.[237] Sgraffito tekniğinin en erken örnekleri, Çin'de Tang hanedanlığı döneminde, 7.-9. yüzyıllardan itibaren görülür. Çin etkili sgraffito örnekler, İslam coğrafyasında yayılmış, özellikle Samarra'da gelişerek Anadolu'yu etkilemiştir. Anadolu'nun birçok yerleşim merkezinde Selçuklu öncesinde ve Selçukluyla çağdaş Bizans döneminde yaygındır.[238]

Kazıma tekniğiyle yapılan bezemelerde ince uçlu bir alet ile astar üst taraftan kazınarak bezeme yapılır. Kazılan yerde astar kalktığından, hamurun doğal rengi ortaya çıkar. Böylece üzerine sürülen tek renkli sır, beyaz astarlı kısım üzerinde daha açık bir renk oluştururken, bezemelerin bulunduğu kısımlarda doğrudan doğruya hamurun üzerine geldiğinden daha koyu bir renk alır. Kazımayla yapılan bezemelerde noktalardan, çiziklere, ince hatlarla yapılan yüzeysel kazımalara kadar varan bir desen çeşitlemesi söz konusudur.[239] Desenlerin astarlamadan önce çizildiği veya çizimlerin astarsız yalnızca hamura uygulandığı örneklerde bulunmaktadır.

Sgraffito teknikli seramiklerin çalışılmasında karşılaşılan en büyük problem dönemsel ayırımın çok güç yapılabilmesidir. Nitekim, özellikle 11. ve 12. yüzyıllardaki Bizans süslemelerinde kullanılan motifler, İslami motiflerle çok

[237] Gönül Öney, *a.g.e.,* s.12
[238] Sema Bilici, "Sırlı Seramik…", s. 516.
[239] Filiz Yenişehirlioğlu, *a.g.m.,* s. 175-181.

paraleldir. Bu da sgraffito teknikli seramiklere şüpheyle bakılmasına neden olmaktadır.[240] Geç Dönem Bizans Seramiklerinin sgraffito bezemesi Erken dönem Osmanlı seramikleri olarak da adlandırılan Milet işi seramikleri ile benzerlik gösterir.[241]

Sgraffito tekniğinde, tek renk sırlı, boyalı ve akıtmalı olmak üzere üç farklı uygulama görülmektedir. Boyamanın yapıldığı örneklerde, çeşitli renkler kullanılarak işlenen seramik, şeffaf renksiz ya da renkli sırla sırlanır. Akıtmalı örneklerde ise, kazıma yapıldıktan sonra, boyama püskürtülür ya da sıçratılır. Bu örnekler de boyamalar düzensizdir.[242]

Ayasuluk'taki sgraffito teknikli seramiklerde kırmızı renkli, iyi pişirimli sert ve homojen hamur kullanılmıştır. Tek renk sırlı, çok renkli boyalı ve akıtmalı örnekler bulunmaktadır. Tek renk sırlı örneklerde, koyu yeşil sır kullanılmıştır (Kat No. 42, 43). Çok renkli boyalı örneklerde, koyu yeşil, kahverengi-yeşil renkler, açık yeşilimsi sır, krem renk sır ve şeffaf renksiz sır altına uygulanmıştır (Kat No. 44, 45, 46). Akıtmalı örneklerden ise, bir kasenin iç yüzeyinin püskürtme tekniğinde boyandığı ve boyamada koyu yeşil ve kahverengimsi sarı rengin kullanıldığı görülmektedir (Kat. No. 39). Süslemelerde, genellikle geometrik motifleri içeren, üçgen ve dikdörtgen alanlar oluşturulmuş, birbirinden bağımsız çeşitli yönlerde yapılan diyagonal ve radyal çizgiler kullanılmıştır.

Tek renk sırlı örneklerde astar üzerine kazıma tekniğinde bezeme yapıldıktan sonra tek renk sırla sırlanarak fırınlanan seramikler yer almaktadır. Bu teknik Ayasuluk'ta form olarak kaselere uygulanmıştır. Hamur renkleri genel olarak kırmızı renklidir. Hamur iyi pişirimli, sert ve homojendir. Seramiklerin iç yüzeyi tamamen, dış yüzeyi bazı kase formlarında kaideye kadar beyaz astarlıdır. Bazı kaselerin dış yüzeyi ele geçen ağız kenar parçalarından anlaşıldığına göre tamamen astarsızdır. Astar bazı kapların iç yüzeylerine daha kalın uygulanmıştır. İç yüzeyde sır, renkli,

[240] Sevinç Gök-Gürhan, *a.g.e.,* s. 65.
[241] Faruk Şahin, *İlk Devir Osmanlı Seramikleri Teknolojisi*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1989, s. 21.
[242] Gös. yer.

şeffaf ve incedir. Kullanılan sır rengi koyu yeşil olup, tek çeşittir. Sır temiz, parlak ve kalitelidir. Bazı parçalarda sır, dış yüzeylerde kaideye kadar uygulanırken, bazı parçalarda sadece dudak kenarında son bulmuş ve damlalar halinde süzülmüştür. Tek renk sırlı seramiklerin bezemesinde yaprak ve dallardan oluşan bitkisel motifler, düz, dalgalı ve diyagonal çizgilerden oluşan geometrik motifler görülmektedir. Bazı parçaların çok küçük olmasından dolayı kompozisyon tam olarak anlaşılmamaktadır. Bunlardan çok sayıda parçalar halinde ve kaidesi noksan olarak ele geçen kase ağız parçası tek renk sırla sırlanmıştır. İç yüzeyde kasenin tüm alanına yayılan bitkisel bir kompozisyon bulunmaktadır. Merkezden çıkan ve ağız kenarına doğru yükselen kavisli çizgiler şeklinde yapılmış yapraklar arasında kısa açık yay bezemesi bulunmaktadır (Kat. No. 42). Diğer kaseye ait ağız parçasının kenarına kazıma tekniğinde üç paralel çizgi yapılmıştır. Bunun altında kalan kuşakta birbirini takip eden diyagonal çift çizgi ve aralarında tek dalga motifi bulunmaktadır (Kat. No. 43).

Ayasuluk'ta bulunan, tek renk sırlı, dış yüzeyleri sgraffito, iç yüzeyleri slip tekniği ile süslenen iki adet derin kase "Slip Bezemeli Seramikler" başlığı altında ayrıca incelenmiştir. Ancak ele geçen seramiklerin genellikle dış yüzleri bezemesiz olduğundan, bu parçalar dış yüzlerindeki sgraffito bezemeleri ile dikkat çekmektedir. Lüks kullanım eşyası olarak üretilmiş olabileceğini düşündüğümüz kaselerden biri kapaklı olarak imal edilmiş, ancak buluntular arasında kapağa ait parçalara rastlanmamıştır. Kaseler form ve bezeme olarak birbirine çok yakındır. İç yüzleri slip tekniğinde, yalnızca astarın damlatılması veya akıtılması şeklinde süslenmiştir. Dış yüzeyleri ise kaidelere kadar tümüyle beyaz astarlıdır. Süslemeler astar kazınarak yapılmıştır. Bezemeler dar ve geniş kuşaklar içinde yer almaktadır. Bu kuşaklar içinde düşey ve diyagonal biçimde birbirini takip eden çift düz çizgi ve dalga motifleri bulunmaktadır (Kat. No. 47, 48).

Boyalı Sgraffito örneklerde bezeme yapıldıktan sonra, bu desenlerin üzerlerinin veya içlerinin en az iki renkle boyandığı seramikler yer almaktadır. Bu teknik, kazıma ve boyama tekniklerinin aynı yüzeyde bir arada kullanıldığı karma bir tekniktir. Bezemede bazı örneklerde yeşil ve kahverengi, bazı örneklerde sarı ve yeşil renkte boyalar görülmektedir. Hamurları genel olarak kırmızı renkli; iyi pişirimli,

sert ve homojendir. Ayasuluk kazılarında bu tipte kaide, kase ağız parçası ve kapak parçası ele geçmiştir. Astar seramiklerin iç yüzeyine tamamen uygulanmıştır. Dış yüzeylerinde formlara göre farklılık göstermektedir. Bunlardan kase parçasının dışı tamamen astarsız, kaide parçası da yarıya kadar astarlıdır. İç yüzeyde sır açık yeşil, krem ve şeffaf renklerdedir.

Bu gruptaki seramiklere boyalar kontursuz olarak uygulanmıştır. Kaide ve kapak parçası üzerine boyalar serbest fırça hareketleriyle sürülmüştür. Sırlı seramikler içinde tek örnek olan kapak parçasının boyamasında akıtma ve fırça ile boyama tekniği bir arada kullanılmıştır. Kapağın üst kısımda kenarları yuvarlatılmış üçgenlerden oluşan stilize bitkisel bir kompozisyon bulunmaktadır. Bu üçgenlerin içine düşey hatta yan yana yuvarlatılmış yarım daireler yapılmıştır. Bu yarım dairelerin üzeri akıtma tekniğinde kahve renkte boyanmıştır. Burada boyanın motiflerin bazı yerlerine daha koyu sürülmesiyle ya da fırçanın bastırılıp çekilmesi suretiyle aynı rengin farklı tonları meydana gelmiştir. Yarım daireler dışında kalan bölümlere iç içe geçmiş ve uçları tepede sivrileştirilerek birleştirilmiş üçgenler yapılmıştır. Bunların içi fırça ile yeşil renkte boyanmıştır (Kat. No. 46). Yalnızca fırça ile boyanan kaide parçasının bezemesinde ise, merkezde altıgen bir madalyonun kenar çizgilerinden çıkan ve saat yönünde dönerek birbirini takip eden geometrik bir düzenleme görülmektedir. Madalyonun içinde S kıvrımlı bir bezeme bulunmaktadır. Aynı kıvrımlar birbirini takip eden dikdörtgenler arasında kalan bir köşesi yuvarlatılmış üçgenler içine de yapılmıştır. Dikdörtgen alanların içi ortalarına gelecek şekilde koyu yeşil renkte boyanmıştır. Kasenin parçalar halinde ele geçen ağız kenarı incelendiğinde buralara elips biçiminde yapraklar yapıldığı anlaşılmıştır. Kaidede ve ağız parçalarında kahverengi ek boya görülmektedir (Kat. No. 44).

Boyalı örneklerde ***sgraffito ve akıtma tekniğinin*** bir arada kullanıldığı son parça bir kaseye aittir. "Akıtma-Püskürtme Boya Bezemeli Seramikler" içinde ayrıca ele alınan bu örneğin iç yüzeyi kazıma ve püskürtme boya bezemelidir. Merkezde iki dairesel çizgi içinde koyu yeşil renkte bitkisel düzenlemeye ait izler görülmektedir. Ağız kenarında geniş bir bant içinde paralel düzlemde kazıma tekniğinde birbirini takip eden basit spiral daireler yer almaktadır. Bu bölümde kahverengimsi sarı ve

koyu yeşil renkler birbirine karıştırılmış ve arada boşluklar bırakılarak püskürtülmüştür (Kat. No. 39).

Ayasuluk'ta ele geçen sgraffito teknikli seramikler, Anadolu'da bazı merkezlerde görülen seramiklerle form, sır ve süsleme özellikleri açısından benzerlikler göstermektedir.[243] Orta Bizans ve 13. yüzyılın sonlarında üretilmeye devam eden bu teknikte seramiklerin benzerlerini Alanya kazılarında[244] ve Kıbrıs'ta görmekteyiz. 14. ve 15. yüzyıllarda çok rağbet gören ve belirgin olarak Suriye stilinin etkilerini gösteren Kıbrıs seramiklerinin, 13. yüzyılda Akdeniz'in doğu kıyılarında Antakya, Al Mina ve Hama gibi Haçlı egemenliği altındaki merkezlerde gelişen yeni bir seramik stilinin sentezi olarak muhtemelen adaya göç eden Suriye'li seramikçiler tarafından üretilmiş olabileceği iddia edilen görüşler arasındadır.[245] Ancak Paphos yakınlarında Lemba, Kyrenia yakınlarında Lapithos ve Famagusta civarındaki Enkomi gibi merkezlerde üretildiği tespit edilen Kıbrıs Seramiklerinin Suriye etkisi taşımakla birlikte, özellikle form ve desen repertuarında özgün kabul edilebilecek artistik biçimler de yaratabildiği anlaşılmaktadır.[246]

---

[243] Benzer örnekler için bkz. Sema Bilici, *Akdeniz Bölgesi Örneklerine Göre Ortaçağ Anadolu Sgrafitto Seramiklerine Materyal, Biçim, Teknik ve Stilistik Açıdan Bir Yaklaşım, Tarihleme ve Bir Tipoloji Denemesi*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1992, s. 360-364; Lale Bulut, *a.g.m.*, s. 343-355; *a.g.e*., Şek. 191,196; "Samsat Ortaçağ Sgraffito…", s.31-46; Gönül Öney, *Türk Çini ve Seramik Sanatı, Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1993, s. 287-288; Nakış Karamağaralı-Akgül, *a.g.e.*, Şek.15b; Sevinç Gök-Gürhan, "Evaluation of Ceramic Production in Akşehir in the Framework of Ceramics and Kiln Materials Unearthed During Rescue Excavations at Akşehir Anıt Meydan (Moument Sqoure), *Thirteenth International Congress of Turkish Art*, Budapest 2009, s. 291; *Seramik Definesinin Öyküsü*…, s. 34-35; *Akşehir Taş Medrese Müzesindeki…*, s. 65-67; "Beylikler Dönemine Ait Sgraffito…", s. 58-83; Ebru Parman, *Bizans Keramik Sanatı*…, Res. 59a, 62b; Rüçhan Arık, "Selçuklu Döneminin Malazgirt Buluntuları", *Sanatsal Mozaik*, Sayı 5, 1996, s.14-22.

[244] Sema Bilici, "Alanya Selçuklu Sarayı Seramikleri", *Uluslar Arası Sanat Tarihi Sempozyumu Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan 10-13 Ekim 2001 Bildiriler*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 2002, s. 139-154.

[245] Bkz. Arthur Lane, "The Early Sgraffito Ware of the Near East", *Trancastion of the Oriental Ceramic Society*, XV, 1983, s. 52-53.

[246] Demetra Papanikola-Bakırtzi, F.N. Mavrikiou, Ch. Bakırzis, *Byzantine Glazed Pottery in the Benaki Museum, Athens* 1999, s. 160; A.H.S. Megaw-J. Du. Plat Taylor, "Cypriot Medieval Glazed Pottery" Report of the Department of Antiquities, Cyprus, Nicosie 1951, s. 1-13.

4.2.2.2.4. Slip Bezemeli Seramikler

Slip bildiğimiz astar olarak kullanılan maddedir. Aslında bir sıraltı tekniği olan slipde ufak bir uygulama farkı vardır. Seramiklere biçim verilip fırınlandıktan sonra desen oldukça kalın sürülen, gerektiğinde boya katılarak renklendirilen sliple işlenir. Bu renkli veya renksiz bırakılan slip tabakası kuruduktan sonra, seramik şeffaf renkli veya renksiz sırla sırlanır ve fırınlanır. Kalın olarak uygulanan slip nedeniyle bu tip seramiklerde desen hafif kabartmalı olarak hissedilir.[247]

Kap yüzeyine astar ile bezeme yapıldıktan sonra sırlanan seramikler bu grupta yer almaktadır. Ayasuluk seramik buluntuları içerisindeki slip teknikli iki örnek bulunmaktadır. Kırmızı hamurlu bu örnekler derin kaplar grubu içerisinde yer almaktadır. Hamur yapıları sert ve homojendir. Dış yüzeyleri kaideye kadar astarlanmış ve sgraffito tekniğinde bezenmiştir. Kapların iç yüzeylerine astar sürülmeden astar boya ile bezeme yapılmıştır. Beyaz astar kullanılmış ve koyu şeffaf yeşil sırla sırlanmıştır. Örneklerin bir adedi kapaklı kase olarak imal edilmiştir. Kaselerin iç yüzeyleri dikkatlice incelendiğinde astar boyanın iki farklı biçimde uygulandığı görülmüştür. Kapaklı kasede astar boya, belirli aralıklarla kasenin kenar kısımlarına gelecek şekilde akıtılarak daire motifleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak astar boya oldukça sıvı olduğu için dairesel biçimli bezemeler yapılırken, astarın kompozisyonun düzenini bozacak şekilde birçok noktaya damlamış olduğu görülmektedir. Bu kasenin dış yüzeyi ise sgraffito tekniğinde yatay şeritlere ayrılarak dalga motifleri ile bezenmiştir. Ağız kısmında kırıklar ve iç yüzeyinde üç ayak izi olan kasenin sırında ve astarında dökülmeler mevcuttur (Kat. No. 47).

Kapaksız olan diğer kase, kapaklı olan kase ile büyük benzerlikler göstermektedir. Ancak bezemeleri iç yüzeye astar boyanın düzensiz aralıklarla sıçratılması şeklinde uygulanmıştır. Dış yüzeyi ise sgraffito tekniğinde daha farklı motifler içermektedir. Burada geniş ve dar kuşaklar biçiminde ayrılan alanların içine düz çizgi ve dalga motifi yapılmıştır. Alt kuşağın içine sağa ve sola çizilmiş kısa çift diyagonal çizgiler

[247] Gönül Öney, *Türk Çini Sanatı,...,* s. 12.

ile üçgen alanlar oluşturulmuş, bu alanların içi her birinde bir tane olmak üzere tek hamlede yapılan basit yay kıvrımları ile bezenmiştir. Ağız kısmında kırıklar, sırında ve astarında dökülmeler mevcuttur. Sırı ve astarı bazı noktalarda kaideye doğru akmıştır (Kat. No. 48). Kaselerin iç yüzeyleri tümüyle, dış yüzeyleri kaideye kadar koyu yeşil sırla sırlanmıştır. İç yüzeylerindeki astar bezeme koyu yeşil sır altında açık yeşil tonlarında (Gley1, 5/5G) bir renk oluşturmuştur.

Astar Boyama (Slip) tekniği İslam seramik sanatında, Bizans ve Selçuklu dönemlerinde kullanılmış olmakla birlikte kazıma tekniği gibi yaygınlaşıp, çok popüler olmamıştır. Daha sınırlı bölgelerde, sınırlı dönemlerde ve miktarda üretilmiştir.[248]

İslam seramik sanatında Abbasiler döneminden başlayarak kullanılan, özellikle 10. yüzyıl Samanoğulları döneminde çok özgün örnekler sergileyen slip tekniği, Anadolu'da Bizans döneminde yoğun olarak görülmektedir.[249] Anadolu Selçukluları döneminde ise slip teknikli örnekler daha azdır. Akşehir, Kubadabad Sarayı, Kars-Ani, Adıyaman Eski Kahta, Kalehisar, Elazığ Korucutepe kazılarında bazı slip tekniğinde seramik parçaları bulunmuştur.[250]

[248] Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e.,* s. 35-36.
[249] Lale Doğer, "İslam Sanatı Etkili…", s. 90-93; "Kuşadası, Kadıkalesi…", s. 105-133.
[250] Gönül Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1988, s. 133, Res. 89; Sevinç Gök-Gürhan, *Akşehir Taş Medrese Müzesi'ndeki*…, s. 67-68, Fot. 48-49; Muharrem Çeken, "Kubad Abad Sarayı Kazısı Selçuklu Seramikleri", *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s. 111-119, Fot. 8; Beyhan Karamağaralı, "Ani Kazısı Buluntuları", *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s. 123-131, Fot. 6; Ömür Bakırer, *a.g.m.,* s. 189-249; Sema Bilici, "Sırlı Seramik Sanatı",…, s. 516.

4.2.2.3. Kalay Sırlı (Lüster Bezemeli) Seramikler

Lüster yani sırüstü ve sır içi bezemeler genellikle sırlanmış ve sır pişirimi yapılmış seramiklerin üzerine uygulanır. Bezemeleri uygulamak için seramiklerin her zaman sırlanması gerekmeyebilir. Ancak genellikle sırlanmış ve pişirilmiş seramikler üzerine uygulandıktan sonra seramiklerin üçüncü kez fırınlanması gerekmektedir. Sırüstü bezemelerde pişirim düşük derecelerde (700-890 C) yapılmaktadır.

Lüster bir sırüstü tekniğidir. Fırınlanmış mat beyaz sırlı çini üzerine lüster veya perdah denilen gümüş veya bakır oksitli karışımla desen işlenir, düşük ısıda tekrar fırınlanır. Lüster çinilerde desen kahverengi sarı tonlarındadır.[251] Fırınlama sırasında maden oksitlerin çökeleği, seramik üzerinde sarımsı yeşilden kırmızımsı kahverengiye kadar değişen tonlarda parlak yüzeyler oluşturur.[252] Bazen yüzeyin tamamen madeni oksitlerle kaplandığı da görülür. Lüster tekniği, gümüş ve bakır oksidin kırmızı veya sarı toprak boyayla birlikte, sülfür karışımı ve sirkeyle halledilerek hazırlanır. Daha çok sivil yapılarda veya kap kacak yapımında kullanılan bu teknik, Suriye, Irak, İran ve Anadolu coğrafyasında yaygınlık kazanmıştır.[253] Kırmızı, kahverengi, yeşil ve sarı renkli yansımalarla üretilen lüsterler 10. yy.ın başlarında pişirim esnasında fırınlarda kontrol çok zor olduğu için renk paleti azaltılarak sadece sarı ve kahverengi renklerde üretilmeye başlanmıştır.[254]

Lüster tekniği duvar çinilerinden çanaklara ve tabaklara kadar her türlü kullanım eşyasına uygulanmıştır. Samarra kazılarında bu tür seramikler bulunmasına karşın kentte hiçbir fırın kalıntısına rastlanmamıştır. Önemli merkezlerin Bağdat ve Basra olduğu sanılmaktadır. Basra'da 870-880 arasında meydana gelen karışıklıklardan kaçan çömlekçilerden bazıları Tolunoğlu Devleti'ne (868-905) sığınmış ve çalışmalarını Mısır'da El-Fustat'la El-Bahnasa'da sürdürmüşlerdir. Bazı çömlekçiler

[251] Gönül Öney, *Anadolu Türk Çini Sanatı,*…, s. 123.
[252] Lale Bulut, *Samsat Ortaçağ Seramikleri*..., s. 17-18.
[253] Aziz Doğanay, "Türk Çini Sanatı", *İslam Sanatları Tarihi*, 4. Baskı, Ed. Muhittin Serin, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2084, Eskişehir 2012, s. 184.
[254] Sıdıka Sibel Sevim, *Seramik Dekorları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1439, (Güzel Sanatlar Fakültesi Yayın No: 30), Eskişehir 2003, s. 59.

de İran'a giderek Susa'ya yerleşmişlerdir. Dolayısıyla lüster tekniği bu ustalar aracılığıyla Mısır ve İran'da yaygınlaşmıştır.[255]

B. ve H. Karamağaralı'nın Ahlat kazılarında bulunan yerli imalat lüster seramik parçaları, bu tekniğin az da olsa Anadolu'da kullanıldığını gösteren önemli örneklerdir.[256] Kubadabad ve Kalehisar kazılarında bulunan birer fragman beyaz-krem sert hamurları ile 13. yüzyıl İran-Selçuk kaynaklıdır. Bu ender parçalar ve Ankara etnografya, İstanbul Topkapı Sarayı, Çinili Köşk müzelerinde sergilenen bir iki parça, Anadolu Selçuklularının bunları ithal ederek lüks seramik olarak kullandıklarını gösterir.[257]

Lüster tekniğinde seramikler çeşitli dönemlerde yapılan Ayasuluk ve St. Jean Kazılarında da ele geçmiştir. L. Bulut Ayasuluk'ta ele geçen lüster dekorlu seramikleri İslam devri seramiklerini incelediği makalesinde ele almıştır. Lüsterlerin, St. Jean örneklerinde olduğu gibi sıriçi mavi boyamayla birlikte verilen örnekleri, Anadolu'da Selçuklu ve Anadolu dışında Suriye Eyyubi ve İran Büyük Selçuklu Devirlerinde mevcuttur. Örneklerde genellikle sıriçi mavi boyamayla yapılan bordürler ya da geometrik desenlerin aralarında kızıl kahverengi tonlarında soyut bitkisel lüster bezeme göze çarpar. Örnekler, 12. yüzyıl sonu-13. yüzyıla ait Anadolu ve Suriye lüsterleriyle benzerlik gösterir.[258]

Ayasuluk'ta 2000-2002 yılları arasında yapılan kurtarma kazılarında sıriçi mavi boyalı ve lüster tekniğine küçük bir tabak ağız parçası ele geçmiştir. Kırmızı hamurlu, iyi pişirimli, sert ve homojen bir yapıya sahiptir. Astarsızdır. Opak beyaz renkte sırlanmıştır. Sır ince ve parlaktır ancak yer yer renk değişimleri görülmektedir. Zengin bezemeye sahip bu parçanın iç kısımda ağız kenarında

---

[255] *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. 3, 2. Baskı, Yem Yayınları, İstanbul 2012, s. 1637.
[256] Gönül Öney, *Anadolu Türk Çini Sanatı*,…, s. 123.
[257] Gönül Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari*…, s. 107.
[258] Lale Bulut, *a.g.m.*, s. 346. Benzer örnekler için bkz. Nakış Karamağaralı, "Ahlat Seramikleri", *9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, İstanbul 23-27 Eylül 1991*, C. I, İstanbul 1995, s. 42, Res. 3; Gönül Öney, *"1978-79 ve 1981 Yılı…"*, s. 75-76, Lev. XXVI Res. 2; Esin Atıl, *Ceramics From the World of Islam*, Freer Gallery of Art, Washington 1973, s.140-149, Fig. 63-67; Ernst Joseph Grube, "Raqqa-Keramik in Der Sammlung Des Metropolitan Museum in New York", *Kunst Des Orients, IV*, Wiesbaden 1963, s. 58-67, Fig. 16-25.

kahverengi tonlarında ince üç kuşak bulunmaktadır. Bu kuşaklar dörder tane ince çizgi ile birbirinden ayrılmaktadır. Kuşakların içi kafes bezemelidir. Sol tarafta soluk mavi renkte spiral dalgalardan yapılmış bir bezemenin devamı bulunmaktadır. Dış kısımda kahverengi tonlarında ince dairesel çizgiler bulunmaktadır (Kat. No. 49).

Bu parça dışında lüster dekorlu bir tabak 2002 yılında yapılan kurtarma kazıları sırasında ele geçmiştir. Mavi-beyaz süslemeleri ile Osmanlı seramiklerini anımsatan fakat farklı bir üslubu yansıtan bu örnek daha önce St. Jean kazılarında ele geçen örneklerle benzer özellikler göstermektedir. L. Bulut bu örnekleri mavi-beyaz Osmanlı seramiklerinin taklit edilerek 15. ve 16. yüzyıllarda İtalya'da üretildiklerini belirtmiştir. Ayrıca 14. yüzyılda Ayasuluk ile İtalya arasında deniz ticaretinin çok canlı olduğunu, burasının Venedikliler başta olmak üzere birçok yabancı tüccar için büyük bir ticaret merkezi durumuna geldiğini ve Ayasuluk'ta bu dönemde Venedikliler, Cenevizliler ve Pizalılar'ın önemli bir koloni oluşturduğunu göz önünde bulundurarak bu seramikleri Osmanlı "Mavi-beyaz" seramiklerinin etkisiyle yapılmış İtalyan seramikleri, olarak değerlendirmiştir.[259]

İspanya'nın çeşitli merkezlerinde 13. yüzyılda İran lüsterlerinden etkilenilerek yapılmış lüsterli kaplar üretilmiştir. Göçmen Müslüman çömlekçilerin İran ve Mezopotamya'dan getirdiği lüster tekniğinin merkezi Malaga olmuş, burada üretilen kaplar Sicilya'ya, Mısır'a 1303'ten başlayarak da İngiltere'ye ihraç edilmiştir. Özellikle Rey, Kaşan ve Rakka lüsterlerinin bezeme programından izler taşıyan Malaga ürünleri, başta çanaklar, tabaklar ve sürahiler olmak üzere yöreye özgü çok yüksek (ykş. 120 cm.), gövdesi amforaya benzeyen, kanat biçiminde kulplu kaplardır (örn. Elhamra Vazosu, Ermitaj Müzesi, St. Petersburg). Malaga'da günlük kullanım kaplarının yanı sıra kurşun karışımlı, kalay sırlı lüsterli çiniler de yaygındı. 14. yy'da Valencia'nın İslam egemenliğine girmesinden sonra buraya göç eden Malagalı ustalar burada ve Manises'te Malaga ürünlerine benzer bir lüster işçiliği

[259] Lale Bulut, *a.g.m.*, s. 345-346.

geliştirmiştir.[260] 14. yüzyılın sonlarında Valencia ve Malaga lüsterli kapların üretildiği önemli merkezler olmuştur.[261]

15.yy'da hem Malaga'da hem de Manises'te geleneksel girift bezeme bitkisel örgeler ve yazının yanı sıra, yelkenliler ve kimi figürlü sahneler de görülmeye başlamıştır. yüzyıl ortalarından başlayarak Manises ve Valencia seramikleri için bu dönemde *majolika*[262] adı kullanılmıştır. İtalyanlar seramik ürünleri 15. yüzyılda İspanya'nın "Mayorka" adalarından ithal ettikleri için bu ürünlere adanın ismi olan "mayolika" adını vermişlerdir.[263]

İhraç kaplar arasında İtalyan aile armalarını taşıyan bir grup seramikte armalar, mavi ve altın yaldızlı girift bitkisel desenler üstüne yapılmıştır. 15. yy'ın sonuyla 16. yy başlarında lüster tekniği Barselona, Reus, Tarragona, Teruel ve Muel'de yaygınlaşmıştır.[264] Daha sonra özellikle Gubbia ve Deruta'da da üretilerek ünlenmiştir. Deruta lüsterleri mavi-beyaz Delf seramiklerine benzer işler üzerine soluk altın rengi uygulamalardır. Gubbio lüsterleri ise Deruta lüsterlerine nazaran daha canlıdır.[265] Kırmızı çamur üstüne kalay oksitli opak sırla örtülü seramikler farklı ülkelerde farklı isimlerle bilinmektedir. İtalya'da Mayolika, Fransa'da Faince, Almanya'da Fayence ve İngiltere'de Delftware'dir.[266]

Ayasuluk'ta ele geçen Valencia üretimi tabak ile ilgili ayrıntılı araştırmayı danışmanım G. Yılmaz yapmış olup, tabağın Mağrip sanatından etkilenmiş 15. yüzyıl "Hispano-Moresque ware" gruba ait olduğunu ve Paterna veya Manises'te üretilmiş olabileceğini öne sürmüştür. Bu dönemde İtalya'da üretilen İslam etkili

---

[260] *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*,…, s. 1639.
[261] http://en.wikipedia.org/wiki/Hispano-Moresque_ware.
http://www.britannica.com/EBchecked/topic/266975/Hispano-Moresque-ware.
[262] Majolika seramikleri için bkz. Gönül Öney, *Türk Çini Sanatı*,…, s.125; Sıdıka Sibel Sevim, Şerife Özüdoğru- M. Eğin, "Kültürel İletişimde Seramiğin Yeri (Mayolika ve Delft Seramikleri üzerine Araştırma)", *Kurgu Dergisi*, Sayı 10, Kurgu Kültür Merkezi Yayınları, 1992, s. 213-235; David Harris Cohen-Catherine Hess, *A Guide To Looking At Italian Ceramics*, Jean Paul Getty Museum in association with British Museum Press, London 1993; Henry Hodges, *Pottery*, London 1972, s. 64.
[263] Iynn Peters, *Surface Decoration For Low-Fire Ceramics*, North Carolina 1999, s.49.
[264] Gös. yer.
[265] Sıdıka Sibel Sevim, *a.g.e.*, s. 59.
[266] Iynn Peters, *a.g.e.*, s. 49.

seramiklerin yanı sıra, İtalya'nın İspanya'dan ithal ettiği ve Mağrip sanatının izlerini taşıyan seramikler de Ayasuluk'a gelmiştir.[267]

15. yüzyıl boyunca Paterna ve Manises şehirlerinde üretilen, İslami motif ve teknikleri gösteren lüster seramikler "Hispano-Moresque ware" olarak adlandırılır.[268] Hispano-Mağribi seramikleri Endülüs'te Hıristiyan egemenliği altında üretilmiş, İslam ve Avrupa motifleri karıştırılarak farklı bir üslupla bezenmiştir. Bu seramikler Avrupa'da lüks seramik grubu olarak 14. ve 15. yüzyıllarda yoğun olarak üretilmiş ve birçok merkeze dağılmıştır. İlk olarak Málaga, daha sonra uzun süre Valencia'da üretilmişlerdir. Valencia dışında Manises ve Paterna bu seramiklerin ihracatını yapan önemli merkezler haline gelmiştir.[269]

Motiflerin çoğu, bin yılı aşkın bir süre İspanya'da yaşayan Mağribiler tarafından Mezopotamya, İran ve Mısır'dan aktarılmış geometrik şekiller, Kufi yazılar, bitkisel motifler, hayvan ve insan figürleridir. Venedik ve Pisalı tacirlerin Valencia'dan İtalya'ya getirdikleri doğu esintileri taşıyan seramik eşyalar İtalya'da özellikle soylu ailelerin çok ilgisini çekmiş, aile armaları ve Avrupa kökenli heraldik hayvan figürlerinin işlendiği özel üretimler görülmeye başlamış, ithalat zaman içinde yerel üretimi etkilemiştir. Günümüze kalan örnekler üzerinde yaklaşık 15 İtalyan aile arması saptanmıştır. 15. yüzyıl ortalarına ait tabak ve kaselerin tondolarında armalardan başka Hz. İsa'ya ait bir monogram olan IHS harfleri de sıklıkla kullanılmıştır. IHS harfleri İsa adının Yunanca yazılışı olan ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ kelimelerinden kaynaklanmaktadır. Daha sonraları "insanlığın kurtarıcısı İsa" anlamına gelen Latince "Iesus Hominum Salvator" ibaresinin kısaltmasına dönüşmüştür.[270]

---

[267] Gülgün Yılmaz, "Ayasuluk Kalesi Kazılarında Ele geçen bir Valencia Tabağı", *İsmail Fazlıoğlu Anı Kitabı*, 1. Baskı, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 137, Edirne 2012, s. 242.
[268] Gös. yer.
[269] http://en.wikipedia.org/wiki/Hispano-Moresque_ware.
http://baluch-rugs.com/Islamic_Art/Hispano_Moresque_Art/Hispano_Moresque_Pottery.htm.
[270] Gülgün Yılmaz, *a.g.m.*, s. 244.

Ayasuluk'ta ele geçen Valencia tabağı Hispano-Moresque grubu seramiklerinde karakteristik hamur rengi olan pembemsi devetüyü rengindedir (10YR, 8/4). Tabağın iç yüzeyi Valencia tabaklarında görülen altı yapraklı küçük çiçekler ve bryonia yapraklarıyla süslenmiştir. Çiçek ve yapraklar sır içi kobalt mavisiyle, zemin deseni olarak görülen sarı kıvrım dallar ise bakır oksitli lüster tekniğiyle yapılmıştır. Merkezde lüster tekniğiyle yapılmış, IHS harflerinin ve harfleri üstten sınırlayan haç sembolünün izleri görülmektedir. Dış yüzeyde ise lüster tekniğinde, dalgalı hatlar ve stilize bitkisel bezemeler bulunmaktadır (Kat. No. 50).

5. AYASULUK KALESİ DOĞ KAPISI ÇEVRESİNDEKİ 2000-2002 KURTARMA KAZILARINDAN ELE GEÇEN SERAMİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ayasuluk 2000-2002 kurtarma kazıları seramik buluntular üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda 50 adet seramik katalogda tek tek tanıtılmıştır. Bu seramiklerinin türünü ve biçimini, malzeme ve tekniğini, süslemesini yorumlamak ve karşılaştırmak gerekmektedir.

5.1. FORM ve İŞLEV

Ayasuluk'taki seramikler çok farklı biçimde ve örneklerle karşımıza çıkmaktadır. Değişik form ve ölçülerde açık formlu kase ve tabak gibi sığ veya derin kaplar; emzikli ve emziksiz kapalı formlu boyunlu ve boyunsuz testiler ile kapak ve kandil gibi örnekler ele geçmiştir. Sırlı ve sırsız seramiklerin birbirinden farklı süsleme teknikleri ve farklı formları bulunmaktadır. Bu nedenle her tekniği kendi içinde değerlendirmek gerekmektedir.

Sırsız seramikler kazılan alanlarda en yoğun grubu oluşturan buluntulardandır. Çoğu kırık parçalar halinde ele geçen buluntulardan en sağlam formu veren veya farklı özelliği bulunan 16 adet seramik katalogda yer almaktadır. Sırsız seramikler içinde formu belirlenebilen örnekler arasında testi ve kapak türleri bulunmaktadır.

5.1.1. Testiler

Testiler, Ayasuluk seramikleri içerisinde önemli bir grubu oluşturmaktadır (Kat. No. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22). Tek kulplu (Kat. No. 9, 10, 12, 18, 19, 21, 22), iki kulplu (Kat. No. 13, 14, 15, 20); emzikli (Kat. No. 9, 12) veya emziksizdirler. Bu örnekler sırsızdır ve form ile süsleme özellikleri dikkate alındığında üç farklı gruba ayrılmaktadır. İlk grupta baskı ve barbutin tekniğiyle süslenmiş basık küresel gövdeli kabartma dekorlu testiler, ikinci grupta ovaoid gövdeli kazıma bezemeli testiler ve üçüncü grupta astar boya bezemeli örnekler bulunmaktadır. Baskı ve barbutin teknikli testiler daha sade örneklerden form ve süsleme olarak tamamen farklı özellikler göstermektedir.

5.1.1.1. Basık Küresel Gövdeli, Kabartma Dekorlu Baskı Bezemeli Testiler

Bu grupta yer alan testiler arasında formu belirlenebilen 4 örnek bulunmaktadır (Kat. No. 18, 19, 20, 22). Formu tam olarak belirlenemeyen bir gövde parçası da bu grup içinde incelenmiştir (Kat. No. 21). Testiler boyun, gövde, kulp ve kaide bölümlerinden oluşmaktadır.

Boyun Formları: Örnekler içerisinde iki adet testinin boynu bulunmaktadır. Diğer iki testinin boyun bölümleri kırılmıştır. Boyunların tamamı çarkta şekillendirilmiş ve sonradan gövdeye eklenmiştir. Sağlam olan boyun bölümleri, konik biçimli, gövdeye ve ağza doğru genişlemekte ve dışa doğru açılmaktadır (Kat. No. 18, 19). Gövde ile boynun bağlandığı bölümde, yuvarlak kavisli ince bir profil bulunmaktadır. Kırılmış boyun örneklerinde de konik formun tekrarlandığı dikkati çekmektedir. Eldeki örneklerin birinde dudak bölümü ince ve düz bir şekilde sonlanmaktadır (Kat. No. 18). Diğer testilerin ağız bölümleri mevcut olmadığı için nasıl sonlandığı bilinmemekte ancak aynı dudak yapısına sahip olduğu düşünülmektedir. (Bu testilerin benzerleri İst. Türk ve İslam Eserleri Müzesinde ve Manisa Gülgün Hatun Hamamı buluntularında bulunmaktadır. Buradaki örneklerin dudak bölümü ince ve düz bir şekilde sonlanmaktadır.) Bu örneklerde gövdenin boyun ile birleştiği bölümlere süzgeç yerleştirilmiştir, ancak bu süzgeçlerin tamamı kırılmıştır.

Gövde Formları: Testilerin gövde kısımlarının iki parça halinde imal edildikleri anlaşılmaktadır (Kat. No. 18, 19, 20, 21, 22). Genellikle gövdenin orta kısmına yakın bir bölümünden birleştirilen iki parçanın birleşme yerleri, gövdesi kırılarak ikiye ayrılan kapların birleşme yerleri incelendiğinde anlaşılmaktadır. Testilerin gövdesi iki parça halinde hazırlandıktan sonra kalın bir seramik hamuru ile birleştirilmekte ve dışta geniş bir bordür oluşmaktadır.[271] Bu testiler gövde ortasında birleşme yerlerindeki çıkıntı ile oluşan basık küresel gövdelidir (Kat. No. 18, 19, 20, 22). Gövdelerin iki parçası da, yani alt ve üst bölümleri yarım küre formludur. Yalnızca

[271] Gül Tunçel, *Anadolu'da Türk Devri Prese…*, s. 356.

gövdesinin bir bölümü kalmış olan örneğin de, üst kısmının yarım küre formunda olduğu gözlenmektedir (Kat. No. 21).

Kulp Formları: Örneklerin yalnızca birinde kulp mevcuttur. Elde şekillendirilmiş ve sonradan eklenmiştir. Dikey şerit halinde ağız kenarından çıkarak karın kısmına bağlanmaktadır. Kulbun gövdeyle birleşme kısmı mahmuz şeklinde hafif çıkıntılıdır (Kat. No. 19). Kulp genişliği 2.2 cm'dir. Diğer testilerin karın bölgelerinde iki veya tek kulplu olduklarına dair izler bulunmaktadır.

Kaide Formları: Bu gruptaki testiler halka kaidelidir ancak farklı yapım tekniği ve profillere sahiptir. Kaide yükseklikleri 1 cm'den az olanlar alçak, 1-1.5 cm arasında olanlar orta ve 1.5 cm'den fazla olanlar yüksek kaideli olarak ayrılabilmektedir. Kaide çapı 5 cm olanlar küçük, 5 cm ile 8 cm arasında olanlar orta ve 8 cm'den fazla olanlar ise büyük çaplı olarak ayrılabilmektedir.[272] Bu gruptaki testilerin kaide yükseklikleri 3 ile 3.5 cm. arasında değişen yüksek kaidelidir. Çapları 9 cm ile 10 cm arasında değişmektedir. Kaide formlarında iki tip mevcuttur:

1. Kalıpta yapılmış, yükseltilmiş içi boş düz dipliler: Bu kaideler düz bir şekilde yere oturmaktadır. Kalıpla yapılmış ve gövdeye sonradan eklenmiştir (Çiz. No. 18, 19).

2. Tornada çekilmiş yüksek kaideliler: Bu kaideler halka tipli, konik biçimli ve dışbükey kavislidir (Çiz. No. 20, 22). Dışa doğru yapılan kavisle geniş bir yüzey oluşturulmuştur. Kaidelerden biri, kenarda keskin, dipte yumuşak ve düz profillidir (Çiz. No. 20), diğeri ise kenarda ve dipte yumuşak profillidir (Çiz. No. 22).

Ayasuluk seramikleri içerisinde yer alan bu testiler, Anadolu'da ortaçağ dönemi buluntuları içerisinde yoğun ve önemli bir grubu oluşturan baskı ve barbutin

[272] Ayşe Tuba Ökse, *Önasya Arkeolojisi Seramik Terimleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1993, s. 90.

süslemeli testiler ile form, hamur ve süsleme açısından tamamen benzer özellikler göstermektedir.[273]

[273] Benzer örnekler için bkz. Lale Bulut, *a.g.m.*, s.353, Res. 14-16, 25, 26; Gül Tunçel, *Anadolu'da Türk Devri Prese*…, s. 356-375, Res. 1-237; "XII-XIV. yüzyıl Artuklu Kabartma…", s.114-125; "İstanbul Türk ve İslam…", s. 545-553; Ali Osman Uysal, "Konya'daki İnşaat Hafriyatlarında Ele Geçen Sırsız Selçuklu Seramikleri", *Konya Kitabı X, Rüçhan Arık-Oluş Arık'a Armağan*, Özel Sayı, Ed. Haşim Karpuz-Osman Eravşar, Konya 2007, s. 715-716, Şek. 1-2, Res. 1-2; Gönül Öney, "Erken Dönem Türk…", s. 16-22; Muharrem Çeken, "Hasankeyf Kazısı Seramik Fırınları, Atölyeleri ve Seramikleri", *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s. 261; Sevinç Gök-Gürhan, *Akşehir Taş Medrese Müzesindeki...*, s. 32-35, Res. 23-25; *Seramik Definesinin…*, s.48-53, Fot. 30-35, s. 54-55, Tablo 6-7; Gönül Paksoy, *Anadolu'da Pişen Toprak Gönül Paksoy Koleksiyonu,* 1. Baskı, Rezan Has Müzesi Yayınları, İstanbul 2007, s. 214-216, Env.No.1569, 2103; Nurşen Özkul-Fındık, *Hasankeyf Seramikleri (2004-2006)*, Çardaş Yayınları, Ankara 2008, s.139, Lev. 40, 41; Saim Cirtil, "Muğla Yatağan Tepecik Kazısı Türk Dönemi Buluntuları 2007", *XII. Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu-Bildiriler, 15-17 Ekim 2008*, İzmir 2010, s. 95, Res. 3, Şek. 4; Yekta Demiralp-Şakir Çakmak, "Balat İlyas Bey Külliyesi 2007 Yılı Kazı ve Temizlik Çalışmaları", *XII. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, Bildiriler, 15-17 Ekim 2008,* İzmir 2010, s. 192-193, Res. 9.

5.1.1.2. Ovaoid Gövdeli Kazıma Bezemeli Testiler

Bu grupta yer alan testiler arasında formu belirlenebilen 3 örnek bulunmaktadır (Kat. No. 13, 14, 15). Kazıma bezemeli tam form veren bu testiler boyun, gövde, kulp ve kaide bölümlerinden oluşmaktadır. Orta büyüklükte imal edilmiş, çarkta şekillendirilmiş ve aynı formda üretilmiştir.

Boyun Formları: Kısa, dik ve geniş boyunludurlar. Ağız kısımları hafif içe dönük profilli, dudak kenarları köşelidir.

Gövde Formları: Ovaoid gövdelidirler. Gövdeler orta kısımda şişkinleştirilerek hacmi arttırılmış ve aşağı doğru daralarak düz bir şekilde oturmuştur. Karın çapları 18 cm ile 24 cm arasında değişmektedir.

Kulp Formları: Kulpların tamamı sonradan gövdeye eklenmektedir. Yassı olarak elle biçimlendirilen seramik hamurunun bir ucu boyuna diğer ucu gövdeye bağlanmaktadır. Boyun kısmında yükseltilen kulp, bükülerek gövdeye birleştirilmektedir.[274] Testilerin tamamı iki kulpludur. Elde şekillendirilen dikey şerit kulplar boyunun orta bölümünden çıkarak karın kısmına bağlanmaktadır. Kulp genişliği 3 cm ile 4 cm arasında değişmektedir.

Kaide Formları: Dairesel, düz diplidirler. Düz kaideler, kaba şekil verilirken yapılır ve tabladan bir ip yardımıyla kaldırılır.[275] Dip çapları 10 cm ile 13 cm arasında değişmektedir.

Formu tam olarak belirlenemeyen ancak kazıma bezemeli olduğu için bu grup içerisine dahil edilen bir boyun parçası ve kaide parçası da bulunmaktadır (Kat. No. 19, 20). Kazıma bezemeli testiler arasında süsleme olarak champleve tekniğinin de yer aldığı bir testiye ait boyun bölümü yukarı doğru açılmakta ve aşağıya doğru

[274] Sevinç Gök-Gürhan, *Akşehir Taş Medrese...*, s. 37.
[275] Gös. yer.

hafifçe daralmaktadır. Ağız kısmı tamamen kırılmıştır. 9.3 cm çapındaki boyun, yuvarlak profilli ince bir bilezikten sonra alt kısımda bulunan, yukarı doğru hafif eğimli ve üstte keskin, altta yumuşak profilli asıl bilezik bölümüne bağlanmaktadır (Çiz. No. 17).

Sırsız seramikler içinde bu teknikte yapılan ve testi olduğu anlaşılan gövdesinin yarısı mevcut olan bir örnek kaide olarak ele alınmıştır. Küresel gövdelidir. Kalıpla yapılmış iki parçalı küresel gövdenin üst bölümü kırılmıştır. Kaidesi çarkta yapılmış ve gövdeye sonradan eklenmiştir. 2.5 cm yüksekliğinde, halka kaidelidir. Kaide kenarlarda ve dipte keskin profillidir. Kaide çapı 7.6 cm. genişliğinde orta büyüklüktedir (Çiz. No. 16).

Yukarıda incelenen testiler dışında formu tam olarak belirlenebilen yalnızca bir adet emzikli testi (Kat. No. 9) yer almaktadır. Bunun dışında iki adet ağız bölümleri mevcut testi parçası (Kat. No. 10, 12) ve bir adet kaide parçası bulunmaktadır (Kat. No. 11).

Parçalar arasında iki adet boyun kısmı sağlam, emzikli testi yer almaktadır. Orta büyüklükte imal edilmiş tüme yakın testinin boyun kısmı silindirik profillidir, ağız bölümü içe dönük profilli ve dudak kenarı köşelidir. Boyun, kulpa bağlanan yerde köşeli bir boğum yapmakta ve aşağı doğru daralarak ince bir yiv ile gövdeye bağlanmaktadır (Çiz. No. 9). Küçük ölçülerde imal edilmiş diğer testi dar boyunludur ve hafifçe genişleyerek omuza bağlanmıştır. Boyun, ağız kısmının altında ince ve keskin bir profil yapmıştır. Bunun altıda bir bilezik yer almaktadır. Ağız bölümü hafif dışa dönük profillidir (Çiz. No. 12). Diğer testi örneği ise kısa yuvarlak ağızlı ve boyunsuzdur (Çiz. No. 10).

Gövde formları açısından birbirlerinden tamamen farklıdır. Örneklerden gövde formu belirlenebilen yalnızca bir testi bulunmaktadır. Bu testi küresel gövdelidir. Gövde aşağı doğru hafif daralarak düz bir şekilde tabana oturmaktadır (Çiz. No. 9). Gövdesinin bir bölümü ve kaidesi tamamen noksan iki adet testi parçasının gövde

formları eldeki mevcut parçalara göre değerlendirilmiştir. Bunlardan boyunlu olan parçanın gövdesi, omuz bölümünden sonra aşağı doğru hafifçe daralmaktadır (Çiz. No. 12). Boyunsuz örneğin gövdesi ise aşağı doğru genişlemektedir (Çiz. No. 10). Kaide parçasının gövde bölümü omuz kısmında hafif aşağı doğru genişleyerek karın çizgisinde daralmış ve dışa çıkıntı yaptıktan sonra düz bir şekilde dibe bağlanmıştır (Çiz. No. 11). Yalnızca iki parçanın kaidesi bulunmaktadır. Bunlar dairesel ve düz diplidir. Üst bölümü tamamen kırılmış olan parçanın dibine yere sivri bir şekilde oturan üçgen ayaklar sonradan eklenmiştir (Çiz. No. 11). Kaide dip çapları 9.5 cm'dir.

Parçalar arasında kulbu sağlam yalnızca bir adet testi örneği bulunmaktadır. Yassı silindirik biçimde elde şekillendirilmiş, dikey yönde ağız ucundan çıkarak karın kısmına bağlanmıştır. Kulp genişliği 2.7 cm'dir (Çiz. No. 10). Kulbu kırılmış olan iki örnekte, kulpların boynun boğum yaptığı noktadan çıkarak karın kısmına bağlandığı anlaşılmaktadır (Çiz. No. 9, 12). Parçalar arasında iki adet emzikli testi bulunmaktadır. Ancak emzik yalnızca bir tanesinde sağlam durumdadır. Emzikler genellikle tek kulplu örneklerde bulunur ve kulbun tam karşısına gelecek şekilde yerleştirilirler.[276] Sağlam örnekte bulunan emzik 3.5 cm çapında, kulbun tam karşısına gelecek şekilde, gövdenin başlangıç yerinden eklenerek silindirik biçimde uca doğru daraltılmıştır (Çiz. No. 9).

İşlev: Testiler su taşımak amacıyla kullanılırlar. Genel olarak sırsızdırlar. Örneklerin bir kısmının ağız bölümünde kırılmış olan süzgeçlerin kalıntıları bulunmaktadır. Bu süzgeçlerin testi içerisine yabancı maddelerin girmesini önlemek ve suyu süzmek amacıyla yapılmış olduğu bilinmektedir.

[276] Gös. yer.

5.1.2. Kapaklar

Sırsız seramikler içinde diğer grubu kapaklar oluşturmaktadır. Sırsız kapaklarda iki farklı tip karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, üstten sepet kulp biçimli tutamaklı, ortası çukur, dairesel disk şeklindedir. Ağız bölümü düz profillidir. Silindirik disk biçimindeki gövdenin kenarları yukarı doğru açılmaktadır (Kat. No. 7). İkincisi kırık olarak ele geçmiştir. Ağız kısmı aşağı doğru eğimli, hafif içe dönük pofilli, dudak kenarı köşelidir. Üst kısmı düz ve keskin bir profil yaparak aşağı doğru genişlemektedir (Çiz. No. 8).

İşlev: Kapaklar, kâse, derin pişirme kapları ve küp gibi örneklerin üzerini kapatmak amacıyla kullanılmıştır. İncelenen örneklerden silindirik disk biçimli olanın orta boyutlu bir testi ya da saklama kabını kapatmak için, delikli örneğin ise herhangi bir pişirme kabını kapatmak için kullanıldığı düşünülmektedir.

Ayasuluk seramikleri arasında sırlı seramikler daha fazla incelenen seramik grubunu oluştururlar. Katalogta ele alınan seramiklerden 32'si bu gruptadır. Bu grupta belirli sayıda bütüne yakın türü belirlenebilen ya da kırık parçalar halinde seramikler bulunmaktadır. Çoğunluğu oluşturan seramikler ağız ve kaide parçaları şeklinde kâse ve tabaklara ait olup, form tipolojisini belirlemek açısından önemlidirler.

Sıraltı, sırüstü ve tek renk sırlı seramikler, bezeme tekniklerine göre alt başlıklarda incelenmiştir. Çoğunluğu açık-koyu yeşil, krem, açık kahverengimsi sarı ve renksiz şeffaf sırlı seramiklerden meydana gelmektedir. Bunlar içerisinde benzer türde ve formda parçalar olmakla beraber, form olarak birbirinden farklılık gösteren seramikler de yer almaktadır. Sıraltı tekniğinde incelenen seramiklerden 8 tanesi şeffaf açık yeşil, 9 tanesi şeffaf koyu yeşil, 3 tanesi kahverengimsi sarı, 2 tanesi açık sarı, 1 tane firuze, 1 tane krem, 1 tane kahverengi ve 4 tanesi şeffaf renksiz sırlıdır.

Kapakların yayınlanmış fazla örneği yoktur. Ancak form olarak tam benzerlerine rastlanmasa da bazı merkezlerde bu tiplerde kapak örnekleri bulunmaktadır.[277]

[277] Sevinç Gök-Gürhan, *Akşehir Taş Medrese*…, s. 55-56, Tablo 17, Kat. No. 137; Muharrem Çeken, *a.g.e.*, s. 397, Kat. No. 18, 19, 20; Lale Bulut, *Samsat İslami Devir*…, Şek. 208-209, Res. 204-205.

5.1.3. Derin Kaplar

Bu gruptaki seramiklerde kase ve tabak formları çoğunluğu oluşturmaktadır. Kase ve geniş tabak formundaki kaplarla ilgili ayrımları doğru yapmak gerekmektedir.[278] Tam formu belirlenebilen kase ve tabaklar halka kaidelidir. Kaidesiz, düz dipli tam formu belirlenebilen tek örnek ise Valencia tabağıdır. Kaideler alçak, orta yükseklikte veya yüksek olabilmektedir. Gövde ve ağız biçimleri farklı tipler ortaya koymaktadır.

Ayasuluk'taki çeşitli tekniklerde yapılan kase ve tabaklar incelendiğinde birden fazla form olduğu anlaşılmış ve gövde formlarına göre birlikte ele alınarak derin kaplar grubu içinde incelenmiştir.[279]

[278] Kap formları için bkz. Ayşe Tuba Ökse, *Arkeolojik Çalışmalarda Seramik Değerlendirme Yöntemleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s.100.
[279] Gruplandırma için bkz. Sema Bilici, "Sırlı Seramik…", s. 514; Sevinç Gök-Gürhan, *Akşehir Taş Medrese...*, s. 23-61.

5.1.3.1. Konik Çukur Gövdeli Kaplar

Ayasuluk'ta ele geçen kaselere en sık uygulanan tiplerden biridir. Bu grup içerisindeki örnekler, alçak bir kaide üzerinde, kaideden başlayarak dışa doğru yükselen ve ince bir dudakla sonlanan konik çukur bir gövdeye sahiptirler. Kaseler arasında tam form verebilen 3 örnek bulunmaktadır (Kat. No. 25, 31, 33). Yalnızca ağız (Kat. No. 6, 38, 42) ve gövde (Kat. No. 5, 39, 41, 42, 43) kısmı bulunan 8 örnek de bu grup içerisinde değerlendirilmiştir.

Bu gruba dahil olan kaselerden kaidesi olan örnekler, ortalama 1.2 ile 1.5 cm. arasında değişen orta yükseklikte halka kaideye sahiptir (Çiz. No. 31, 33, 44). Kaidesinin bir kısmı noksan olan örneğin mevcut yüksekliği ise 3 cm'dir (Çiz. No. 25). Diğer örneklerin kaidesi olmadığı için, gruplama yaparken kaide formları dikkate alınmamıştır. Kaidelerin iç kısımları boştur ve hafif dışa doğru profil yapmakta ya da düz bir şekilde yere oturmaktadır. Kaide çapları 6 ile 8 cm arasında değişen orta çaplıdır.

Kaselerin boyutlarına bağlı olarak ağız cidar kalınlıkları 0.3 ile 0.7 cm arasında değişmektedir. Örneklerin ağız ve dudak bölümleri farklılık göstermektedir. Buna göre kendi içinde üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar;

1. Dudak kenarı hafif dışa dönük profilli olanlar: Yukarı doğru konik bir şekilde devam eden gövde hafif dışa dönük ince bir dudakla sonlanmaktadır (Çiz. No. 25, 39, 42).

2. Dudak kenarı düz profilli olanlar: Bu grup içerisindeki örnekler düz bir şekilde ve ince bir dudakla sonlanan konik çukur bir gövdeye sahiptirler (Çiz. No. 5, 6, 38, 43, 45).
3. Dudak kenarı köşeli ve düz profilli olanlar: Bu grupta iki örnek bulunmaktadır. Ağız kısımları hafif bir profille kırılarak dışa açılmaktadır. Dudak kenarları köşelidir ve yukarı doğru uzayarak düz bir şekilde sonlanmaktadır (Çiz. No. 31, 33).

Ağız kısımları farklılık gösteren ancak genel olarak konik çukur gövdeli kaplar olarak ele alınan bu örneklerin form olarak benzerleri birçok merkezde görülmektedir.[280]

Lüster bezemeli Valencia tabağı da bu grup içinde, yalnız tabak türünde tam form verebilen tek örnek olarak ele alınmıştır (Kat. No. 50). Konik gövdelidir. Ağız bölümü yere paralel geniş bir pervaz bölümünden oluşmaktadır. Dudak kenarı düzdür. Pervaz genişliği 4 cm, ağız cidar kalınlığı 1 cm'dir. Gövde dibe doğru hafifçe daralarak, yere düz bir şekilde oturmaktadır. 6 cm. çapındaki dibi içte düz, dışta hafif içe doğru çukurlaştırılmıştır.

[280] Benzer örnekler için bkz. Sevinç Gök-Gürhan, *Akşehir Taş Medrese...*, s. 25, Tablo. 3; *Seramik Definesinin…,* s. 39, Tablo 1, Tip 1; Muharrem Çeken, *a.g.e.,* s. 405-406, Tablo 7; Nurşen Özkul-Fındık, *İznik Roma Tiyatrosu...,* s. 322-323, Tip KI 1-2, Tip KII 1; Lale Bulut*, Samsat Ortaçağ Seramikleri...*, s. 25, Şek. 2 E, F, G, H, S, s. 26, Şek. 3 I, J, K; Nakış Karamağaralı-Akgül, *a.g.e.,* Şek. 15b; Gülgün Yılmaz, *a.g.e.,* s. 34, Kase Tipi A, Kat. No. A2.05, A2.09; Ebru Parman, Ayasuluk'ta Bulunan…, s. 336, Lev. I, 1; Muradiye Bursalı, *Eskişehir Karacahisar Kalesi Sgraffito Dekorlu Ortaçağ Seramikleri*, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir 2007, s. 172-173, Lev. 6, Form ÇI-3, ÇII-1; Sema Bilici, "Alanya Kalesi Kazılarında..", s. 105, Çizim 3-4; M. Alison Frantz, "Middle Byzantine Pottery in Athens", *American School of Classical Studies at Athens,* is collaborating with Jstor to digitize, preserve and exted Access to Hesperia, Volume 7, 3, 1983, (http://www.ascsa.edu.gr/pdf/uploads/hesperia/146581.pdf), s. 466, Fig. 3, A2, A67.

5.1.3.2. Yarı Küresel Gövdeli Kaplar[281]

Ayasuluk'ta ele geçen kaselere en sık uygulanan ikinci form tipidir. Bu örneklerde gövde, kasenin kaide kısmından başlayarak yarı küresel bir formda yukarı doğru uzanmaktadır (Kat. No. 27, 40, 47, 48). Sadece ağız kısmı (Kat. No. 32) ve kaidesi (Kat. No. 36, 44) bulunan 3 örnek bu grup içinde ele alınmıştır. Yarı küresel gövdeye yakın formda ele geçen bir ağız parçası (Kat. No. 49) ve küçük ölçülerde yapılmış iki kase ise, basık yarım küresel bir gövdeye sahip olup (Kat. No. 1, 2) aynı gruba dahil edilmiştir.

Yarı küresel gövdeli kaplar orta ve yüksek kaideli olmak üzere iki çeşittir. İncelenen örneklerden bazılarının yüksekliği 1.2 cm. ile 1.5 cm. aralığında değişen orta yüksekliktedir (Çiz. No. 1, 2, 41). Kaideli diğer örneklerin yüksekliği 2.5 cm. ile 4.3 cm. arasında değişmektedir (Çiz. No. 27, 40, 47, 48). Kaide çapları 8 ile 14.5 cm arasında büyük çaplıdır. Kaideler form olarak da birbirinden farklıdır ve üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar;

1. Kenarda ve dipte keskin profilli, kademeli yüksek kaideliler: Bu tipte iki kaide bulunmaktadır. Halka tipli kaidelerin içi boştur. Kenarlarda ve dipte keskin profillidir. Kaidelerin orta bölümlerinde kademe oluşturan dışa taşkın keskin bir profil bulunmaktadır (Çiz. No. 40, 27).

2. Orta yükseklikte halka kaideliler: Bu tipte beş kaide bulunmaktadır. Halka biçimindeki kaidelerin içi boştur. Üç örneğin kaidesi kenarlarda ve dipte yumuşak profilli olup, düz bir şekilde yere oturmaktadır (Çiz. No. 2, 44, 47). İki örneğin kaidesi ise kenarda ve diplerde keskin profilli ve köşelidir (Çiz. No. 1, 36).

Bir örneğin kaidesi ise oldukça yüksek ve halka biçimlidir. Kenarları ve dibi yumuşak profilli olan kaidenin yere oturan bölümünde geniş bir yüzey oluşturulmuş ve yükseltilerek gövdeye bağlanmıştır (Çiz. No. 48).

---

[281] Gruplama için bkz. Sema Bilici, "Sırlı Seramik…", s. 514; Sevinç Gök-Gürhan, *Akşehir Taş Medrese…*, s. 25.

Kaselerin ağız profilleri de farklılık göstermektedir. Bazı örneklerin gövde formuna bağlı olarak gelişen içe dönük ağız profilleri bulunmaktadır (Çiz. No. 32, 27). Bu örneklerde ağza yakın kısımdan içe dönen ağız kenarı, ince bir dudakla sonlanmaktadır. Ağız cidar kalınlıkları 0.5 cm'dir. Bazı örneklerin gövdeleri yarı küresel olmakla beraber ağza yakın kısmının daha düz bir şekilde sonlandığı görülmektedir. Bunlardan birinin dudak kenarı hafif içe dönüktür (Çiz. No. 48). Diğer kase kapaklı olarak üretildiği için ağız kenarı kapak ile bütünleşmesi için dudak kısmının 1.5 cm. kadar altında dışa çıkıntılı keskin bir profil yaparak içe doğru yönelmiş ve düz bir şekilde sonlanmıştır (Çiz. No. 47). Basık yarım küresel gövdeli kaselerin ve yarı küresel gövdeye yakın formda yapılmış bir ağız parçasının ağız profilleri yukarı doğru açılmakta ve düz bir şekilde sonlanmaktadır (Çiz. No. 1, 2, 49). Kaide parçalarının ağız kısmı kırıldığı için nasıl bir profil oluşturduğu bilinmemektedir.

Anadolu'da birçok merkezlerde bu formda yarı küresel ya da basık küresel gövdeli kaplar ele geçmiştir.[282]

[282] Lale Bulut, *a.g.e.,* s. 26, Şek. 3N; "Samsat Ortaçağ Sgraffito…", s. 42, Şek. 2b; Nakış Karamağaralı, *a.g.e.,* Şek. 12b, 13b, 58b, 71b, 102b, 116b; "Ahlat Sırlı Seramikleri", *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Keramik Sanatı*, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s. 139, Tablo 1-2; Beyhan Karamağaralı-Turgay Yazar, "Ani Kazısı Buluntuları", *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Keramik Sanatı*, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s.124, Çiz. 4; Sevinç Gök-Gürhan, *a.g.e.,* s. 26, Tablo 4; Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e*., s. 319, Çiz. 2, Tip ÇII, 1, s. 334, Tip DIII 14, 15; Ömür Bakırer, *a.g.m.,* Plate 74-80, Plate 81 C.11-12, Plate 88; Ebru Parman, *a.g.m.,* s. 337, Lev. II, Şek. 3; Muradiye Bursalı, *a.g.e.,* s. 177, Lev. 11, Form KII 1-3, Lev. 12, Form KII; Lale Doğer, "Daskyleion Kazılarından…", s. 173, Tablo 3, No: 11; Yona Waksman-Iryna Teslenko-Sergey Zelenko, "Glazed Wares as Main Cargoes and Personal Belongings in the Novy Svet Shipwreck (13th AD, Crimea): a Diversity of Origins Investigated by Chemical Analysis", *Actas Del VIII Congreso Internacional De Ceramica Medieval En El Mediterraneo* (Ciudad Real-Almagro, del 27 de febrero al 3 de marzo de 2006), Ed. Juan Zozaya, Manuel Retuerce, Miguel Ángel Hervás y Antonio de Juan, Asociación Española de Arqueología Medieval, İspanya 2009, C.II, s. 855, Fig. 13; M. Alison Frantz, "Middle Byzantine…", s. 466, Fig. 3, A36, A67.

5.1.3.3. Yayvan Gövdeli Kaplar[283]

Bu grup içerisinde yer alan örneklerde gövde, yayvan bir profile sahiptir. Kabın dip kısmından başlayarak ağza doğru genişleyen yayvan gövdenin ağız kısmı, keskin bir kavisle dışa açılmaktadır. Böylece ağız kısmında açılı ve geniş bir yüzey oluşmaktadır[284]. Ayasuluk'ta bu grup içinde toplam 7 örnek değerlendirilmiştir. İncelenen örnekler arasında yayvan gövdeli kap türünde orta derinlikte kase olarak değerlendirilen bir gövde (Kat. No. 41) ve 3 ağız parçası (Kat. No. 3, 23, 24), tabak türünde tam form veren tümlenmiş bir örnek (Kat. No. 28) ve 2 ağız parçası (Kat. No. 34, 49) bulunmaktadır.

Bu grupta incelenen örneklerin bir tanesinde kaide bulunmaktadır. Bu kaide halka biçimli ve 1.3 cm. orta yüksekliktedir. Kaide çapı 8.6 cm. büyük çaplıdır (Çiz. No. 28). Bir örnekte kaidenin alt bölümü kırılmıştır. Bu örneğin kaidesinin mevcut yüksekliği 3 cm'dir. Mevcut kaide çapı ise 10.4 cm. olan büyük çaplıdır (Çiz. No. 41).

Kaseler ve tabaklar yayvan gövdeli olup ağız profilleri bazı farklılıklar göstermektedir. Tüm örneklerin ağız kısımları eğimli pervaz şeklinde dışa çekik kenarlıdır[285] (Çiz. No. 3, 34, 23, 24, 28). Ağız kısmı kırık olan gövde parçasının da mevcut kısmı değerlendirildiğinde dışa çekik kenarlı olduğu anlaşılmıştır (Çiz. No. 41). Bu örneklerin dudak profilleri iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar:

1. Dudak kenarları köşeli ve düz profilli olanlar: Bu örneklerin ağız kısımları eğimli pervaz biçiminde, dudak kenarları kabın uzandığı yönde kenarda ve köşede keskin profilli olup, düz bir şekilde sonlanmaktadır (Çiz. No. 3, 34, 28).

[283] Gruplama için bkz. Sema Bilici, *a.g.m.*, s. 514; Sevinç Gök-Gürhan, *a.g.e.*, s. 27.
[284] Sevinç Gök-Gürhan, *a.g.e.*, s. 27.
[285] Ağız profilleri için bkz. Muharrem Çeken, *a.g.e.*, s. 406, Tablo 9-10.

2. Dudak kenarları yukarı doğru profil yapmış olanlar: Bu grupta iki örnek bulunmaktadır. Ağız kısımları eğimli pervaz biçiminde, dudak kenarları hafifçe yukarı kıvrılarak yükselmektedir (Çiz. No. 23, 24).

Yayvan gövdeli kap formu Anadolu'da Akdeniz kıyı şeridinde bulunan birçok kazı merkezinde ele geçmiştir.[286]

İşlev: Kaseler içlerinde yiyecek malzeme saklamak, karıştırmak ve yemek sunmak, tabaklar ise daha çok içlerinden yemek yemek amacıyla üretilmişlerdir.

[286] Benzer örnekler için bkz. Sevinç Gök-Gürhan, *a.g.e.,* s. 27, Tablo 5; Lale Bulut, *a.g.m.,* s. 33, Şek. 2e; *a.g.e.,* s. 25 Şek. 2/A, B, C; s. 28 Şek. 5/M, N; Nakış Karamağaralı, *a.g.e.,* Şek. 10b, 11b, 16b, 21b, 25b, 36b, 57b, 93b, 117, 130b; Muharrem Çeken, *a.g.e.,* s. 406, Tablo 9-10; Gülgün Yılmaz, *a.g.e.,* s. 33, Tip A, Kat. No. A2.03; Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e.,* s. 320-321, Tip TI, Tip TIII 1-3, Tip TIII 1-4; Ebru Parman, *a.g.m.,* s. 337, Lev. II, Şek. 3; Muradiye Bursalı, *a.g.e.,* s. 167-168, Lev. 1, Form TI 1-2, Lev. 2, Form TI 1-3, Lev. 3, Form TI-6; Yona Waksman-Iryna Teslenko-Sergey Zelenko, *a.g.m.,* s. 854, Fig. 11; M. Alison Frantz, "Middle Byzantine…", s. 466, Fig. 3, A45.

5.1.3.4. Kademeli Çukur Gövdeli Kaplar[287]

Bu gruptaki örneklerde; gövde ya kaideye yakın bölümde ya da orta bölümde bir kademe yapmakta ve kademe yaptığı bölümden itibaren dik olarak yükselmektedir.[288] Ayasuluk'ta bu grupta incelenen iki adet kase bulunmaktadır (Kat. No. 4, 26). Örneklerin birinde ağız kısmı mevcuttur. Bu örnekte ağız, gövde üzerinde dik bir şekilde yükselmektedir (Çiz. No. 4). Diğer örneğin mevcut olan ağız kısmı incelendiğinde kademeli çukur gövdenin, dışa kavisli bir ağız yapısına sahip olduğu görülmektedir (Çiz. No. 26). Bu grupta yer alan kapların ağız cidar kalınlıkları 0.5 cm ve 1 cm'dir. Kaideleri 1.8 ve 2.1 cm ölçülerinde yüksektir. Kaidelerin iç kısımları boştur ve dışa doğru profil yapmıştır. Kaide çapları 9-10 cm. ölçülerinde büyük çaplıdır. Kademeli çukur gövdeli kaselerin benzer örnekleri bazı merkezlerde görülmektedir.[289]

Sigraffito tekniğinde şeffaf renksiz sırlı, kırmızı hamurlu bir ***kapak*** farklı bir tür olarak *tam olarak formu belirlenemeyen* örneklerdendir (Çiz. No. 46). Üst kısmı kırılmış olan örneğin ne tür bir tutamağının olup olmadığı bilinmemektedir. 21.6 cm. çapındadır. Çapı üst kısımda hafifçe aşağı doğru eğim yaparak dışarı doğru çıkıntı yapmıştır. İç kısmı hafif içbükey bombeli ve kapattığı kaba denk gelen alt kısmı geçmeli bir tiptedir. Ağız kısmı hafif içe dönük profillidir. Bu örnekte olduğu gibi geçmeli kapak tiplerini bazı merkezlerde görmekteyiz.[290]

Sıraltı tekniğinde siyah bant boyalı şeffaf sırlı bir ***bardak*** 8.9 cm. yüksekliğinde orta boyutlarda olup alçak halka kaidesi ve yarım küresel gövdesi ile farklı bir türde

---

[287] Gruplama için bkz. Sema Bilici, *a.g.m.,* s. 514; Sevinç Gök-Gürhan, *a.g.e.,* s. 27.
[288] Sevinç Gök-Gürhan, *a.g.e.,* s. 27.
[289] Benzer örnekler için bkz. Sevinç Gök-Gürhan, *a.g.e.,* s. 28, Tablo 6; Nakış Karamağaralı-Akgül, *a.g.m.,* s. 139, Tablo 1; Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e.,* s. 325, Tip KIII 5, Tip KIII 8; Ebru Parman, *a.g.m.,* s. 336, Lev. I, Şek. 1; Muradiye Bursalı, *a.g.e.,* s. 179, Lev. 13, Form KIV; Lale Doğer, "Daskyleion Kazılarından…", s. 174, Tablo 4, No: 19; Yona Waksman-Iryna Teslenko-Sergey Zelenko, *a.g.m.,* s. 854, Fig. 10; M. Alison Frantz, "Middle Byzantine…", s. 466, Fig. 3, A65.
[290] Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e.,* s. 201, Örn. 320, 322, s. 248-249, Örn. 423-424; Muharrem Çeken, *a.g.e.,* s. 84, Kat. No. 17; Lale Bulut, *Samsat Ortaçağ Seramikleri*…, s. 27, Şek. 4 R; Sevinç Gök-Gürhan, *a.g.e.,* s. 55, Tablo 17, Kat. No. 134-135.

nadir örneklerdendir (Çiz. No. 35).[291] Kulpsuz imal edilen bardağın ağız kısmı dışa dönük profillidir. Boyun kısmında boğum şeklinde hafif bir profil görülmektedir. Cidar kalınlığı 0.3 ile 0.4 cm. arasında değişmektedir. Halka kaidenin içi boştur ve 1 cm. ölçülerinde orta yüksekliktedir. Kaide çapı 5.6 cm. ölçülerinde orta büyüklüktedir.

Tek renk sırlı örnekler içinde yer alan 5.5 cm. yüksekliğinde kulpsuz bir ***fincan*** da ele geçen nadir örneklerdendir (Çiz. No. 29). Yukarıdan aşağıya hafifçe genişleyerek inen gövdenin altta hacmi şişkinleştirilerek arttırılmıştır. Hafif dışa dönük ağızlıdır. Dibi hafif içe doğru çukurlaştırılmış dairesel biçimlidir ve yere düz bir şekilde oturmaktadır. Kaidesi 0.6 cm. ölçülerinde alçak kaidelidir. Kaide çapı 3.6 cm ölçülerinde küçük çaplıdır. Bu fincan örneğinin benzerlerini bazı merkezlerde görmekteyiz.[292]

İşlev: Bardak ve fincanlar içlerinde sıvı maddeleri tutmak ve tüketmek için üretilmişlerdir.

Şeffaf renksiz sıraltına kobalt mavi boya bezemeli Milet işi tek örnek bir testiye ait gövde parçasıdır (Kat. No. 37). Testinin mevcut yüksekliği 9.8 cm. ölçülerinde orta boyutludur. Küresel gövdelidir. Gövde çapı 15 cm'dir. Boyun ve kaide kısmı tümüyle noksan olduğu için tam olarak formu belirlenememiştir.

[291] Benzer örnekler için bkz. Lale Bulut, *a.g.e.,* s. 27, Şek. 4 P.
[292] Benzer örnekler için bkz. Gülgün Yılmaz, *a.g.e.,* s. 172, Kat. No. C. 47.

5.1.4. Kandiller

Ayasuluk kazılarında çok sayıda ele geçirilen buluntular arasındadır. Ancak 2000-2002 Kurtarma kazılarında çoğu kırık halde ele geçmiştir. Gövde kısmı belirli ölçüde form verebilen bir parça katalogta incelenmiştir (Kat. No. 30). Kadehvari formda çanak ve kaide kısmından oluşan kandilin çanak kısmının, diğer anlamda yağ yakma haznesinin dibi düzdür ve yukarı doğru hafifçe yükselerek açılmaktadır. Eldeki mevcut parçaya göre 5.3 cm. yüksekliğinde içi boş bırakılan kaide aşağı doğru genişlemektedir. İnce beyaz astarla astarlanmış, açık yeşil sırla sırlanmıştır. Klasik kandil formlarından farklı olarak çarkta şekillendirilmiş ayaklı tipte olan bu örneğin benzerlerinin Orta Bizans Döneminde yoğun olarak üretildiği bilinmektedir. O. Broneer'e göre, çark üzerinde el ile yapılmış bu tip kandiller, ilk olarak sırsız, sonra kahverengi ve en sonunda yeşil renk sır ile kaplanarak üretilmişlerdir.[293]

İşlev: Kandiller aydınlatma araçlarıdır. Günlük yaşamın vazgeçilmez objelerinden biri olarak çeşitli formlarda ve kulplu-kulpsuz olarak üretilmişlerdir.

Ayasuluk'taki kandillerin Anadolu'da birçok kazı merkezinde ele geçmiş veya müzelerde sergilenen sağlam örnekleri bulunmaktadır.[294]

---

[293] Oscar Broneer, *Terracotta Lamps, Corinth IV*, Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies at Athens, Harvard University Press, Cambridge 1930, s. 293-5.

[294] Benzer örnekler için bkz. Sema Bilici, "Alanya Kalesi Kazılarında…", s. 102, Çizim 1; Bedri Yalman, "İznik'te Yeni Bulunan Bizans Seramikleri", *(Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü) MTRE Bülteni*, Sayı 9, C. 3, İstanbul 1977, s. 53; Demetra Papanikola-Bakırtzis, "Cypriot Medieval Glazed Pottery: Answers and Questions", *The Sweet Land of Cypru*s, Nicosia (Lefkoşa) 1993, s. 117, Şek. b,c; Chris Lightfoot, "Ortaçağ'da Aydınlatma Teknikleri ve Amorium'da Ele Geçen Buluntular", *XII. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 15-17 Ekim 2008*, İzmir, 2010, s. 44-45; Muharrem Çeken, *a.g.e.,* s. 410, Tablo 11; Nurşen Özkul Fındık, *a.g.e.,* s. 135-136, Fot. 144-148; Klasik Kandil formları için bkz. Lale Bulut, *a.g.m.,* s. 352, Res. 11, s. 355, Res. 28; Beyhan Karamağaralı, "Ahlat Seramik…", s. 401-402, Res. 27; Scott Redford, "Excavations at Gritille (1982-1984) The Medieval Period, A Preliminary Report", *Anatolian Studies,* Volume 36, İngiliz Enstitüsü Yayınları, Ankara 1986, s. 130, Res. 12; Sema Bilici, "Alanya-Selçuklu Sarayı…", s. 150, Şek. 16; *Aladdin'in Lambası Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı ve Aladdin Keykubad*, Ed. Ekrem Işın, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2001, s.104.

5.2. MALZEME ve TEKNİK

Seramikler hamur, astar, boya ve sır gibi çeşitli malzemelerin kullanımıyla meydana gelmektedir. Seramik hamurlarının ana maddesi olan kil, su ile plastiklik kazanıp biçimlendirilebilen, kurutulduğunda direnç gösteren, belli ısılarda pişirilerek sertlik kazanan doğal bir maddedir.

Seramik imal etmenin ilk ve en önemli aşamalardan biri hamurun hazırlanmasıdır. Seramik hamurunun ana malzemesi topraktır. Çömlekçiler seramik yapımı için hamur hazırlarken özlü (plastik) ve özsüz (plastik olmayan) seramik hammaddeleri ikiye ayrılırlar. Özlü seramik hammaddeleri kaolinler ve killerden; özsüz seramik hammaddeleri kuartz, feldispatlardan oluşmuştur. Seramiğin ana malzemesi olan killi toprak, granit kayaların doğanın aşındırması sonucu ufalanarak toprak veya küçük toz parçacıkları haline gelmesiyle oluşmuştur. Toz haline veya küçük kaya parçacıkları haline gelen kayaçlar bu değişim sırasında jeolojik etkenlerin sayesinde kimyasal olarak da değişime uğramışlardır.[295]

Çömlekçi ürünlerin hamuru, %10-15 arasında su geçirgenliği olan kil cinslerinden elde edilir ve hamurunda yüksek oranda demir ve manganez gibi renklendirici oksitler bulunur.[296] Plastik özlü malzemeler sınıfına giren, şekillendirmeyi sağlayan kil grubundan kırmızı illitik kil, içi su dolu havuzlarda bekletilerek, iri tanelerin ayrışması sağlanır.[297] Üzerinden suyu alınan karışım pişmiş tuğla veya alçılar üzerinde suyu çektirilerek plastik kıvama getirilir. Plastik hale getirilen hamurlar yoğrularak içine teşekkül eden gaz ve hava kabarcıklarından uzaklaştırılır. Bir tel aracılığı ile ortasından kesilen hamur, parçaları birbirine vurularak havası çıkartılmıştır.[298] Kullanılmaya hazır hale gelen hamur çömlekçi çarkta şekillendirilerek kullanıma uygun hale getirilir. Şekillendirilen kaplar kuruma ve

---

[295] Ateş Arcasoy, *Seramik Teknolojisi*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, Yayın No: 1, İstanbul 1983, s. 8-22.
[296] *Eczacıbaşı Sanat…,* s. 1634.
[297] Meliha Coşkun Tuna, *İznik Beylikler Dönemi Seramiklerin Çizimsel ve Resimsel Sonuçları*, (Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 1999, s. 7.
[298] Meliha Coşkun Tuna, *a.g.e.,* s. 8.

pişirme sırasında hamurdaki su oranının azalmasına bağlı olarak küçülür. Küçülmenin kabın her noktasında aynı oranda olması çatlama, kopma, parçalanma gibi oluşumların olmaması için hamura kum, kireç, kuars, mika gibi minaraller katılır.[299] Sırsız seramik hamurlarının fırınlama sıcaklığı 400-600 °C arasında olmaktadır.

Seramikte astar olarak bilinen madde, kuru kil ve suyun eşit oranda karıştırılması ile elde edilen, yarı sıvı, akıcı, ince taneli, uygulandığı seramik ürününün yüzeyinin rengini değiştiren, ürüne bazı dekoratif değerler katan renkli bir kil tabakası olarak tanımlanan seramik çamurudur.[300] Hamur şekillendirilip kurutulduktan sonra süsleme yapılmadan önce seramiğin yüzeyine sürülmektedir. Düzgün bir yüzey elde etmek, süslemeye uygun satıh oluşturmak veya sırın gerçek renginin ortaya çıkmasını sağlamak, renkli astar kullanarak süsleme olanakları zenginleştirmek üzere kullanılmaktadırlar.[301] Deri sertliğine gelmiş kap yüzeyine astar akıtma, daldırma, fırça yöntemleri kullanılarak astar sürülür. Deri sertliğini yakalamadan önce astar sürüldüğü zaman hamurla bütünleşmeyerek kabarıp seramik hamuru yüzeyinden dökülür.[302]

Boyalar sır altında, sır üzerinde ve sırın içinde süsleme yapmak üzere kullanılan malzemelerdir. Boyaları elde etmek için çoğunlukla renk veren çeşitli metal oksitler kullanılır. Boyaların istenen rengi vermesi için çeşitli etkenler vardır, bunlar bileşimi, kullanıldığı sırın bileşimi, pişme sıcaklığı ve fırın atmosferidir.[303] Dekorlamada kullanılan renkler boyarmadde (pigment) ile cam fritlerin saflaştırılmaları, öğütülmeleri ve karıştırılmaları ile sağlanır. Boyarmaddelerin içerisinde renklerin farklılıklarına göre kaolin, silis, feldispat (Kireç Taşı) gibi doğal maddeler vardır.[304] Seramik boyaların üretiminde elde edilmek istenen renklerin çeşitlerinin çokluğu

---

[299] Nurşen Özkul, *Milet İşi Seramiklerden Bir Grup Örnekleme: İznik Roma Tiyatrosu Kazı Buluntuları,* (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1991, s. 42.
[300] Zehra Çobanlı, *a.g.e.,* s. 1.
[301] Muharrem Çeken, *a.g.e.,* s. 412.
[302] Nurşen Özkul-Fındık, *a.g.e.,* s. 42.
[303] Ateş Arcasoy, *a.g.e,* s. 240.
[304] Julian Raby-Nurhan Atasoy, *İznik Seramikleri*, Alexandria Press/Türk Ekonomi Bankası, London 1989, s. 58

nedeni ile çok sayıda metal oksit ve bileşiklerinden yaralanılır. Bunlardan bazılarının ana bileşikleri ve verdiği renkler şunlardır: kahverengi, kırmızı ve sarı renk demir oksitten; yeşil renk bakır oksitten; patlıcan moru rengi mangan oksitten; turkuaz, mavi, siyah renkler kobalt oksitten; sarı, mavi-gri renkler antimon oksitten; kırmızı ve pembe renk altın bileşiklerinden elde edilir.[305]

Seramik boyaları sıraltı, ham sır üstü, pişmiş sır üstü ve çözelti boyalar olmak üzere dört ana grupta toplanırlar. Sır altı boyalar 1000°C nin üzerindeki sıcaklıklara dayanabilecek özelliklere sahiptirler. Ham sır üstü boyalar, hamur üzerinde bulunan ve fırınlama işlemi yapılmamış opak sırın üzerine süsleme yapmak için kullanılır. Boyalar fırınlama esnasında sır ile birlikte erirler ve önemli bir miktarda sırın içine işleyerek sır içi dekor oluştururlar.[306] Sıriçi dekorları bisküvi pişirimi yapılmış, sırlanmış fakat sır pişirimi yapılmamış ürün üzerine sırın pişme sıcaklığına uygun dekor boyaları kullanılarak yapılır. Sıraltı ve sırüstü dekorlarından farklı olarak sıriçi dekorlarındaki amaç, ürünün dekorlanmasında sırın pişirim sıcaklığına uygun boya kullanılarak pişirim süresince sır erime noktasına geldiğinde boyayı sırın içine gömmektir. Boya sırın içine gömüldüğü için dekorlar, asit ve bazlara karşı dayanıklıdırlar. Sır içi dekorlarının pişirim sıcaklığı bünyeye ve sıra göre 950°C ile 1380°C arasında değişebilir.[307] Mayolika olarak da adlandırılan bu boyaların üzerine ayrıca ince bir sır tabakası daha çekilebilir, böylece iki sır tabakası arasında oluşturulan süsleme meydana gelir.[308] Eğer şeffaf sıra böyle, ham sır üstü boyaları uygulanırsa akıtma tekniği olarak bilinen uygulama çıkmış olur. Pişmiş sır üstü boyalar ise kolayca eridikleri için 600-800°C sıcaklıklarda fırınlanabilir. Lüster ve minai tekniğinde sır üstünde kullanılan boyalar bu kategoridedir.[309] Sır üstü dekorlarında dekorlama işleminden sonra kullanılan boyayı yüzeyde sabitlemek için üçüncü kez pişirilme zorunluluğu vardır.[310]

---

[305] Ateş Arcasoy, *a.g.e.,* s. 240.
[306] Muharrem Çeken, *a.g.e.,* s. 413-414.
[307] Sıdıka Sibel Sevim, *a.g.e.,* s. 39.
[308] Ateş Arcasoy, *a.g.e.,* s. 249-250.
[309] Muharrem Çeken, a.g.e., s. 413-414.
[310] Sıdıka Sibel Sevim, *a.g.e.,* s. 51.

Şeffaf (transparan) sır elde etmek için sırın içine kurşun oksit, alkali veya toprak alkali maddeler katılır. Opak sır elde etmek için ise kalay veya çinko oksitler kullanılır. Sırların renklendirilmesi de genellikle renk veren maden oksitlerden yararlanılarak yapılır.[311]

Ayasuluk'ta ele geçen sırsız ve sırlı seramiklerde kullanılan hamur, astar, boya ve sırlar bazı farklılıklar göstermektedir. Katalogta yer alan örneklerin hamur, astar, boya ve sırları ile ilgi renk değerlendirmeleri Munsell[312] renk kataloğuna göre yapılmıştır.

Ele geçen sırsız seramiklerde açık kahve renkli (10 YR, 6/3) hamurlu bir örnek (Kat. No. 8) hariç, diğer örneklerin hepsinde kırmızı hamur kullanılmıştır (Kat. No. 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22). Hamurlarda kullanılan kırmızı rengin tonu açık veya koyu olarak bazen değişmektedir (2.5 YR- 6/6, 5 YR- 6/6, 7.5 YR- 6/4). Bu örneklerin hamuru sık dokulu, ince gözenekli ve sert yapılıdır. Çoğunlukla homojen özellikler gösteren örneklerin arasında mika (Kat. No. 7, 14, 15) veya mika ile kireç katkının birlikte kullanıldığı (Kat. No. 13) örnekler de bulunmaktadır.

Sırsız seramiklerde baskı (Kat. No. 18, 19, 20, 21, 22), kazıma (Kat. No. 16, 17, 13, 15) ve astar boya (Kat. No. 9, 10, 11, 12) teknikleri kullanılarak süslemeler yapılmıştır. Bir testi örneği (Kat. No. 14) ve kapaklar (Kat. No. 7, 8) bezemesiz olarak bırakılmıştır.

Sırsız örneklerde astar kullanılmamıştır. Ancak baskı bezemeli testilerin yaldız astarlı olduğu üzerlerindeki kalıntılardan anlaşılmaktadır (Kat. No. 19, 20, 21, 22). Kazıma bezemeli bir testi parçasında (Kat. No. 16) ve testi olduğu düşünülen bir boyun parçası (Kat. No. 17) ile kaide parçasında (Kat. No. 11) da aynı astar uygulamanın izleri görülmektedir. Yaldız astarın bazı örneklerde tüm yüzey ile

[311] Muharrem Çeken, *a.g.e.*, s. 413-414.
[312] Albert Henry Munsell, *Munsell Book of Color-Glossy Finish Collection*, Munsell Color Company, Baltimore 1966.

birlikte kaidelere de uygulandığı görülmektedir (Kat. No. 20, 16). Testiler arasındaki bir örnekte yaldız astar izine rastlanamadığı için bu örneğin (Kat. No. 18), astarsız ya da benzerleri gibi yaldız astarlı olup bunun tümüyle dökülmüş olabileceğinden emin olamıyoruz. Astar boyalı bir örnekte de yaldız astarın kaideye sonradan eklenen sivri üçgen ayaklara ve çevresine uygulandığı görülmektedir (Kat. No. 11). Boyun parçasında ise yaldız astarın boynun profil yaptığı tüm yüzey ile kazıma yöntemi ile yapılmış bitkisel kıvrımların içine uygulandığı görülmektedir (Kat. No. 17). Günümüzde üretim yapan ve önemli seramik merkezlerinden biri olan Karacasu'da (Aydın) hala kullanılan bu yaldızlı boyama doğada bulunan ve parlak metaller içeren kayaçların öğütülüp seramik üzerine sürülmesiyle meydana getirilmiştir.[313]

Astar boya bezemeli seramiklerde ise astar malzemesi sulandırılıp inceltilmiş ve boya olarak kullanılmıştır (Kat. No. 9, 10, 11, 12). Bazı yerlere ince ve kalın olarak sürülen astar boya beyaz renktedir (2.5 Y, 8/2).

Sırsız kazıma bezmeli sade testi örnekleri incelendiğinde gövde ve boyunlar üzerindeki renk ve doku farklılıklarından bu örneklerin sulandırılmış ince kil malzemesi ile astarlandığı anlaşılmaktadır (Kat. No. 13, 14, 15). Kapak örneklerinden birine beyaz renkte ince astar uygulandığı gözlenmektedir ancak astar büyük oranda dökülmüştür (Kat. No. 8).

Sırlı seramikler, hamur yapısı, süsleme teknikleri ve sır özelliklerine göre ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Ayasuluk'ta sırlı seramikler içinde çoğunluğu sıraltı örnekler oluşturmaktadır. Sıraltı tekniğindeki seramiklerde kullanılan hamurun rengi, çoğunlukla kiremit kırmızısının açık ve koyu tonlarındadır (2.5 YR-6/6, 5 YR-6/6), (Kat. No. 5, 6, 1, 2, 3, 4, 7, 31, 32, 33, 34, 38, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 37). Beyaz (5YR, 8/3) hamurlu yalnızca bir örnek (Kat. No. 35) bulunmaktadır. Bu örneğin hamuru gözenekli ve gevşek yapılıdır. Kırmızı hamurlu

[313] Sevinç Gök-Gürhan, *Seramik Definesinin*…, s. 41.

örneklerin hamuru genellikle sık dokulu, ince gözenekli ve sert yapılıdır. Çoğunlukla homojen ve iyi pişirimli özellikler gösteren seramiklerin arasında mika katkılı (Kat. No. 3), kireç-taş katkının birlikte kullanıldığı (Kat. No. 6) ve kireç-kum katkılı (Kat. No. 23) örnekler de bulunmaktadır. Bazı örneklerin hamuru iyi yoğrulmamıştır (Kat. No. 4, 26,). Ayrıca hamurun farklı katkı malzemeli veya fırınlamadaki hatalardan kaynaklanmış olabileceğini düşündüğümüz bir örnekte hamur rengi dıştan içe doğru farklı renk tonlamaları meydana getirmiştir (Kat. No. 29).

Kırmızı hamurlu ve sıraltı teknikli seramiklerde kullanılan astarlar beyaz renktedir (2.5 Y, 8/2). Yalnızca bir örnek krem renkte astarlanmıştır (2.5 Y, 8/3), (Kat. No. 46). Ancak uygulama alanları hamurun, sırın ve süslemenin özelliğine göre farklılıklar göstermektedir. Seramiklerin iç yüzleri tamamen astarla kaplanmıştır. Dış yüzde ise genellikle ağız kenarına (Kat. No. 3, 28, 31, 33, 34, 45) ve kaideye kadar (Kat. No. 1, 2, 26, 41, 47, 48) astarlanmıştır. Astarın dudak kenarına (Kat. No. 4, 26) veya gövdenin yarısına kadar uygulandığı örnekler de bulunmaktadır (Kat. No. 5, 27, 36). Bazı örneklerin dış yüzeyleri tamamen astarsızdır (Kat. No. 39, 42, 43). Bir örnek ise kaidesi ile birlikte astarlanmış olarak tektir (Kat. No. 40). Bazı ağız ve gövde parçalarında dış yüzleri incelendiğinde mevcut kısımları tamamen astarlı olmakla birlikte, astarın tam olarak nereye kadar uygulandığı bilinmemektedir. Kırmızı hamurlu fincanın (Kat. No. 29) ve tek beyaz hamurlu bardak örneğinin (Kat. No. 35) içi ve dışı tümüyle beyaz astarlıdır.

Ele geçen örneklerde astar bazen fırça ile sürülmüştür. Astarın bazı örneklerde alt kısımlara doğru düzensiz bir şekilde akmış olması ise fırça dışında astarlama işleminin daldırma yöntemi ile yapıldığını düşündürmektedir. İncelenen örneklerde ince sürülen astarın hamur ile iyice birleştiği, ancak kalın olarak sürülen astarın bazen sır ile birlikte döküldüğü gözlenmektedir (Kat. No. 4, 13, 25, 47, 37).

İncelenen seramiklerde kullanılan sırların renkleri arasında sarının (5Y-8/3, 10 YR-6/8) ve yeşilin (Gley1-8/1, Gley1-4/5G, Gley1-5/5G) açık ve koyu tonlarının uygulandığı, genel olarak sarı, yeşil ve kahverengi olmak üzere üç temel rengin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca krem renkte (5Y, 8/3) sırlar ve şeffaf renksiz sırlar

da kullanılmıştır. Sırların fırça ile sürüldüğü örnekler bulunmakla birlikte, birkaç örneğin dış yüzeylerinde düzensiz şekilde yatay veya dikey olarak ince hatlar halinde süzülmüş sır kalıntılarının bulunması, sırlamanın da astarlama gibi daldırma yöntemi ile yapıldığını göstermektedir. Ayrıca sırlar bütün yüzeylerde aynı değildir, yer yer kalınlaşmalar ve incelmeler meydana gelmektedir. Bazı örneklerde sırlar temiz ve parlak, bazı örneklerde kirli ve mattır. Bazı örneklerin sırında pişirme sırasında ya da sırdaki farklı katkı maddelerinden dolayı oluştuğunu düşündüğümüz küçük çatlaklar, kabarcıklar (Kat. No. 33, 40, 41, 42) ve renk değişimleri (Kat. No. 4, 5, 29, 32, 44) meydana gelmiştir.

Sırlar astarlanmış olan tüm iç yüzeylere uygulanmıştır. Dış yüzeyler ise ağız kenarından kaideye doğru bazen yalnızca dudak hizasında (Kat. No. 6, 3, 4, 25, 28, 31, 33, 39, 42, 43, 45), bazen 2-3 cm genişliğinde veya gövdenin dış yüzünün yarısını geçecek şekilde (Kat. No. 5, 2, 32, 27) veya kaideye (Kat. No. 41, 47, 48) kadar sırlamıştır. Bir örnekte kaidenin yarısı dahil tüm yüzeyi sırla kaplanmıştır (Kat. No. 40).

İncelenen sırlı örnekler arasında sıraltı tekniğinde şeffaf yeşil sırla sırlanmış olan seramikler (Kat. No. 4, 6, 19, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 39, 40, 42, 43, 44, 47, 48) kiremit kırmızısı hamurun üzerine yeşilin çeşitli tonlarda kullanılmıştır. Sırlar genellikle kaplarının iç yüzüne tamamen, dış yüzünde de ağız kenarında veya gövdenin yarısını kadar uygulanmıştır. Yeşil renkte sır Ayasuluk'ta yoğun olarak kullanılmış ve çeşitli tekniklerde imal edilen seramiklere uygulanmıştır. Bu sır rengi bezemesiz tek renk sırlı seramiklerde (Kat. No. 4, 26, 28, 27, 29, 30), kazıma tekniğinde (Kat. No. 5, 39, 42, 43, 44, 47, 48), fırça ile boyalı (Kat. No. 31, 33, 44), sıçratma veya püskürtme tekniğinde boyanmış örneklerde (Kat. No. 6, 39, 40) ve slip tekniğindeki örneklerde (Kat. No. 47, 48) kullanılmıştır.

Ayasuluk'ta çoğu örnek şeffaf yeşil sırlı olmakla birlikte, az bir grubu sarı ve krem renkte sırlanmış örnekler oluşturmaktadır. Kahverengimsi sarı renkte tek renk sırlı (Kat. No. 2) ve açık sarı renkte tek renk sırlı (Kat. No. 1) birer örnek bulunmaktadır. Bunlar dışında kahverengimsi sarı sır altına kahve renkte boyalı (Kat. No. 32, 34) ve

açık sarı sır altına kahve renkte sıçratma tekniğinde boyalı (Kat. No. 41) örneklerde incelenmiştir. Krem renkte sırın kullanıldığı iki örnek bulunmaktadır (Kat. No. 3, 45). Bir örnekte kahverengi tek renk sır uygulanmıştır (Kat. No. 25). Lüster bezemeli örneklere ise opak beyaz sırlar uygulanmıştır (Kat. No. 49, 50).

Ayasuluk'ta tek renk sırlı seramiklerin bazılarında uygulanan ve nadir olarak ele geçen parçalarda iç ve dış yüzde farklı renkte sırın kullanıldığı görülmektedir. Duokrom uygulama denilen bu teknikte iki örnek bulunmaktadır (Kat. No. 23, 24). Bu örneklerin iç yüzeyleri koyu ve parlak yeşil renkte, dış yüzeyleri kahverengimsi sarı renkte sırla sırlanmıştır.

Ayasuluk'ta Sgraffito tekniğiyle yapılmış seramiklerin hamur renkleri kiremit kırmızısının koyu veya açık tonlarındadır. İncelenen örneklerde beyaz astar kullanılmıştır. Astarlar iç yüzeylerin tamamına, dış yüzeylere ise dudak ve ağız kenarında, gövdenin yarısına kadar ya da kaideye kadar uygulanmıştır. Katalogta incelenen sgraffito teknikli seramiklerde şeffaf renksiz, krem ve şeffaf yeşil renkte sırlar kullanılmıştır. Sgraffito tekniği ile birlikte kullanılan sır altı boyama tekniğinde üç (Kat. No. 44, 45, 46), püskürtme boyalı bir örnek (Kat. No. 39) bulunmaktadır. Fırça ile boyama ve püskürtme tekniğinde uygulanan renkler yeşil, kahverengi ve sarı tonlarındadır. Bu boyalar sır altına kontursuz boyama üslubunda yapılmıştır. Sgraffito tekniğinin tek başına uygulandığı ve tek renk koyu yeşil sırla sırlanan üç örnek (Kat. No. 5, 42, 43), bu tekniğinin slip dekorla birlikte uygulandığı ve tek renk yeşil sırla sırlanan iki örnek de katalogta yer almaktadır (Kat. No. 47, 48).

Slip tekniğinde incelenen iki örnek bulunmaktadır. Kırmızı hamur üzerine slip boyalarla desen yapılmış ve koyu yeşil renkte şeffaf sırla kaplanmışladır. İki örneğin de iç yüzünde slip, dış yüzünde sgraffito tekniği kullanılmıştır. Slip tekniğinin kullanıldığı yüzeylerde astar kullanılmamıştır. Slip denilen sulandırılmış astar boyalarla desenler oluşturulmuştur (Kat. No. 47, 48).

Aysuluk kazılarında boyama tekniğinde az sayıda örnek ele geçmiştir. Bu örneklere uygulanan sır renkleri genellikle yeşilin açık ve koyu tonlarındadır.

Yalnızca bir örnek açık sarı sır ile sırlanmıştır. Bu gruptaki seramiklerden klasik boyama tekniğinde iki örnek (Kat. No. 31, 33) bulunmaktadır. Kırmızı hamur üzerine beyaz astarlı olan bu örneklere açık ve koyu yeşil sırlar atına kahve renkte fırça ile kontursuz boyama üslubunda süslemeler yapılmıştır. Pişirme sırasında bu boyalar sırla birleşmiş ve dağılmalar oluşmuştur. Bu teknik dışında akıtma tekniğinin benzer uygulamaları olan damlatma ya da sıçratma tekniği kullanılarak yapılmış olan üç seramik parçası ele geçirilmiştir (Kat. No. 6, 40, 41). Kırmızı hamur üzerine beyaz astar, bunun üzerine şeffaf açık yeşil ya da şeffaf açık sarı sır kullanılmıştır. Sır altına uygulanan renkler kahverengi ve yeşil tonlarındadır. Buradaki boyalar sırlar içine damlatılmış ve dağılmış biçimdedir (Kat. No. 40, 41). Açık yeşil sır altına kahverengi boyalı bir örnek ise sıçratma tekniğinde yapılmıştır (Kat. No. 6).

İncelenen boyalı örnekler arasında şeffaf firuze sıraltı teknikli yalnızca bir örnek ele geçmiştir (Kat. No. 36). Bu örneğin sırında yer yer çatlaklar ve delikler bulunmaktadır. Sır altına siyah renkte fırça ile bitkisel bezemeler yapılmıştır.

Şeffaf renksiz sıraltı tekniğinde incelenen seramiklerin tamamı boyalıdır. Beyaz hamurun kullanıldığı bir örnek (Kat. No. 35) dışında kırmızı hamurlu diğer iki örnekten biri boyalı sgraffitto (Kat. No. 46), diğeri miletişi grubundandır (Kat. No. 37). Mavi-beyaz üslubundaki örnekte kullanılan mavi veya lacivert renk beyaz astarla kontrast oluşturacak şekilde kullanılmıştır.

Opak beyaz (10YR, 8/1) sırın uygulandığı örnekler sırüstü tekniğindedir. Katalogta lüster bezemeli olarak incelenen örneklerden biri Ayasuluk'a ticaret yollarıyla getirilen Valecia tabağıdır. Hamur rengi pembemsi devetüyü renginde (10YR, 8/4) ve astarsızdır. Opak beyaz sırla sırlanmış, kalın ve parlak sırlıdır (Kat. No. 50). Kırmızı hamurlu diğer örnek bir tabağa ait ağız parçasıdır. Astarsız ve opak beyaz sırlıdır. Sırı ince ve parlaktır. (Kat. No. 49).

5.3. SÜSLEME

5.3.1. Süsleme Teknikleri

Ayasuluk'ta bulunan sırlı ve sırsız seramiklerin çoğu çeşitli teknikler kullanılarak bezenmiştir. Bu teknikler Bizans ve İslami Dönem Seramikleri ana başlıkları altında ayrıntılı şekilde anlatılmıştır. Ancak kazı buluntularını sırlı ve sırsız örnekleri ayırarak, süsleme teknikleri açısından genel olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Sırsız seramikler içerisinde baskı ve barbutin teknikli örnekler önemli bir grubu oluşturmaktadır. Ayrıca seramikler içerisinde astar boya bezemeli sırsız örnekler ile basit kazıma ve champleve tekniğinin bir arada kullanıldığı örneklerde bulunmaktadır. Sırlı seramikler içerisinde yer alan örneklerin çoğunluğu sıraltı tekniği kullanılarak süslenmiştir. Sıraltı tekniği bazı örneklerde sgraffito ve slip teknikleri ile birlikte kullanılmıştır. Bunlar dışında sıraltı boya bezeme tekniğinde örnekler de bulunmaktadır.

Ele geçen sırsız seramiklerde en fazla uygulanan teknik basit kazıma tekniği ve kullanıldığı yüzeylerde kabartma dekor oluşturan baskı tekniğidir. Birkaç örnek astar boyama tekniğinde bezenmiştir. Kapak grubunu oluşturan iki örnek (Kat. No. 7, 8) ve testi grubundan bir örnek (Kat. No. 15) sade ve süslemesizdir. Kaidesi ile ele geçen, kalıpla yapılmış ve üst kısmı kırılmış bir gövde parçası (Kat. No. 16) ile bir testiye ait boyun parçası ise kazıma ve champleve tekniğinde süslenmiştir. Bu örnek bu bezeme teknikleri dışında, hem yaldız astar hem de boya bezemenin birlikte aynı parça üzerine uygulandığı ünik bir örnektir (Kat. No. 17).

Sırsız seramikler içerisinde bir grup testi baskı tekniği kullanılarak bezenmiştir. Bu örneklerinin iki parça halinde kalıpla yapılmış gövde yüzeylerinde geniş veya dar bezeme bordürleri bulunmaktadır. Bu bordürler içerisinde yer alan süslemelerde genellikle dairesel ve diyagonal çizgiler ile oluşturulan geometrik ve stilize yıldız

veya çiçeklerin bulunduğu bitkisel motifler yer almaktadır (Kat. No. 18, 19, 20, 21, 22).

Astar boya bezemeli sırsız testi örneklerinde astar boya fırça kullanılarak yapılmıştır. Testilerin genellikle boyun, omuz, kulp ve emzik kısımlarına yapılan süslemelerde düz veya diyagonal kısa çizgiler (Kat. No. 9, 10, 12), zigzag motifi (Kat. No. 12) ve helezonik daireler (Kat. No. 9, 32) şeklinde basit geometrik motifler kullanılmıştır.

Sırlı seramiklerde sgraffito, slip ve sıraltı boyama tekniğinde örnekler bulunmaktadır. Bunlar dışında tek renk veya iki renk sırlı örnekler de bulunmaktadır.

Sgraffito tekniğinin Ayasuluk'ta ele geçen örneklere farklı ve çeşitli biçimlerde uygulandığı görülmektedir. Genellikle kapların iç yüzeyini kaplayacak biçimde kullanılmıştır. Bazı örneklerde ise kapların dış yüzeyine uygulanmıştır. Ele geçen sgraffito tekniğindeki örneklerde iki farklı uygulama bulunmaktadır. Bunlar, sigraffito bezeme yapıldıktan sonra tek renk sırla sırlanan (Kat. No. 5, 42, 43, 47, 48) veya farklı teknikte boyandıktan sonra yine tek renk sırın uygulandığı örneklerdir (Kat. No. 5, 44, 45). Sgraffito bezemeli seramiklerde boyalı örnekler fırça ile boyanan (Kat. No. 44, 46, 45) ve püskürtme tekniği kullanılarak boyanan örnekler (Kat. No. 39) olmak üzere iki biçimde karşımıza çıkmaktadır.

Slip tekniğinde bezenen iki örnekte slip malzeme kapların iç yüzeyine herhangi bir araç kullanılmadan akıtma tekniğinde uygulanmıştır. Bir örnekte slip malzeme kabın iç yüzeyine akıtılarak dairesel bezemeler yapılmıştır (Kat. No. 47). Diğer örnekte ise slip malzeme kabın iç yüzeyine serbestçe damlatılarak bezemeler oluşturulmuştur (Kat. No. 48).

Boyama tekniğinde ele geçen seramiklere boya bezeme kapların iç yüzeylerine sıçratma (Kat. No. 6, 40, 41) ve püskürtme tekniğinde (Kat. No. 39) ya da fırça ile boyama tekniğinde uygulanmıştır (Kat. No. 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38). Boyama tekniğinin sgraffito tekniği ile birlikte uygulandığı örneklere yukarıda değinilmiştir.

Fırça ile boyanan örneklerin bir kısmında basit bir işçilik görülmektedir (Kat. No. 31, 32, 33, 34).

Lüster bezemeli örneklere bezemeler bitkisel üslupta, ince fırçalarla boyama tekniğinde yapılmıştır (Kat. No. 49, 50).

Tek renk sırlı (Kat. No. 1, 2, 3, 4, 25, 26, 27, 28, 29, 30) ve duokrom (iki renk) sırlı (Kat. No. 23, 24) örneklerde bezeme bulunmamaktadır.

5.3.2. Motifler

Ele geçen parçalarda tekniklere göre süsleme özellikleri de farklılık göstermektedir. Faklı teknikte ve farklı formlara uygulanan bu süslemelerde; genel olarak bitkisel ve geometrik motifler görülmektedir. Bezeme kompozisyonlarını tam olarak anlamayı sağlayacak az sayıda örnek ele geçmiştir. Ele geçen örneklerin büyük kısmı parçalar halinde olduğu için bezemelerin genel kompozisyonu belirlenememiştir.

5.3.2.1. Bitkisel

Ele geçen buluntuların bir kısmı bitkisel bezemelidir. Bu bezemeler, kazıma ve baskı tekniğindeki testiler ile sırlı derin kaplar üzerinde görülebilmektedir.

İncelenen örneklerde bitkisel motifler stilize edilmiş ve bitkisel süsleme kompozisyonlarında süsleme tekniğine göre farklılıklar oluşmuştur. Sır altı boyama ve sgraffito teknikli örneklerdeki bitkisel bezemeler ile baskı ve kazıma tekniğindeki örneklerde bulunan bitkisel bezemeler birbirlerinden tamamen farklıdır.

Sırsız seramiklerde bitkisel bezemeler kazıma tekniğinde, üst üste çapraz şekilde getirilmiş basit dal ve yapraklar biçiminde (Kat. No. 17); ya da baskı tekniğinde, geniş bordürler içinde yer alan iri yapraklar ve küçük çiçek motifleri biçimindedir (Kat. No. 21).

Sırlı seramiklerde ele geçen ve farklı teknikte bezenen örneklerde serbest bitkisel bir kompozisyon oluşturulduğu görülmektedir. Bazı parçalar kompozisyonun tam olarak nasıl geliştiği hakkında bilgi verecek bütünlükte değildir. Bu yüzden bu örneklerin bezeme kompozisyonları mevcut parçaları incelenerek değerlendirilmiştir. Sırlı seramiklerde tespit edilebilen sgraffito tekniğinde bitkisel motifler, kavisli çizgiler şeklinde yapılmış yapraklar (Kat. No. 42) ve boyama tekniğinde ortada aynı merkezden çıkan ve dört yönde kabın tüm iç yüzeyine dağılan stilize yelpaze biçimindeki yapraklar (Kat. No. 31, 33) şeklindedir. Bu bezemeler derin kase formlarına hızlı ve basit bir biçimde uygulandıkları için stilize özellikler göstermektedir. Boyama tekniğindeki bitkisel bezemeli diğer örnekler daha ince fırçalarla ve farklı bir üslupla yapılmış olmalıdırlar. Daha geç dönemde üretildiği düşünülen bu örneklerde tespit edilebilen bitkisel motifler, merkezde bir çiçek motifi, bu çiçekten çıkan yelpaze biçimli yaprak ve dal grupları (Kat. No. 12) ile bir tabağın mevcut ağız parçasında görülen taç yaprakları işlenmiş çiçek motifleri ve ince uzun yapraklar (Kat. No. 38) biçimindedir.

Lüster tekniğinde ele geçen Valencia tabağı ise bitkisel bezemeleri ile çok farklı bir üslubu yansıtmaktadır. Ayrıca Ayasuluk'ta ele geçen diğer örnekler arasında, merkezinde yer alan yazı karakterinin kullanıldığı tek örnek olması sebebiyle dikkat çekicidir. Tabağın geniş pervazı dahil tüm iç yüzeyi, daha önce de belirtilen Valencia tabaklarında, Hispano Moresque grubunun karakteristik bezeme üslubu olan; yoğun olarak kullanılan altı yapraklı küçük çiçekler ve Latince bryonia denilen çitkökü ya da kabak çiçeği anlamına gelen çiçeğin yaprakları ile süslenmiştir. Çiçek ve yapraklar kobalt mavisiyle, sarı kıvrım dallar ise bakır oksitli lüster tekniğiyle yapılmıştır. Merkezde lüster tekniğiyle yapılmış, olasılıkla IHS harflerinin ve harfleri üstten sınırlayan haç sembolünün kalıntıları görülmektedir[314] (Kat. No. 50).

[314] Gülgün Yılmaz, *a.g.m.,* s. 247.

5.3.2.2. Geometrik

Ayasuluk Kazıları'nda ele geçen seramiklerin bir kısmı, geometrik motifler kullanılarak bezenmiştir. Bazı motifler geometrik olarak kesin bir şekilde ayrılamamıştır, ancak bu grup içerisinde incelenmiştir. Geometrik motifler, kazıma, kabartma ve astar boya bezemeli sırsız seramikler ile sırlı seramiklerde yoğun olarak kullanılmıştır. Bu motifler, yapım teknikleri ve süsleme tekniklerinin uygulanış yöntemlerine göre bazı farklılar göstermektedir.

Kazıma tekniğinde ele geçen sırsız örneklerde geometrik motifler basit dalgalı (Kat. No. 13, 15) ve düz (Kat. No. 16, 17) çizgiler ile içe kavisli çizgilerle yapılmış üçgen alanlar biçimindedir (Kat. No. 16). Bazı örneklerde champleve tekniğinde küçük üçgenler (Kat. No. 17) ve ajur tekniğinde küçük dairesel motifler (Kat. No. 16) bulunmaktadır. Baskı tekniğindeki örneklerde geometrik motifler, diyagonal çizgilerle oluşturulan üçgen alanlarda, çentiklerle bezeli damla formlu yapraklar (Kat. No. 7) ve içe geçmiş küçük daireler (Kat. No. 20) biçimindedir. Bazı örneklerde yatay kuşaklar biçiminde oluşturulan alanlarda, diyagonal (Kat. No. 19) ve dikey kısa çizgiler (Kat. No. 22) bulunmaktadır.

Astar boya bezemeli örneklerde geometrik motifler helezonik daireler (Kat. No. 9, 10), diyagonal hatlarda çizilen ince bordürler içine yapılan dalga, zigzag ve nokta benek ile (Kat. No. 12) iç içe geçmiş ince dairesel ve spiral çizgiler arasına yapılan benekler (Kat. No. 11) biçimindedir. Kulp ve emzikler üzerinde diyagonal kısa çizgi motifleri bulunmaktadır (Kat. No. 9, 10).

Sırlı seramiklerde görülen geometrik motifler çoğunlukla sgraffito tekniğinde ve birbirini tekrarı şeklindedir. Bu motifler özellikle tabakların merkezinde ve ağız kısımlarında yer almaktadır ancak, bir kapak örneğinin üst kısmı ile bazı örneklerin arka yüzeyine de yapılmıştır.

Sgraffito tekniğinde ve tek renk sırlı örneklerde genellikle basit, düz çizgi ve dalga motifi (Kat. No. 5, 43, 47) ile diyagonal çizgilerden oluşturulmuş üçgen alanlar ve basit yay kıvrımları (Kat. No. 48) bulunmaktadır. Boyalı sgraffito tekniğindeki örneklerde yer alan geometrik motifler, birbirini takip eden geometrik bir düzenleme (Kat. No. 44), basit spiral daireler (Kat. No. 39) ve serbest yönde çizilmiş düz ve yatık çizgilerden (Kat. No. 45) oluşmaktadır. Boyalı sgraffito tekniğindeki seramiklerden ilginç bir örnek olan kapak parçasının üst yüzeyinde kenarları yuvarlatılmış üçgenlerden oluşturulmuş bitkisel bir düzenlemeye yer verilmiştir. Genel olarak iç içe üçgenlerden oluşan bu kompozisyon, çizgilerin çeşitli yönlerde kullanılıp birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Ayrıca üçgenlerin içine düşey yönde yan yana yuvarlatılmış yarım daireler ve basit spiral kıvrımlar yapılmıştır (Kat. No. 46).

Sır altı boyama tekniğinde ele geçen örneklerin çoğu bitkisel bezemeli ya da bir grubu akıtma ve sıçratma tekniğinde kapların iç yüzeylerinde düzensiz aralıklarla dağılmış renk lekeleri şeklindedir.

İncelenen iki örnekte fırça ile kabaca bezenmiş dairesel motifler görülmektedir (Kat. No. 32, 34). Bazı örneklerde ince fırçalarla daha ayrıntılı ve özenli bir bezemenin meydana getirildiği dikkati çekmektedir. Bunlardan sır altı tekniğinde ince bant bezemeli bir örneğin (Kat. No. 35) ve kobalt mavili Milet işi seramikler arasında incelenen radyal bezemeli bir örneğin dış yüzeyleri geometrik bir kompozisyona sahiptir (Kat. No. 38).

Lüster tekniğinde bezenmiş bir tabak ağız parçasında kafes bezeme görülmektedir. Bunun yanında, spiral dalgalar şeklinde bezemeler ve dairesel çizgiler bulunmaktadır (Kat. No. 49).

5.3.3. Kompozisyon

Ayasuluk seramiklerinde tüme yakın veya daha küçük parçaların bir kısmında, motiflerin kaplara hangi şekilde uygulandıkları incelenmiştir. Buna göre kompozisyon tipleri genellikle yatay kuşaklar halinde hazırlanmış bordürler içinde, konsantrik daireler veya madalyonlar içinde, merkezi biçimde ya da serbest biçimde oluşturulan örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bitkisel ve geometrik motifler yatay kuşaklar halinde hazırlanmış bordürler içine yatay, dikey, diyagonal ya da serbest biçimde (Kat. No. 16, 17, 18, 19, 21, 37, 47, 48) ya da diyagonal kuşaklar içine dikey biçimde (Kat. No. 12) yerleştirilmiştir.

Madalyon kompozisyonlarında, motifler kabın iç yüzeyinde, ortada yer an bir madalyon içine (Kat. No. 39) veya ağız kenarına paralel, yatay kuşaklar içerisine uygulanmıştır (Kat. No. 39, 43).

Merkezi tipte, genellikle kabın tüm yüzeyine hakim, tek bir motif kullanılmıştır. (Kat. No. 31, 33).

Serbest tipte, motifler kapalı kapların omuz (Kat. No. 9, 10, 11, 13, 15) veya boyun (Kat. No. 17) kısımlarına, bazen kabın ağız kenarı ve merkezi arasında dağınık bir biçimde (Kat. No. 6, 40, 41, 42, 48) uygulanmışlardır. Bazı motifler serbest tipte kabın gövde kısmına uygulanmışlardır (Kat. No. 32, 47) .

Sgraffito tekniğinde bezenen örneklerin ağız kenarına paralel, sayıları iki ile dört arasında değişen ve çeşitli aralıklarla çizilen yivler bu grup için tipik bir özelliktir (Kat. No. 5, 39, 32, 43, 45).

Sır altı boya bezemeli merkezi tipte örneklerin ağız kenarında paralel biçimde düzensiz aralıklarda çizilen dalga motifleri bulunmaktadır (Kat. No. 31, 33).

6. SONUÇ

Ayasuluk Kalesi 2000-2002 yılı Müze Kurtarma kazıları birkaç alanda yapılmıştır. Seramiklerin bulunduğu doğu kapısı çevresindeki alanın planı karmaşık bir durum ortaya koymaktadır. Sarnıçlar ve mekanlar kuzey-güney doğrultusunda yan yana dizilmiş, düzgün veya birbirini kesen farklı ölçülerde dörtgen planlı mekanlar şeklindedir. Buralardan ele geçen seramiklerin çoğu, malzeme, form, teknik ve süsleme özellikleriyle Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler dönemine ait merkezlerde bulunan 12.-13. yüzyıl seramik örnekleriyle benzer özellikler göstermektedir. Ele geçen bazı örnekler arasında geç Bizans Dönemine ait olduğu düşünülen tek renk sırlı veya ince sgraffito tekniğinde, Erken Osmanlı seramikleri arasında "Milet İşi" olarak adlandırılan İznik sıraltı tekniğinde mavi-beyaz seramik parçaları, İtalya ve İspanya'dan ithal edilen örnekler de bulunmaktadır.

Ayasuluk seramikleri daha önce ilk defa 1978 yılında E. Parman tarafından incelenmiştir. Parman'ın ağırlıklı olarak Bizans Dönemi seramiklerini incelediği doktora tezi dışında, L. Bulut'un 1997 yılında Ayasuluk kazılarında ele geçen İslam devri seramikleri ile ilgili bir makalesi bulunmaktadır. Daha sonraki yıllarda kazılardan elde edilen seramikler kapsamlı bir şekilde ele alınmamıştır. İlk defa 2011 yılı Ayasuluk Tepesi ve St. Jean Anıtı Kazılarına birlikte katıldığım danışmanım G. Yılmaz, St. Jean Anıtı-AN Sarnıcı'nda ele geçen seramikleri inceleyerek bir makalede toparlamış ve bilim dünyasına sunmuştur.

Ayasuluk'ta 2000 ve 2002 yıllarında gerçekleştirilen kurtarma kazılarında önemli miktarda seramik malzeme ortaya çıkarılmıştır. Bu seramiklerin çeşitli teknikte ve özellikte Bizans seramiğinden Osmanlı seramiğine geçişini göstermesinin yanı sıra hiç çalışılmamış olması tez konusu için uygun görülmüş ve araştırma kapsamında Aysuluk Kalesi 2000-2002 yılları arasında ele geçen seramik buluntularından 50 örnek ele alınmıştır.

Seramikler, kronolojik olarak Bizans Dönemi ve İslami Dönem olarak iki ana gruba, yapım ve bezeme tekniklerine göre de çeşitli alt gruplara ayrılmış, üretim formları, kullanılan malzeme ve süslemeleri değerlendirilerek tanıtılmıştır. Kataloğa konulmak üzere seçilen örnekler içerisinde çeşitli tekniklerle süslenmiş sırlı ve sırsız seramikler bulunmaktadır. Bu seramikler ile Ortaçağ'da ele geçen seramiklerin malzeme yapısı, süsleme ve yapım teknikleri karşılaştırılarak, genel bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Seramikler üretim tekniklerine göre sırsız ve sırlı seramikler olmak üzere iki ana başlık altında ele alınmıştır. Seramiklerin büyük bir kısmı çarkta el ile şekillendirilmiştir. Bunlar dışında yalnızca gövde kısımlarının kalıpla şekillendirildiği örnekler de bulunmaktadır. Örnekler arasında genel anlamda; testiler, kapaklar ve derin kaplar (kâse/çanak) olmak üzere üç çeşit kap türü bulunmaktadır. Bunlar dışında kandil, bardak ve fincan örnekleri de bulunmaktadır. Bu örnekler, çeşitli formlarda Anadolu'da benzerlerine rastladığımız Bizans ve Türk İslam dönemi seramikleriyle form ve süsleme açısından paralel özellikler göstermektedir. Süslemelerde kabartmalı, astar boyalı, sgraffito ve slip tekniği ile sıraltı boyalı ve lüster tekniğinde örnekler bulunmaktadır.

Kullanılan hamur, çoğu örnekte açık veya koyu kiremit kırmızısı renkte, ince gözenekli, sık dokulu ve sert, bazı örneklerde ise mika veya ince kum katkılı ya da gözenekli olabilmektedir. Çoğunlukla geometrik ve stilize bitkisel motifler olarak karşılaştığımız süslemeler kazıma tekniğinde ya da kalıpla kabartma tekniğinde yapılmıştır. 12.-14. yüzyıllar arasında yoğun olarak üretilen bu türden sırsız seramiklerin Ayasuluk'ta da bulunmuş olması ele geçirilen diğer buluntuların tarihlendirilmesine yardımcı olması açısından önemlidir.

Sırlı seramikler çeşitli tekniklerde bilgi veren en önemli buluntu grubunu oluşturmaktadır. Bu grupta tüm veya tüme yakın, formu belirlenebilen ya da kırık parçalar halinde seramikler bulunmaktadır. Formu belirlenebilen seramikler içinde kâse ve tabaklar çok sayıdadır. Kandil, testi parçası, kapak, bardak ve fincan diğer bazı türler arasındadır. Hamur renkleri çoğunlukla kiremit kırmızısının açık ve koyu

tonlarında olup ince gözenekli, sık dokulu ve sert bir yapıya sahiptir. Beyaz hamurlu tek örnek ise gevşek dokulu, çabuk dağılabilen bir hamur yapısına sahiptir. Çoğu örnekte beyaz renkte astar kullanılmıştır. Sırlar süsleme tekniğinin uygulanışına göre farklı renklerdedir. Slip tekniğinde süslemeye sahip seramiklerde yeşil, sgraffito ve akıtma tekniklerinde süslenmiş seramiklerde yeşilin çeşitli tonları ve renksiz; boyalı örneklerde firuze, kahverengimsi sarı, açık limon sarısı ve yeşilin çeşitli tonları; tek renk sırlı seramiklerde yeşil, kahverengimsi sarı, açık sarı ve kahverengi renklerde sırlar ile karşılaşılmaktadır. Sırların uygulanışı genellikle açık kaplarda iç yüzün tamamında, dış yüzde ağız kenarında, gövdenin yarısına kadar veya kaideye kadar olmaktadır. Sır yapısı, kaliteli, şeffaf ve berrak görünümlüdür. Bazı örneklerin sırında, fırın ısısından veya korozyondan kaynaklanan matlaşma ve renk değişimleri gözlenmektedir.

Sırlı seramiklerde süslemede kullanılan motifler çoğunlukla bitkisel ve geometrik karakterde olup İslam seramik sanatında 14. yüzyılda görülen süslemelerle paralellik göstermesine rağmen daha stilize ve mahalli özellikler göstermektedir.

Kalede seramik üretiminde kullanılmış olabilecek objelerden ve fırın malzemesi olarak kullanılan üçayaklara rastlanmıştır. Ancak herhangi bir fırın kalıntısına rastlanmamıştır. Anadolu'da aynı döneme ait seramik üretimine ilişkin bilgilerin azlığı nedeniyle de seramiklerin üretim yeri konusunda kesin bilgilere ulaşmak mümkün olmamıştır.

Ayasuluk Kalesi seramik buluntuları, Anadolu'nun Bizans devrinden Türk devrine geçiş dönemine ait örnekler içermesi bakımından önemlidir. Bizans ve Türk Devrinde seramiklerin üretim ve süsleme teknikleri birçok yönden süreklilik gösterdiği için örneklerin tasnifinde çeşitli güçlüklerle karşılaşılmıştır. Anadolu'da bu dönemde seramik üreten merkezlerin net bir şekilde tespit edilmemiş olması, ele geçen buluntuların azlığı ve karmaşık olması kesin bilgilere ulaşmayı zorlaştırmıştır. Bu sebeple Ayasuluk Kalesi'nden ele geçen örneklerin tasnifinde de yanlış sonuçlar doğurabilecek bilgilerin verilmesinden kaçınılmıştır.

7. KATALOG

Katalog no **:** 1

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Tek Renk Sırlı Kasecik.

Buluntu tarihi **:** 19.08.2002

Buluntu yeri **:** AS.02 / 9, Sarnıç Üzeri Plankare:10/V Seviye: -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 4.6 cm; Yükseklik: 4.9 cm; Kaide çapı: 5 cm; Dip çapı: 4.6 cm; Cidar kalınlığı: 4 cm.

Durum **:** İki parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarında kırıklar mevcut olup, 1/2' lik bölümü noksandır. Sırda ve astarda yer yer çatlamalar ve dökülmeler görülmektedir.

Tanım **:** Ağız kısmı düz profillidir. Dibe doğru derinleşen kase, altta alçak bir halka kaideye bağlanmaktadır. İçi tümüyle, dışı ağız kenarının alt kısmına kadar beyaz astarlıdır. İçi tümüyle sırlıdır. Dış kısım sadece ağız kenarında sır içermekte, bir kaç noktada sırın ve astarın dibe doğru akmış olduğu görülmektedir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir. Kaide kenarda ve dipte keskin profillidir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (2.5 YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), kalın astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Açık sarı renkte (5Y, 8/3) ince sırlıdır. Sırda yer yer çatlaklar mevcuttur.

Bezeme türü ve tanımı **:** Bezemesiz.

Dönemi **:** 13. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 1

2

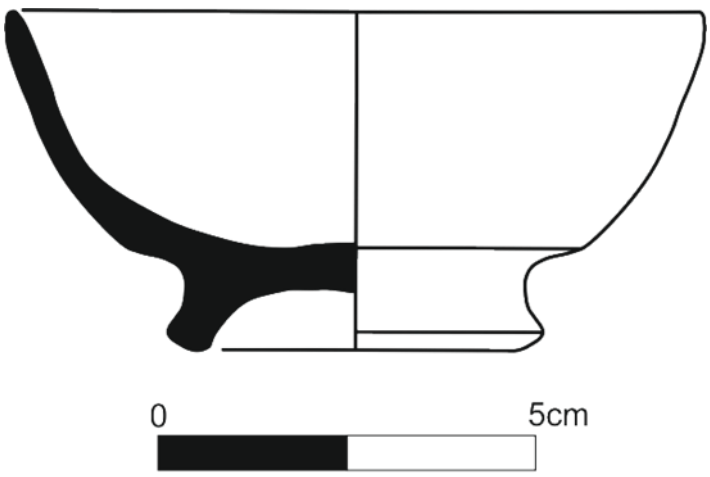

Çizim No: 1

Katalog no **:** 2

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Tek Renk Sırlı Kasecik.

Buluntu tarihi **:** 11.09.2002

Buluntu yeri **:** AS.02, Sarnıç B1 Plankare:10/ Y Seviye: -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 11.8 cm; Yükseklik: 5.6 cm; Kaide çapı: 6.6 cm; Dip çapı: 4.4 cm; Cidar kalınlığı: 0.4 cm.

Durum **:** Üç parça yapıştırılarak tümlenmiştir. ½' si noksandır. Ağız kenarında kırıklar mevcuttur. Astarda ve sırda yer yer dökülmeler mevcuttur.

Tanım **:** Ağız kısmı düz profillidir. Dibe doğru derinleşen kase, altta alçak halka kaideye bağlanmaktadır. İçi tümüyle, dışı kaideye kadar beyaz astarlıdır. İçi tümüyle sırlıdır. Dış kısım gövdeye kadar sır içermektedir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir. Kaide kenarda ve dipte keskin profillidir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (2.5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Kahverengimsi sarı renkte (10YR, 6/8), ince sırlıdır. Sırda yer yer patlamalar, dökülmeler ve renk değişimi görülmektedir.

Bezeme türü ve tanımı **:** Bezemesiz.

Dönemi **:** 13. yüzyıl

Karşılaştırma **:** Çinili Köşk Müzesi, İstanbul, Env. No: 2005.49

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 3

4

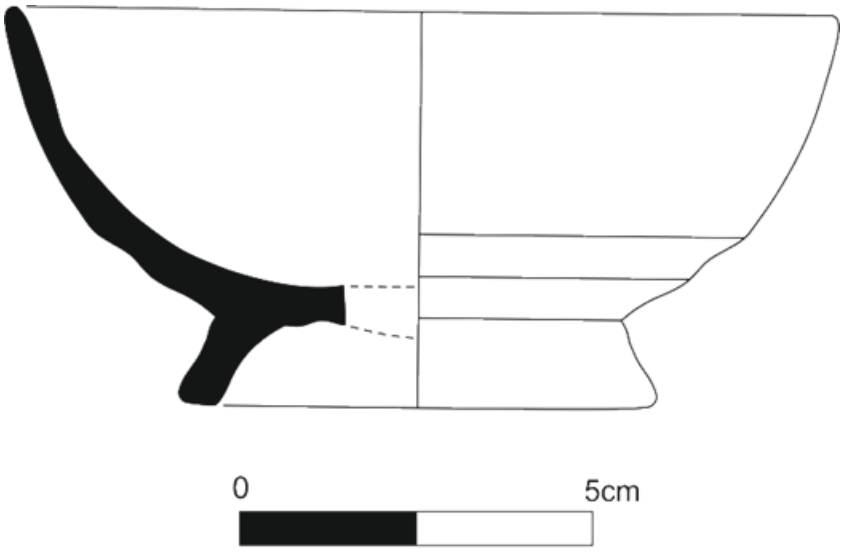

Çizim No: 2

Katalog no : 3

Müze env. no : -

Cinsi : Tek Renk Sırlı Tabak Parçası.

Buluntu tarihi : 06.09.2002

Buluntu yeri : A.S 02 / Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye:-

Parça Ölçüleri : Ağız çapı: 22 cm; Yükseklik: 4.3 cm; Cidar kalınlığı: 0.6 cm.

Durum : İki parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarının büyük bölümü, gövdenin ve kaidenin tamamı noksandır.

Tanım : Ağız kenarı eğimli pervaz şeklinde çıkıntılıdır. Dudak kenarı hafif içe dönük profillidir. Dibe doğru hafifçe derinleşmektedir. İçi tümüyle, dışı ağız kısmının alt bölümüne kadar beyaz astarlıdır. İçi tümüyle sırlıdır. Dışı ise dudak kenarında sır içermektedir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı : Kırmızı renkte (2.5YR, 6/6), mika katkılı, iyi pişirimli ve sert hamurlu.

Astar rengi ve yapısı : Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), gözenekli, ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı : Krem renkte, (5Y, 8/3) ince ve parlak sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı : Bezemesiz.

Dönemi : 13 yüzyıl

Karşılaştırma : -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 5

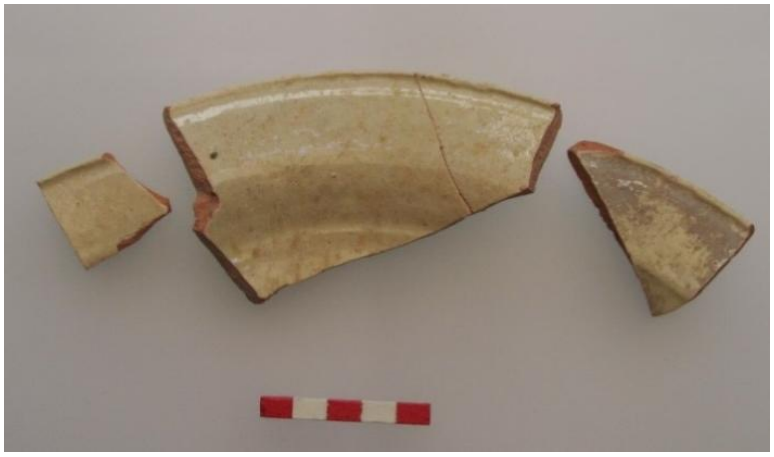

6

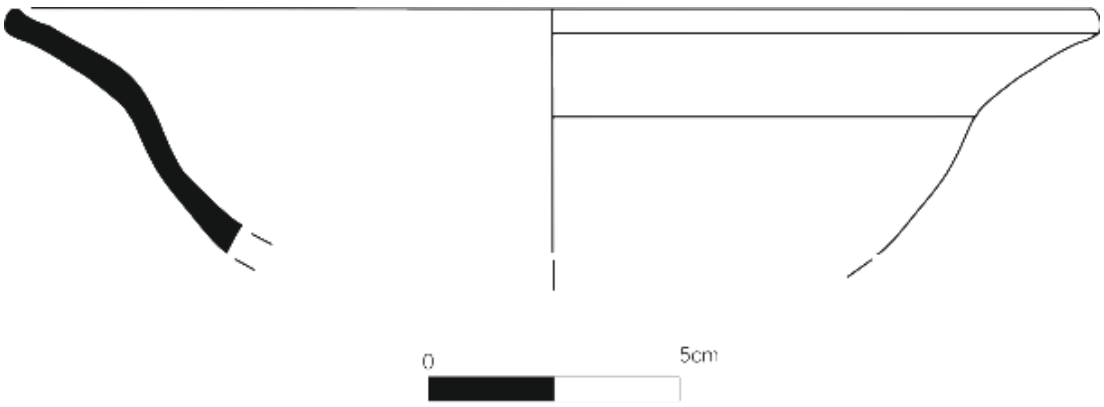

Çizim No: 3

Katalog no : 4

Müze env. no : -

Cinsi : Tek Renk Sırlı Kase.

Buluntu tarihi :

Buluntu yeri : - Plankare:- Seviye : -

Parça Ölçüleri : Ağız çapı: 20.5 cm; Yükseklik: 8.5 cm, Kaide çapı: 8.2 cm; Dip çapı: 5 cm; Cidar kalınlığı: 0.6 cm.

Durum : Beş parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Boşluklar alçıyla tamamlanmıştır. Ağız kısmının ½'i noksandır. Ağız kenarında ve dipte astarda ve sırda dökülmeler mevcuttur. Sırı büyük ölçüde renk değiştirmiş ve matlaşmıştır.

Tanım : Dudak kenarı hafif dışa dönük profillidir. Ağız kısmı dik bir şekilde aşağı indikten sonra kademe yaparak dibe doğru derinleşen kase, altta alçak halka kaideye bağlanmaktadır. İçi tümüyle, dışı ise dudak kenarının alt kısmına kadar beyaz astarlıdır. İçi tümüyle sırlıdır. Dış kısım sadece dudak kenarında sır içermekte, bir kaç noktada sırın ve astarın dibe doğru akmış olduğu görülmektedir. İçte üç ayak izi mevcuttur. Çark izleri içte ve dışta belirgindir. Kaide kenarda ve dipte yuvarlak profillidir.

Hamur rengi ve yapısı : Kırmızı renkte (2.5YR, 6/8), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı : Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı : Açık yeşil renkte (Gley1, 5/5G), delikli ve ince sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı : Bezemesiz.

Dönemi : 13. yüzyıl

Karşılaştırma : ÖZKUL-FINDIK 2001, 128, Fot. 106.

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 7 **8**

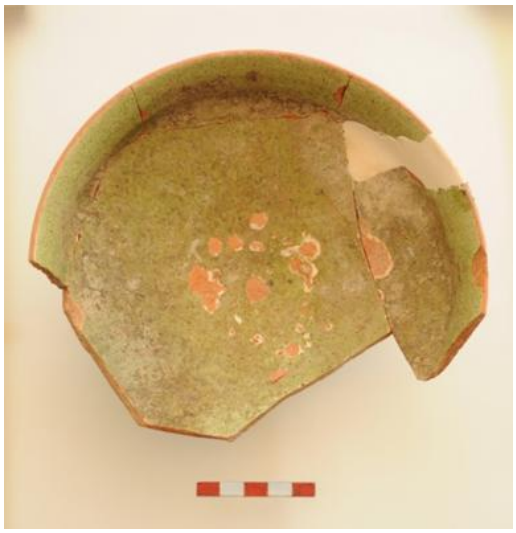

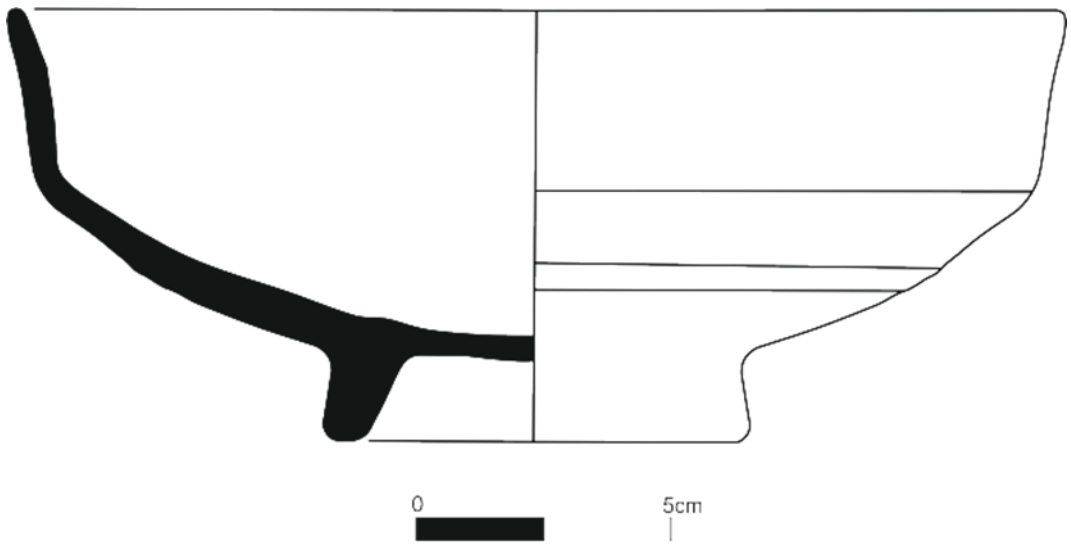

Çizim No: 4

Katalog no **:** 5

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Sgraffito Bezemeli Kase Parçası.

Buluntu Tarihi **:** 11.09.2002

Buluntu Yeri **:** AS.02 / Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye:-

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 22 cm; Yükseklik: 7.1 cm; Cidar kalınlığı: 0.6 cm.

Durum **:** 7 parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarında sırda ve astarda dökülmeler mevcuttur. Gövdenin 2/3 'si ve kaidenin tamamı noksandır

Tanım **:** Ağız kenarı hafif içe dönük profillidir. Dibe doğru derinleşmektedir. İçi tümüyle, dışı gövdenin alt kısmına kadar beyaz astarlıdır. İç tümüyle dışı gövdeye kadar dalgalar halinde sır içermektedir. Çark izleri dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 5/6), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Açık yeşil renkte (10Y, 6/6), ince sırlıdır. Sırda çatlaklar ve renk değişimleri mevcuttur.

Bezeme türü ve tanımı **:** İnce sgraffito tekniğinde bezenmiş, tek renk sırla sırlanmıştır. Eldeki mevcut parçaya göre iç kısımda merkeze yapılmış iki dairesel çizgi içinde basit dalga motifi bulunmaktadır. Ağız kenarında paralel yönde sık aralıklarla çizilmiş dört adet dairesel çizgi bezeme bulunmaktadır.

Dönemi **:** 13. yüzyıl

Karşılaştırma **:** BİLİCİ 2010, 106, Fot. 5.

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: **9**

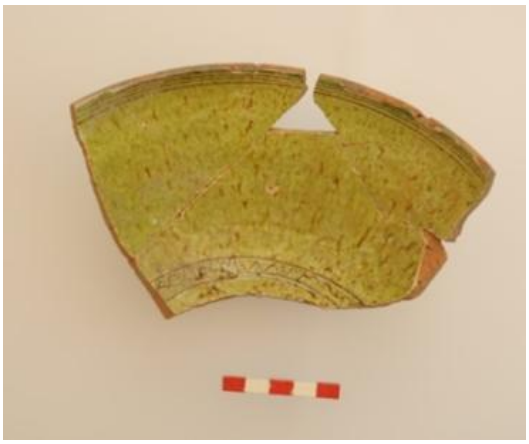

10

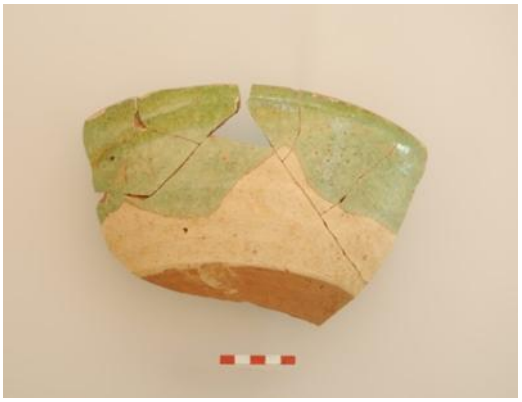

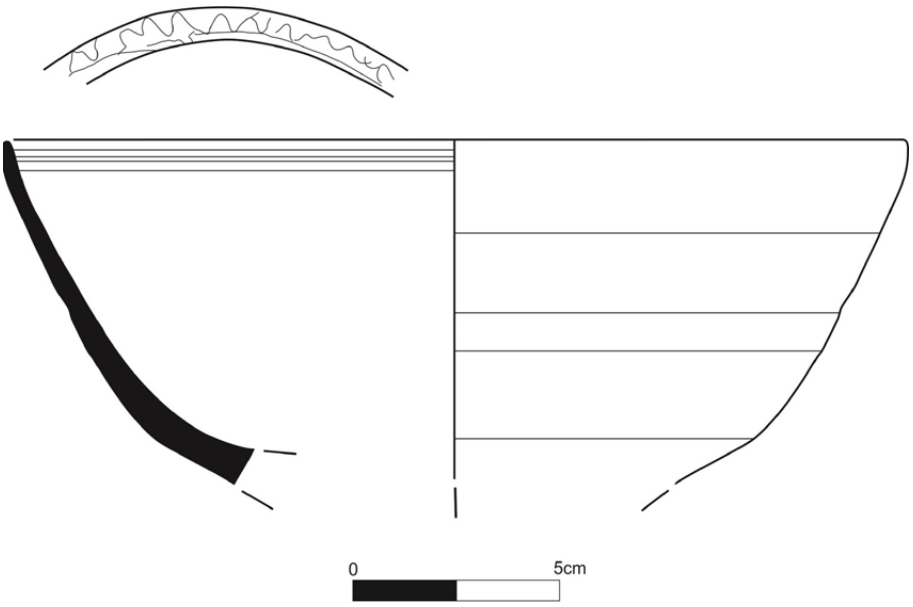

Çizim No: 5

Katalog no : 6

Müze env. no : -

Cinsi : Sıçratma Boya Bezemeli Kase Parçası.

Buluntu Tarihi : 11.09.2002

Buluntu Yeri : A.S 02, Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye: -

Parça Ölçüleri : Ağız çapı: 20 cm; Yükseklik: 5.6 cm ; Cidar kalınlığı: 0.3 cm

Durum : Beş parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarının 2/3'si, gövdenin ve kaidenin tamamı noksandır. Dudak kenarında sırda ve astarda dökülmeler mevcuttur.

Tanım : Ağız kısmı hafif içe dönük profillidir. Dibe doğru derinleşmektedir. İçi tümüyle, dışı, eldeki mevcut parçaya göre tamamen beyaz astarlıdır. İç tümüyle sırlıdır. Dış kısım sadece dudak kenarında sır içermektedir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı : Kırmızı renkte (5YR, 7/8), taşçık ve kireç katkılı, iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı : Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı : Açık yeşil renkte (10Y, 7/4), parlak ve ince sırlıdır. Sırda mikro çatlaklar mevcuttur.

Bezeme türü ve tanımı : Sıçratma boya bezemelidir. Açık yeşil sır altına kahve renkte serbestçe sıçratılmış boya bezeme bulunmaktadır.

Dönemi : 13. yüzyıl

Karşılaştırma : DOĞER 2010, 716; FINDIK 2010, 527.

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 11

12

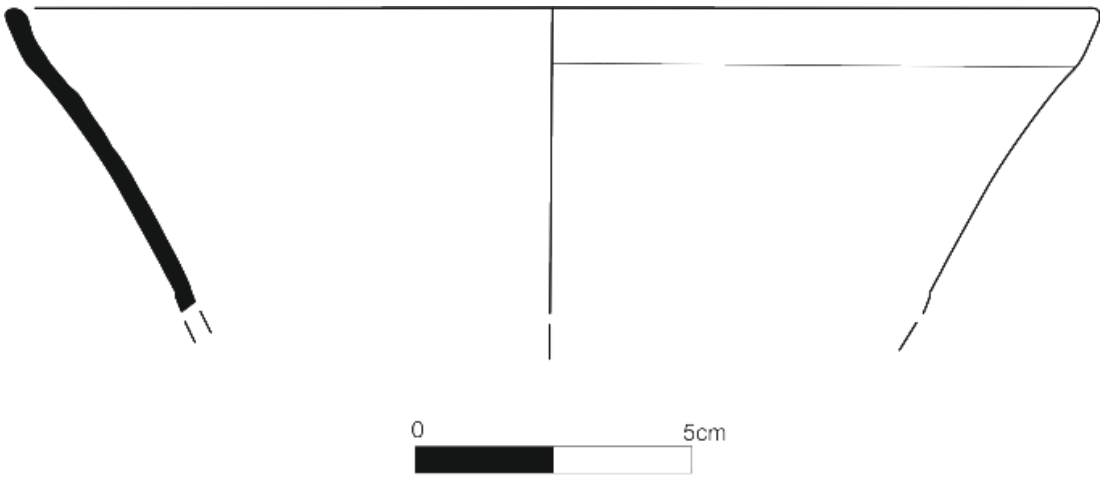

Çizim No: 6

Katalog no :7

Müze env. no : -

Cinsi : Tabak Formlu Kapak.

Buluntu tarihi : 26.08.2002

Buluntu yeri : AS.02 , Sondaj III Plankare: 12/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri : Ağız çapı: 23 cm; Yükseklik: 4.3 cm; Dip çapı: 11 cm Cidar kalınlığı: 0.7 cm; Kulp genişliği: 2.5 cm.

Durum : Altı parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız ve dip kısmında noksanlar mevcuttur. Tek kulpludur. Kulbunda kırıklar bulunmaktadır.

Tanım : Tabak formu verilerek yapılan kapağın ağız bölümü düz profillidir. Hafifçe içe doğru derinleşerek yere düz bir şekilde oturmaktadır. Yatay şerit biçimindeki kulp dip bölümüne eklenmiştir. Cidarı kulbun eklendiği yerlerde kalın, dip bölümünde incedir. Çark izleri ağız kısımda belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı : Kırmızı renkte (5 YR, 6/6), iyi pişirimli, mika katkılı, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı : Astarsız.

Sır rengi ve yapısı : Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı : Bezemesiz.

Dönemi : 14. yüzyıl

Karşılaştırma :

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 13

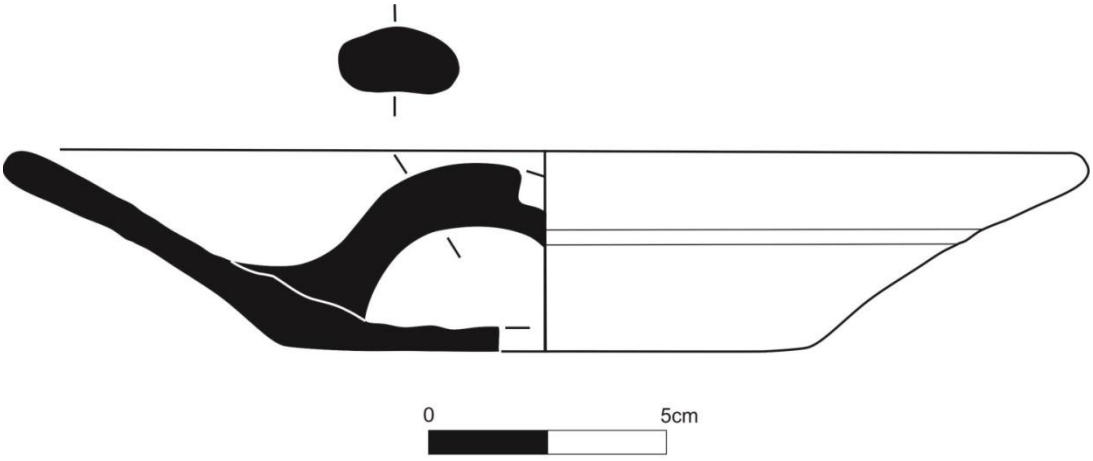

Çizim No: 7

Katalog no **:** 8

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Sırsız Kapak Parçası.

Buluntu tarihi **:** 17.08.2002

Buluntu yeri **:** AS. 02, Sarnıç B1 Plankare: 10/Y Seviye: -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 14.6 cm; Yükseklik: 3.5 cm; Cidar kalınlığı: 0.6 cm; Diğer: delik çapı: 0.8 cm.

Durum **:** İki parça yapıştırılarak tümlenmiştir. 2/3'i noksandır. Ağız kısmı tümüyle yanmış ve renk değiştirmiştir. İç kısımda ve ağız kenarında astarda büyük oranda dökülmeler mevcuttur. İnce cidarlıdır.

Tanım **:** Çarkta şekillendirilmiştir. Ağız kısmı aşağı doğru eğimli ve hafif içe dönük profillidir. Dudak kenarı köşelidir. Üst kısmı düzdür ve keskin bir profil yaparak aşağı doğru genişlemektedir. Kapağın üst bölümünde profil çizgisi hizasında havalandırma delikleri bulunmaktadır. Dışı astarsızdır. İç kısmındaki astar büyük oranda dökülmüştür.

Hamur rengi ve yapısı **:** Açık kahve renkte (10YR, 6/3), iyi pişirimli, gözenekli ve sert hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı **:** Bezemesiz.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 14

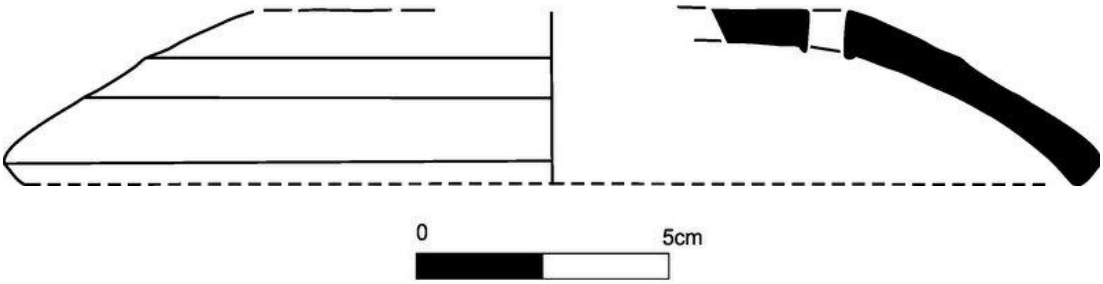

Çizim No: 8

Katalog no : 9

Müze env. no : 2/1/06

Cinsi : Astar Boya Bezemeli Sırsız İbrik.

Buluntu tarihi : 2002

Buluntu yeri : AS.02 / 14, Sarnıç III Plankare:14/V Seviye:-

Parça Ölçüleri : Ağız çapı: 5.5 cm; Yükseklik: 17.2 cm; Karın çapı: 15.5 cm; Kaide çapı: 9.5 cm; Dipçapı:7.8 cm; Cidar kalınlığı: 0.5 cm.

Durum : Tüme yakın eserin ağız kenarında kopmalar mevcuttur. Kulbu noksandır. Ağız ve emzik kısmının bir bölümünde ve bunların iç kısımlarında bulunan astarda dökülmeler vardır. Hamurda yer yer renk değişimleri görülmektedir.

Tanım : Çarkta şekillendirilmiştir. Ağız bölümü içe dönük profillidir. Dudak kenarı köşelidir. Boyun, kulba bağlanan yerde köşeli bir boğum yapmakta ve aşağı doğru daralarak ince bir yiv ile gövdeye bağlanmaktadır. Küresel gövdelidir. Gövde aşağı doğru hafifçe daralarak düz bir şekilde tabana oturmaktadır. Dibi düz ve daireseldir. Tek kulplu ve tek emziklidir. Kulp boyunun boğum yaptığı noktadan çıkarak karın kısmına bağlanmaktadır. Emzik gövdenin başlangıç yerinden eklenerek uca doğru daraltılmıştır.

Hamur rengi ve yapısı : Kırmızı renkte (7.5 YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı : Beyaz renkte, ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı : Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı : Astar boya bezemelidir. Bezemeler gövdenin üst bölümünde ve emzikte bulunmaktadır. Gövdenin başladığı yerde, paralel bir şekilde başlayıp devam eden düz çizgi, emzik bölümünün başlangıç noktasında son bulmaktadır. Bunun altında helezonik boya bezeme sırası bulunmaktadır. Toplam yedi daireden iki tanesi diğerlerine göre biraz daha küçüktür ve kulp ile emziğin karında birleştiği yerde son bulmaktadır.

Dönemi : 14. yüzyıl

Karşılaştırma : Çinili Köşk Müzesi, İstanbul, Env. No. 2006.81

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 15

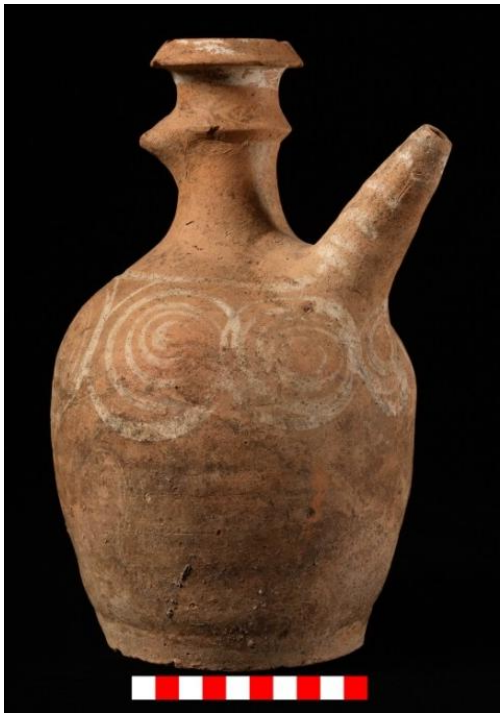

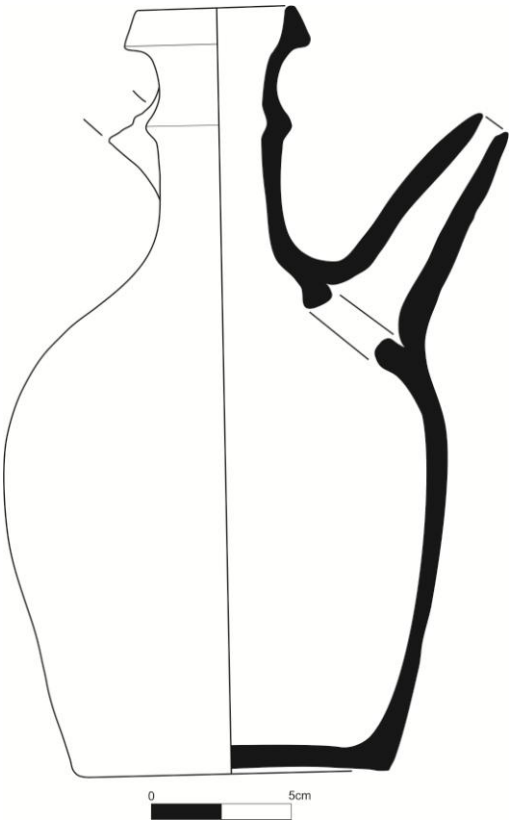

Çizim No: 9

Katalog no **:** 10

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Astar Boya Bezemeli Sırsız Testi Parçası.

Buluntu tarihi **:** 12.09.2002

Buluntu yeri **:** AS.02 / Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 6.1 cm; Yükseklik: 9.3 cm; Karın çapı: 15.5 cm; Cidar kalınlığı: 0.8 cm; Kulp genişliği: 2.7 cm.

Durum **:** İki parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Parçaların birleştiği yerlerde kırıklar mevcuttur. Gövdesi ve kaidesi noksandır.

Tanım **:** Çarkta şekillendirilmiştir. Kısa yuvarlak ağızlı, boyunsuzdur. Gövde aşağı doğru genişlemektedir. Tek kulpludur. Kulp ağız ucundan çıkarak karın kısmına bağlanmaktadır.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Astarsız.

Sır rengi ve yapısı **:** Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı **:** Beyaz astar boya (10YR,8/2) bezemelidir. Bezemeler eldeki mevcut parçaya göre ağız bölümünde, gövdenin üst kısmında ve kulpta bulunmaktadır. Ağız kısmının üzeri düz bir şekilde boyalıdır. Gövdede birbirini paralel yönde takip eden altı adet helezon daire bulunmaktadır. Bunlar alt bölümlerinden inen kısa çizgiler ile diğer helezon dairelere bağlanmaktadır. Kulbu diyagonal kısa çizgiler ile boyanmıştır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 16 **17**

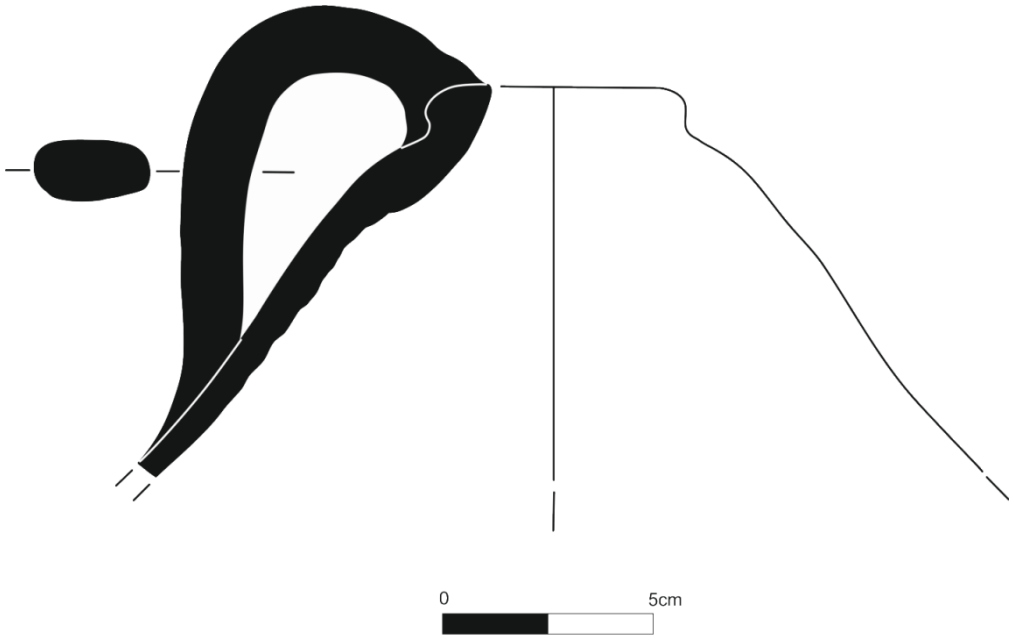

Çizim No: 10

Katalog no **:**11

Müze env. no **:-**

Cinsi **:** Astar Boya Bezemeli Kaide Parçası.

Buluntu tarihi **:** 19.09.2002

Buluntu yeri **:** A S. 02, Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye: -

Parça Ölçüleri **:** Yükseklik: 9.6 cm; Karın çapı: 12.5 cm; Dip çapı: 9.4 cm; Cidar kalınlığı: 0.5 cm; Diğer: Uçları sivriltilmiş iki adet ayak, çapları: 1.5 cm.

Durum **:** İki parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kısmının tamamı, gövdenin büyük bölümü ve dibin oturduğu üç sivri ayaktan biri noksandır. Dibinde dairesel bir çatlak vardır.

Tanım **:** Gövde bölümü omuz kısmında hafif aşağı doğru genişleyerek karın çizgisinde daralmış ve dışa çıkıntı yaptıktan sonra düz bir şekilde dibe bağlanmıştır. Yere sivri bir şekilde oturan üçgen ayaklar dibe sonradan eklenmiştir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (2.5YR, 6/4), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Yaldız astarı büyük ölçüde dökülmüştür.

Sır rengi ve yapısı **:** Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı **:** Astar boya bezemelidir. Omuz kısmında bir bant içinde beyaz astar boya (2.5Y,8/3) ile yapılmış iç içe geçmiş ince dairesel ve spiral çizgiler ile bunların arasında benekler bulunmaktadır. Kaidede bulunan uçları sivriltilmiş ayaklar yaldız astarla astarlanmıştır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 18 **19**

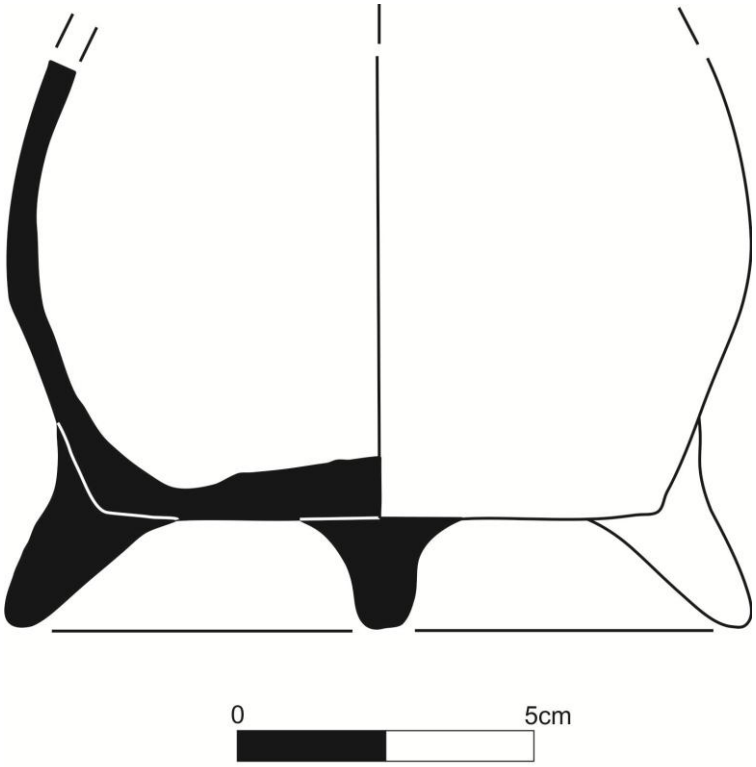

Çizim No: 11

Katalog no **:** 12

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Astar Boya Bezemeli İbrik Parçası.

Buluntu tarihi **:** 10.09.2002

Buluntu yeri **:** AS.02 /Sarnıç B Plankare:10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 3.8 cm; Yükseklik: 14 cm ; Karın çapı: 12 cm; Cidar kalınlığı: 0.7 cm; Kulp genişliği: 2.1 cm.

Durum **:** Gövdenin ve kulbun büyük bir bölümü, kaidenin ve emziğin tamamı noksandır. Ağız kenarında kopmalar ve astarda dökülmeler mevcuttur. Kulbun boyunda birleştiği noktada az bir kısmı mevcuttur. Kalın cidarlıdır.

Tanım **:** Çarkta şekillendirilmiştir. Tek kulplu ve tek emziklidir. Ağız bölümü hafif dışa dönük profillidir. Dar boyunludur ve hafifçe genişleyerek omuza bağlanmıştır. Ağız kısmının altında ince ve keskin bir profil bulunmaktadır. Bunun altıda ince bir bilezik yer almaktadır. Gövde, omuz bölümünden sonra aşağı doğru hafifçe daralmaktadır. Dikey şerit kulp, boyunda bulunan bilezik bölümünden çıkmaktadır. Mevcut parçaya göre emziğin omuzun başlangıç yerinden eklendiğini anlaşılmaktadır.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (7.5 YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Yaldız astar büyük ölçüde dökülmüştür.

Sır rengi ve yapısı **:** Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı **:** Astar boya bezemelidir. Eldeki mevcut parçaya göre bezemeler ağız, boyun ve gövde bölümünde bulunmaktadır. Ağız bölümü düz bir şekilde boyanmıştır. İki bilezik arasında kalan bölüm kısa dik çizgilerle bezenmiştir. Bunun altında kesik dalgalı çizgilerle oluşturulmuş bir bezeme bölümü yer almaktadır. Omuz bölümünde geniş bir bezeme kuşağı bulunmaktadır. Burada diyagonal biçimde çizgilerden ince ve kalın bantlar oluşturulmuştur. Üç ince bant içine düşey hatta dalga motifi, arada kalan daha geniş bantlar içine benek motifi yapılmıştır. Kulp üzerinde diyagonal kısa çizgi bezemenin izleri görülmektedir. Boyun kısmının bilezik ve gövde arasında kalan kısmı yaldız astarla astarlanmıştır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 20

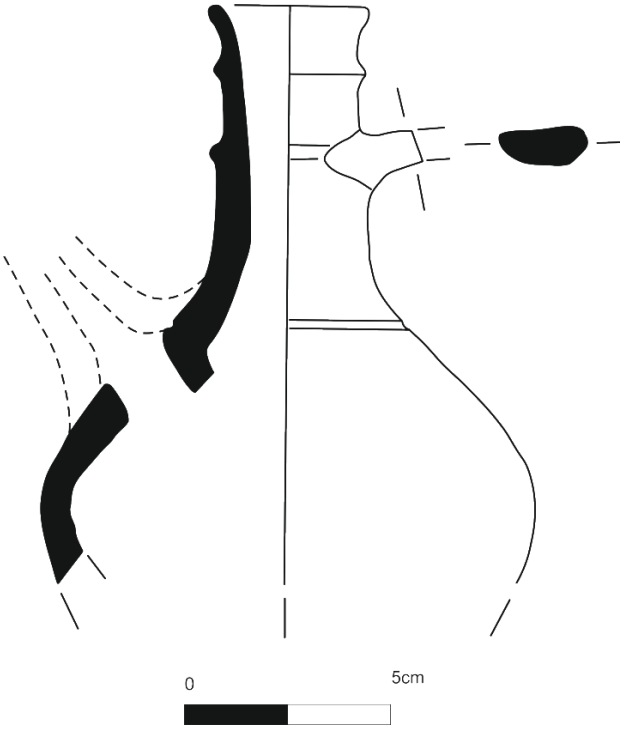

Çizim No: 12

Katalog no **:**13

Müze env. no **:** 4/1/06

Cins i **:** İki Kulplu Sırsız Testi.

Buluntu tarihi **:** 2002

Buluntu yeri **:** AS.02 / 22, Sarnıç III Plankare:14/V Seviye: -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 9 cm; Yükseklik: 26.4 cm; Karın çapı: 18.5 cm; Dip çapı: 9.8 cm; Cidar kalınlığı: 7 cm; Kulp genişliği: 2.9 cm.

Durum **:** 12 parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız ve boyun bölümünde kırıklar mevcuttur. İçte ve dışta belirli aralıklarla tüm yüzeye yayılmış küçük siyah lekeler mevcuttur. Bazı yerlerde hamur rengi değişmiş ve sulandırılmış ince kil astar büyük oranda soyulmuştur.

Tanım **:** Ağız kısmı hafif içe dönük profilli, dudak kenarı köşelidir. Kısa, dik ve geniş boyunludur. Ovaoid gövdelidir. Gövde orta kısımda şişkinleştirilerek hacmi arttırılmış ve aşağı doğru daralarak düz bir şekilde oturmuştur. Dairesel, düz diplidir. İki kulpludur. Dikey şerit kulplar boyunun başlangıç kenarından çıkarak karın kısmına bağlanmaktadır. Çarkta şekillendirilmiştir. Çark izleri içte belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (7.5YR, 6/4), mika ve kireç katkılı, iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Sulandırılmış ince kil astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı **:** Kazıma bezemelidir. Omuz üzerinde birbirine paralel iki adet dalga motifi bulunmaktadır. Aynı bezemenin tekrarı ince bir bordür çizgisi içinde karın bölgesinin üzerinde de görülmektedir.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** GÖK-GÜRHAN, 2011, 215, Kat. No. 166.

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: **21**

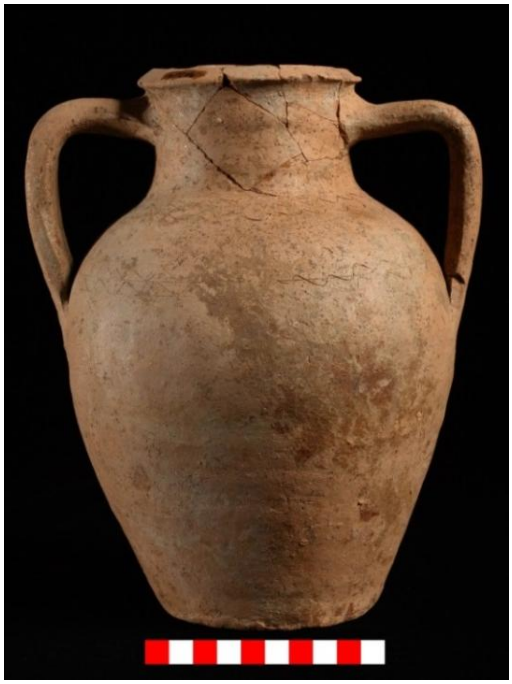

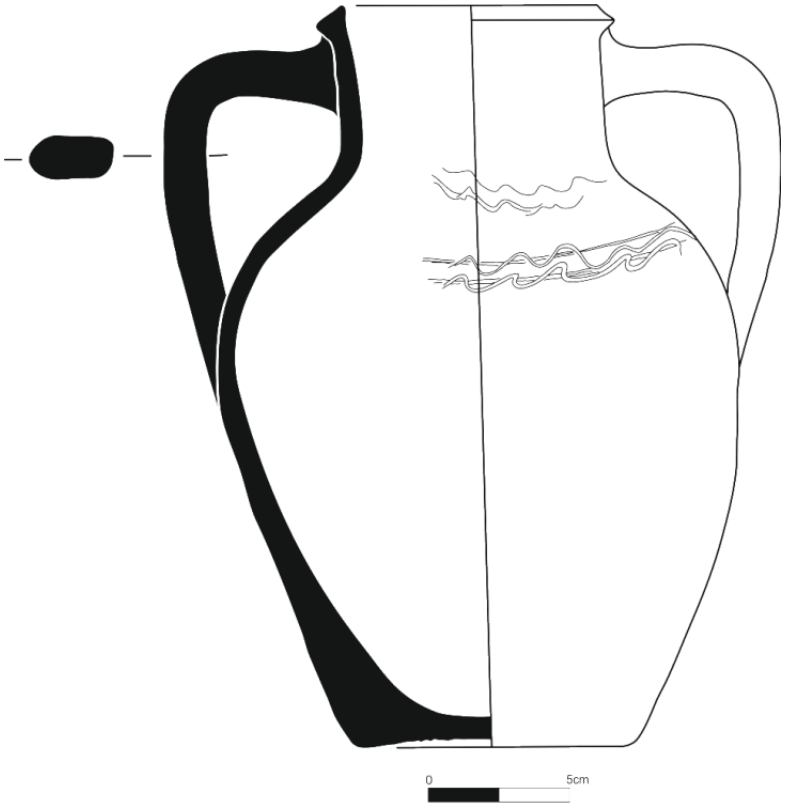

Çizim No: 13

Katalog no **:** 14

Müze env. no **:** 1/1/06

Cinsi **:** İki kulplu sırsız testi.

Buluntu tarihi **:** 2002

Buluntu yeri **:** AS.02 / 01, Sarnıç III Plankare:14/V Seviye: -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 8.6 cm; Yükseklik: 29.1 cm; Karın çapı: 23.9 cm; Dip çapı: 12.8 cm; Cidar kalınlığı: 0.7 cm; Kulp genişliği: 3.3 cm.

Durum **:** Çok sayıda parçalar halinde yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarında kopmalar mevcuttur. Boyun bölümünün ½' i noksandır. Gövdede ve dipte kırıklar mevcuttur. Gövdenin en alt bölümünde hamur yaş iken olduğu düşünülen küçük göçükler gözlenmektedir. Hamur renginde yer yer renk değişimleri görülmektedir. Sulandırılmış ince kil astarı büyük oranda soyulmuştur.

Tanım **:** Ağız kısmı hafif içe dönük profilli, dudak kenarı köşelidir. Kısa, dik ve geniş boyunludur. Ovaoid gövdelidir. Gövde orta kısımda şişkinleştirilerek hacmi arttırılmış ve aşağı doğru daralarak düz bir şekilde oturmuştur. Dairesel, düz diplidir. İki kulpludur. Dikey şerit kulplar boyunun orta bölümünden çıkarak karın kısmına bağlanmaktadır. Kulbun bir tanesine küçük delikler açılmıştır. İnce cidarlıdır. Çarkta şekillendirilmiştir. Çark izleri içte belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (7.5YR, 6/4), mika katkılı, iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Sulandırılımış ince kil astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı **:** Bezemesiz.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot.No: 22 **23**

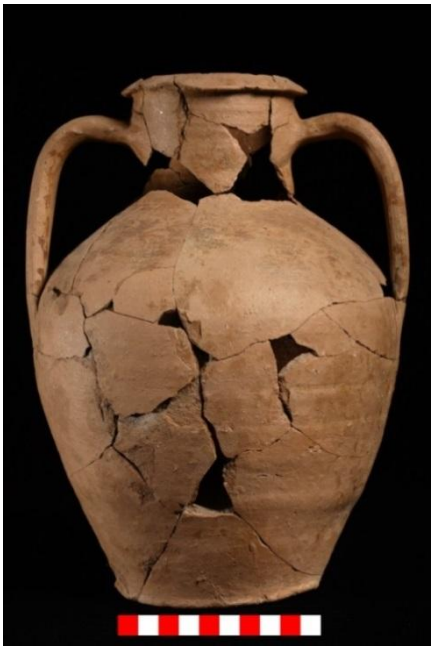

Çizim No: 14

Katalog no :15

Müze env. no : 3/1/06

Cinsi : İki Kulplu Sırsız Testi.

Buluntu tarihi : 2002

Buluntu yeri : AS.02 / 18, Sarnıç III Plankare:14/V Seviye:-

Parça Ölçüleri : Ağız çapı: 8.5 cm; Yükseklik: 28.5 cm; Karın çapı: 23.3 cm; Dipçapı:13 cm; Cidar kalınlığı: 0.6 cm; Kulp genişliği: 3.4 cm.

Durum : Çok sayıda parçalar halinde yapıştırılarak tümlenmiştir. Boyun bölümünde bir parça noksandır. Gövdede kırıklar mevcuttur. Hamur renginde yer yer renk değişimleri görülmektedir.

Tanım : Ağız kısmı hafif içe dönük profilli, dudak kenarı köşelidir. Kısa, dik ve geniş boyunludur. Ovaoid gövdelidir. Gövde orta kısımda şişkinleştirilerek hacmi arttırılmış ve aşağı doğru daralarak düz bir şekilde oturmuştur. Dairesel, düz diplidir. İki kulpludur. Dikey şerit kulplar boyunun orta bölümünden çıkarak karın kısmına bağlanmaktadır. İnce cidarlıdır. Çarkta şekillendirilmiştir. Çark izleri içte belirgindir. Sulandırılmış ince kil astarı büyük oranda soyulmuştur.

Hamur rengi ve yapısı : Kırmızı renkte (10YR, 6/4), mika katkılı, iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı : Sulandırılımış ince kil astarlı.

Sır rengi ve yapısı : Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı : Kazıma bezemelidir. Boyunun gövdeye bağlandığı yerde hafifçe belirginleştirilmiş çizgisel bir kuşak içerisine paralel yönde birbirini devam eden dalga motifi yapılmıştır.

Dönemi : 14. yüzyıl

Karşılaştırma : -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: **24**

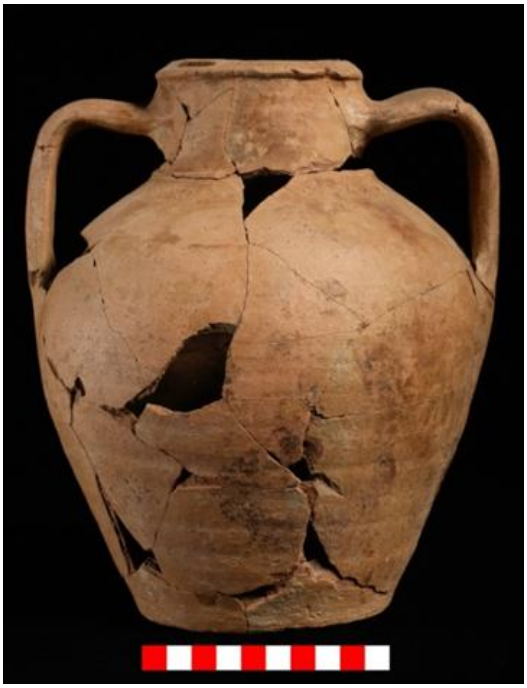

Çizim No: 15

Katalog no **:** 16

Müze env. no **:** 7/1/06

Cinsi **:** Kazıma ve Baskı Bezemeli Sırsız Testi Parçası.

Buluntu tarihi **:** 2002

Buluntu yeri **:** AS.02 / 09, Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri: Yükseklik: 7.5 cm; Karın çapı: 14.1 cm; Kaide çapı: 5.9 cm; Dip çapı: 7.6 cm.

Durum **:** Yedi parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız ve boyun bölümü ile gövdenin ½' lik bölümü noksandır. Karın üzerinde, iki gövdenin birleşme yerinde kırılmalar ve kopmalar mevcuttur.

Tanım **:** Kaide kısmı çarkta, gövde kısmı kalıpta şekillendirilmiştir. Yükseltilmiş halka kaidelidir. Kaide kenarlarda ve dipte keskin profillidir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Yaldız astar büyük ölçüde dökülmüştür.

Sır rengi ve yapısı **:** Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı **:** Kazıma ve baskı bezemelidir. Karın kısmının üst bölümünde kazıma tekniğinde birbirine paralel iki çizgi bulunmaktadır. Bunun altında birbirinin devamı niteliğinde diyagonal çizgilerle karşılıklı üçgen alanlar oluşturulmuş; üçgen alanların üst bölümünde kalan boşluklara baskı tekniğinde üçlü gruplar halinde dairesel motifler yapılmıştır. Kaidenin gövde ile birleştiği yerde karın bölgesindeki gibi paralel iki çizgi bulunmaktadır. Kaide kısmının orta bölümüne belirli aralıklarla birbirine paralel küçük delikler açılmıştır. Altta ve üstte bulunan iki paralel çizginin oluşturduğu ince kuşakların içi, ortadaki kuşakta içleri boş bırakılan üçgen alanlar ve üçlü dairesel motiflerin içi ile kaide kısmı yaldız astarla astarlanmıştır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 25

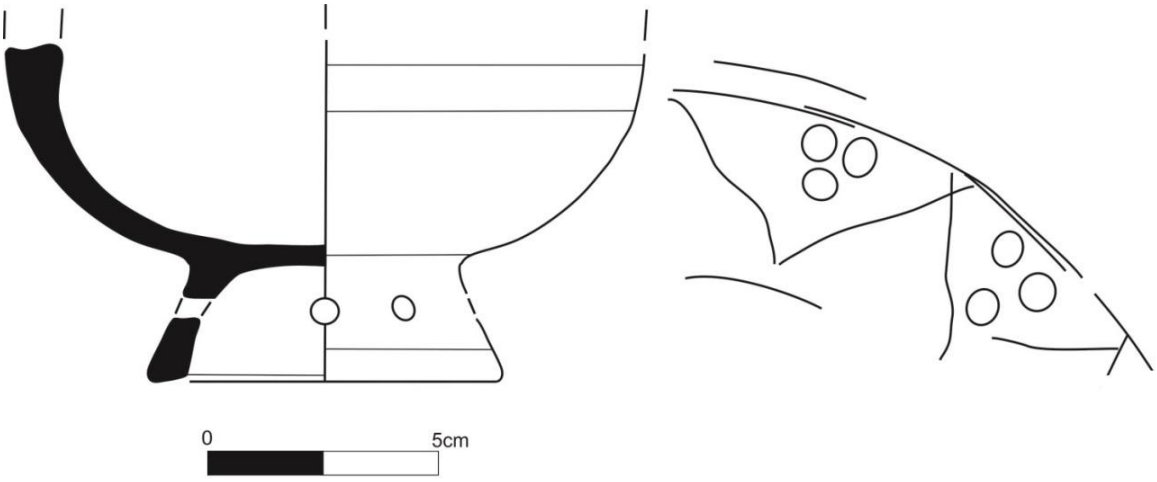

Çizim No: 16

Katalog no **:** 17

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Kazıma Bezemeli Sırsız Testi Boynu.

Buluntu tarihi **:** 13.09.2002

Buluntu yeri **:** A S. 02, Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Yükseklik: 12.1 cm; Cidar kalınlığı: 0.9 cm; Diğer: çapı: 9.3 cm (bilezik), 4.5 cm (boyun).

Durum **:** Tek parça halindedir. Ağız bölümü kırılmıştır. Gövdesi ve kaidesi noksandır. Büyük bilezik bölümünde kırıklar mevcuttur. Burada hamur yaş iken yapıştırılmış bez parçasının izi bulunmaktadır. Kalın cidarlıdır. Yaldız astarı büyük oranda soyulmuştur.

Tanım **:** Boyun bölümü hafif aşağıya doğru daralmaktadır. Yuvarlak profilli ince bir bilezikten sonra alt kısımda bulunan, yukarı doğru hafif eğimli ve üstte keskin, altta yumuşak profilli asıl bilezik bölümüne bağlanmaktadır.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (2.5YR, 6/6), sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Yaldız astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı **:** Kazıma ve champleve bezemelidir. Boyun bölümünde kazıma tekniğinde birbirinin aksına gelecek şekilde yapılmış bitkisel düzenleme görülmektedir. Burada bilezik bölümünün üzerinde bulunan kuşaklardan çıkarak çapraz bir şekilde üst üste getirilmiş dal ve yaprak motifleri bulunmaktadır. Bu motiflerin içi ve alttaki ince kuşağın içi yaldız astarla astarlanmıştır. Bileziğin üzerinde bulunan kuşaklardan alttaki patlıcan moru renginde (Gley1,5/N) boyanmıştır. Büyük bilezik bölümünde paralel yönde birbirini takip eden kısa iki çizgi, bunların arasında champleve tekniğinde yapılmış küçük üçgenler yer almaktadır. Kısa çizgilerden oluşan dikdörtgen alanların içi birer taneleri boş bırakılarak patlıcan moru renginde boyanmıştır. İki bilezik ile arada kalan bölüm yaldız asarla astarlanmıştır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 26 **27**

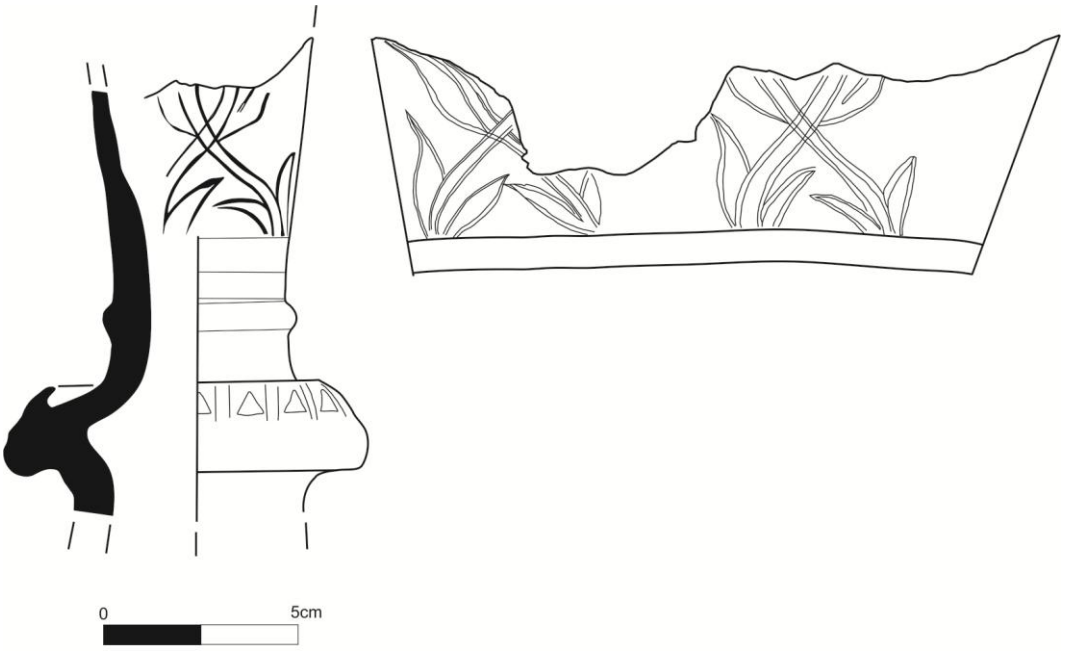

Çizim No: 17

Katalog no **:** 18

Müze env. no **:** 33/1/06

Cinsi **:** Kabartma Bezemeli Sırsız Testi.

Buluntu tarihi **:** 2001

Buluntu yeri **:** AS.01 / Sarnıç III Plankare:14/V Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Yükseklik: 22.4 cm; Karın çapı: 16.5 cm; Dip çapı: 9.1 cm; Cidar kalınlığı: 0.5 cm.

Durum **:** Altı parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarı noksandır.

Tanım **:** Boyun kısmı çarkta, gövde kısmı iki parçalı olarak kalıpta şekillendirilmiş ve üç parça halinde birleştirilmiştir. Boyun kısmı aşağıya doğru daralarak gövdeye süzgeçle bağlanmaktadır. Süzgeç kısmı kırılmıştır. Gövdeyi oluşturan iki parçanın birleşme yeri olan karın çizgisi, bilezik şeklinde çıkıntılıdır. Yükseltilmiş düz dipli, tek kulpludur. Birleşme yeri karın üzerinde görülen kulp, mevcut değildir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 7/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Sulandırılmış hamur astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı **:** Kabartma bezemelidir. Boyun üzerinde çarkta yapılmış geniş yivler görülür. Gövdenin üst kısmında kabartma olarak diyagonal çizgilerle üçgen alanlar oluşturulmuş; üçgen alanların içine, çentiklerle bezeli damla formlu yapraklar yapılmıştır. Gövdenin alt kısmında yine kabartma olarak yapılmış düz ve diyagonal çizgi grupları görülmektedir.

Dönemi **:** 13-14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** GÖK-GÜRHAN, 2011, 157, Kat. No. 60

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: **28**

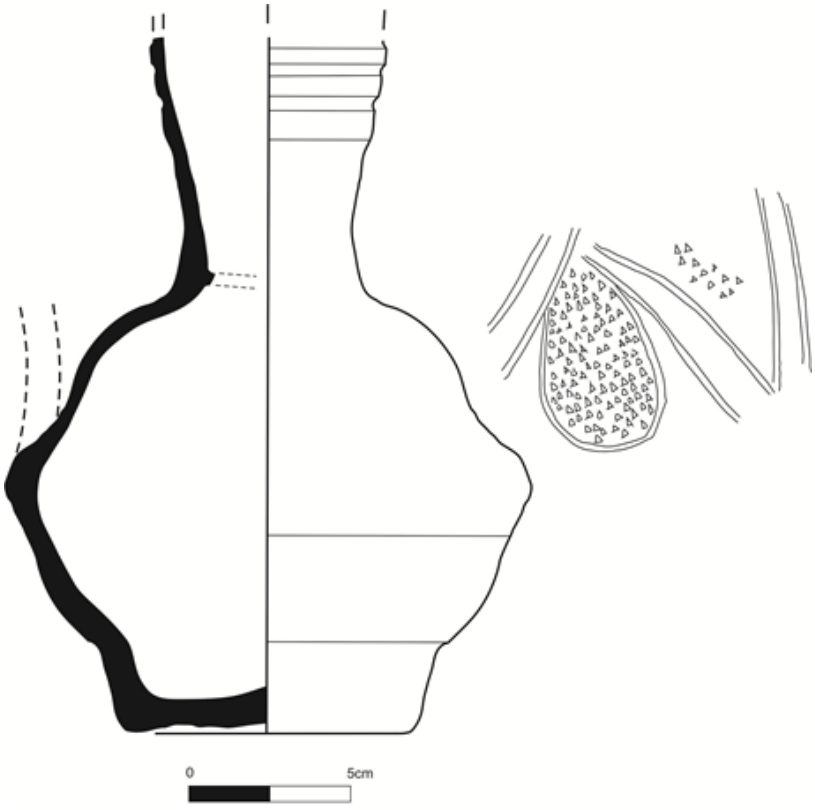

Çizim No: 18

Katalog no **:** 19

Müze env. no **:** 32/1/06

Cinsi **:** Kabartma Bezemeli Sırsız Testi.

Buluntu tarihi **:** 2001

Buluntu yeri **:** AS.01/9, Sarnıç III Plankare:14/U Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Yükseklik: 24.5 cm; Karın çapı: 18 cm; Dip çapı: 9.9 cm; Cidar kalınlığı: 0.5 cm; Kulp genişliği: 2.2 cm.

Durum **:** Dört parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarı noksandır. Karın üzerinde-alt ve üst parçaların birleşme çizgisinde-dairesel bir çatlak vardır.

Tanım **:** Boyun kısmı çarkta, gövde kısmı iki parçalı olarak kalıpta şekillendirilmiş ve üç parça halinde birleştirilmiştir. Boyun aşağıya doğru daralarak gövdeye süzgeçle bağlanmaktadır. Bağlantı çizgileri çıkıntılıdır. Süzgeç kısmı kırılmıştır. Gövdeyi oluşturan iki parçanın birleşme yeri olan karın çizgisi, bilezik şeklinde profillidir. Yükseltilmiş düz dipli, tek kulpludur. Dikey şerit kulp ağız kenarından çıkarak karın kısmına bağlanmaktadır. Kulbun gövdeyle birleşme kısmı mahmuz şeklinde hafif çıkıntılıdır.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Yaldız astarı büyük ölçüde dökülmüştür.

Sır rengi ve yapısı **:** Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı **:** Kabartma bezemelidir. Boyun üzerinde çarkta yapılmış geniş yivler görülmektedir. Gövdenin üst kısmında kabartmalı iki bezeme kuşağı vardır. Üstteki kuşakta yatay ve dikey kısa çizgiler, alttaki kuşakta ise diyagonal çizgiler yer almaktadır. Gövdenin alt kısmında ise diyagonal çizgilerle bezenmiş tek bir bezeme kuşağı bulunmaktadır.

Dönemi **:** 13-14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 29

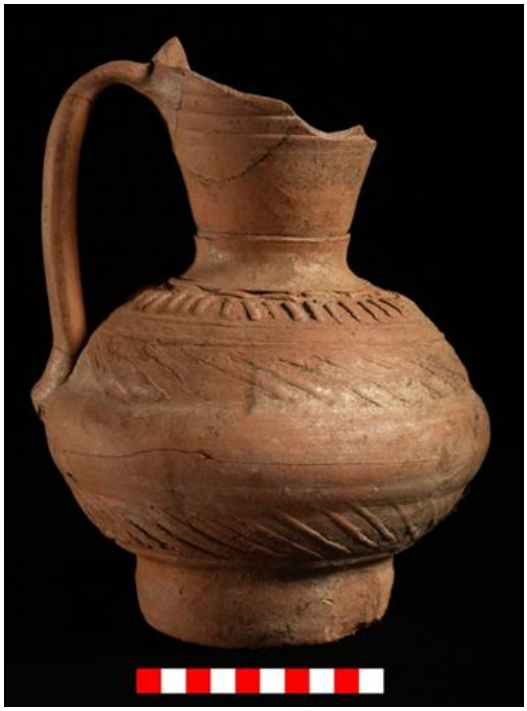

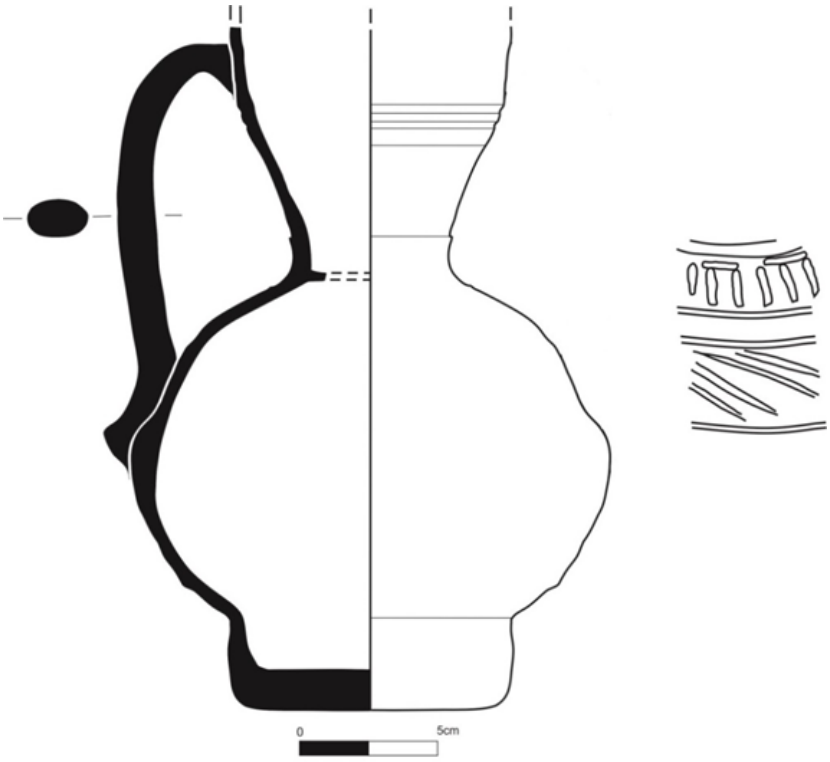

Çizim No: 19

Katalog no **:** 20

Müze env. no **:** 31/1/06

Cinsi **:** Kabartma Bezemeli Sırsız Testi.

Buluntu tarihi **:** 2001

Buluntu yeri **:** AS.01 / 8, Sarnıç III Plankare:14/V Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Yükseklik: 18 cm; Karın çapı: 15.5 cm; Kaide çapı: 9.5 cm; Dip çapı: 9.1 cm; Cidar kalınlığı: 4 cm.

Durum **:** İki parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız bölümü tamamen noksan, boyun bölümü büyük ölçüde kırılmıştır. Karın ve dip bölümünün bir bölümü noksandır.

Tanım **:** Boyun kısmı çarkta, gövde kısmı iki parçalı olarak kalıpta şekillendirilmiş ve üç parça halinde birleştirilmiştir. Boyun aşağıya doğru daralmakta ve gövdeye süzgeçle bağlanmaktadır. Süzgeç kısmı kırılmıştır. Gövdeyi oluşturan iki parçanın birleşme yeri olan karın çizgisi, bilezik şeklinde çıkıntılıdır. Yüksek kaidelidir. Kaide kenarda keskin, dipte yumuşak ve düz profillidir. İki kulpludur. Birleşme yeri karın üzerinde görülen kulplar, mevcut değildir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Sulandırılmış hamur astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı **:** Kabartma bezemelidir. Boyun çarkta yapılmış ve ince bir yiv ile belirginleştirilerek gövdeye bağlanmıştır. Gövdenin üst ve alt kısmında kabartmalı iki bezeme kuşağı bulunmaktadır. Gövdenin üst bölümündeki ince kuşakta küçük dairesel bezemeler yer almaktadır. Alttaki kuşakta ise kabartma olarak diyagonal çizgilerle üçgen alanlar oluşturulmuş; bunların arasına daha büyük iç içe geçmiş daireler yerleştirilmiştir. Gövdenin alt kısmında üstte kalın, altta daha ince kuşak içinde aynı bezemenin devamı bulunmaktadır.

Dönemi **:** 13-14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** GÖK-GÜRHAN, 2011, 158, Kat. No. 62

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: **30**

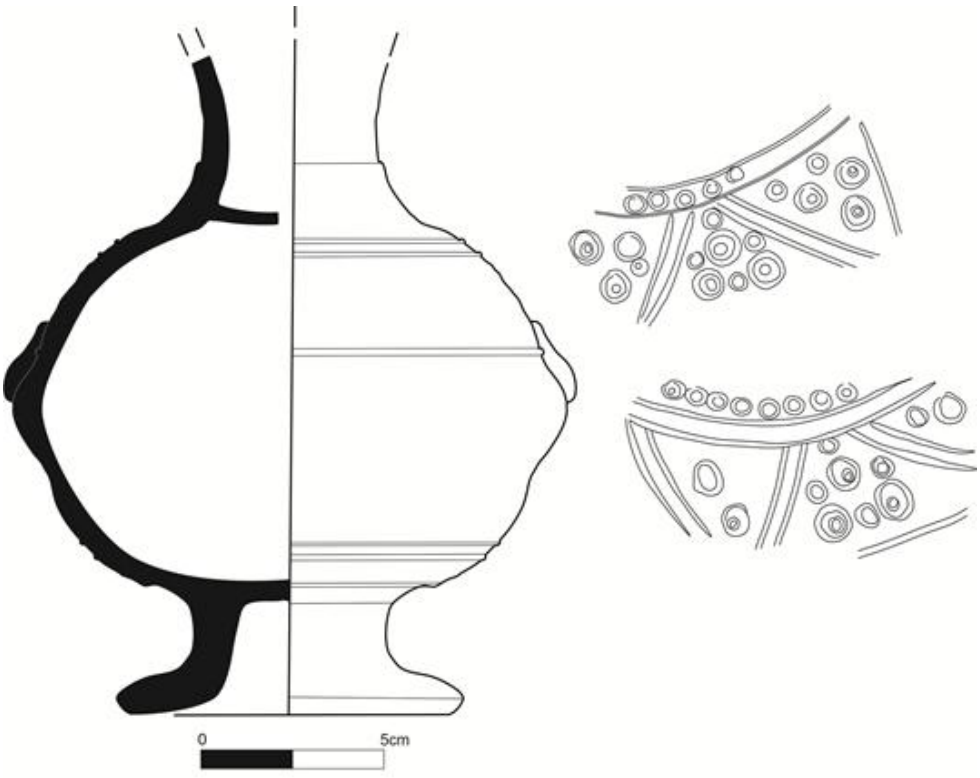

Çizim No: 20

Katalog no **:** 21

Müze env. no **:** 6/1/06

Cinsi **:** Kabartma Bezemeli Sırsız Testi Parçası.

Buluntu tarihi **:** 2002

Buluntu yeri **:** AS.02 / 8 Plankare: - Seviye: -

Parça Ölçüleri **:** Yükseklik: 8.6 cm; Karın çapı: 18.5 cm; Cidar Kalınlığı: 0.8 cm.

Durum **:** Dört parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız, boyun, gövdenin ½' lik bölümü, kaidesi ve kulbu noksandır.

Tanım **:** Gövde kısmı kalıpta şekillendirilmiştir. Süzgeç kısmı kırılmıştır. Gövdeyi oluşturan iki parçanın birleşme yeri olan karın çizgisi, bilezik şeklinde çıkıntılıdır. Tek kulpludur. Birleşme yeri karın üzerinde görülen kulp, mevcut değildir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 7/6), iyi pişirimli, sert ve homojen .

Astar rengi ve yapısı **:** Sulandırılmış hamur astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı **:** Kabartma bezemelidir. Gövdenin üst bölümü olan parçada kabartmalı geniş bir alan bulunmaktadır. Bu alanda kabartma olarak diyagonal çizgilerle oluşturulan yaprakların dışında kalan kısımlara üçgen alanlar oluşturulmuş; bunların içine küçük çiçek ve tomurcuk motifleri yerleştirilmiştir. Tek kulpludur. Kulbun birleşme yeri karın kısmında bulunmaktadır ve mahmuz şeklinde hafif çıkıntılıdır.

Dönem **:** 13-14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 31

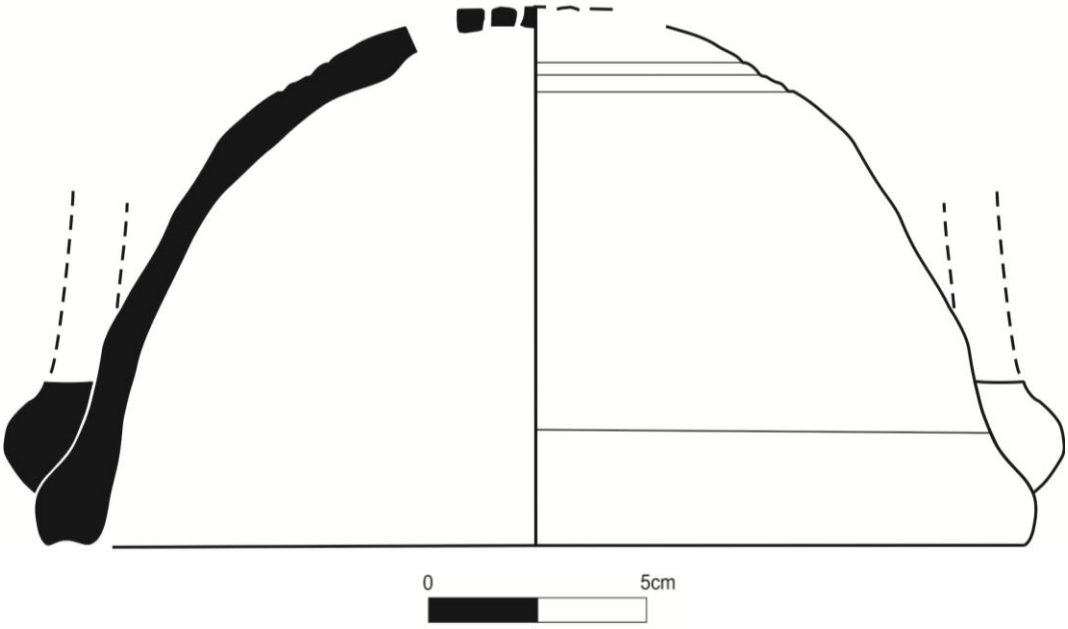

Çizim No: 21

Katalog no **:** 22

Müze env. no **:** 5/1/06

Cinsi **:** Kabartma Bezemeli Sırsız Testi.

Buluntu tarihi **:** 2002

Buluntu yeri **:** AS.02 / 13 Plankare: - Seviye: -

Parça Ölçüleri **:** Yükseklik: 17.2 cm; Karın çapı: 15.5 cm; Kaide çapı: 9.5 cm; Dip çapı: 7.8 cm; Cidar kalınlığı: 0.8 cm.

Durum **:** İki parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız bölümü tamamen noksan, boyun bölümü büyük ölçüde kırılmıştır. Tek kulpludur.

Tanım **:** Boyun kısmı çarkta, gövde kısmı iki parçalı olarak kalıpta şekillendirilmiş ve üç parça halinde birleştirilmiştir. Boyun gövdeye süzgeçle bağlanmaktadır. Süzgeç kısmı kırılmıştır. Gövdeyi oluşturan iki parçanın birleşme yeri olan karın çizgisi, bilezik şeklinde çıkıntılıdır. Yüksek halka kaidelidir. Kaide kenarda ve dipte yumuşak profillidir. Birleşme yeri karın üzerinde görülen kulp, mevcut değildir. Kulbun gövdeye birleşme kısmı mahmuz şeklinde hafif çıkıntılıdır.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Sulandırılmış hamur astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Sırsız.

Bezeme türü ve tanımı **:** Kabartma bezemelidir. Boyun çarkta yapılmış ve ince bir yiv ile belirginleştirilerek gövdeye bağlanmıştır. Gövdenin üst ve alt kısmında paralel yönde üç kuşak bulunmaktadır. Bunlardan ikişer tanesi kabartmalı bezeme kuşağıdır. Ortada sade bırakılan kuşağın altındaki ve üstündeki kuşaklarda, aralarda ikişer cm. boşluk bırakılarak kabartma tekniğinde dikey yönde yapılmış kısa çizgiler yer almaktadır. Gövdenin alt bölümünde bu bezemenin devamı görülmektedir.

Dönemi **:** 13-14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot.No: **32**

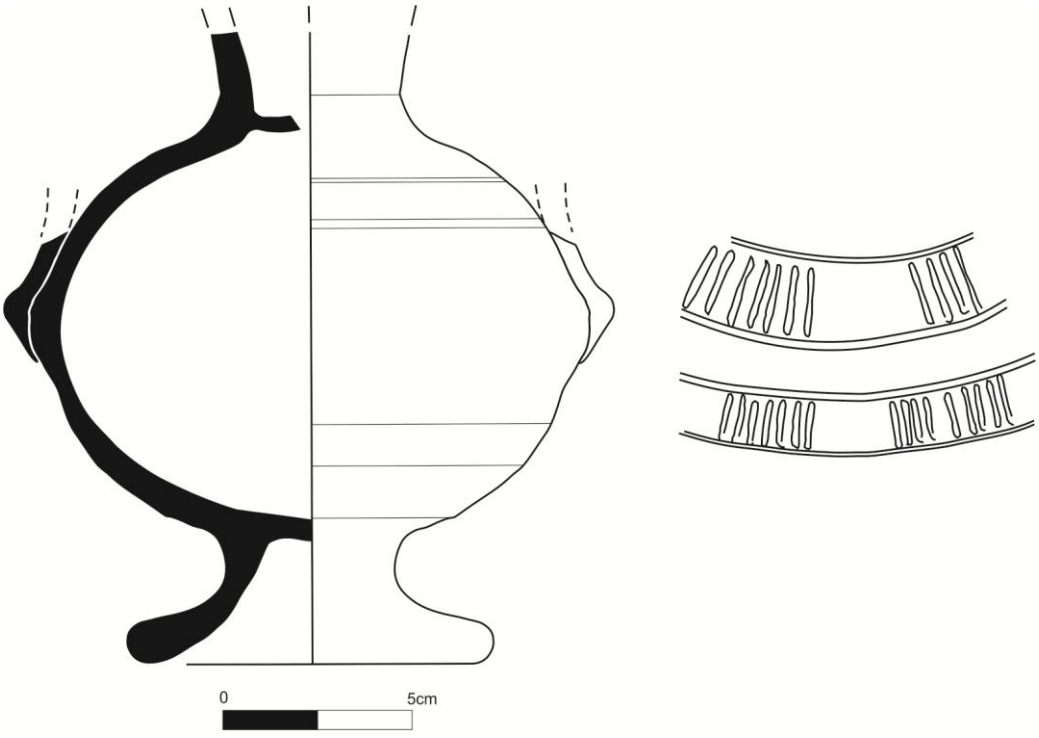

Çizim No: 22

Katalog no **:** 23

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Duokrom Sırlı Kase Parçası.

Buluntu tarihi **:** 05.08.2002

Buluntu yeri **:** A.S 02 / 1-Yol Plankare:- Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 24 cm; Yükseklik: 5.5 cm; Cidar kalınlığı: 0.7 cm.

Durum **:** İki parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Dudak kenarında sırda ve astarda dökülmeler mevcuttur. Ağız kenarının 3/4' ü, gövdenin ve kaidenin tamamı noksandır.

Tanım **:** Ağız kenarı eğimli pervaz şeklinde çıkıntılıdır. Dudak kenarı hafif içe dönük profillidir. Dibe doğru hafifçe derinleşmektedir. İçi tümüyle, dışı eldeki mevcut parçaya göre tamamen beyaz astarlıdır. İç tümüyle sırlıdır. Dışı ağız kısmının alt bölümüne kadar sır içermekte ve bazı yerlerde aşağı doğru akmış olduğu görülmektedir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), kireç ve kum katkılı, iyi pişirimli ve sert hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), gözenekli ve ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Sırlamada duokrom uyguma görülmektedir. İçi koyu yeşil renkte (Gley1, 4/5G) ince sırlıdır ve büyük ölçüde renk değişimine uğramıştır. Dışı dudak kenarında zeytin yeşili renginde, altta kahverengimsi sarı (10YR, 6/8) sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı **:** Bezemesiz.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: **33**

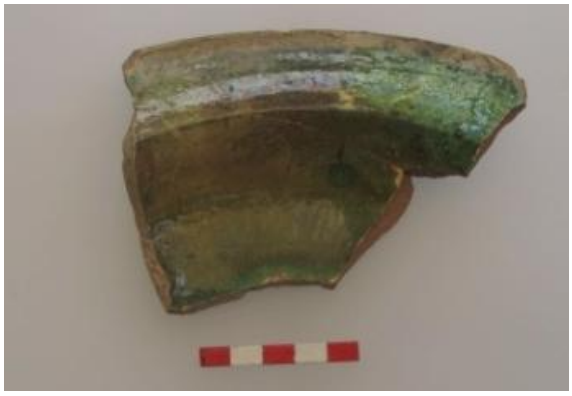

34

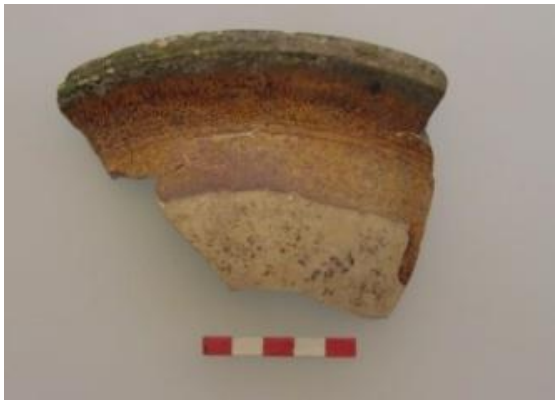

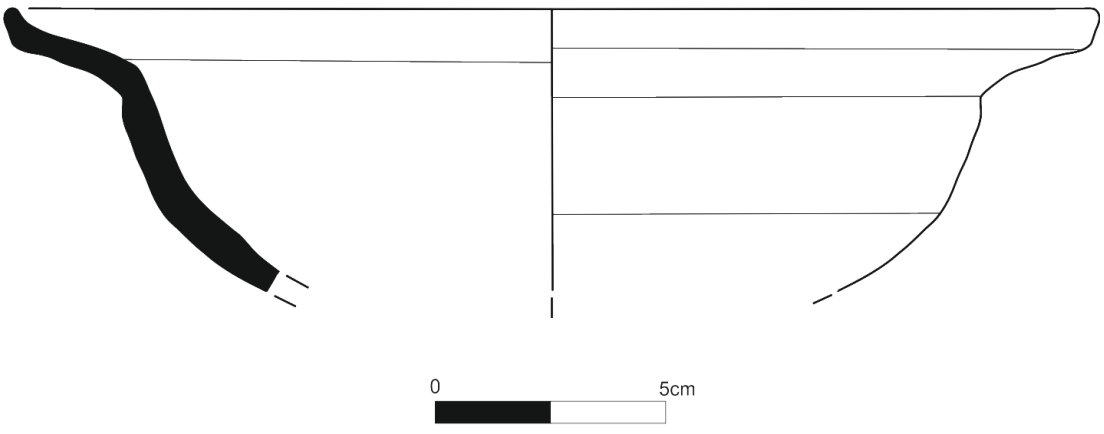

Çizim No: 23

Katalog no **:** 24

Müze env. no **:-**

Cinsi **:** Duokrom Sırlı Kase Parçası.

Buluntu tarihi **:** 09.09.2002

Buluntu yeri **:** A S. 02, Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 26 cm; Yükseklik: 6.3 cm; Cidar kalınlığı: 0.7 cm.

Durum **:** Dört parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarının, gövdenin büyük bölümü ve kaidenin tamamı noksandır. Eldeki mevcut parçaya göre dış kısımda hamur yaş iken sıra yapışmış kalıntılar görülmektedir.

Tanım **:** Ağız kenarı eğimli pervaz şeklinde çıkıntılıdır. Dudak kenarı hafif içe dönük profillidir. Dibe doğru hafifçe derinleşmektedir. İçi tümüyle, dışı eldeki mevcut parçaya göre tamamen beyaz astarlıdır. İç ve dışı tümüyle sırlıdır. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Koyu yeşil (Gley1, 4/5G) ve kahverengimsi sarı renkte (10YR, 6/8), ince ve parlak sırlıdır. Sırlamada duokrom uyguma görülmektedir. İçi koyu yeşil renkte ince sırlı, dışı dudak kenarında zeytin yeşili renginde, altta kahverengimsi sarı sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı **:** Bezemesiz.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **: -**

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 35 **36**

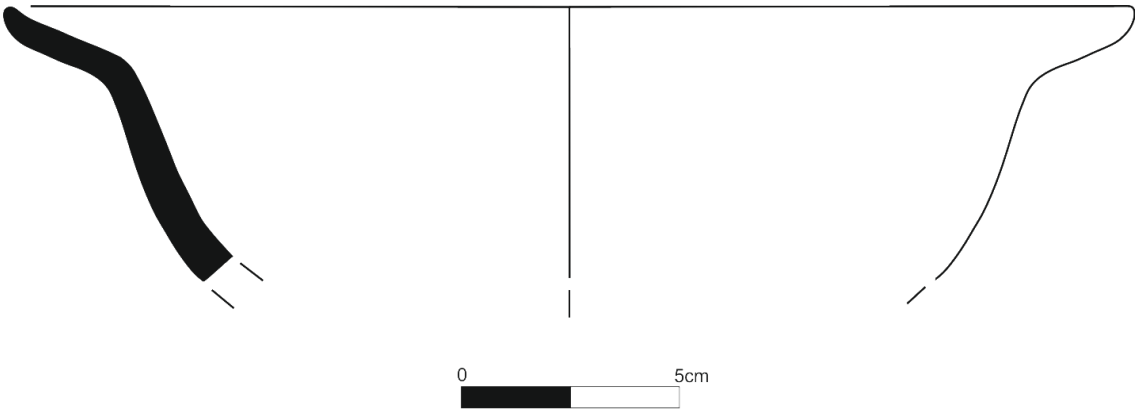

Çizim No: 24

Katalog no **:** 25

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Tek Renk Sırlı Kase Parçası.

Buluntu tarihi **:** 04.08.2002

Buluntu yeri **:** AS.02 /Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 22 cm; Yükseklik: 9.1 cm; Kaide çapı: 7.4 cm; Dip çapı: 2.3 cm; Cidar kalınlığı: 0.7 cm.

Durum **:** Kasenin ½'lik bölümü ve kaidenin ¾'ü noksandır. On dört parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Boşluklar alçıyla tamamlanmıştır. Ağız kenarında sırda dökülmeler ve çatlaklar mevcuttur.

Tanım **:** Ağız kenarı hafif dışa dönük profillidir. Dibe doğru derinleşen kase, altta alçak halka kaideye bağlanmaktadır. İçi tümüyle, dışı ise dudak hizasına kadar beyaz astarlıdır. İç tümüyle sırlıdır. Dış kısım sadece ağız kenarında sır içermekte, bazı yerlerde astarın ve sırın dibe doğru akmış olduğu görülmektedir. İçte ve kaidede üç ayak izi mevcuttur. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Koyu kahve renkte ince sırlıdır. Sırda yer yer mikro çatlaklar mevcuttur.

Bezeme türü ve tanımı **:** Bezemesiz.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** ÖZKUL-FINDIK, 2001, 126, Fot. 103.

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 37

38

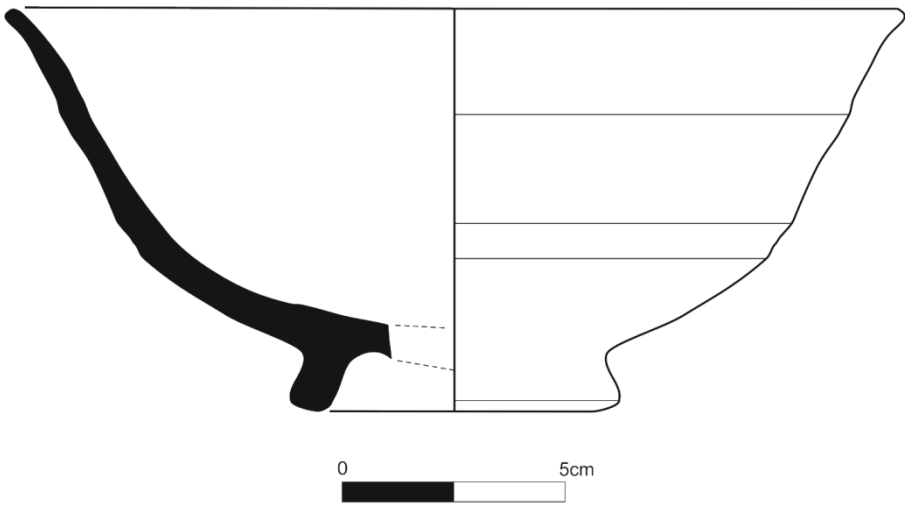

Çizim No: 25

Katalog no **:** 26

Müze env. no **: -**

Cinsi **:** Tek Renk Sırlı Kase Parçası.

Buluntu tarihi **:** 28.08.2002

Buluntu yeri **:** AS.02, Sarnıç B1 Plankare:10/ Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Yükseklik: 5.6 cm; Kaide çapı: 20 cm; Dip çapı:5.6 cm; Cidar kalınlığı: 0.6 cm.

Durum **:** ½'lik bölümü noksandır. Ağız kenarı tamamen kırılmıştır.

Tanım **:** Eldeki mevcut parçaya göre ağız kısmı dışa doğru pervaz yapmıştır. Gövde kısmı başlangıçta dik bir şekilde aşağı inmektedir. Daha sonra dibe doğru küresel biçimde derinleşerek altta yüksek halka kaideye bağlanmaktadır. İçi tümüyle, dışı kaideye kadar beyaz astarlıdır. Astar bazı noktalarda kaidenin yere oturduğu yere kadar akmıştır. İçi tümüyle sırlıdır. Dış kısım ağız kenarının altına kadar sır içermektedir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir. Kaide kenarda ve dipte keskin profillidir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (2.5 YR, 6/6), iyi pişirimlidir. Hamuru iyi yoğurulmamıştır.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Koyu yeşil renkte (Gley1, 4/5G), ince ve parlak sırlıdır. İç kısımda sırda çatlaklar mevcuttur.

Bezeme türü ve tanımı **:** Bezemesiz

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **: -**

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 39

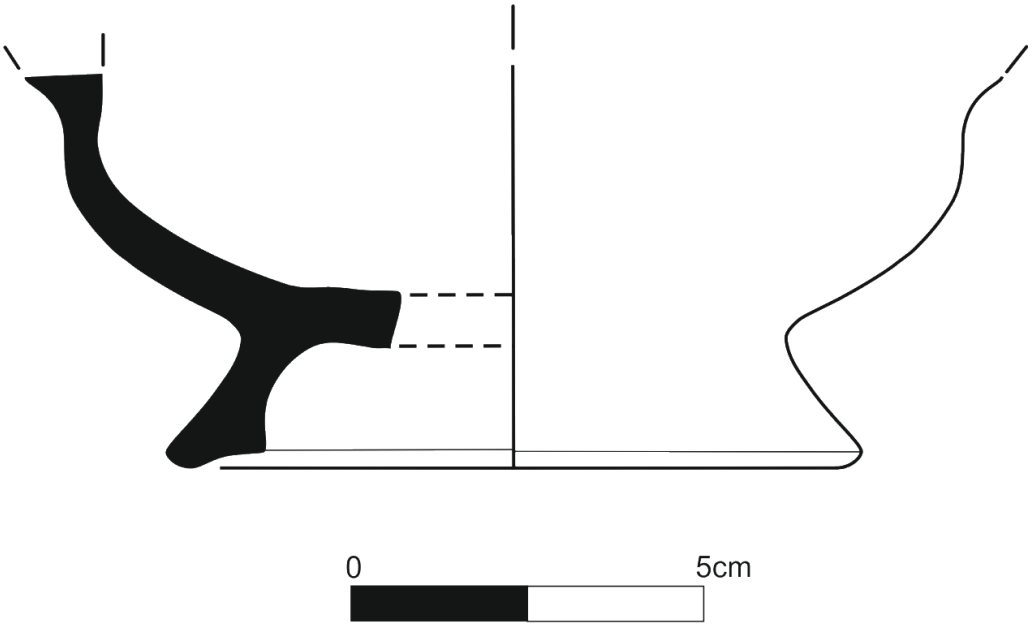

Çizim No: 26

Katalog no **:** 27

Müze env. no **:-**

Cinsi **:** Tek Renk Sırlı Kase.

Buluntu tarihi **:** 11.09.2002

Buluntu yeri **:** AS.02/Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 17.6 cm; Yükseklik: 9.8 cm; Kaide çapı: 9.2 cm; Dip çapı: 6.6 cm; Cidar kalınlığı: 0.8 cm.

Durum **:** Dört parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarında kopmalar ve kırılmalar mevcuttur.

Tanım **:** Ağız kısmı içe dönük profillidir. Dibe doğru derinleşen kase, altta yüksek halka kaideye bağlanmaktadır. İçi tümüyle, dışı gövde ortasına kadar beyaz astarlıdır. İçi tümüyle sırlıdır. Dış kısım sadece ağız kenarında sır içermekte, bir kaç noktada sırın dibe doğru akmış olduğu görülmektedir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir. Kaide kenarda ve dipte keskin profillidir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5 YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Koyu yeşil renkte (Gley1, 4/5G), kalın sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı **:** Bezemesiz.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** GÖK-GÜRHAN, 2007, 123, Kat. No. 7; YILMAZ, 2012, 22, Kat. No. A1.01

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 40 **41**

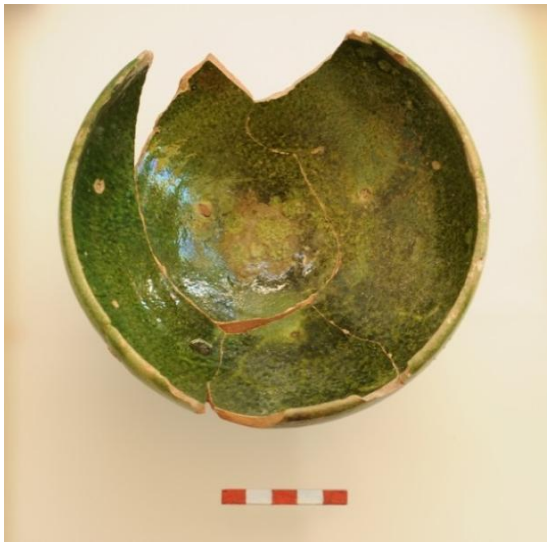

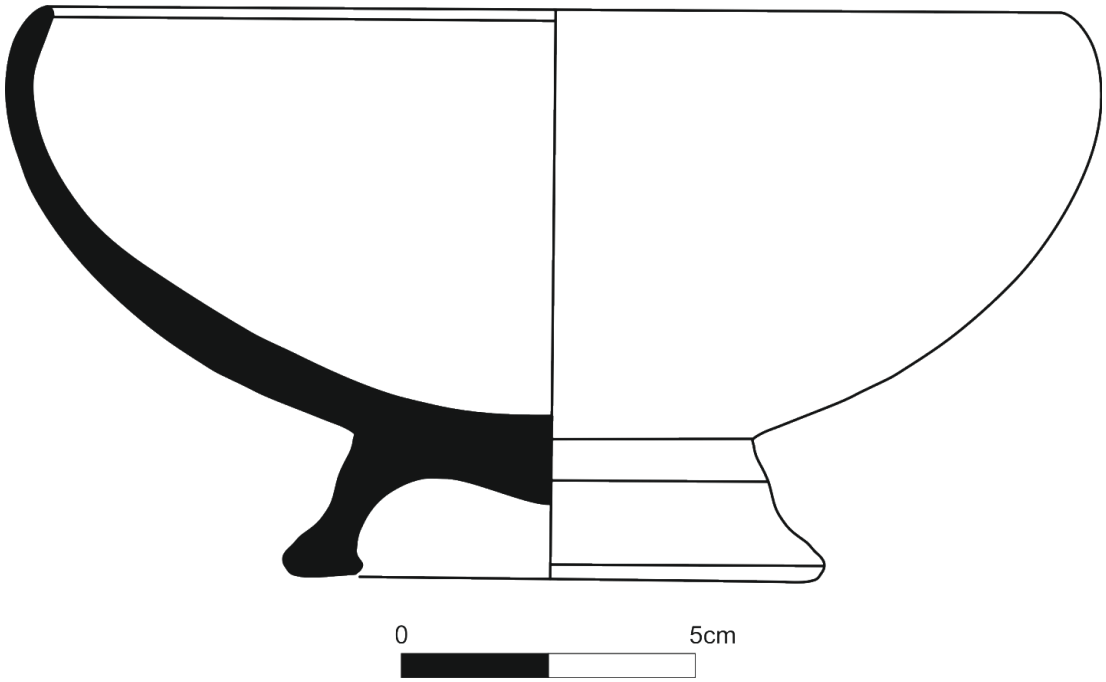

Çizim No: 27

Katalog no **:** 28

Müze env. no **:** 8/1/06

Cinsi **:** Tek Renk Sırlı Tabak.

Buluntu tarihi **:** 2002

Buluntu yeri **:** AS.02 / Yapı V Plankare:- Seviye : -

Parça Ölçüleri: Ağız çapı: 20.5 cm; Yükseklik: 7.2 cm; Kaide çapı: 8.6 cm; Dip çapı:5.4 cm; Cidar kalınlığı: 0.6 cm.

Durum **:** Yirmi parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Boşluklar alçıyla tamamlanmıştır. Ağız kenarında kırık ve kopuklar mevcuttur.

Tanım **:** Ağız kenarı eğimli pervaz şeklinde çıkıntılıdır. Dudak kenarı köşelidir. Dibe doğru derinleşen tabak, altta alçak bir halka kaideye bağlanmaktadır. İçi tümüyle, dışı ise ağız kenarının alt kısmına kadar beyaz astarlıdır. İç tümüyle sırlıdır. Dış kısım sadece ağız kenarında sır içermekte, bir noktada sırın dibe doğru akmış olduğu görülmektedir. İçte üç ayak izi mevcuttur. Çark izleri içte ve dışta belirgindir. Kaide kenarda ve dipte keskin profillidir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (10R, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Açık yeşil renkte (5G, 5/6), ince sırlıdır. Sırda yer yer patlamalar mevcut.

Bezeme türü ve tanımı **:** Bezemesiz.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** ÇEKEN, 2005, 326, Kat. No. 423; 339, Kat. No. 448.

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 42

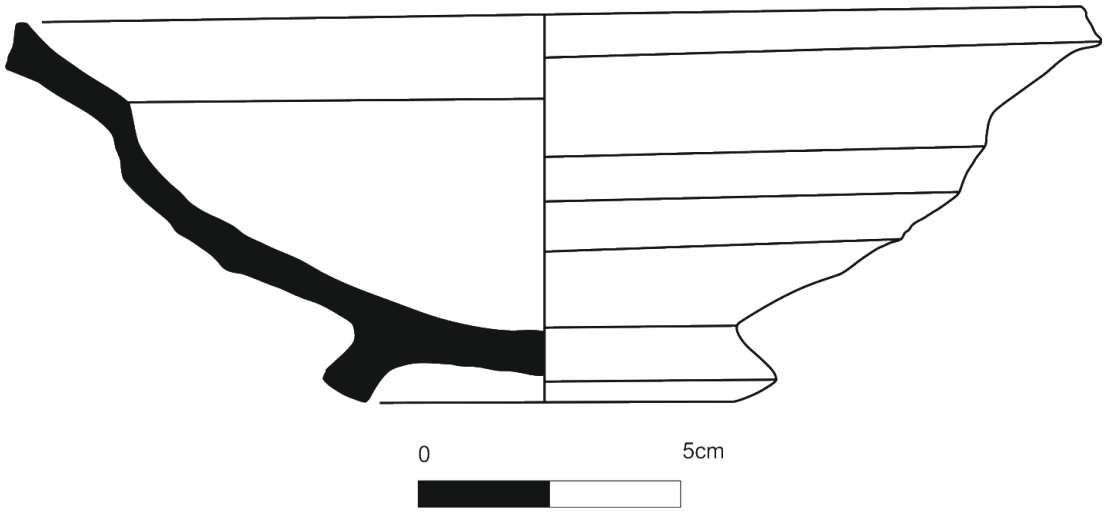

Çizim No: 28

Katalog no **:** 29

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Tek Renk Sırlı Fincan.

Buluntu tarihi **:** 13.09.2002

Buluntu yeri **:** AS.02 Sarnıç B1 Plankare: 10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 2.4 cm; Yükseklik: 5.6 cm; Karın çapı: 6 cm; Kaide çapı: 3.4 cm; Dip çapı: 3 cm; Cidar kalınlığı: 0.5 cm.

Durum **:** Üç parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarının 3/1'lik ve gövdenin ½'lik bölümü noksandır. Sırında yer yer dökülmeler ve renk değişimleri görülmektedir.

Tanım **:** Hafif dışa dönük ağızlıdır. Yukarıdan aşağıya hafifçe genişleyerek inen gövdenin hacmi altta şişkinleştirilerek arttırılmıştır. Dairesel düz diplidir. Dibi hafif içe doğru çukurlaştırılmıştır. Kalın cidarlı olup, özenli bir işçiliğe sahip değildir. Kulpsuzdur. İçte dip ve gövdede çark izleri yiv şeklinde belirgindir ve dibi hafif yukarı doğru yükselti yapmıştır.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Açık yeşil renkte (10Y, 7/4), ince sırlıdır. Sırında dökülmeler ve renk değişimleri mevcuttur.

Bezeme türü ve tanımı **:** Bezemesiz.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** YILMAZ, 2012, 127, Kat. No. C 47.

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 43 **44**

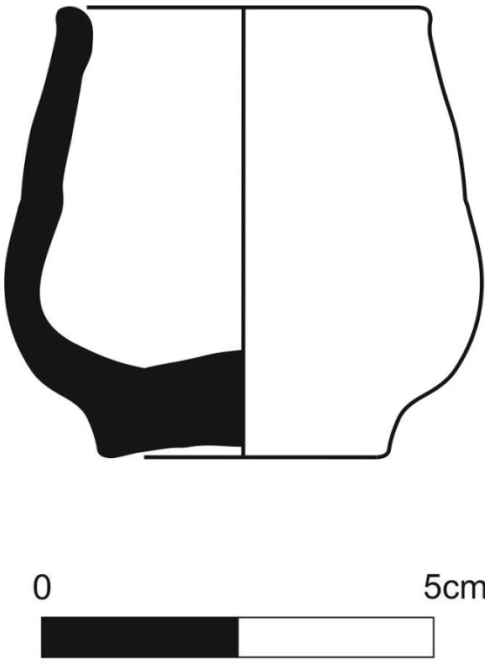

Çizim No: 29

Katalog no **:** 30

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Tek Renk Sırlı Kandil Parçası.

Buluntu tarihi **:** 09.09.2002

Buluntu yeri **:** AS.02, Sarnıç B1 Plankare: 10/Y Seviye: -

Parça Ölçüleri **:** Yükseklik: 7.1 cm; Cidar kalınlığı: 0.8 cm.

Durum **:** İki parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Yağ yakma haznesinin ağız kısmı tamamen noksandır. Kaidenin ½'si ve dibi tamamen noksandır. Sırda yer yer dökülmeler mevcuttur. Kalın cidarlıdır.

Tanım **:** Çanak kısmının (Yağ yakma haznesinin) dibi düzdür ve yukarı doğru hafifçe yükselerek genişlemektedir. Ağız kısmı tamamen kırılmıştır. Çanak kısmından sonra kaidesi aşağı doğru genişlemektedir. Eldeki mevcut parçaya göre içi ve dışı tümüyle beyaz astarla astarlanmış ve yeşil sır ile sırlanmıştır. Çark izleri içte ve kaidede belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Yeşil renkte (Gley1, 5/5G), ince ve parlak sırlı.

Bezeme türü ve tanımı **:** Bezemesiz.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** ÇEKEN, 2005, 344, Kat. No. 458; ÖZKUL-FINDIK, 2001, 135, Fot. 144.

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 45 **46**

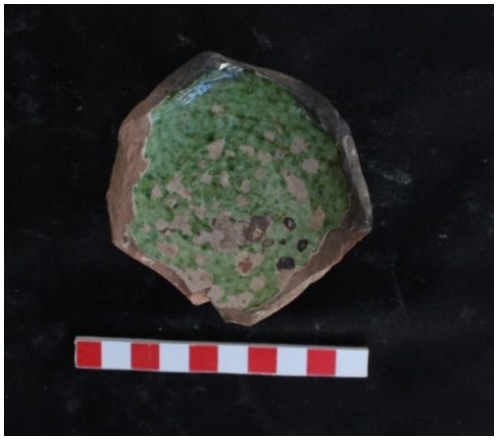

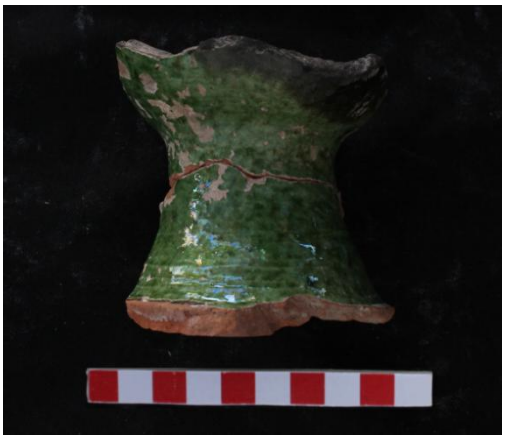

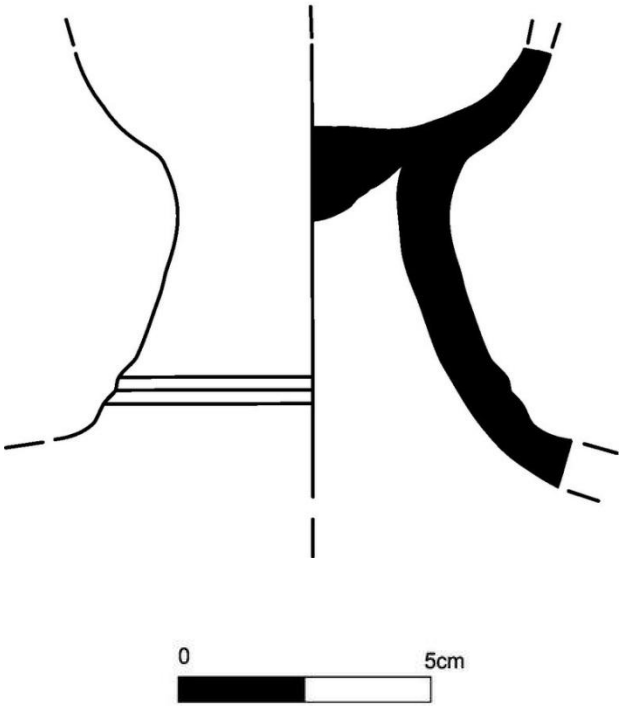

Çizim No: 30

Katalog no **:** 31

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Boya Bezemeli Kase Parçası.

Buluntu tarihi **:** 11.09.2002

Buluntu yeri **:** AS.02 Sarnıç B1 Plankare: 10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 20.6 cm; Yükseklik: 11.7 cm; Kaide çapı: 4.3 cm; Dip çapı: 3.2 cm; Cidar kalınlığı: 0.6 cm.

Durum **:** 4 parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Sırı büyük oranda çatlamıştır. Dip ve gövde bölümlerinde yer yer sırın ve astarın döküldüğü görülmektedir. Kaidesin bir kısmında yanık izi mevcuttur.

Tanım **:** Ağız kenarı düz profillidir. Dudak kenarı köşelidir. Dibe doğru derinleşen kase, altta alçak halka kaideye bağlanmaktadır. İçi tümüyle, dışı ise ağız kenarının altına kadar beyaz astarlıdır. İç tümüyle sırlıdır. Dış kısım sadece dudak kenarında sır içermekte, bir noktada sırın ağız kenarına doğru akmış olduğu görülmektedir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir. Kaide kenarda ve dipte keskin profillidir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (2.5YR, 6/8), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Açık yeşil renkte kalın sırlıdır. Sırda çatlamalar ve yer yer renk değişimleri mevcuttur.

Bezeme türü ve tanımı **:** Boya bezemelidir. Açık yeşil sır altına kahverengi tonlarında basit bitkisel bir düzenleme yapılmıştır. Ortada, aynı merkezden çıkan dört yöne doğru uzanan dallar, gövdenin başladığı yerde açılıp sağa ve sola uzayarak ağız kenarında son bulmaktadır. Ağız kenarında paralel yönde gelişigüzel aralıklarla dağılan dalga motifleri bulunmaktadır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 47 **48**

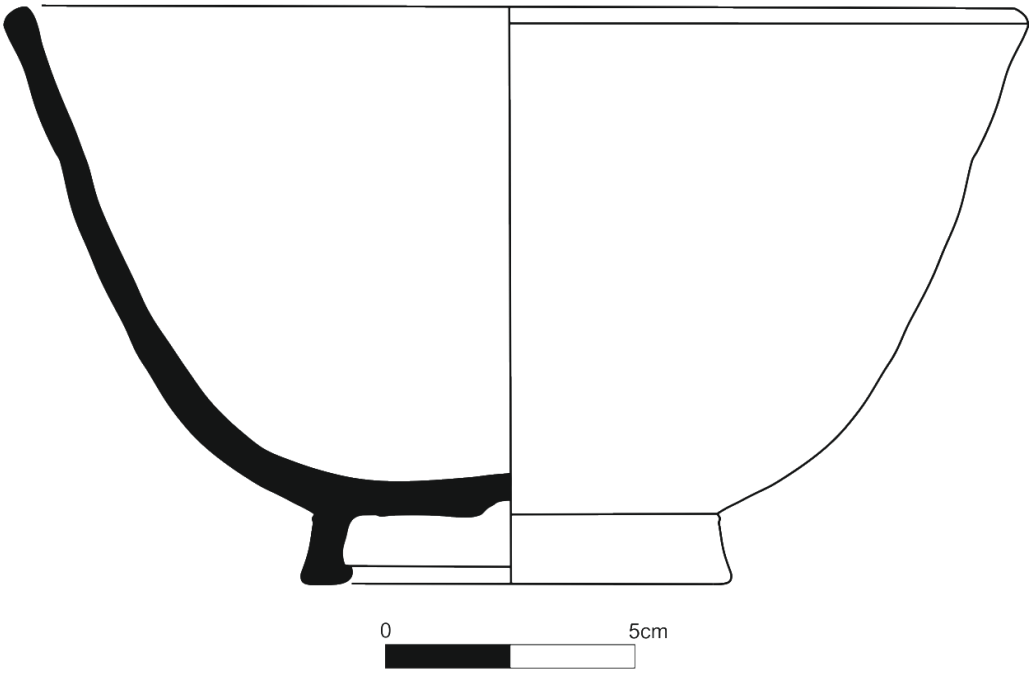

Çizim No: 31

Katalog no **:** 32

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Boya Bezemeli Kase Parçası.

Buluntu tarihi **:** 06.09.2002

Buluntu yeri **:** AS.02 / Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 8.6 cm; Yükseklik: 6.9 cm; Cidar kalınlığı: 0.5 cm.

Durum **:** 4 parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarında kırıklar ve sırda dökülmeler mevcuttur. Gövdenin ½'i ve kaidenin tamamı noksandır.

Tanım **:** Ağız kenarı içe dönük profillidir. Dibe doğru derinleşmektedir. Eldeki mevcut parçaya göre içi ve dışı tamamen beyaz astarlıdır. Dış kısımda astarın bazı noktaları kapatmadığı görülmektedir. İç tümüyle sırlıdır. Dış kısım sadece ağız kenarında sır içermekte, bazı yerlerde sırın dibe doğru akmış olduğu görülmektedir. Çark izleri dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 7/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Kahverengimsi sarı renkte (10YR, 6/8) ince sırlıdır. Sırda mikro çatlaklar mevcuttur.

Bezeme türü ve tanımı **:** Boya bezemelidir. İçte kahverengimsi sarı sır altına koyu kahve renkte dairesel bezemeler yapılmıştır. Dudak kenarı ve dışta ağız kısmının alt sınırına kadar koyu yeşil renkte sır ile sırlanmıştır. Bu sırın üzerinden kahverengimsi sarı sır ile tekrar geçilmiştir.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** Çinili Köşk Müzesi, İstanbul, Env. No. 2005.48, FRANTZ, 453, Fig. 14, A 64.

Fotoğraf-Çizim:

Fot.No: 49 **50**

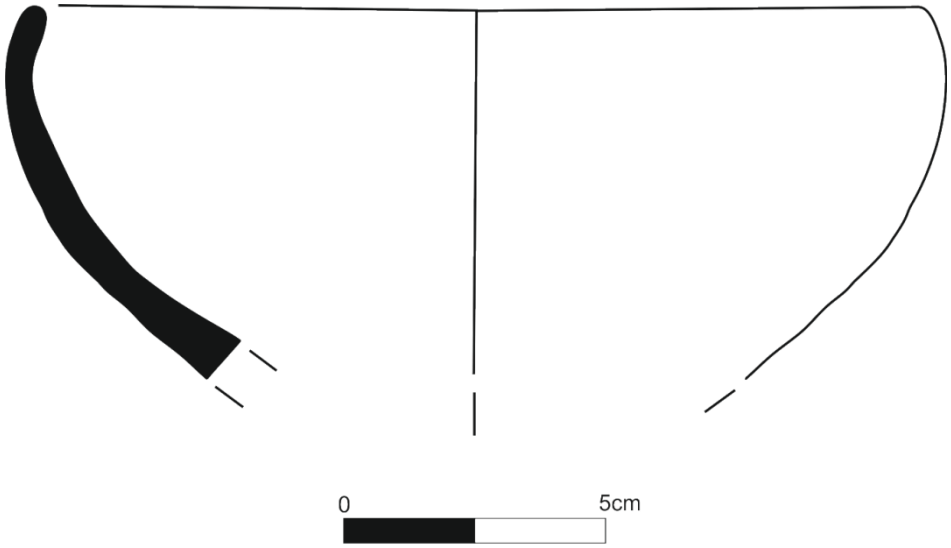

Çizim No: 32

Katalog no **:** 33

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Boya Bezemeli Kase.

Buluntu tarihi **:** -

Buluntu yeri **:** - Plankare: - Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 22 cm; Yükseklik: 10.6 cm; Kaide çapı: 8.2 cm; Dip çapı: 5.6 cm; Cidar kalınlığı: 0.8 cm.

Durum **:** Parçalar halindedir. Bir kısmı beş parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız ve gövde bölümlerinde kırıklar mevcuttur. Sırında çatlaklar görülmektedir.

Tanım **:** Ağız kenarı hafif eğimli pervaz şeklindedir. Dudak kısmı düz profillidir. Dibe doğru derinleşen kase, altta alçak halka kaideye bağlanmaktadır. İçi tümüyle, dışı ağız kenarının alt kısmına kadar beyaz astarlıdır. İç tümüyle sırlıdır. Dış kısım sadece dudak kenarında sır içermekte, bazı yerlerde sırın ve astarın gövdeye doğru akmış olduğu görülmektedir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir. Kaide kenarda ve dipte keskin profillidir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (2.5YR, 5/8), kireç katkılı ve iyi pişirimlidir. Hamuru iyi yoğurulmamıştır.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Koyu yeşil renkte (Gley1, 5/5G) ince ve parlak sırlıdır. Sırda mikro çatlamalar görülmektedir.

Bezeme türü ve tanımı **:** Boya bezemelidir. Koyu yeşil sır altına kahverengi (10YR, 5/6) tonlarında basit bitkisel bir düzenleme yapılmıştır. Ortada, aynı merkezden çıkan ve dört yöne doğru uzanan dallar, gövdenin başladığı yerde açılıp sağa ve sola uzayarak ağız kenarında son bulmaktadır. Ağız kenarında paralel yönde gelişigüzel aralıklarla yapılan dalga motifi bulunmaktadır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** ÖZKUL-FINDIK, 2001, 38, Fot. 16.

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 51 **52**

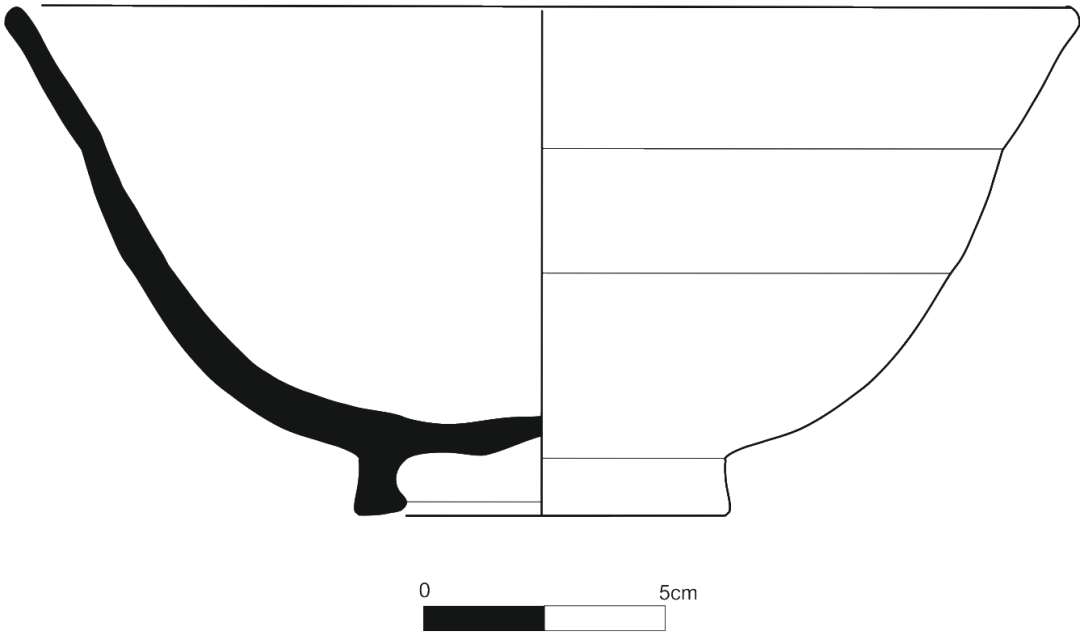

Çizim No: 33

Katalog no **:** 34

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Boya Bezemeli Tabak Parçası.

Buluntu tarihi **:** 19.08.2002

Buluntu yeri **:** AS.02 / Sarnıç Üzeri Plankare: 10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 20 cm; Cidar kalınlığı: 0.6 cm.

Durum **:** İki parça yapıştırılarak tümlenmiş bir tabağa ait ağız parçasıdır. Dudak kenarında kopuklar bulunmaktadır. Sırda gözenekler görülmektedir. Sırında ve astarında dökülmeler mevcuttur.

Tanım **:** Ağız kenarı eğimli pervaz şeklinde çıkıntılıdır. Dudak kenarı köşelidir. İçi tümüyle, dışı ise ağız kenarının alt kısmına kadar beyaz astarlıdır. İç tümüyle sırlıdır. Dış kısım sadece dudak kenarında sır içermektedir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Koyu sarı renkte (10YR, 6/8), kalın sırlıdır. Sırda yer yer çatlamalar vardır.

Bezeme türü ve tanımı **:** Boya bezemelidir. Ağız kenarında koyu kahve renkte fırça ile yapılmış dairesel boya bezeme bulunmaktadır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** Çinili Köşk Müzesi, İstanbul, Env. No. 2005.45

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 53

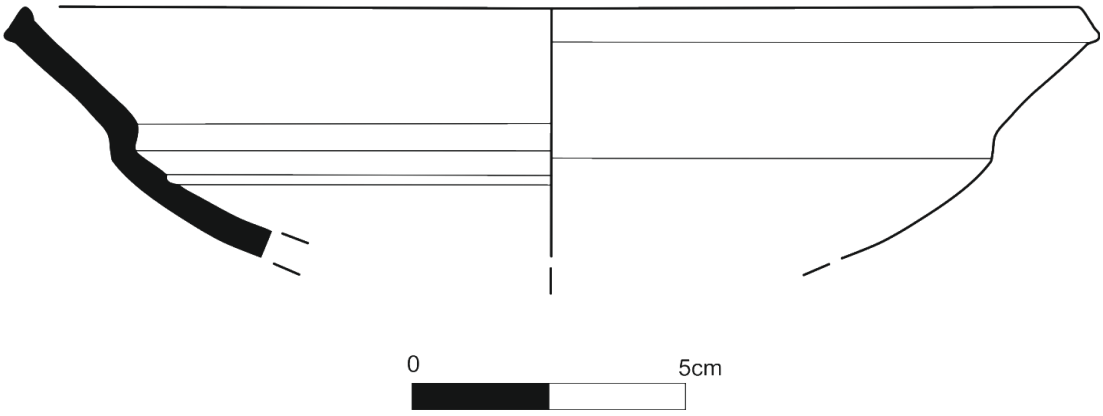

Çizim No: 34

Katalog no **:** 35

Müze env. no **:** 9/1/06

Cinsi **:** Sıraltı Boya Bezemeli Bardak.

Buluntu tarihi **:** 2002

Buluntu yeri **:** AS.02 / 31, Sarnıç B1 Plankare: 10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 6.4 cm; Yükseklik:8.9 cm; Karın çapı: 8.8 cm; Kaide çapı: 5.8 cm; Dip çapı: 5.6 cm; Cidar kalınlığı: 3.5 cm.

Durum **:** Dokuz parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Dudak kenarı 1/3 oranında noksan. Sırda ve astarda yer yer çatlamalar ve dökülmeler mevcut. Dış kısımda sırda renk değişimleri görülmekte.

Tanım **:** Hafif dışa dönük ağızlı, ince boyunlu olup, gövde kısmında şişkinleştirilerek hacmi arttırılmıştır. Boyun kısmında boğum şeklinde hafif bir profil görülmektedir. Alçak halka kaideli ve kulpsuzdur. İnce cidarlı olup, özenli bir işçiliğe sahiptir. İçte çark izleri yiv şeklinde belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (5YR, 8/3), gözenekli ve gevşek hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** İçi ve dışı tümüyle beyaz renkte, kalın astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** İçi ve dışı tümüyle yeşilimsi açık gri (Gley1, 8/1) renkte, şeffaf, ince ve parlak sırlı.

Bezeme türü ve tanımı **:** Ağız kenarında bir, boyun üzerinde iki, omuz üzerinde bir adet olmak üzere sır altına siyah boya ile yapılmış ince bant bezeme görülmektedir.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: **54**

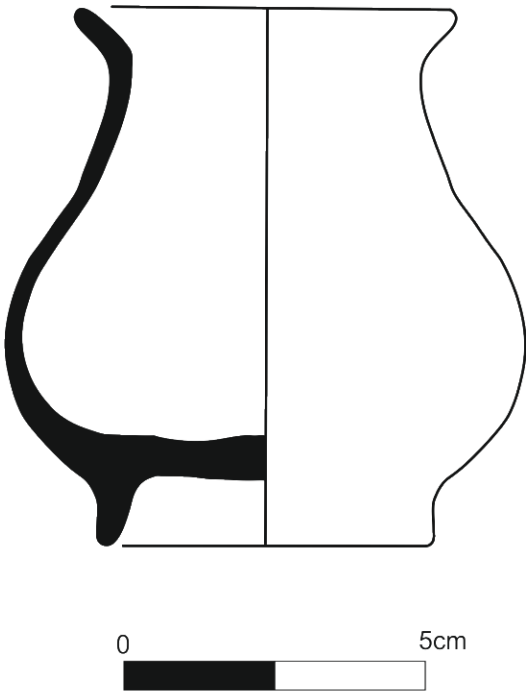

Çizim No: 35

Katalog no **:** 36

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Firuze Sıraltı Boya Bezemeli Kase Kaidesi.

Buluntu tarihi **:** 21.08.2002

Buluntu yeri **:** AS.02, Yapı V Plankare:- Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Yükseklik: 5.1 cm; Kaide çapı: 7.2 cm; Dip çapı: 4 cm; Cidar kalınlığı: 0.8 cm.

Durum **:** Beş parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Gövde ve ağız kısmı tamamen noksandır. Kaidesi büyük oranda kırılmıştır. Sırda yer yer ince çatlaklar ve delikler mevcuttur. İçte üç ayak izi bulunmaktadır.

Tanım **:** Dibi düzdür. Yukarı doğru hafifçe açılan kase, altta alçak halka kaideye bağlanmaktadır. Kaide kenarda ve dipte köşelidir. Eldeki mevcut parçaya göre içi tümüyle, dışı gövdenin alt kısmına kadar beyaz astarlıdır. Astar bazı noktalarda kaideye doğru akmıştır. İçi tümüyle firuze sırlıdır. Dış kısım ağız kenarının alt kısmına kadar açık yeşil sır içermektedir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (2.5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Firuze renkte.

Bezeme türü ve tanımı **:** Sıraltı siyah boya bezemelidir. İç yüzeyinde serbest bitkisel kompozisyon bulunmaktadır. Merkezde bir adet rozet çiçek yer almaktadır. Bu çiçekten üç tane yelpaze biçimli yaprak ve dal grupları çıkmakta ve yukarı doğru açılmaktadır. Bunların arasında belirli aralıklarla yapılmış yapraklar bulunmaktadır.

Dönemi **:** 14-15. yüzyıl

Karşılaştırma **:** YILMAZ, 2012, 50, Kat. No. A2.10; YILMAZ, 2012, 49,A2.09.

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 55

56

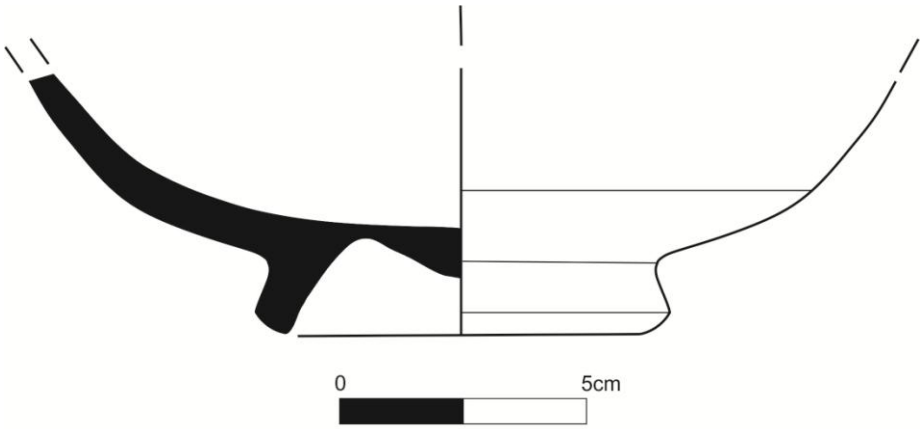

Çizim No: 36

Katalog no **:** 37

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Milet işi Testi Gövdesi.

Buluntu tarihi **:** 11.09.2002

Buluntu yeri **:** AS.02/Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Yükseklik: 9.7 cm; Karın çapı: 15 cm; Cidar kalınlığı: 0.4 cm.

Durum **:** Altı parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Gövdenin ½'i, ağız ve kaide bölümünün tamamı noksandır. Astarda ve sırda dökülmeler mevcuttur.

Tanım **:** Çarkta şekillendirilmiştir. Küresel gövdelidir. Karın bölgesi şişkinleştirilerek hacmi arttırılmıştır. İnce cidarlıdır.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Şeffaf, ince ve parlak sırlı. Sırında çatlaklar mevcuttur.

Bezeme türü ve tanımı **:** Sıraltı mavi-beyaz boyamalı. Bezemeler eldeki mevcut parçaya göre omuz ve karın bölgesinde bulunmaktadır. Omuz bölümünün üst kısmındaki bezeme kuşağında beyaz üzerine kobalt mavisi renginde ışınsal bezeme yapılmıştır. Alt kısımda iki ince kuşak bulunmaktadır. Ortada bunları birbirinden ayıran ince bir bant yer almaktadır. Bu bantın içi yatık diyagonal çizgilerle bezenmiştir.

Dönemi **:** 14-15. yüzyıl

Karşılaştırma **:** ATASOY-RABY, 1989, 208, Fot. 203. (Bu parça benzer formda ve bezemede yapılmış bir kavanozdur).

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 57 **58**

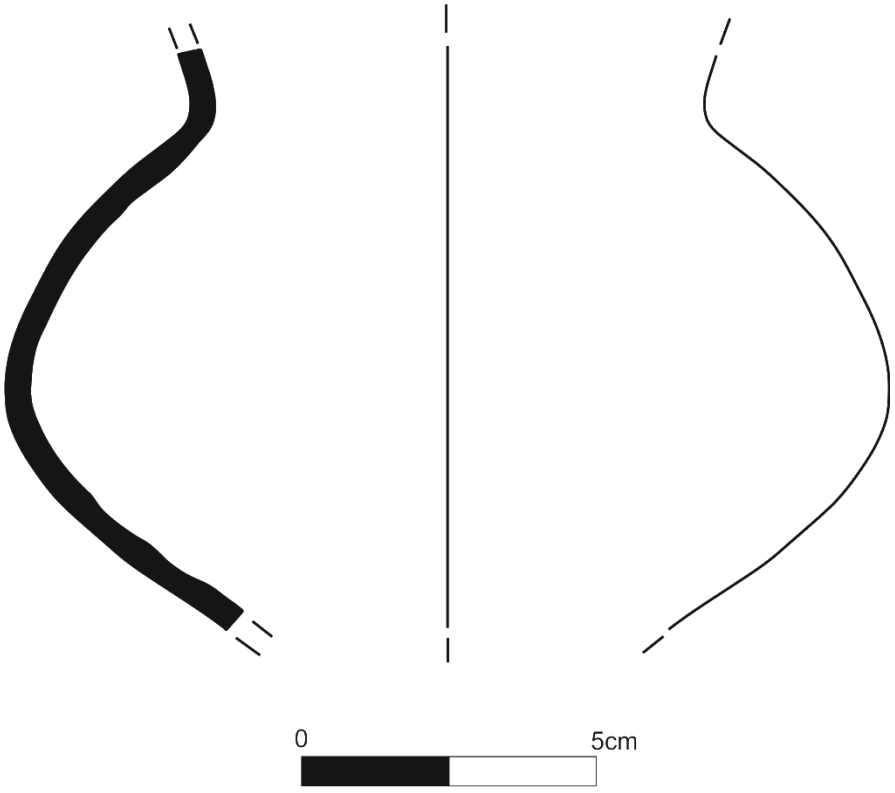

Çizim No: 37

Katalog no **:** 38

Müze env. no **:** -

Cinsi **:**Sıraltı Boyalı Kase Parçası.

Buluntu tarihi **:** 13.09.2002

Buluntu yeri **:** A S. 02, Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 19 cm; Yükseklik:4.1 cm; Cidar kalınlığı: 0.4 cm

Durum **:** İki parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarının sadece bir parçası mevcut olup, gövdenin ve kaidenin tamamı noksandır. Astarda ve sırda dökülmeler mevcuttur.

Tanım **:** Ağız kenarı düz profillidir. Dibe doğru hafifçe derinleşmektedir. İçi tümüyle, dışı eldeki mevcut parçaya göre tamamen beyaz astarlıdır. İç ve dışı tümüyle şeffaf sırlıdır.

Hamur rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/1), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Kalın şeffaf sırlı.

Bezeme türü ve tanımı **:** Eldeki mevcut parçaya göre iç bölümde, ağız kenarından kavisli çizgilerle içeri doğru üçgen bir alan oluşturulmuştur. Bu üçgenin içi kobalt mavisi ile boyanmıştır. Tam merkezine bir yuvarlak çizilip içi boş bırakılmıştır. Bu üçgenin iki kenarından kabın merkezine doğru iki çiçek motifine ait izler bulunmaktadır. Sağ taraftaki motifte basit küçük iki çiçek motifi bulunmaktadır. İçi turkuaz renkte boyanmıştır. Siyah renkte ince uzun bir yaprak parçası bu iki çiçek arasından çıkmaktadır. Sol tarafta ise taç yaprakları işlenmiş bir çiçek motifine ait bir kısım ve küçük yapraklar bulunmaktadır.

Dönemi **:** 15. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 59

60

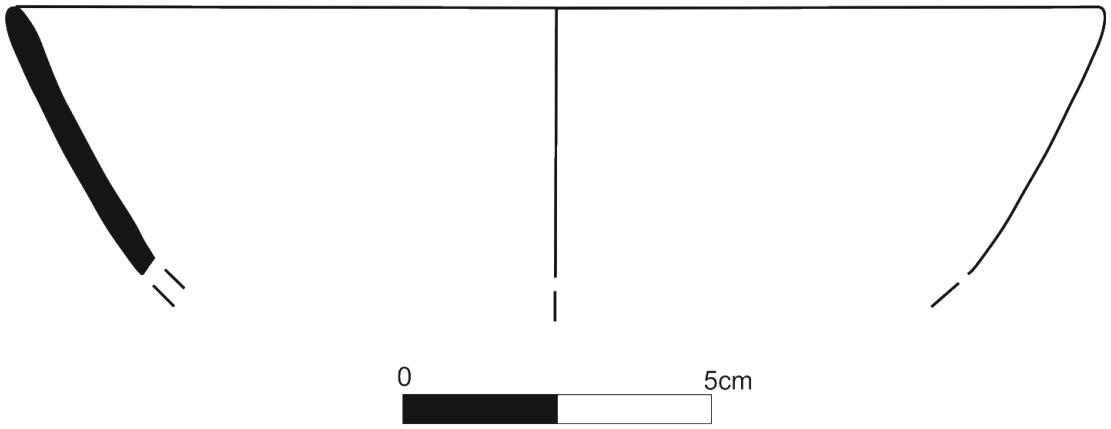

Çizim No: 38

Katalog no **:** 39

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Sgraffito ve Püskürtme Boya Bezemeli Kase Parçası.

Buluntu tarihi **:** 17.09.2002

Buluntu yeri **:** AS.02/Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 22 cm; Yükseklik: 8.2 cm; Cidar kalınlığı: 0.5 cm.

Durum **:** İki parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarında sırda dökülmeler mevcuttur. Gövdenin 2/3'si ve kaidenin tamamı noksandır.

Tanım **:** Ağız kenarı dışa dönük profillidir. Dibe doğru derinleşmektedir. İçi tümüyle, dışı sadece dudak kenarına kadar beyaz astarlıdır. İç tümüyle sırlıdır. Dış kısım sadece dudak kenarında sır içermektedir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 5/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Açık yeşil renkte (5Y, 7/6) ince sırlıdır. Sırda dökülmeler ve mikro çatlaklar mevcuttur.

Bezeme türü ve tanımı **:** Sgraffito ve püskürtme boya bezemelidir. Eldeki mevcut parçaya göre merkezde iki dairesel çizgi ile oluşturulmuş daire içinde koyu yeşil renkte bitkisel düzenlemeye ait izler olduğu gözlenmektedir. Dairenin içi kahverengimsi sarı sır ile sırlanmıştır. Ağız kenarında, geniş bir bant içinde paralel düzlemde sgraffito tekniğinde birbirini takip eden basit spiral daireler yer almaktadır. Bu bölümde kahverengimsi sarı ve koyu yeşil renkler birbirine karıştırılmış ve arada boşluklar bırakılarak püskürtülmüştür.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** ASLANAPA-YETKİN, 1989, 57, Env. No: 1; www.artancient.net, servlet/the-3663/Ancient-Medieval-Byzantine-Cypriot/Detail.

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 61

62

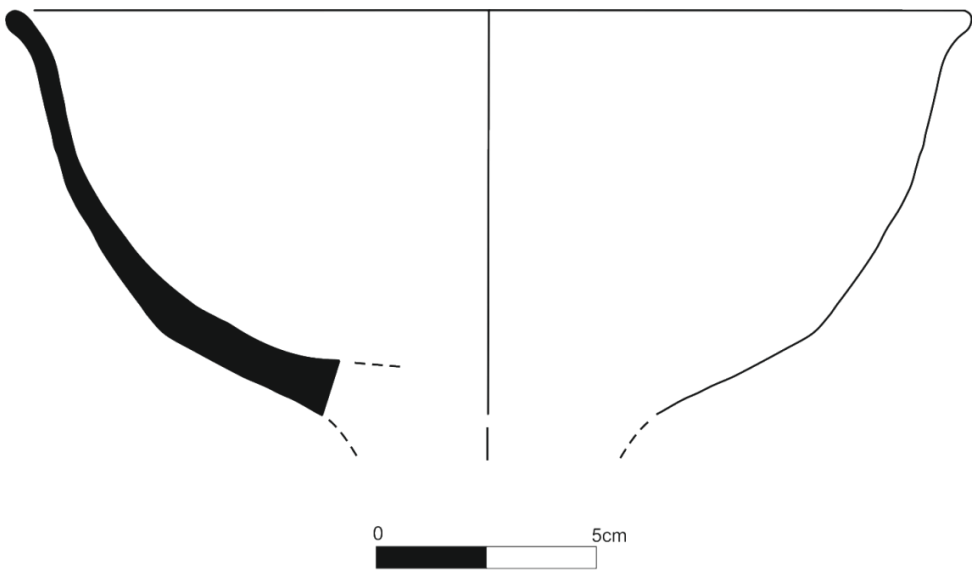

Çizim No: 39

Katalog no **:** 40

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Sıçratma Boya Bezemeli Kase.

Buluntu tarihi **:** 13.09.2002

Buluntu yeri **:** AS.02 Plankare: 10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 21.6 cm (mevcut); Yükseklik: 8.9 cm; Kaide çapı: 14.6 cm; Dip çapı: 12.6 cm; Cidar kalınlığı: 0.5 cm.

Durum **:** On parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarı tamamen kırılmıştır. Dibi noksandır. Kaidenin ¼' lik bölümü kırılmıştır. Sırında yer yer çatlamalar görülmektedir.

Tanım **:** Ağız kenarı yere paralel, düz pervaz şeklinde çıkıntılıdır. Dudak kenarı hafif içe dönük profilli ve köşelidir. Dibe doğru hafifçe derinleşen kase, altta yüksek halka kaideye bağlanmaktadır. Kaidenin dışında, orta bölümde dışa çıkıntılı keskin bir profil bulunmaktadır. İçi tümüyle, dışı kaidenin alt bölümüne kadar beyaz astarlıdır. İçi tümüyle sırlıdır. Dış kısım kaidenin ortasında yer alan keskin profile kadar sırlanmıştır. İçte üç ayak izi mevcuttur. Çark izleri içte ve dışta belirgindir. Kaide kenarda ve dipte keskin profillidir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (2.5YR, 5/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Açık sarı renkte (5Y, 7/6), parlak ve kalın sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı **:** Sıçratma boya bezemelidir. Yaprak yeşili (Gley 1, 4/5G) ve kahve renkteki boyalar açık yeşil sır altına sıçratma tekniği ile yapılmıştır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** DOĞER, 2010, 518, Res. 13/b.

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 63 **64**

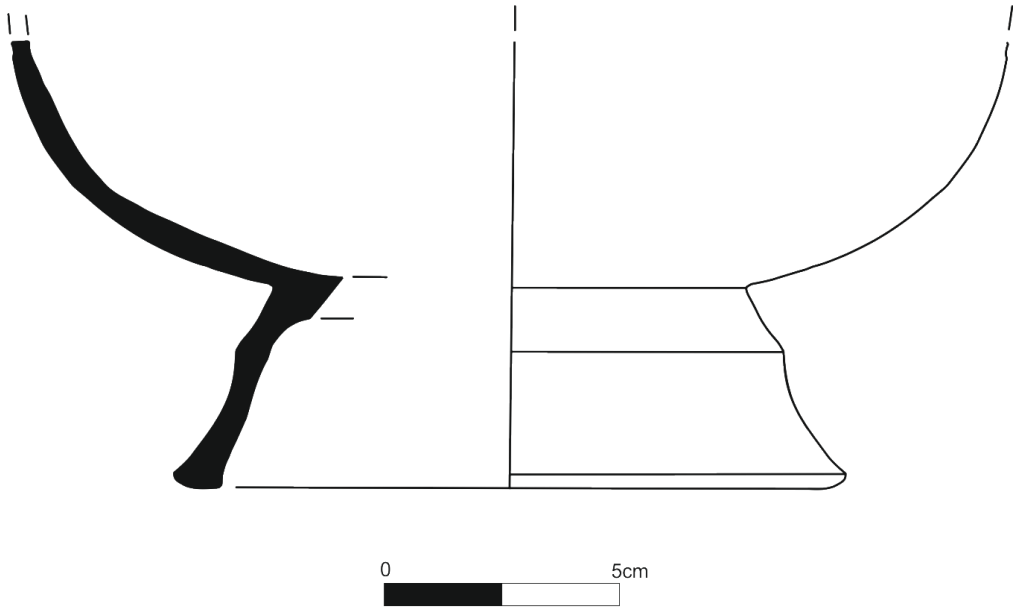

Çizim No: 40

Katalog no **:** 41

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Sıçratma Boya Bezemeli Kase Parçası.

Buluntu tarihi **:** 06.09.2002

Buluntu yeri **:** AS.02 Sarnıç B1 Plankare: 10/Y Seviye: -

Parça Ölçüleri **:** Yükseklik: 10 cm; Dip çapı: 12 cm; Cidar kalınlığı: 0.6 cm.

Durum **:** 5 parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarı tamamen kırılmıştır. Gövdenin ¾'lük bölümü ve kaidenin ½'lik bölümü noksandır. Kaidenin kısmının tabana oturan yeri tümüyle kırılmıştır. Sırında yer yer çatlaklar ve renk değişimleri görülmektedir.

Tanım **:** Dibe doğru hafifçe derinleşen kase, altta yüksek bir kaideye bağlanmaktadır. Kaidenin dışında, orta bölümde dışa çıkıntılı keskin bir profil bulunmaktadır. İçi tümüyle, dışı kaidenin başladığı bölümüne kadar beyaz astarlıdır. İç tümüyle sırlıdır. Dış kısım kaidenin başlangıcına kadar sırlanmıştır. İçte üç ayak izi mevcuttur. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), kalın astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Açık sarı renkte (5Y ,8/3), kalın sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı **:** Sıçratma boya bezemelidir. İç kısımda orta bölümde gelişigüzel aralıklarla yapılmış, kahve renkte sıçratma boya bezeme bulunmaktadır. Eldeki mevcut parçaya göre ağız kenarında yaprak yeşili boya izlerinin olduğu anlaşılmaktadır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 65 **66**

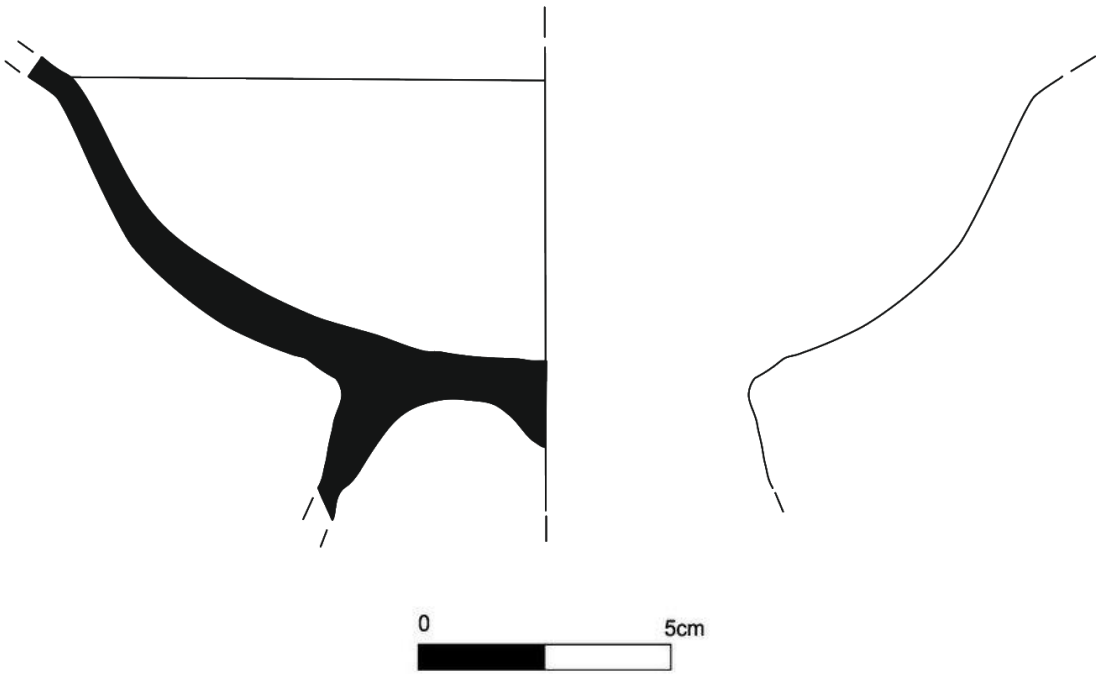

Çizim No: 41

Katalog no **:** 42

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Sgraffito Bezemeli Kase Parçası.

Buluntu tarihi **:** -

Buluntu yeri **:** - Plankare: - Seviye: -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 26 cm; Yükseklik: 8.9 cm; Cidar kalınlığı: 0.8 cm.

Durum **:** Çok sayıda parçalar halinde ele geçmiştir. Bir kısmı beş parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Dudak kenarında sırı ve astarı dökülmüştür. Kaidesi noksandır.

Tanım **:** Ağız kenarı hafif dışa dönük profillidir. Dibe doğru derinleşmektedir. İçi tümüyle, dışı dudak kenarına kadar astarlanmış ve sırlanmıştır. Bazı noktalarda astarın ve sırın gövdeye doğru aktığı görülmektedir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (2.5YR, 6/8), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Koyu yeşil renkte (Gley1, 4/5G), parlak ve ince sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı **:** Sgraffito bezemelidir. İçte dudak kenarında iki çizgi ve bu çizgilerin yaklaşık 2 cm altında yine aynı çizgiler kullanılarak bir bordür oluşturulmuş ve içi boş bırakılmıştır. Kasenin diğer parçaları incelendiğinde merkezde tüm alanına yayılan bitkisel bir kompozisyon bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu kompozisyonu merkezden çıkan ve ağız kenarına doğru yükselen kavisli çizgiler şeklinde yapılmış yapraklar arasında tek hamlede yapılmış kısa açık yay bezemesi oluşturmaktadır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 67 **68**

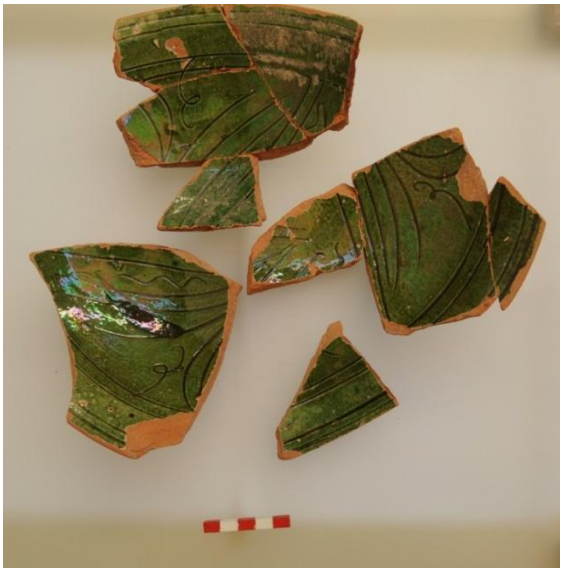

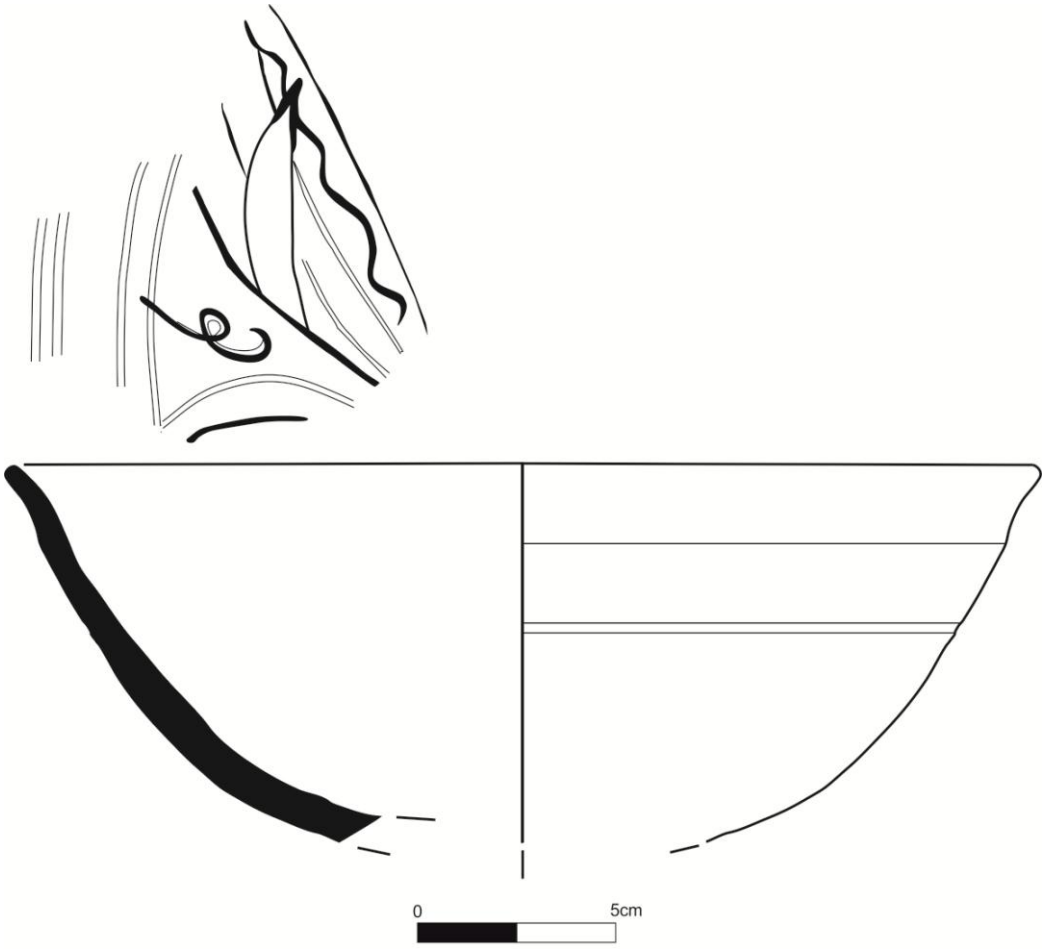

Çizim No: 42

Katalog no **:** 43

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Sgraffito Bezemeli Kase Parçası.

Buluntu tarihi **:** 17.09.2002

Buluntu yeri **:** A S. 02, Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye: -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 24 cm; Yükseklik: 10 cm; Cidar kalınlığı: 0.7 cm.

Durum **:** Çok sayıda parçalar halindedir. Ağız kenarında sırda ve astarda dökülmeler mevcuttur. Gövdenin büyük bölümü ve kaidenin tamamı noksandır. Dış kısımda ağız kenarında sırın bazı noktalarda gövdeye doğru akmış olduğu görülmektedir.

Tanım **:** Ağız kenarı hafif dışa dönük profillidir. Konik biçimde dibe doğru derinleşmektedir. İçi tümüyle, dışı sadece ağız kenarında beyaz astarla astarlanmış ve koyu yeşil sırla sırlanmıştır. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Koyu yeşil renkte (Gley1, 3/10GY), ince ve parlak sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı **:** Sgraffito bezemelidir. Ağız kenarına sgraffito tekniğinde üç paralel çizgi yapılmıştır. Bunun altında kalan kuşakta birbirini takip eden diyagonal çift çizgi ve aralarında tek dalga motifi bulunmaktadır. Eldeki mevcut parçaya göre merkezde konsantrik iki daire olduğu anlaşılmaktadır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 69 **70**

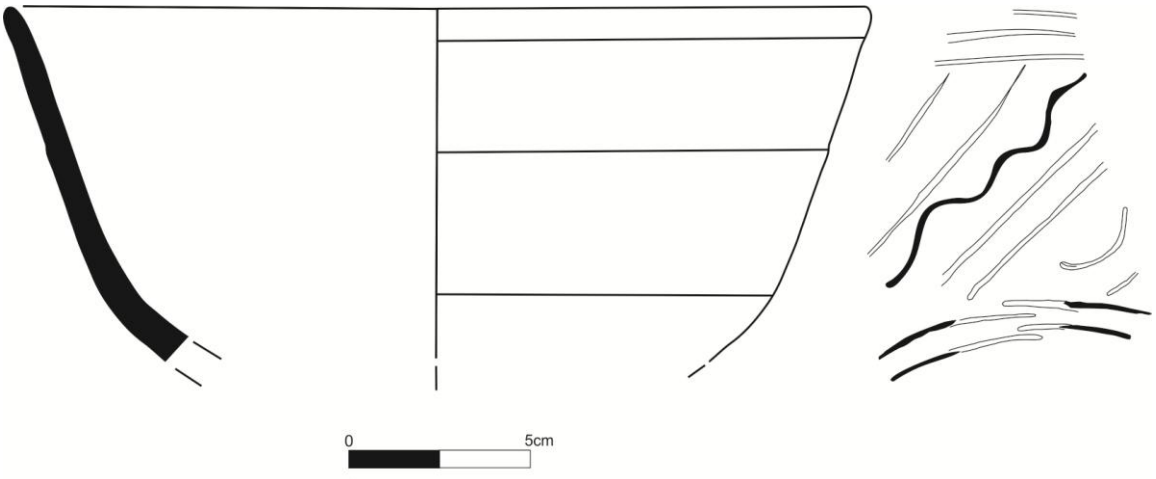

Çizim No: 43

Katalog no **:** 44

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Sgraffito Bezemeli Kaide Parçası.

Buluntu tarihi **:** -

Buluntu yeri **:** - Plankare: - Seviye : -

Parça Ölçüleri: Yükseklik: 5.7 cm; Kaide çapı: 6.6 cm; Dip çapı: 2.8 cm; Cidar kalınlığı: 0.7 cm.

Durum **:** İki parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız ve gövde bölümü kırılmıştır. Sırda ve astarda dökülmeler mevcuttur. Sırı büyük oranda renk değişimine uğramış ve çatlamıştır.

Tanım **:** Dibe doğru derinleşen kase, altta alçak bir halka kaideye bağlanmaktadır. İçi tümüyle, dışı ağız kenarına kadar beyaz astarlıdır. İç tümüyle sırlıdır. Dış kısım sadece dudak kenarında sır içermektedir. Çark izleri dışta belirgindir. Kaide kenarda ve dipte yuvarlak profillidir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (2.5YR, 5/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Açık yeşil renkte (10Y, 7/4) sırlıdır. Sırda çatlamalar ve yer yer renk değişimleri mevcuttur.

Bezeme türü ve tanımı **:** Sgraffito ve boya bezemelidir. Bezemeler açık yeşil sır altına yapılmıştır. Merkezde altıgen bir madalyonun kenar çizgilerinden çıkan ve saat yönünde dönerek birbirini takip eden geometrik bir düzenleme görülmektedir. Madalyonun içinde S kıvrımlı bir bezeme bulunmaktadır. Aynı kıvrımlar birbirini takip eden dikdörtgenler arasında kalan bir köşesi yuvarlatılmış üçgenler içine de yapılmıştır. S kıvrımlarının bulunduğu üçgen alanlar dikdörtgenlerin orta bölümlerine gelecek şekilde koyu yeşil renkte (Gley 1, 5/5G) boyanmıştır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** ÇEKEN, 2005, 293, Kat. No. 363

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 71 **72**

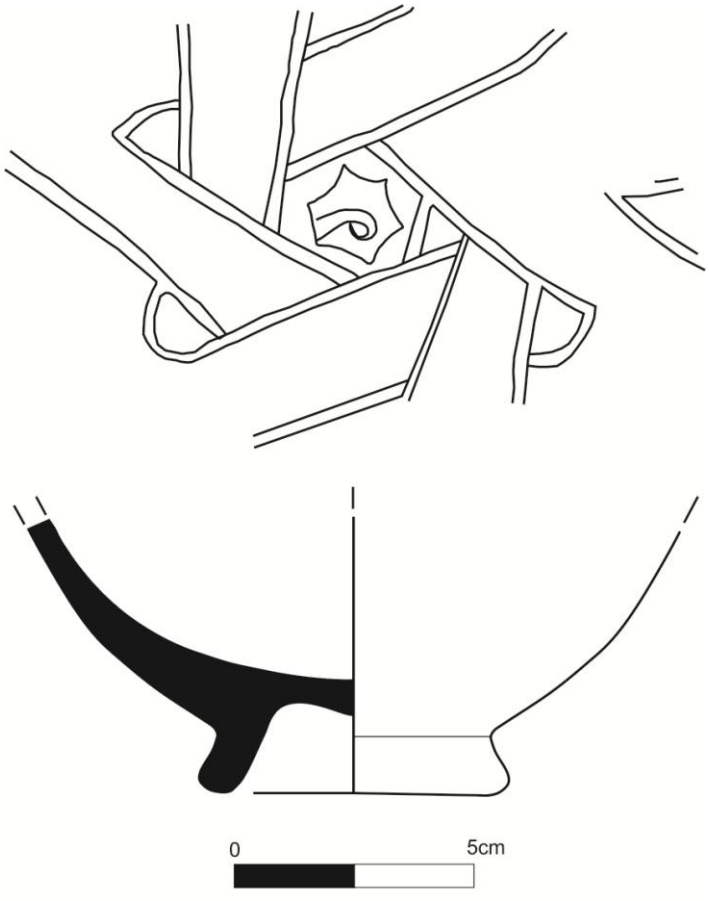

Çizim No: 44

Katalog no **:** 45

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Sgraffito Bezemeli Kase Parçası.

Buluntu tarihi **:** 17.02.2000

Buluntu yeri **:** A S. 02, Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri: Ağız çapı: 24 cm; Yükseklik: 6 cm; Cidar kalınlığı: 0.6 cm.

Durum **:** İki parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağız kenarının büyük bölümü, gövdenin ve kaidenin tamamı noksandır. Ağız kenarında astarda ve sırda dökülmeler mevcuttur. Sırı büyük ölçüde matlaşmış ve renk değiştirmiştir.

Tanım **:** Ağız kenarı düz profillidir. Dibe doğru derinleşmektedir. İçi tümüyle, dışı ağız kısmının alt bölümüne kadar beyaz astarlıdır. İç tümüyle, dışı dudak kenarında sır içermektedir. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Açık yeşil renkte (5Y, 6/2), ince ve parlak sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı **:** Sgraffito bezemelidir. Eldeki mevcut parçaya göre dudak kenarında paralel üç çizgi ve ağız kenarında düzensiz diyagonal çizgiler bulunmaktadır. Bu çizgiler arasında fırça ile yapılmış koyu yeşil ve kahverengi (5YR 4/2) ek boya izleri bulunmaktadır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** BİLİCİ, 2002, Res. 2.

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 73

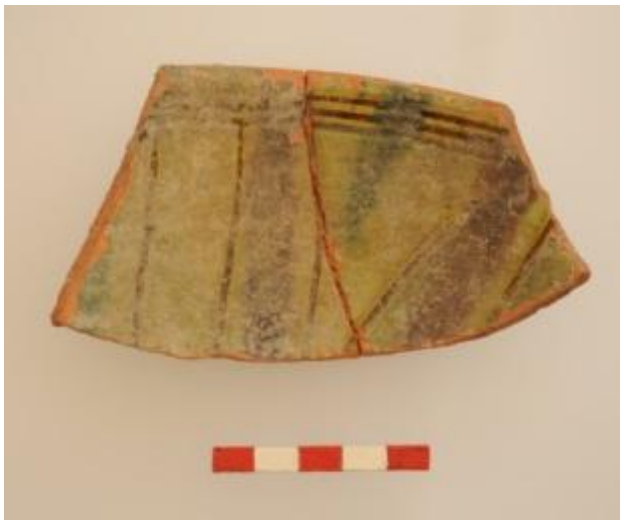

74

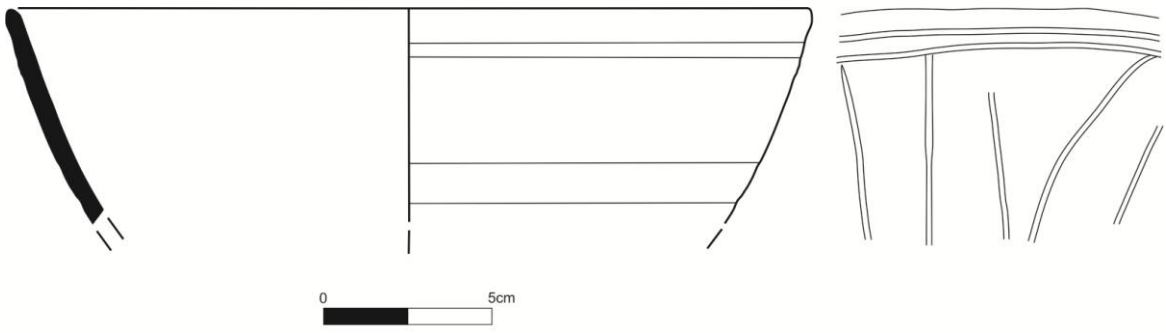

Çizim No: 45

Katalog no **:** 46

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Sgraffito ve Sıraltı Boya Bezemeli Kapak Parçası.

Buluntu tarihi **:** 04.08.2002

Buluntu yeri **:** A.S 02, Sarnıç B1 Plankare:12/Y Seviye: -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 20 cm; Yükseklik: 6.3 cm; Cidar kalınlığı: 0.6 cm; Diğer: çapı: 21.8 cm.

Durum **:** Beş parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Üst kısmının 2/3'si noksandır. Çapında kırıklar, ağız kenarında sırında ve astarında dökülmeler mevcuttur. Sırda mikro çatlaklar vardır.

Tanım **:** Ağız kısmı hafif içe dönük profillidir. Üst kısma doğru şişkinleşmektedir. Çapı üst kısımda hafifçe aşağı doğru eğim yaparak dışarı doğru çıkıntı yapmıştır. İçi ve dışı tümüyle krem rengi astarlı ve şeffaf sırlıdır.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (2.5YR, 7/8), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Krem renkte (2.5Y, 8/3), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Şeffaf renkte parlak ve ince sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı **:** Kazıma ve şeffaf sır altı boya bezemelidir. Kapağın kenarında yeşil ile boyanmış ince bant bezeme bulunmaktadır. Üst kısımda kenarları yuvarlatılmış üçgenlerden oluşan stilize bitkisel bir kompozisyon bulunmaktadır. Bu üçgenlerin içine düşey yönde yan yana yuvarlatılmış yarım daireler yapılmıştır. Bu yarım dairelerin üzeri akıtma tekniğinde kahve renkte boyanmıştır. Motifin dışında kalan bölümlere iç içe geçmiş ve uçları tepede sivrileştirilerek birleştirilmiş üçgenler yapılmış ve bunların içi yeşil renkte boyanmıştır. Alt kısımda kapağın kenarında sonlanan daha küçük yapılmış üçgenlerin ortalarında basit spiral kıvrımlar bulunmaktadır.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 75

76

77

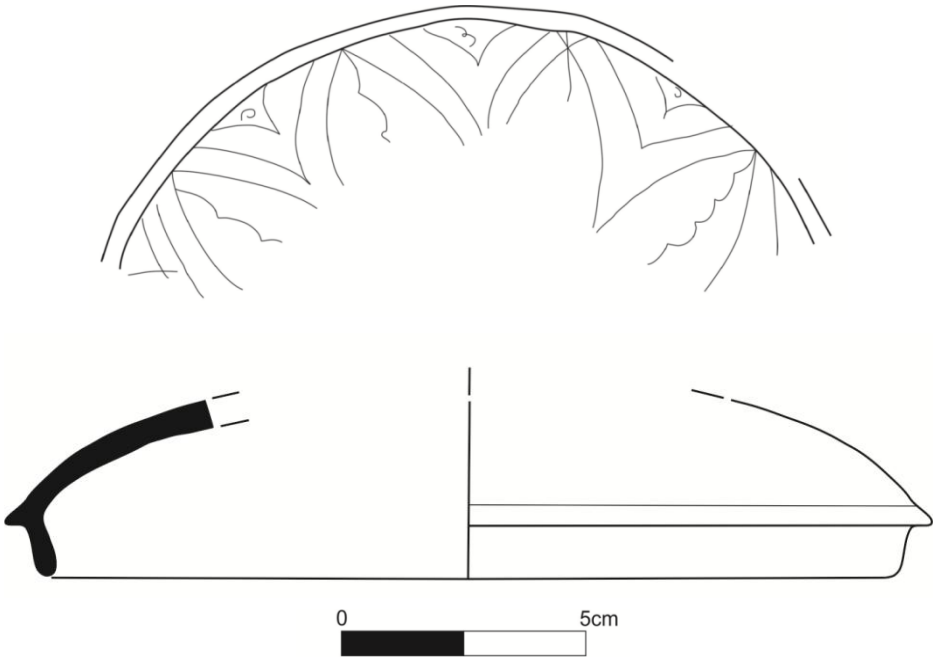

Çizim No: 46

Katalog no :47

Müze env. no :-

Cinsi : Sgraffito ve Slip Bezemeli Kapaklı Kase.

Buluntu tarihi : 11.09.2002

Buluntu yeri : AS.02 / Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye: -

Parça Ölçüleri : Ağız çapı: 9.4 cm; Yükseklik: 10 cm; Kaide çapı: 8 cm; Dip çapı: 4.2 cm; Cidar kalınlığı: 0.7 cm; Diğer: çapı: 11.1 cm.

Durum : Dört parça yapıştırılarak tümlenmiştir. 1/3'lik kısmı noksandır. Ağız kısmında kırıklar, sırında ve astarında dökülmeler mevcuttur. İçte üç ayak izi görülmektedir.

Tanım : Ağız kısmı içe eğimlidir. Dudak kısmı yuvarlatılmıştır. Kapak oturma düzlemi keskin profillidir. Dibe doğru derinleşmekte ve altta alçak halka kaideye bağlanmaktadır. Kaidesi yuvarlak profillidir. İçi tamamen astarsız olup sadece dudak kenarında astar içermektedir. Dışı kaideye kadar beyaz astarlıdır. İçi ve dışı tümüyle koyu yeşil sırla sırlanmıştır. Dudak kenarı ile kapak oturma düzlemi arasında kalan bölüm sırsızdır. Astarın ve sırın bazı bölümlerde kaideye doğru aktığı görülmektedir.

Hamur rengi ve yapısı : Kırmızı renkte (5YR, 6/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı : Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı : Koyu yeşil renkte (Gley1,4/5G), parlak ve ince sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı : Sgraffito ve slip bezemelidir. İçte serbestçe sıçratılmış slip bezeme bulunmaktadır. Bu bezeme koyu yeşil sır altında açık yeşil tonlarında (Gley1, 5/5G) bir renk oluşturmuştur. Dışta kapak oturma düzleminden kaideye kadar olan bölümde sgraffito tekniğinde yapılmış bezemeler bulunmaktadır. Burada birbirini alt alta takip eden paralel yönde çift çizgiler ile bordürler oluşturulmuş ve aralarına dalga motifi yapılmıştır.

Dönemi : 14. yüzyıl

Karşılaştırma : -

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 78 **79**

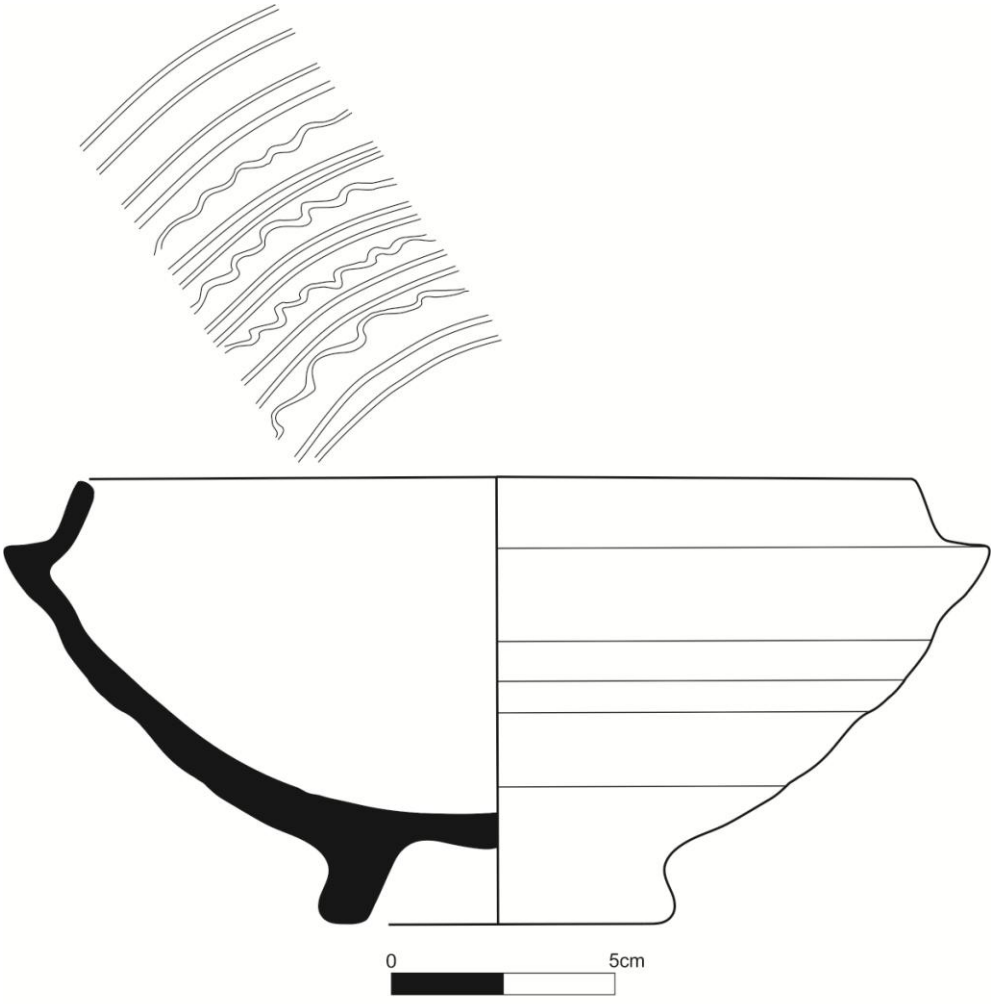

Çizim No: 47

Katalog no **:** 48

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Sgraffito ve Slip Bezemeli Kase.

Buluntu tarihi **:** 09.09.2002

Buluntu yeri **:** AS.02 / Sarnıç B1 Plankare:10/Y Seviye: -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 23.6 cm; Yükseklik: 14.4 cm; Kaide çapı: 11.6 cm; Dip çapı: 3.2 cm; Cidar kalınlığı: 0.9 cm.

Durum **:** 7 parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Gövde ve ağız bölümünün ½'i noksandır. Kaidenin üst kısmında kırıklar mevcuttur. Ağız kenarında ve iç kısımda sırda dökülmeler vardır. İçte üçayak izi bulunmaktadır.

Tanım **:** Ağız kısmı içe, dudak kenarı hafif dışa dönük profillidir. Dibe doğru derinleşen kase altta yüksek ayaklı bir kaideye oturmaktadır. İçi astarsızdır. Dışı kaideye kadar beyaz astarla astarlanmıştır. İçi tümüyle, dışı kaideye kadar koyu yeşil sırla sırlanmıştır. Sırı ve astarı bazı noktalarda kaideye doğru akmıştır. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (5YR, 5/6), iyi pişirimli, sert ve homojen.

Astar rengi ve yapısı **:** Beyaz renkte (2.5Y, 8/2), ince astarlı.

Sır rengi ve yapısı **:** Koyu yeşil renkte (Gley1, 4/5G), parlak ve ince sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı **:** Sgraffito bezemeli ve slip dekorludur. İçte serbestçe sıçratılmış slip tekniğinde astar bezeme bulunmaktadır. Koyu yeşil sır altında kalan desen açık yeşil tonlarında (Gley1, 5/5G) bir renk oluşturmuştur. Dışı sgraffito bezemelidir. Bezemeler ağız kenarının altında yer alan ilki geniş, ikincisi dar kuşaklar içinde yer almaktadır. Üst kuşağın içine düşey ve diyagonal biçimde çizilmiş, birbirini takip eden çift düz çizgi ve aralarına dalga motifi yapılmıştır. Alt kuşağın içinde sağa ve sola çizilmiş kısa çift diyagonal çizgiler ile üçgen alanlar oluşturulmuş, bu alanların içi her birinde bir tane olmak üzere tek hamlede yapılan basit yay kıvrımları ile bezenmiştir.

Dönemi **:** 14. yüzyıl

Karşılaştırma **:** GÖK-GÜRHAN, 2007, 126, Kat. No. 10.

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: 80 **81**

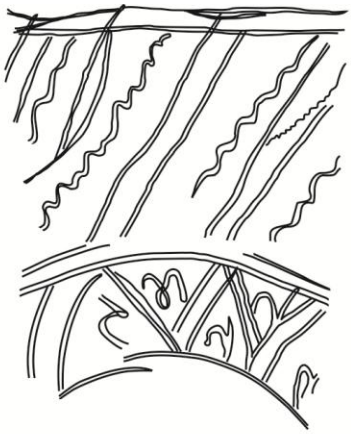

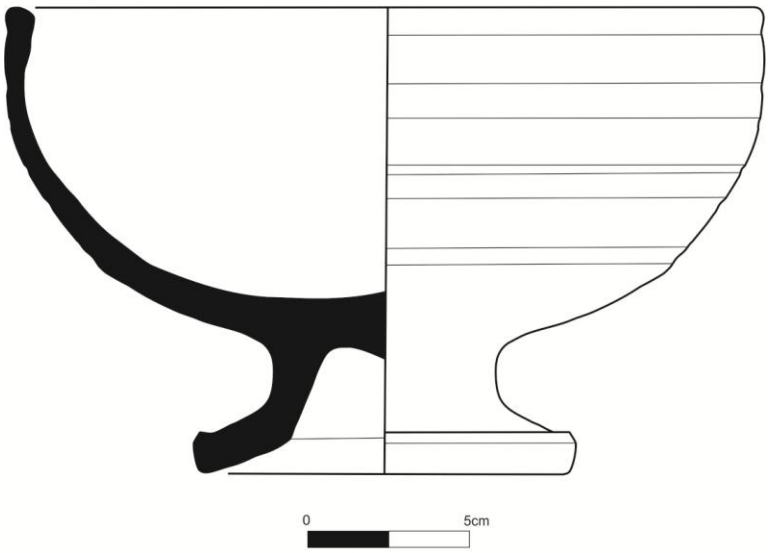

Çizim No: 48

Katalog no **:** 49

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Lüster Bezemeli Tabak Parçası.

Buluntu tarihi **:** 14.08.2002

Buluntu yeri **:** A S. 02, Sondaj II Plankare:12/Y Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 6.6 cm; Yükseklik: 4.3 cm; Cidar kalınlığı: 0.9 cm.

Durum **:** Küçük bir ağız parçası dışında tamamı noksandır. Ağız kenarında kırıklar mevcuttur. Sırda renk değişimi görülmektedir.

Tanım **:** Ağız kenarı düz profillidir. Dibe doğru hafifçe derinleşmektedir. İçi ve dışı tümüyle opak beyaz sır ile sırlanmıştır. Çark izleri dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Kırmızı renkte (7.5YR, 7/4), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Astarsız.

Sır rengi ve yapısı **:** Opak beyaz renkte (10YR, 8/1), ince ve parlak sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı **:** Lüster bezemelidir. İç kısımda ağız kenarında kahverengi tonlarında (7.5YR,6/3) ince üç adet bant bulunmaktadır. Bu bantlar dörder tane ince çizgi ile birbirinden ayrılmaktadır. Bantların içi kafes bezemelidir. Sol tarafta soluk mavi renkte (Gley2,5/5B) spiral dalgalardan yapılmış bir bezemenin devamı bulunmaktadır. Dış kısımda kahverengi tonlarında ince dairesel çizgiler bulunmaktadır.

Dönemi **:** 15. yüzyıl

Karşılaştırma **: -**

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No: **82**

83

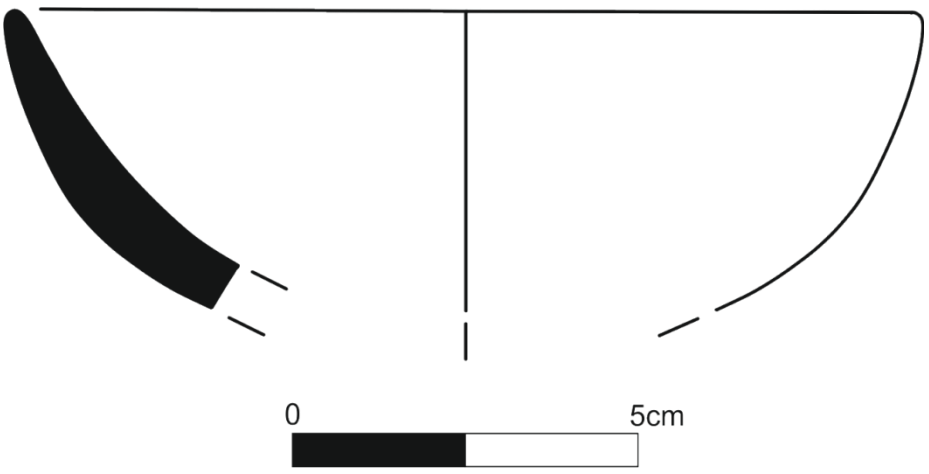

Çizim No: 49

Katalog no **:** 50

Müze env. no **:** -

Cinsi **:** Lüster Bezemeli Tabak.

Buluntu tarihi **:** 21.09.2002

Buluntu yeri **:** AS.02, Yapı - V Plankare: - Seviye : -

Parça Ölçüleri **:** Ağız çapı: 20.2 cm; Yükseklik: 5.4 cm; Dip çapı: 6.8 cm; Cidar kalınlığı: 0.9 cm; Diğer: pervaz: 4.5 cm.

Durum **:** İki parça yapıştırılarak tümlenmiştir. Ağızın pervaz kısmında kırıklar mevcuttur. Dip bölümünde sırda aşınma ve dökülmeler görülmektedir. İç kısımda boyalar bazı bölümlerde sıra karışmıştır.

Tanım **:** Ağız bölümü yere paralel geniş bir pervaz bölümünden oluşmaktadır. Dudak kenarı düzdür. Dibe doğru derinleşen kase hafif daralarak, yere düz bir şekilde oturmaktadır. Dibi içte düz, dışta hafif içe doğru çukurlaştırılmıştır. İçi ve dışı tümüyle sırlıdır. Çark izleri içte ve dışta belirgindir.

Hamur rengi ve yapısı **:** Pembemsi devetüyü renkte (10 YR, 8/4), iyi pişirimli, sert ve homojen hamurlu.

Astar rengi ve yapısı **:** Astarsız.

Sır rengi ve yapısı **:** Opak beyaz renkte (10YR, 8/1), parlak ve kalın sırlıdır.

Bezeme türü ve tanımı **:** Sır altı ve sır üstü (lüster) bezemelidir. Kasenin iç yüzeyinde sıraltına kobalt mavisi renginde (Gley2,4/5PB) yapılmış bitkisel bir kompozisyon bulunmaktadır. Bu kompozisyon Valencia tabaklarında çok popüler olan altı yapraklı küçük çiçekler ve bryonia yapraklarından oluşmaktadır. Yapraklar ve çiçekler sır içi kobalt mavisiyle, zemin deseni olarak görülen sarı kıvrım dallar ise bakır oksitli lüster tekniğiyle yapılmıştır. Lüster süslemeler kısmen silinmiştir. Tabağın merkezinde (Tondoda) yine lüster tekniğiyle yapılmış, IHS harflerinin ve harfleri üstten sınırlayan haç sembolünün kalıntıları görülmektedir. Tabağın dış kısmında ise lüster tekniğinde, sır üstüne kahverengi tonlarında (7.5YR, 6/3) dalgalı hatlar ve daire içinde stilize bitkisel bezemeler yer almaktadır.

Dönemi **:** 15. yüzyıl

Karşılaştırma **:** Paul Getty Museum, Los Angeles, Env. No. 85.DE.441

Fotoğraf-Çizim:

Fot. No:84

85

86

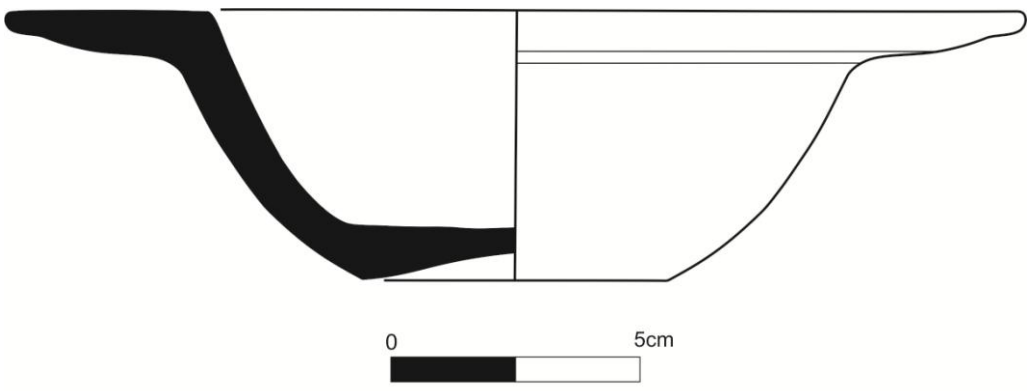

Çizim No: 50

RENK TABLOSU

Kat. No.	Hamur Rengi	Astar Rengi	Sır Rengi
1	2.5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	5Y, 8/3
2	2.5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	10YR, 6/8
3	2.5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	5Y, 8/3
4	2.5 YR, 6/8	2.5 YR, 8/2	Gley1, 5/5G
5	2.5 YR, 5/6	2.5 YR, 8/2	10Y, 6/6
6	5 YR, 7/8	2.5 YR, 8/2	10Y, 7/4
7	5 YR, 6/6	-	-
8	10 YR, 6/3	2.5 YR, 8/2	-
9	7.5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	-
10	5 YR, 6/6	10 YR, 8/2	-
11	2.5 YR, 6/4	Yaldız Astar	-
12	7.5 YR, 6/6	Yaldız Astar	-
13	7.5 YR, 6/4	Kil Astar	-
14	7.5 YR, 6/4	Kil Astar	-
15	10 YR, 6/4	Kil Astar	-
16	5 YR, 6/6	Yaldız Astar	-
17	2.5 YR, 6/6	Yaldız Astar	-
18	5 YR, 7/6	Kil Astar	-
19	5 YR, 6/6	Yaldız Astar	-
20	5 YR, 6/6	Kil Astar	-
21	5 YR, 7/6	Kil Astar	-
22	5 YR, 6/6	Kil Astar	-
23	5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	Gley1,4/5G 10YR, 6/8
24	5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	Gley1,4/5G 10YR, 6/8
25	5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	Kahverengi
26	2.5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	Gley1, 4/5G
27	5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	Gley1,4/5G

28	10 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	5G, 5/6
29	5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	10Y, 7/4
30	5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	Gley1, 5/5G
31	2.5 YR, 6/8	2.5 YR, 8/2	10Y, 7/4
32	5 YR, 7/6	2.5 YR, 8/2	10YR, 6/8
33	2.5 YR, 5/8	2.5 YR, 8/2	Gley1, 5/5G
34	5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	10YR, 6/8
35	5 YR, 8/3	2.5 YR, 8/2	Gley1, 8/1
36	2.5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	Firuze
37	5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	Şeffaf
38	2.5 YR, 8/1	2.5 YR, 8/2	Şeffaf
39	5 YR, 5/6	2.5 YR, 8/2	5Y, 7/6
40	2.5 YR, 5/6	2.5 YR, 8/2	5Y, 7/6
41	5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	5 Y, 8/3
42	2.5 YR, 6/8	2.5 YR, 8/2	Gley1, 4/5G
43	5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	Gley1, 3/10G
44	2.5 YR, 5/6	2.5 YR, 8/2	10Y, 7/4
45	5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	5YR, 4/2
46	2.5 YR, 7/8	2.5 YR, 8/3	Şeffaf
47	5 YR, 6/6	2.5 YR, 8/2	Gley1, 4/5G
48	5 YR, 5/6	2.5 YR, 8/2	Gley1, 4/5G
49	7.5 YR, 7/4	-	10 YR, 8/1
50	7.5 YR, 7/4	-	10 YR, 8/1

TARİHLEME TABLOSU

Kat. No.	Tarihleme
1	13. yüzyıl (Geç Bizans Dönemi)
2	13. yüzyıl (Geç Bizans Dönemi)
3	13. yüzyıl (Geç Bizans Dönemi)
4	13. yüzyıl (Geç Bizans Dönemi)
5	13. yüzyıl (Geç Bizans Dönemi)
6	13. yüzyıl (Geç Bizans Dönemi)
7	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
8	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
9	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
10	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
11	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
12	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
13	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
14	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
15	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
16	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
17	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
18	13-14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
19	13-14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
20	13-14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
21	13-14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
22	13-14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
23	14. yüzyıl (Erken Osmanlı Dönemi)
24	14. yüzyıl (Erken Osmanlı Dönemi)
25	14. yüzyıl (Erken Osmanlı Dönemi)
26	14. yüzyıl (Erken Osmanlı Dönemi)
27	14. yüzyıl (Erken Osmanlı Dönemi)

28	14. yüzyıl (Erken Osmanlı Dönemi)
29	14. yüzyıl (Erken Osmanlı Dönemi)
30	14. yüzyıl (Erken Osmanlı Dönemi)
31	14. yüzyıl (Erken Osmanlı Dönemi)
32	14. yüzyıl (Erken Osmanlı Dönemi)
33	14. yüzyıl (Erken Osmanlı Dönemi)
34	14. yüzyıl (Erken Osmanlı Dönemi)
35	14. yüzyıl (Erken Osmanlı Dönemi)
36	14-15. yüzyıl (Osmanlı Dönemi)
37	14-15. yüzyıl (Osmanlı Dönemi)
38	15. yüzyıl (Osmanlı Dönemi)
39	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
40	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
41	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
42	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
43	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
44	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
45	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
46	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
47	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
48	14. yüzyıl (Aydınoğulları Beyliği Dönemi)
49	15. yüzyıl (Osmanlı Dönemi, İthal, İspanya)
50	15. yüzyıl (Osmanlı Dönemi, İthal, İspanya)

KAYNAKÇA

Akarca Aşkıdil, "Gemi Tasvirli Bir Çanakkale Tabağı ve Ressamı", *Sanat Tarihi Yıllığı VII*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Araştırma Merkezi, İstanbul 1977, s. 1-19.

Akın Hikmet, *Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, İstanbul 1946.

Arcasoy Ateş, *Seramik Teknolojisi*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, Yayın No: 1, İstanbul 1983.

Arık Mehmet Oluş - Ahunbay Metin, "1990 Yılı Hasankeyf Kazı, Araştırma ve Onarım Çalışmaları", *XIII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. II, Ankara 1991, s. 403-412.

Arık Mehmet Oluş, "Hasankeyf Kurtarılmalı", *Sanat,* Sayı 2, Ankara 1991, s.17-42.

Arık Mehmet Oluş, "Hasankeyf Kazı ve Kurtarma Projesi", *Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 1999 Yılı Çalışmaları*, Derleyenler: Numan Tuna-Jean Öztürk - Jale Velibeyoğlu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Tarihsel Çevre Araştırma ve Değerlendirme Merkezi Yayınları (Taçdam), Ankara 2001, s. 777-804.

Arık Rüçhan, "Selçuklu Döneminin Malazgirt Buluntuları", *Sanatsal Mozaik,* Sayı 5, İstanbul 1996, s. 14-22.

Arık Rüçhan, *Kubad Abad, Selçuklu Saray ve Çinileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2000.

Arıkan Zeki, "XIV-XVI. yüzyıllarda Ayasuluk", *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Yayın No: 209, C. IV, Ankara 1990, s. 121-178.

Arslan Böhlendorf, Glasierte Byzantinische Keramik aus der Türkei: Teil 1, Ege Yayınları, İzmir 2004.

Aslanapa Oktay - Yetkin Şerare - Altun Ara, *İznik Çini Fırınları Kazısı 1981-1988 II. Dönem*, TTT Vakfı Yayınları, İstanbul 1989.

Aslanapa Oktay, "Kırmızı Hamurlu İlk Osmanlı Keramikleri", *Türk Kültürü III/30*, İstanbul 1965, s. 391-399.

Aslanapa Oktay, "Anadolu'da Türk Çini ve Keramik Sanatı", *İstanbul ve İznik Kazılarında Ele Geçen Keramikler ve Çini Fırınları, Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, İstanbul 1959, s. 62-65.

Aslanapa Oktay, "Kütahya Keramikleri", *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan Kütahya*, İstanbul 1981-1982, s. 68-82.

Atasoy Nurhan - Raby Julian, *Iznik: The Pottery Of Ottoman Turkey*, London 1989.

Atıl Esin, "Ceramics From the World of Islam", Freer Gallery of Art, Washington 1973, s. 140-149.

Aytaç İsmail, *Elazığ Müzesi'ndeki Selçuklu Dönemi Sırsız Seramikleri* (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1989.

Bakırer Ömür, "The Medieval Pottery and Baked Clay Objects", *Korucutepe, Final Report on the Excavation of the Universities of Chicago*, Ed. Maurits N. Van Loon, North-Holland Publishing Company, Amsterdam 1980, s. 189-249.

Başeğit Yücel, *Türk-İslam Seramiklerinin Çağdaş Seramik Sanatına Etki ve Yansımaları*, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı, Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi), Eskişehir 2008.

Başgelen Nezih, *Kaleli Kentleriyle Türkiye-Country of Walled Cities,* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009.

Bauden Frederic, *İzmir Gezisi Antoine Galland'ın Bir El Yazması (1678)*, Çeviren: Erol Üyepazarcı, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Sayı 43, İzmir 2003.

Baykara Tuncer, "Gazi Umur Bey ve Batı Anadolu Ticareti", *İpek Yolları, Deniz Araştırma Gezisi Konferansları,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

Baykara Tuncer, "Ayasuluk'un Selçuklu Şehirleri Arasındaki Yeri", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu 4-6 Eylül 1997*, Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1998, s. 1-3.

Baykara Tuncer, "Gazi Umur Bey ve Batı Anadolu Ticareti", *İpek Yolları, Deniz Araştırma Konferansları*, Ankara 1994, s. 1-8.

Bilici Sema, *Akdeniz Bölgesi Örneklerine Göre Ortaçağ Anadolu Sgraffito Seramiklerine Materyal, Biçim, Teknik ve Stilistik Açıdan Bir Yaklaşım, Tarihleme ve Bir Tipoloji Denemesi*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1992.

Bilici Sema, *Aladdin'in Lambası Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı ve Aladdin Keykubad*, Ed. Ekrem Işın, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2001.

Bilici Sema, "Alanya-Selçuklu Sarayı Seramikleri", *Uluslar Arası Sanat Tarihi Sempozyumu Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan 10-13 Ekim 2001- Bildiriler*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 2002, s. 139-154.

Bilici Sema, "Sırlı Seramik Sanatı", *Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Uygarlığı (Mimarlık ve Sanat)-II*, Ed. Ali Uzay Peker-Kenan Bilici, Ankara 2006, s. 513-523.

Bilici Sema, "Alanya Kalesi Kazılarında Bulunan Bizans Sırlı Seramikleri", *Bizans ve Çevre Kültürler, Prof. Dr. S. Yıldız Ötüken'e Armağan,* Ed. Sema Doğan-Mine Kadiroğlu, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Anonim Şirketi, İstanbul 2010, s. 100-123.

Bilir Timur, *Çini ve Seramik Sanatında Sgraffito Tekniği*, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Eski Çini Onarım Programı, Yüksek Lisans Eser Metni), İstanbul 2000.

Boardman John, *The Finds, Excavations in Chios 1952-1955*, Ed. M. Ballance, J. Boardman, S. Corbett and S. Hood, British School of Archaeology at Athens, Supplementary Volume No: 6, London 1967.

Bozkurt Ersoy, "Kale-i Tavas (Tabae) 2007 Yılı Kazısı", *30. Kazı Sonuçları Toplantısı 26-30 Mayıs 2008*, C. III, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Yayın No: 3171-3, (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No:130-3), Ankara 2009.

Böhlendorf-Arslan Beate, *Glasierte byzantinische Keramik aus der Türkei: Teil 1*, Ege Yayınları, İzmir 2004.

Bulut Lale, *Samsat İslami Devir Sırsız ve Tek Renk Sırlı Seramikleri*, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1991.

Bulut Lale, "Kabartma Desenli Samsat Ortaçağ Seramikleri", *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı 7, İzmir 1994, s. 1-18.

Bulut Lale, "Samsat Ortaçağ Sgraffito ve Champleve Seramikleri", *Prof. Dr. Şerare Yetkin Anısına Çini Yazıları*, İstanbul 1996, s. 31-46.

Bulut Lale, "Selçuk (Ayasuluk) Kazılarında Ele Geçen İslam Devri Seramikleri", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu 4-6 Eylül 1997,* Selçuk Belediyesi ve Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1998, s. 343-356.

Bulut Lale, *Samsat Ortaçağ Seramikleri (Sıraltı ve Lüsterler)*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Yayın No: 108, İzmir 2000.

Bursalı Muradiye, *Eskişehir Karacahisar Kalesi Sgraffito Dekorlu Ortaçağ Seramikleri*, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir 2007.

Büyükkolancı Mustafa, "Apasas, Eski Efes ve Ayasuluk", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu 4-6 Eylül 1997*, Selçuk Belediyesi ve Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1998.

Büyükkolancı Mustafa, *St. Jean, Hayatı ve Anıtı*, Efes 2000 Vakfı Yayınları, İstanbul 2001.

Büyükkolancı Mustafa, "2000 Yılı St. Jean Anıtı ve Ayasuluk Tepesi Kazı ve Çevre Düzenleme Çalışmaları Raporu", *T.C. Selçuk Kaymakamlığı Efes Müzesi Müdürlüğü*, Selçuk 2001.

Büyükkolancı Mustafa, "Selçuk Ayasuluk Tepesi 1999 Yılı Kazıları", *XI. Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu 24-26 Nisan 2000 Denizli,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Yayın No: 1532, Ankara 2001, s. 1-4.

Büyükkolancı Mustafa, "St. Jean Anıtı ve Ayasuluk Tepesi (Eski Efes) 2002 Yılı Kazı Raporu", *T.C. Selçuk Kaymakamlığı Efes Müzesi Müdürlüğü*, Selçuk 2002.

Büyükkolancı Mustafa, "Ayasuluk Tepesi ve St. Jean Anıtı Kazı Kronolojisi", *Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü*, Denizli 2009.

Büyükkolancı Mustafa, "Ayasuluk Tepesi ve St. Jean Anıtı 2007 Yılı Kazıları", *30. Kazı Sonuçları Toplantısı 26-30 Mayıs 2008*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, C. 4, Yayın No: 3171-4, Ankara 2009, s. 220-224.

Büyükkolancı Mustafa, "Ayasuluk'ta Yeni Bulunan Kale Köşkü ve Hamamı", *13. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 14-16 Ekim 2009*, Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Yayınları, Yayın No: 1, Denizli 2009, s. 143-154.

Broneer Oscar, "Terracotta Lamps, Corinth IV", *Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies at Athens*, Harvard University Press, Cambridge 1930.

Choiseul-Gouffier de Comte, *Voyage Pittoresque de la Grece*, Paris 1782-1822, C. I, Milli Kütüphane, Ç.1, N.E., Ankara 1986.

Cirtil Saim, "Muğla Yatağan Tepecik Kazısı Türk Dönemi Buluntuları 2007", *XII. Ortaçağ- Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu-Bildiriler, 15-17 Ekim 2008*, İzmir 2010, s. 93-102.

Cohen David Harris - Hess Catherine, *A Guide To Looking At Italian Ceramics*, Jean Paul Getty Museum in association with British Museum Press, London 1993.

Crawford H. Greenwalt, "The Eighteenth Compaign at Sardis (1975)", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research (Basor)*, London 1976.

Çaylak-Türker Ayşe, "Bizans Dönemi Günlük Kullanım Kaplarına Ait Yayınlar ve Değerlendirme Yöntemleri", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 21, Sayı 2, Ankara 2004, S. 209-228.

Çaylak-Türker Ayşe, "Bizans Dönemi Demre-Myra Sırsız Seramik Buluntuları", *Adalya*, Sayı 8, Antalya 2006, s. 155-169.

Çaylak-Türker Ayşe, *Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Bizans Dönemi Sırsız Seramikleri*, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1. Baskı, Antalya 2009.

Çeken Muharrem, *Hasankeyf (1991, 2001-2003 Yılı) Kazı Buluntusu Fırın ve Atölyeleri İle Seramik Malzemeleri,* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmış Doktora Tezi), Ankara 2005.

Çeken Muharrem, "Hasankeyf Kazısı Seramik Fırınları, Atölyeleri ve Seramikleri", *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı,* Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s. 244-261.

Çeken Muharrem, "Kubad Abad Sarayı Kazısı Selçuklu Seramikleri", *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı,* Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s. 111-119.

Çobanlı Zehra, *Seramik Astarları, Slips and Slips Decoration Techniques*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 919, Eskişehir 1996.

Dark Ken, *Byzantine Pottery*, Tempus Publisling, Stroud 2001.

Darkot Besim, "Ayasuluğ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Sayı II, İstanbul 1970, s. 56-57.

Demiralp Yekta - Çakmak Şakir, "Balat İlyas Bey Külliyesi 2007 Yılı Kazı ve Temizlik Çalışmaları", *XII. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu-Bildiriler, 15-17 Ekim 2008*, İzmir 2010, s. 186-195.

Demirhan M. Fatih, *Gravürlerden Fotoğraflara Türkiye*, Ed. Sibel Akdağ-Thomas Godfrey, 1. Baskı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Sanat Eserleri Dizisi No. 470, Ankara 2008.

Demiriz Yıldız, "Mimari Süslemede Renk Unsuru Olarak Kullanılan Keramik Çanaklar", *Sanat Tarihi Yıllığı V,* İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1973, s.175-208.

Doğanay Aziz, "Türk Çini Sanatı", *İslam Sanatları Tarihi*, Ed. Muhittin Serin, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 4. Baskı, Yayın No: 2084, Eskişehir 2012.

Doğer Lale, *İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki Sualtı Buluntusu Bizans Sırlı Seramikleri*, (Ege Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1997.

Doğer Lale, "İslam Sanatı Etkisinde Kuş Figürlü Bizans Seramikleri", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı 77, İstanbul 1997, s. 15-17.

Doğer Lale, "İslam Sanatı Etkili Kufi Yazı Taklidi Motiflerle Bezeli Bizans Seramikleri", *Antika & Dekorasyon ve Sanat Dergisi*, Sayı 51, İstanbul 1999, s. 90-93.

Doğer Lale, *İzmir Arkeoloji Müzesi Örnekleriyle Kazıma Dekorlu Ege-Bizans Seramikleri*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1. Baskı, İzmir 2000.

Doğer Lale, "Kuşadası, Kadıkalesi (Anaia) Kazısı 2003 Yılı Bizans Dönemi Seramik Buluntuları", *Sanat Tarihi Dergisi, Yrd. Doç. Dr. Lale Bulut'a Armağan,* Sayı 14, No:1, İzmir 2005.

Doğer Lale, "İşlev Teknik ve Estetik Değerlendirmelerle Bizans Günlük Yaşamında Sırlı Seramik", *Seres 2007, IV. Uluslararası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye, Sır ve Boya Semineri 26-28 Kasım 2007 Eskişehir*, Bildiriler Kitabı, Türk Seramik Derneği Yayını, İstanbul 2007, s. 716-722.

Doğer Lale, "Byzantine Ceramics: Excavation at Smyrna Agora",(1997-98 and 2002-03), *Çanak, Byzas 7 Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Archaeological Contexts*, Ed. Beate Böhlendorf-Arslan - Ali Osman Uysal - Johanna Witte-Orr, Ege Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008, s. 97-121.

Doğer Lale, "Onikinci-Onüçüncü yüzyıllarda Bizans Sırlı Seramik Sanatında Form ve Üslup Değişimlerine Ait Bazı Gözlemler", *On İkinci ve On Üçüncü yüzyıllarda Bizans Dünyasında Değişim, I. Uluslararası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler, İstanbul 25-28 Haziran 2007*, Vehbi Koç Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, s. 511-520.

Doğer Lale, "Daskyleion Kazılarından Yeni Buluntular: Beyaz Hamurlu Yeşil ve/veya Kahverengi Boyalı Bizans Seramikleri", *Bizans ve Çevre Kültürler, Prof. Dr. S. Yıldız Ötüken'e Armağan*, Ed. Sema Doğan-Mine Kadiroğlu, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Anonim Şirketi, İstanbul 2010, s. 164-176.

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, C. 3, 2. Baskı, Yem Yayınları, İstanbul 1997.

Emecen Feridun, "Ayasuluk", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, s. 226-227.

Erdemgil Selahattin, "St. Jean Anıtı 1991 Yılı Çalışmaları", *III. Müze Kurtarma Kazıları Semineri 27-30 Nisan 1992 Efes*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1993, s. 65-70.

Erdmann Kurt, "Neue Arbeiten zur Turkischen Keramik", *Ars Orientalis*, Volume V, 1963, s. 191-219.

Ersoy Bozkurt, "Kale-i Tvas (Tabae) 2007 Yılı Kazısı", *30. Kazı Sonuçları Toplantısı 26-30 Mayıs 2008*, C. III, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Yayın No: 3171-3, Ankara 2009, s. 41-55.

Esin Atıl, *Ceramics From the World of Islam*, Freer Gallery of Art, Washington 1973.

Fındık Ebru, "Myra-Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nde On İkinci ve On Üçüncü yüzyıl Sırlı Seramikleri", *On İkinci ve On Üçüncü yüzyıllarda Bizans Dünyasında Değişim, I. Uluslararası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler, İstanbul 25-28 Haziran 2007*, Vehbi Koç Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, s. 512-528.

François Veronique, "Le Ceramique Byzantine a Thasos", Etudes Thoseiennes XVI, Ecole Française d'Athenes, De Boccard edition-duffusion Athenes, Paris 1995, s. 27-29.

Frantz Alison, "Middle Byzantine Pottery in Athens", *American School of Classical Studies at Athens*, (is collaborating with Jstor to digitize, preserve and exted Access to Hesperia, Vol 7, 3, Hesperia 1983, (http://www.ascsa.edu.gr/pdf/uploads/hesperia/146581.pdf), s. 429-467.

Gök-Gürhan Sevinç, "Akşehir Kurtarma Kazısı Seramikleri", *Anadolu'da Türk Devri Çini Ve Seramik Sanatı*, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s. 157-169.

Gök-Gürhan Sevinç, *Akşehir Taş Medrese Müzesi'ndeki Türk Dönemi Seramikleri (2000-2001 Anıt Meydan'da Yapılan Kurtarma Kazısı Seramikleri)*, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi), İzmir 2007.

Gök-Gürhan Sevinç, "Evaluation of Ceramic Production in Akşehir in the Framework of Ceramics and Kiln Materials Unearthed During Rescue Excavations at Akşehir Anıt Meydan (Moument Sqoure)", *Thirteenth International Congress of Turkish Art*, Budapest 2009, s. 283-294.

Gök-Gürhan Sevinç, "Beylikler Dönemine Ait Sgraffito Teknikli ve Tek Renk Sırlı Kaplar (Manisa Gülgün Hatun Hamamı Buluntuları)", *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı:17/2, İzmir 2010, s. 58-83.

Gök-Gürhan Sevinç, "Balat İlyas Bey Külliyesi Kazısında Ortaya Çıkarılan Seramiklerin Değerlendirilmesi", *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyum Bildirileri 14-16 Ekim 2009*, İstanbul 2010, s. 291-305.

Gök-Gürhan Sevinç, *Seramik Definesi'nin Öyküsü Saruhanoğulları Beyliği'nin Mirası Gülgün Hatun Hamamı Seramikleri*, Manisa Belediyesi Kültür Yayını, Manisa 2011.

Greenwalt H. Crawford, "The Eighteenth Compaign at Sardis (1975)", Bulletin of the American Schools of Oriental Research (Basor), London 1976, s. 223-238.

Grube Ernst Joseph, "Raqqa-Keramik in Der Sammlung Des Metropolitan Museum in New York", *Kunst Des Orients*, Volume IV, Wiesbaden 1963, s. 58-67.

Hodges Henry, *Pottery*, London 1972.

Hueber F.J., *Bericht Über Die İn Wiederaufrichtungsarbeiten An Der Celsus Bibliothek. Unde Über Die Bisheringen Ergepnisse Der Untersuchung Bausubstanz*, TTK Basımevi, Ankara 1978.

Ünal İsmail, "Antalya Bölgesindeki Çinili Eserler", *Türk Etnografya Dergisi*, Sayı 14, Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1974.

Karamağaralı Beyhan, "Ahlat Seramik Ekolü", *İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*, Sayı 5, Ankara 1982, s. 391-462.

Karamağaralı Beyhan-Yazar Turgay, "Ani Kazısı Buluntuları", *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s. 122-131.

Karamağaralı-Akgül Nakış, *Ahlat Kazılarında Ortaya Çıkarılan Seramikler*, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1991.

Karamağaralı Nakış, "Ahlat Seramikleri", *9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi-Bildiriler*, C. I, Ankara 1995, s. 35-46.

Karamağaralı Nakış, "Ahlat Sırlı Seramikleri", *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Keramik Sanatı*, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s.

Kerametli Can, *Türk Çini Sanatından Örnekler*, Türk Süsleme Sanatları Serisi:11, Ak Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1986.

Kılıç Atabey, "Selçuk (Ayasulug) Kültür Tarihine Genel Bir Bakış", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu 4-6 Eylül 1997*, Selçuk Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir 1998, s. 3-19.

Kozaman Oya, "Miletopolis-Hamam Kazısı", *Türk Arkeoloji Dergisi*, No: XXIV, C.I, Ankara 1977, s. 29-40.

Kürkman Garo, "Toprak, Ateş, Sır", *Tarihsel Gelişimi, Atölyeleri ve Ustalarıyla Kütahya Çini Ve Seramikleri*, Suna İnan Kıraç Vakfı Yayınları, 1. Basım, İstanbul 2005.

Lane Arthur, "Medieval Finds at Al Mina in North Syria", *Archaeologia*, Volume No: 87, London 1937, s. 42-45.

Lane Arthur, "The Early Sgraffito Ware of the Near East", *Trancastion of the Oriental Ceramic Society*, Volume XV, 1983, s. 52-53.

Le Bruyn Cornellie, *Voyage Au Levant*, Delft 1700.

Lightfoot Chris, "Ortaçağ'da Aydınlatma Teknikleri ve Amorium'da Ele Geçen Buluntular", *XII. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 15-17 Ekim 2008*, İzmir 2010, s. 41-49.

Megaw A. H. S., "Zeuxippus Ware", *British School of Athens*, Sayı 63, Athens 1968, s. 67-88.

Megaw A. H. S., "Zeuxippos Ware Again", *Resherces sur la Ceramique Byzantine*, Ed. V. Deroche-J. M. Spieser, BHC Supplement XVIII, 1989, s. 256-266.

Megaw A. H. S., "An Early Thiteenth Century Aegean Glazed Ware", *Studies in Memory of David Talbot Rice*, Ed. G. Robertson and G. Henderson, Edinburgh 1975, s. 34-45.

Megaw A.H.S. - J. Du. Plat Taylor, "Cypriot Medieval Glazed Pottery" *Report of the Department of Antiquities*, Cyprus, Nicosie 1951, s. 1-13.

Mercangöz Zeynep, "Efes ve Çevresinde Hıristiyanlık", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu 4-6 Eylül 1997*, Selçuk Belediyesi ve Ege

Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1998, s. 51-62.

Mimaroğlu Sinan, "Sırlı Seramikler Işığında Güney Aiolis Bizans DönemiYerleşimleri",*http://www.academia.edu/404868/Byzantine_Settlements_owing_to_Glazed_Pottery_From_Survey_at_the_Southern_Aiolis*., s.1-12.

Morgan C. H., "Corinth, The Byzantine Pottery", *Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies At Athens XI*, Harvard University Press, Cambridge 1942, s. 115-166.

Munsell Albert Henry, *Munsell Book of Color-Glossy Finish Collection*, Munsell Color Company, Baltimore 1966.

Naumann Rudolf, *İstanbul Arkeoloji Enstitüsü Başkanlığındaki Kazılar*, İstanbul 1963, s. 89-95.

Ökse Ayşe Tuba, *Önasya Arkeolojisi Seramik Terimleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1993.

Ökten Gül, *Selçuk Kent Alanı İçinde Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Yapıları, Koruma ve Onarım Sorunları*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2002.

Öney Gönül, *Ankara'da Türk Devri Yapıları*, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1971.

Öney Gönül, *Türk Çini Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1976.

Öney Gönül, "1978-1979 ve 1981 Yılı Samsat Kazılarında Bulunan İslam Devri Buluntularıyla İlgili İlk Haber", *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı 1, İzmir 1982, s. 71-80bu.

Öney Gönül, "Samsat Kazılarında 12-13. yüzyıl Seramiği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 2. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri (18-20 Kasım 1982)*, İzmir 1984, s. 218-227.

Öney Gönül, "Erken Dönem Anadolu Türk İslam Seramiği (12.-13. yüzyıllar)", *Antika*, Haziran Çini Özel Sayısı, Mısırlı Yayınları, C. 3, Yıl: 3, Sayı 27, İstanbul 1987.

Öney Gönül, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslememesi ve El Sanatları*, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1988.

Öney Gönül, *Türk Çini ve Seramik Sanatı, Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1993.

Öney Gönül, "Anadolu'daki Barbutin Dekorlu Küpler", Prof. Dr. Haluk Karamağaralı Armağanı, Ankara 2002, s. 283-309.

Özkul-Fındık Nurşen, *İznik Roma Tiyatrosu Kazı Buluntuları (1980-1995) Arasındaki Osmanlı Seramikleri,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1. Baskı, Ankara 2001.

Özkul-Fındık Nurşen, *Hasankeyf Seramikleri (2004-2006),* Çardaş Yayınları, Ankara 2008.

Özkul Nurşen, *Milet İşi Seramiklerden Bir Grup Örnekleme: İznik Roma Tiyatrosu Kazı Buluntuları,* (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1991.

Ökse Ayşe Tuba, *Arkeolojik Çalışmalarda Seramik Değerlendirme Yöntemleri,* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002.

Paker Mükerrem, "Anadolu Beylikler Devri Keramik Sanatı", *Sanat Tarihi Yıllığı I*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Araştırma Merkezi 1964-1965, İstanbul 1965, s. 155-182.

Paksoy Gönül, *Anadolu'da Pişen Toprak Gönül Paksoy Koleksiyonu*, 1. Baskı, Rezan Has Müzesi Yayınları, İstanbul 2007.

Papanikola-Bakırtzi Demetra, "Cypriot Medieval Glazed Pottery: Answers and Questions", *The Sweet Land of Cyprus*, Nicosia (Lefkoşa) 1993.

Papanikola-Bakırtzi Demetra, "Byzantine Glazed Ceramics", *The Art of Sgraffito, Archaeological Receipts Fund*, Athens 1999, s. 18-19.

Papanikola-Bakırtzi Demetra - F.N. Mavrikiou- Ch. Bakırzis, *Byzantine Glazed Pottery in the Benaki Museum*, Published by Athens Museum, Athens 1999.(http://catalog.hathitrust.org/Record/004140449)

Parman Ebru, *Bizans Keramik Sanatı ve Ayasuluk/Efes Bizans Keramikleri*, (Hacettepe Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1978.

Parman Ebru, "Ayasuluk'ta Bulunan Sırlı Bizans Keramikleri", *Bedrettin Cömert'e Armağan Kitabı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi, Beşeri Bilimler Dergisi, Özel Sayı, Ankara 1980.

Parman Ebru, "Bizans Keramiklerinden Bazı İlginç Örnekler", *Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları I*, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları 4, Ankara 1986, s. 81-84.

Parman Ebru, "The Pottery From the St. John's Basilica at Ephesos", *Recherches sur la ceramique Byzantine*, Bullentin de Correspondance Hellenique, Supplement XVIII, Paris 1989, s. 312-340.

Pekin Faruk - Yılmaz Hayri Fehmi, *Türkiye'nin Kültür Mirası 100 Kale*, 1. Baskı, NTV Yayınları, İstanbul 2008.

Peters Iynn, *Surface Decoration For Low-Fire Ceramics*, North Carolina 1999.

Poulsen V., "Hama, Feuiller et Recherches 1931-38", Chaptire III, Bd. II. Les Poteries, Copenhague 1957, s. 157-198.

Pringle Denys, "Medieval Pottery From Caesarea: The Crusader Period", Levant XVII, 1985, s. 171-202.

Raby Julian - Atasoy Nurhan, *İznik Seramikleri*, Alexandria Press/Türk Ekonomi Bankası, London 1989.

Redford Scott, "Excavations At Grittle (1982-1984) The Medieval Period", *A. Premilinaly Report Anatolian Studies*, Volume 36, İngiliz Enstitüsü Yayınları, Ankara 1986, s. 103-136.

Redford Scott, "Exvacations at Medieval Kinet, Turkey", *A Preniminary Report*, Anes 38, 2001, s. 58-138.

Rice David Talbot, "The Byzantine Pottery in S. Casson", *Preliminary Report upon the Excavations carried out in and near the Hippodrome of Constantinople in 1927*, British Academy, Oxford University Press, London 1928.

Rice David Talbot, *Byzantine Glazed Pottery*, At The Clarendon Press, Oxford 1930, s. 115-166.

Rice David Talbot, *The Pottery of Byzantium and the Islamic World*, Studies in Islamic Art and Architecture in Honour of Prof. KAC Creswell, Ed. C.L. Geddes, Cairo 1965.

Rice David Talbot, *Late Byzantine Pottery*, Dumbarton Oaks Papers, Volume 20, Washington 1966, s. 209-219.

Rolleston George, *İzmir 1856*, Çeviren: Uygur Kocabaşoğlu, İzmir Ticaret Odası Kültür, Sanat ve Tarih Yayınları, Yayın no: 11, İzmir 2010.

Sarre Friedrich, *Die Keramik İm Euphrat Und-Tigris Gebiet*, Berlin 1921.

Sarre Friedrich, *Keramik Und Andere Kleinfunde Der Islamischen Zeit Von Baalbek*, Leipzig 1925.

Sevgen Nazmi, *Anadolu Kaleleri I*, Doğuş Matbaası, 1. Baskı, Ankara 1959.

Sevim Ali-Yücel Yaşar, "Aydınoğulları Beyliği", *Türkiye Tarihi I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1. Baskı, Ankara 1990.

Sevim Sıdıka Sibel, Özüdoğru Şerife - Eğin M., "Kültürel İletişimde Seramiğin Yeri (Mayolika ve Delft Seramikleri üzerine Araştırma)", *Kurgu Dergisi*, Sayı 10, Kurgu Kültür Merkezi Yayınları, 1992, s. 213-235.

Sevim Sıdıka Sibel, *Seramik Dekorları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1439, (Güzel Sanatlar Fakültesi Yayın No: 30), Eskişehir 2003.

Sotiriou George, *"Helenikai Anaskaphai en Mikra Asia: Ho Naos Ionnou tou Thelogou en Efeso"*, Archailogikon Deltion, Volume VII, 1924, s. 115-223.

Sousteil Laure, *Osmanlı Seramiklerinin Görkemi 16.-19. yüzyıl, Suna İnan Kıraç ve Sadberk Hanım Müzesi Kolleksiyonlarından*, Suna İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri (AKMED) Yayınları, İstanbul 2000.

S. Mitchell, "Avşan Kale, Rescue Excavations Eastern Anatolia", *British Institute of Archaelogy at Ankara,* Bar International Series 80, Monograph No: 1, Oxford 1980.

Şahin Faruk, *İlk Devir Osmanlı Seramikleri Teknolojisi,* (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1989.

Tarhan Taner, "Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazıları 1987", *X. Kazı Sonuçları Toplantısı (23-27 Mayıs 1988)*, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 369-428.

Talbot Rice David, "Byzantine Pottery", *Reports of the Excavations carried out in the Hippodrome of Constantinople, I-II,* London 1927.

Telci Cahit, "Ayasuluk Kazasının XIX. yüzyılın İlk Yarısındaki Sosyal ve Ekonomik Durumu", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 19, Sayı 2, İzmir 2004, s. 105-139.

Telci Cahit, *Ücra Yerde Ve Deniz Kenarında, İhtiyatlu Mahalde Bir Şehir Ayasuluğ (Selçuk XV-XVI. yüzyıllar),* Selçuk Belediyesi Selçuk-Efes Kent Belleği Yayınları 1, İstanbul 2010.

Tournefort Joseph, *Tournefort Seyahatnamesi*, Ed. Stefanos Yerasimos, Çeviren: Ali Berktay, Kitap Yayınevi, I. Kitap, İstanbul 2005.

Tuğlacı Pars, *Osmanlı Şehirleri*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1985.

Tuna Turgut, "Erken Dönem Osmanlı (Beylikler) Seramik Teknolojisi", *Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700. Yıl Sempozyumu 7-9 Nisan 1999,* Selçuk Üniversitesi, Konya 1999, s. 1-17.

Tuna Meliha Coşkun, *İznik Beylikler Dönemi Seramiklerin Çizimsel ve Resimsel Sonuçları*, (Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 1999.

Tunçel Gül, *Anadolu'da Türk Devri Prese Süslemeli Sırsız Seramikler (XIII.YY. Sonuna Kadar)*, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi), Ankara 1992.

Tunçel Gül, "Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki Testiler", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan, 10-13 Ekim 2001- Bildiriler,* Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 2002, s. 545-554.

Tunçel Gül, "XII.-XIV. yüzyıl Artuklu Kabartma Desenli Sırsız Seramikleri", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 114-125.

Tunçel Gül, "Anadolu'daki Barbutin Dekorlu Küpler", *Prof. Dr. Haluk Karamağaralı Armağanı,* Ankara 2002, s. 283-316.

Tunçel Gül, "Sırsız Seramik Sanatı", *Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Uygarlığı (Mimarlık ve Sanat)-II*, Ed. Ali Uzay Peker-Kenan Bilici, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 513-523.

Turan Şerafettin, *Türkiye- İtalya İlişkileri I. Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, Metis Yayınları, Ankara 2000.

Türkoğlu Selahattin, *Efes'in Öyküsü*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1999.

Uysal Ali Osman, "Ertokuş Medresesi Kazısında Ele Geçen Buluntular", *Isparta'nın Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu (16-17 Mayıs 1998, Isparta)*, C. 3, Isparta 2001, s. 91-95.

Uysal Ali Osman, "Konya'daki İnşaat Hafriyatlarında Ele Geçen Sırsız Selçuklu Seramikleri", *Konya Kitabı X, Rüçhan Arık-Oluş Arık'a Armağan*, Özel Sayı, Ed. Haşim Karpuz-Osman Eravşar, Konya 2007, s. 711-724.

Ünal İsmail, "Antalya Bölgesindeki Çinili Eserler", *Türk Etnografya Dergisi*, Sayı 14, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1974, s. 15-55.

Waage Frederick, "The Roman and Byzantine Pottery", *Plates VII-X, American School of Classical Studies at Athens is collaborating with JSTOR to digitize, preserve, and extend Access to Hesperia*, www.jstor.org, http://www.ascsa.edu.gr/pdf/uploads/hesperia/146512.pdf, s. 279-337.

Walsh Robert, *Constantinople and the scenery of the seven churches of Asia Minor*, C.1. Pl. 32, London 1939, Milli Kütüphane, Ankara 1951,B. 344, N.E.

Wartburg M. L. Von, "Chronology and stratigraphy of the Medieval Pottert of Cyprus: a critical review", *Çanak, Byzas 7 late antique and medieval pottery and tiles in Mediterranean archaeological contexts,* Ed. Beate Böhlendorf-Arslan - Ali Osman Uysal - John Witte-Orr, İstanbul 2007, s. 410-449.

Yalman Bedri, "İznik'te Yeni Bulunan Bizans Seramikleri", *(Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü) MTRE Bülteni*, Sayı 9, C. 3, İstanbul 1977, s. 49-53.

Yardımcı Nurettin, "Harran Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", *Gap Bölgesi'nde Kültür Varlıklarının Korunması, Yaşatılması ve Tanıtılması Sempozyumu*, Şanlıurfa 1998, s. 114-125.

Yazar Turgay-Değirmenci Tülün, "Ani Kazılarında Ele geçen Baskı Teknikleri Sırsız Seramikler", *Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi IX*, İzmir 1998, s. 151-161.

Yenişehirlioğlu Filiz, "Apollo Smintheus Tapınağında Sırlı Ortaçağ Anadolu Seramiği", *I. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, İstanbul 1983, s. 175-181.

Yoğurtçu Nazan, *Antik Çağdan Günümüze Kentsel Dokunun Oluşturulmasında İnsan Faktörünün Değerlendirilmesi, Bu Bakımdan Efes-İzmir Kentlerinin Karşılaştırılması İle Konuya Peyzaj Planlama Açısından Yaklaşım,* (Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi), İzmir 1993.

Yılmaz Gülgün, "Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Anıtı Kazılarında Bulunan Seramikler", *Uluslararası Katılımlı XVI. Ortaçağ - Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Cumhuriyet Üniversitesi Sivas 18-20 Ekim 2012*, (Basımda).

Yılmaz Gülgün, "Edirne Zindanaltı Kurtarma Kazılarında Bulunan Erken Osmanlı Seramikleri - I", *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, Sayı 9, s. 25-42, Ankara 2009.

Yılmaz Gülgün, *Edirne Müzesi Osmanlı Seramikleri: Zindanaltı Buluntuları,* Edirne Taşınır Kültür Varlıkları Envanteri 1, Trakya Kalkınma Ajansı Yayınları, Edirne 2012.

Yılmaz Gülgün, "Ayasuluk Kalesi Kazılarında Ele geçen bir Valencia Tabağı", *İsmail Fazlıoğlu Anı Kitabı*, 1. Baskı, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 137, Edirne 2012, s. 241-248.

Waage Frederick, "The Roman And Byzantine Pottery", *Plates VIII-X, American School of Classical Studies at Athens is collaborating with JSTOR to digitize, preserve, and extend access to Hesperia, www.jstor.org http://www.ascsa.edu.gr/pdf/uploads/hesperia/146512.pdf.*

Waksman Yona - Teslenko Iryna - Zelenko Sergey, "Glazed Wares as Main Cargoes and Personal Belongings in the Novy Svet Shipwreck (13th AD, Crimea): a Diversity of Origins Investigated by Chemical Analysis", *Actas Del VIII Congreso Internacional De Ceramica Medieval En El Mediterraneo (Ciudad Real-Almagro, del 27 de febrero al 3 de marzo de 2006),* Ed. Juan Zozaya, Manuel Retuerce, Miguel

Ángel Hervás y Antonio de Juan, Asociación Española de Arqueología Medieval, İspanya 2009, s. 851-856.

Wartburg M. L Von, "Chronology and stratigraphy of the Medieval Pottert of Cyprus: a critical review", *Çanak Byzas 7, Late Antique and medieval Pottery and tiles in Mediterranean archaeological context,* Ed. Beate Böhlendorf-Arslan. Ali Osman Uysal, Jean Witte-Orr, İstanbul 2007.

_ *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, II. Cilt, 9. Kitap, Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013.

_ Seramik Tanıtım Komitesi, *Türkiye'de Seramik: Toprakla Ateşin Öyküsü*, Grup 7 İletişim Hizmetleri, 1. Baskı, İstanbul 2003.

_ *Ayasuluk Tepesi ve St. Jean Anıtı Kazı Notları*. Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, http://arkeoloji.pau.edu.tr/., 2009.

http://www.pau.edu.tr/ayasuluk/tr/sayfa/tarihce-7.
http://www.selcuk.bel.tr/tr/selcuk.php?module=1.
http://www.pau.edu.tr/ayasuluk/tr/sayfa/tarihce-7
http://www.pau.edu.tr/ayasuluk/tr/sayfa/yapilar-2
http://en.wikipedia.org/wiki/Hispano-Moresque_ware.
http://www.britannica.com/EBchecked/topic/266975/Hispano-Moresque-ware.
http://en.wikipedia.org/wiki/Hispano-Moresque_ware.
http://baluchrugs.com/Islamic_Art/Hispano_Moresque_Art/Hispano_Moresque_Pottery.htm.